Toimeentulotuki

30.10.2026

Sisällysluettelo

1 Etuusohje 1

1.1 Perustoimeentulotuki 1
1.1.1 Perhekäsite 2
1.1.2 Elatusvelvollisuus 2
1.1.2.1 Aviopuolison elatusvelvollisuus 3
1.1.2.2 Vanhemman elatusvelvollisuus 4
1.1.3 Perusosa 6
1.1.4 Perusosan määrä 7
1.1.4.1 Yksin asuvan ja yksinhuoltajan perusosa 9
1.1.4.2 Yhteistaloudessa asuvan 18 vuotta täyttäneen perusosa 10
1.1.4.3 Vanhempansa luona tai kanssa asuvan 18 vuotta täyttäneen perusosa 10
1.1.4.4 Lasten perusosat 10
1.1.5 Perusosan alentaminen 11
1.1.5.1 Velvollisuus hakea ensisijaista etuutta 11
1.1.5.2 Velvollisuus ilmoittautua työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi 12
1.1.5.3 Työttömyysetuuden menetys työvoimapoliittisesti moitittavan menettelyn vuoksi 15
1.1.5.4 Kotoutumissuunnitelman laiminlyönnit 16
1.1.5.5 Perusosan alentamista koskeva menettely ja kohtuullisuusharkinta 16
1.1.6 Muut perusmenot 19
1.1.7 Tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuus 19
1.1.7.1 Tietopyyntö rahalaitokselta 21
1.1.8 Kustannusten kohdistaminen kuntaan 21

1.2 Täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki 22

1.3 Tulojen huomioiminen 23
1.3.1 Varautumisvelvollisuus 24
1.3.2 Etuustulot 25
1.3.2.1 Työttömyysetuus 26
1.3.2.2 Etuudesta tehty kuittaus 28
1.3.3 Ansiotulot 28
1.3.3.1 Ansiotuloista tehtävät vähennykset 29
1.3.3.2 Kilometrikorvaukset, päivärahat ja kulukorvaukset 31
1.3.3.3 Luontoisedut 32
1.3.4 Muut tulot 33
1.3.4.1 Yksityishenkilön avustukset, tilillepanot ja lainat 33
1.3.4.2 Elatusapu 34
1.3.4.3 Pääomatulot 34
1.3.5 Tulot, joita ei huomioida 35
1.3.6 Tulo ei ole ollut tiedossa toimeentulotuesta päätettäessä 37
1.3.6.1 Tulon jälkikäteinen huomioiminen 37
1.3.6.2 Tulon tarkistaminen maksukuukaudelle 38
1.3.7 Tulojen jakaminen osiin 39
1.3.7.1 Vyöryttäminen 39
1.3.7.2 Jaksottaminen 40

1.3.8 Tulojen arvioiminen 41
1.3.8.1 Arvioidun tulon tarkistaminen 42
1.3.9 Alle 18-vuotiaan tulot 44
1.3.10 Ulosotto ja velkajärjestely 45

1.4 Varojen huomioiminen 45
1.4.1 Heti käytettävissä oleva varallisuus 46
1.4.2 Nopeasti määräaikana myytävissä oleva varallisuus 48
1.4.3 Kiinteä omaisuus, asunto-osake ja muu hitaasti realisoitava varallisuus 49
1.4.4 Osuus kuolinpesästä 50
1.4.5 Alle 18-vuotiaan varallisuus 51

1.5 Menojen huomioiminen 51
1.5.1 Asumismenot 52
1.5.1.1 Hyväksyttävät asumismenot 52
1.5.1.1.1 Vuokra-asunto 53
1.5.1.1.2 Asumisoikeusasunto 54
1.5.1.1.3 Osaomistusasunto 54
1.5.1.1.4 Omistusasunto 55
1.5.1.1.5 Muut asumismuodot 55
1.5.1.1.6 Erikseen maksettavat vesi-, taloussähkö-, talouskaasu, kotivakuutus ja saunamaksut sekä liikkumisesteisen henkilön autopaikkamaksut 57
1.5.1.1.7 Asunnon asumiskelpoisuus 60
1.5.1.1.8 Kahden asunnon kustannukset 60
1.5.1.2 Asumismenot, joita ei huomioida 61
1.5.1.3 Asumismenojen jakaminen eri toimeentulotukiperheiden kesken 62
1.5.1.4 Asumismenojen kohtuullisuus 63
1.5.1.4.1 Kohtuullisen tason määrittäminen 64
1.5.1.4.2 Vuokra-asunnon asumismenojen kohtuullisuus 66
1.5.1.4.3 Omistusasuntojen asumismenojen kohtuullisuus 68
1.5.1.5 Asumismenot ylittävät asumisnormin 68
1.5.1.5.1 Erityiset perusteet ja niiden selvittäminen 69
1.5.1.5.2 Asiakkaalla on erityinen peruste 71
1.5.1.6 Määräaika edullisemman asunnon etsimiseen 72
1.5.1.6.1 Asumismenojen kohtuullistaminen määräajan päättymisen jälkeen 74
1.5.1.6.2 Määräajan pidentäminen 75
1.5.1.7 Muutokset perheen tilanteessa tai asumisessa 77
1.5.1.8 Asumismenojen kohtuullisuusharkinta muuttotilanteessa 78
1.5.1.9 Vesi-, taloussähkö-, talouskaasu- ja kotivakuutusmaksujen kohtuullisuuden arvioiminen 79
1.5.2 Muuttoon liittyvät menot 81
1.5.2.1 Vuokravakuus 83
1.5.2.1.1 Mitä vuokravakuus kattaa 85
1.5.2.1.2 Vuokravakuushakemuksen käsittely 85
1.5.2.1.3 Vuokravakuuden myöntäminen 86
1.5.2.1.4 Vuokravakuuden erityistilanteita 87
1.5.2.1.5 Uuden vuokravakuuden myöntäminen, kun edellinen vakuus on realisoitunut 88
1.5.2.1.6 Vuokravakuuden realisointi 88

1.5.2.2 Muuttokustannukset ... 89
1.5.2.2.1 Omatoimimuutto ... 89
1.5.2.2.2 Muuttopalvelu ... 90
1.5.2.2.3 Varastointipalvelu ... 91
1.5.3 Sähkö- ja lämpövakuus ... 92
1.5.3.1 Mitä vakuus kattaa ... 92
1.5.3.2 Vakuushakemuksen käsittely ja myöntäminen ... 92
1.5.3.3 Vakuuden realisointi ... 93
1.5.4 Terveydenhuoltomenot ... 93
1.5.4.1 Silmälasien ja piilolinssien myöntäminen ... 94
1.5.4.2 Suun ja hampaiden hoitoon liittyvät menot ... 95
1.5.4.2.1 Hammasproteettisen hoidon lasku ... 95
1.5.4.2.2 Hammasproteettiseen hoitoon annettava maksusitoumus ... 96
1.5.4.3 Terveydenhuoltoon liittyvät matkakustannukset ... 97
1.5.4.3.1 Matkakustannusten huomioiminen etukäteen ... 98
1.5.4.3.2 Matkakustannusten huomioiminen jälkikäteen ... 99
1.5.4.4 Terveydenhuoltoon liittyvät yöpymiskustannukset ... 99
1.5.4.5 Julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksut ... 99
1.5.4.5.1 Omaishoitajan vapaanaikainen hoito ja huolenpito ... 100
1.5.4.5.2 Asiakasmaksun alentaminen tai perimättä jättäminen ... 101
1.5.4.5.3 Terveydenhuollon maksukatto ... 101
1.5.4.6 Muut hyväksyttävät terveydenhuollon maksut ... 101
1.5.4.7 Yksityisen terveydenhuollon kustannukset ... 102
1.5.4.8 65 vuotta täyttäneiden valinnanvapauskokeilu 1.9.2025 alkaen ... 102
1.5.4.9 Hyvinvointialueen myöntämä palveluseteli yksityisen terveydenhuollon kustannuksiin ... 103
1.5.5 Lääkkeet ja muut apteekista ostetut valmisteet ... 103
1.5.5.1 Maksusitoumus apteekkiin ... 105
1.5.5.2 Ylijäämätilanteet ... 107
1.5.5.3 Asiakkaan itse maksamat lääkekulut ... 108
1.5.6 Varhaiskasvatuksen sekä koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan menot ... 108
1.5.6.1 Kunnallisen varhaiskasvatuksen menot ... 108
1.5.6.2 Yksityisen varhaiskasvatuksen menot ... 109
1.5.6.3 Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan menot ... 110
1.5.7 Lapsen tapaamisesta aiheutuvat menot ... 110
1.5.7.1 Lapsen ruokaraha ... 112
1.5.7.2 Tapaamisesta aiheutuvat matkakustannukset ... 113
1.5.7.2.1 Matkakustannusten määrä ... 114
1.5.7.2.2 Lapsen saattajan matkakustannukset ... 115
1.5.7.3 Muut menot tapaamisten aikana ... 115
1.5.7.4 Loma-aikojen ja juhlapyhien tapaamiset ... 116
1.5.7.5 Tapaamisten toteutuminen ... 116
1.5.8 Tarpeellinen henkilötodistus, oleskelu- tai matkustusasiakirja ... 116
1.5.9 Keliakiasta aiheutuvat ylimääräiset ravintomenot ... 118

1.6 Erityistilanteet ... 119
1.6.1 Alaikäinen ... 119
1.6.1.1 Vuoroasuminen ... 120
1.6.1.2 Yksin asuva lapsi ... 121

1.6.1.3 Alaikäisen avoliitto ja avioliitto 122
1.6.1.4 Muun huoltajan luona asuva lapsi 123
1.6.1.5 Yksityisesti sijoitettu lapsi 123
1.6.1.6 Lastensuojelun sijoittama lapsi 124
1.6.1.7 Avohuolto 125
1.6.2 Asevelvollinen 125
1.6.3 Hakijan tai perheenjäsenen kuolema 127
1.6.3.1 Hakijalla tai perheenjäsenellä on hakemus vireillä ennen kuolemaa tai voimassa oleva päätös kuolinkuukaudelle 128
1.6.3.2 Hakijalla tai perheenjäsenellä ei ole päätöstä kuolinkuukaudelle 128
1.6.4 Jälkihuolto 129
1.6.5 Hyvinvointialueen järjestämät sosiaali- ja terveydenhuollon avo- ja laitospalvelut 130
1.6.5.1 Avohuollon asumispalvelut 130
1.6.5.1.1 Kotiin annettavat palvelut 130
1.6.5.1.2 Yhteisöllinen asuminen 132
1.6.5.1.3 Pitkäaikainen ympärivuorokautinen palveluasuminen 133
1.6.5.1.4 Pitkäaikainen perhehoito 134
1.6.5.1.5 Sosiaalihuoltolain mukainen tasasuuruinen asiakasmaksu 134
1.6.5.2 Laitospalvelut 135
1.6.5.2.1 Lyhytaikainen laitoshoito 135
1.6.5.2.2 Pitkäaikainen laitoshoito 136
1.6.5.3 Vammaispalvelulain mukainen asiakasmaksu 136
1.6.5.4 Päihdehuolto 137
1.6.5.5 Asumismenot siirryttäessä avo- ja laitospalveluihin 138
1.6.5.6 Toinen puolisoista asuu avo- ja laitospalveluissa 138
1.6.5.7 Palveluseteli hyvinvointialueen järjestämiin avo- ja laitoshuollon palveluihin 138
1.6.5.8 Yksityiset asumispalvelut 139
1.6.6 Opiskelija 139
1.6.6.1 Opintotuki 140
1.6.6.2 Opintolaina 140
1.6.6.2.1 Opintolainan jaksottaminen 141
1.6.6.2.2 Kun pankki ei myönnä opintolainaa 142
1.6.6.3 Opiskelijan toimeentulotuki kesäaikana 143
1.6.6.4 Opiskelusta aiheutuvat menot 144
1.6.7 Ulkomaalainen 144
1.6.7.1 Oleskelun luonteen arviointi 144
1.6.7.2 Oleskeluluvat ja oleskelun rekisteröinti 147
1.6.7.3 Oleskelun luonteen muuttuminen 148
1.6.7.4 Tilapäisesti oleskelevan oikeus välttämättömään ja kiireelliseen toimeentulotukeen 149
1.6.7.5 Turvapaikanhakijat 150
1.6.7.5.1 Vastaanottopalveluiden piirissä ennen ensimmäistä oleskelulupaa 150
1.6.7.5.2 Vastaanottopalvelut lakkaavat eikä henkilöllä ole ensimmäistä oleskelulupaa 151
1.6.7.5.3 Muita kansainvälisen suojelun hakemisen tilanteita 152
1.6.7.5.4 Turvapaikan saaneet turvapaikanhakijat ja kiintiöpakolaiset 152
1.6.7.6 Tilapäistä suojelua saavat henkilöt 153
1.6.7.7 Kolmannen maan kansalaiset 153

1.6.7.8 EU/ETA-kansalaiset ... 153
1.6.7.8.1 Taloudellista toimintaa harjoittavan henkilön määrittely ... 154
1.6.7.8.2 Taloudellista toimintaa harjoittavat EU/ETA- kansalaiset ja Sveitsin kansalaiset ja heidän perheensä ... 154
1.6.7.8.3 EU/ETA- ja Sveitsin kansalaisten työntekijäaseman säilyminen ... 155
1.6.7.8.4 EU/ETA-kansalaiset sekä Sveitsin kansalaiset työnhakijoina ... 155
1.6.7.8.5 Työelämän ulkopuolella olevat EU/ETA-kansalaiset sekä vastaavat Sveitsin kansalaiset ... 156
1.6.7.9 Pohjoismaiden kansalaiset ... 156
1.6.7.10 Ison-Britannian kansalaiset ... 156
1.6.8 Vanki ... 157
1.6.8.1 Vangin tulot ... 157
1.6.8.1.1 Tutkintavanki ... 157
1.6.8.1.2 Ehdoton vankeusrangaistus suljetussa vankilassa ... 157
1.6.8.1.3 Avovankila ... 157
1.6.8.1.4 Ruokaraha ... 158
1.6.8.2 Perusosaan kuuluvat menot ... 158
1.6.8.3 Muut perusmenot ... 159
1.6.8.3.1 Asumismenot ... 159
1.6.8.3.2 Henkilötodistuksen, oleskelu- tai matkustusasiakirjan hankintaan liittyvät menot ... 159
1.6.8.3.3 Silmälasit ... 159
1.6.8.3.4 Muut terveydenhuoltomenot ... 160
1.6.8.4 Vankilasta vapautuminen tai valvottu koevapaus ... 160
1.6.8.5 Maksaminen ... 161
1.6.9 Yrittäjä ... 161
1.6.9.1 Yrittäjän tulot ... 162
1.6.9.1.1 Yrittäjän tulojen arvioiminen ... 163
1.6.9.1.2 Yritystoiminnasta saatujen tulojen jaksottaminen ... 164
1.6.9.1.3 Yrittäjän kilometrikorvaukset, kulukorvaukset ja päivärahat ... 165
1.6.9.1.4 Yrittäjän tuloista tehtävät vähennykset ... 166
1.6.9.2 Käytettävät selvitykset ... 167
1.6.9.3 Omassa työssä työllistyvät ... 168
1.6.9.4 Laskutuspalveluyrittäjä ... 168
1.6.9.5 Yksityinen elinkeinonharjoittaja ... 169
1.6.9.6 Avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö ... 170
1.6.9.7 Osakeyhtiö ... 172
1.6.9.8 Osuuskunta ... 173
1.6.9.9 Yhtymät ja kuolinpesän kautta harjoitettu yritystoiminta ... 175
1.6.9.10 Maatalousyrittäjät, metsäyrittäjät ja poronhoitajat ... 176
1.6.9.11 Riittävän tulon arviointi yritystoiminnasta ... 178

1.7 Hakemuksen käsittely ... 179
1.7.1 Toimeentulotukiasian vireilletulo ... 180
1.7.2 Kuka voi hakea toimeentulotukea ... 182
1.7.2.1 Henkilö itse ... 182
1.7.2.2 Lähiomainen tai muu henkilö ... 182
1.7.2.3 Kuolinpesä ... 183
1.7.3 Hakuaika ... 183

1.7.3.1 Takautuva hakuaika ... 183
1.7.4 Lisäselvitykset ... 184
1.7.4.1 Määräaika lisäselvityksille ... 185
1.7.4.2 Selvitykset tuloista ... 185
1.7.4.3 Selvitykset varallisuudesta ... 186
1.7.4.4 Selvitykset menoista ... 186
1.7.4.5 Sosiaalihuollon selvitys ... 187
1.7.4.6 Sosiaalihuollon lausunto ... 187
1.7.5 Hakemuksen peruminen ... 187
1.7.6 Hakemuksen siirtäminen hyvinvointialueelle ... 187
1.7.6.1 Hyvinvointialue, johon täydentävän tai ehkäisevän toimeentulotuen hakemus siirretään ... 189
1.7.7 Väärälle viranomaiselle toimitetun asiakirjan siirto ... 190
1.7.8 Käsittelypaikka ... 190
1.7.9 Esteellisyydestä ... 191
1.7.10 Käsittelyaika ... 191
1.7.10.1 Käsittelyaika kuluvaa kuukautta koskevassa hakemuksessa ... 191
1.7.10.2 Käsittelyaika seuraavaa kuukautta ja sitä myöhäisempää ajanjaksoa koskevassa hakemuksessa ... 192
1.7.10.3 Kiireellinen hakemus ... 193
1.7.11 Etuusjakso ... 194
1.7.12 Osakuukauden ratkaisu ... 195
1.7.13 Laskelma ... 195
1.7.14 Kuuleminen ... 196
1.7.15 Päätöksen antaminen perustoimeentulotuesta ... 196
1.7.15.1 Myöntämisaika ... 197
1.7.15.2 Perustoimeentulotukihakemuksen hylkääminen ... 198
1.7.15.3 Perustoimeentulotuen lakkauttaminen ... 199
1.7.15.4 Päätöksen saajat ... 199
1.7.16 Ensisijaiset etuudet ja Kelan palvelut ... 200

1.8 Maksaminen ... 201
1.8.1 Osissa maksaminen ... 201
1.8.2 Maksusitoumukset ... 201
1.8.3 Maksuosoite ... 202
1.8.4 Maksaminen muille maksunsaajille ... 203
1.8.4.1 Edunvalvojalle tai edunvalvontavaltuutetuille ... 203
1.8.4.2 Vuokranantajalle ... 203
1.8.4.3 Sähköyhtiölle laiminlyönnin perusteella ... 204
1.8.4.4 Välitystilille tai Virho-tilille ... 204
1.8.5 Laskujen maksaminen ... 204

1.9 Hyvinvointialueen kanssa tehtävä yhteistyö ... 205
1.9.1 Sosiaalityön tarpeen arviointi ... 205
1.9.2 Hyvinvointialueelle tai kuntaan tehtävät ilmoitukset ... 206
1.9.2.1 Sosiaalihuoltolakiin perustuva ilmoitus hyvinvointialueelle ... 206
1.9.2.2 Lastensuojelulakiin perustuva lastensuojeluilmoitus hyvinvointialueelle ... 207
1.9.2.3 Nuorisolakiin perustuva ilmoitus kuntaan ... 208
1.9.2.4 Vanhuspalvelulakiin perustuva ilmoitus hyvinvointialueelle ... 208

1.9.2.5 Ilmoitukset muissa tilanteissa, joissa Kelan tulee toimittaa tietoja kuntaan tai hyvinvointialueelle ... 209
1.9.3 Monialainen palvelu ... 209
1.9.4 Sosiaalihuollon lausunto ... 209

1.10 Päätöksen tarkistaminen ... 211
1.10.1 Tarkistamismenettely ... 211
1.10.1.1 Asian selvittäminen ... 211
1.10.1.2 Asiakkaan kuuleminen ... 212
1.10.2 Tarkistaminen etuustulon perusteella ... 212
1.10.2.1 Etuustulo kohdentuu jo maksettuun tukikuukauteen ... 212
1.10.2.2 Etuustulo kohdentuu maksamattomaan tukikuukauteen ... 213
1.10.3 Tarkistaminen ansiotulon perusteella ... 213
1.10.4 Tarkistaminen muiden tulojen perusteella ... 213
1.10.5 Tarkistaminen muun olosuhdemuutoksen perusteella ... 213

1.11 Päätöksen korjaaminen ... 214
1.11.1 Asia- ja menettelyvirheen korjaaminen ... 214
1.11.1.1 Päätöksen korjaaminen asiakkaan eduksi ... 215
1.11.1.2 Päätöksen korjaaminen asiakkaan vahingoksi, kun kysymys ei ole hakijan menettelystä ... 215
1.11.1.3 Päätöksen korjaaminen asiakkaan vahingoksi, kun virhe on ilmeinen ja kysymys on hakijan menettelystä ... 215
1.11.2 Kirjoitusvirhe ja sen korjaaminen ... 215

1.12 Takaisinperintä ... 215
1.12.1 Saatavasuunnitelma eli kuittaus odotettavissa olevasta etuudesta ... 216
1.12.2 Takaisinperinnän tilanteet ... 217
1.12.2.1 Tulot tai varat eivät ole asiakkaan käytössä ... 218
1.12.2.2 Oman elatuksen laiminlyönti ... 218
1.12.2.3 Lakkoon osallistuminen ... 219
1.12.2.4 Elatusvelvollisuuden laiminlyönti ... 219
1.12.2.5 Erehdyttävät tiedot tai ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti ... 219
1.12.3 Takaisinperinnän edellytykset ja esteet ... 220
1.12.4 Takaisinperinnän hakeminen hallinto-oikeudelta ... 221

1.13 Muutoksenhaku ... 221
1.13.1 Muutoksenhaun suhde tuen tarkistamiseen ja asiavirheen korjaamiseen ... 222
1.13.2 Kuka voi tehdä oikaisuvaatimuksen tai valituksen? ... 223
1.13.3 Oikaisuvaatimuksen ja valituksen toimittaminen ... 224
1.13.4 Oikaisuvaatimuksen ja valituksen sisältö ... 224
1.13.5 Oikaisuvaatimuksen ja valituksen peruminen ... 224
1.13.6 Aika oikaisuvaatimuksen ja valituksen tekemiselle ... 224

1 Etuusohje

Etuusohjetta käytetään apuna etuuksien ratkaisutyössä. Ohje on ensisijaisesti tarkoitettu Kelan sisäiseen käyttöön. Ohje julkaistaan Kelan intranetissä verkkosivuina ja pdf-muodossa sekä Kela.fi-sivuilla pdf-muodossa.

1.1 Perustoimeentulotuki

Toimeentulotuki on viimesijainen sosiaalihuoltoon kuuluva taloudellinen tuki. Sen tarkoituksena on turvata henkilön ja perheen välttämätön toimeentulo sekä edistää itsenäistä selviytymistä. Toimeentulotuki on tarkoitettu lyhytaikaiseksi tueksi, ja sen tavoite on auttaa tilapäisten vaikeuksien yli tai ehkäistä sellaisten syntymistä. Toimeentulotuen myöntäminen edellyttää hakemista.

Toimeentulotuki koostuu perustoimeentulotuesta, täydentävästä toimeentulotuesta ja ehkäisevästä toimeentulotuesta. Kela vastaa perustoimeentulotuesta, joka muodostuu perusosasta ja muista perusmenoista. Hyvinvointialueet vastaavat täydentävästä ja ehkäisevästä toimeentulotuesta.

Jokaisella on oikeus saada perustoimeentulotukea, jos hän on tuen tarpeessa, eikä voi saada toimeentuloa

- ansiotyöllään,
- yrittäjätoiminnallaan,
- toimeentuloa turvaavilla muilla etuuksilla,
- muilla tuloillaan tai varoillaan,
- häneen nähden elatusvelvollisen henkilön huolenpidolla tai
- muulla tavalla.

Perustoimeentulotuen viimesijaisuudesta johtuen ennen tuen myöntämistä tulee selvittää henkilön ja perheen mahdollisuudet tulla toimeen omilla tuloillaan, varoillaan tai muilla tulonlähteillä. Lähtökohtana perustoimeentulotuen tarvetta arvioitaessa on, että jokaisella on kykynsä mukaan velvollisuus pitää huolta itsestään ja omasta elatuksestaan. Asiakkaan ja hänen perheensä kokonaistilanne tulee kartoittaa ja heitä tulee ohjata hakemaan ensisijaisia sosiaaliturvaetuuksia tai muita etuuksia. Asiakasta tulee neuvoa etuuksien hakemisessa. Asiakas ohjataan hyvinvointialueelle, jos hänen arvioidaan tarvitsevan myös sosiaalihuollon palveluita. Jos toimeentulotuen hakemuksen käsittelyn yhteydessä havaitaan, että asiakkaalla on haasteellinen elämäntilanne esimerkiksi terveyden, elämänhallinnan tai toimeentulon osalta, hän voi hyötyä Kelan muista palvelusta. Lue lisää sosiaalityön tarpeen arvioimisesta ja yhteydenotosta hyvinvointialueelle ja Kelan palveluista.

Perustoimeentulotuen määrä on toimeentulotukilaissa määriteltyjen menojen sekä käytettävissä olevien tulojen ja varojen erotus. Tuen myöntäminen tai hylkääminen edellyttää yleensä laskelman tekemistä. Henkilöllä tai perheellä voi tilanteesta riippuen olla oikeus täydentävään tai ehkäisevään toimeentulotukeen tai molempiin. Asiakkaalle tulee kertoa mahdollisuudesta hakea täydentävää tai ehkäisevää tukea hyvinvointialueelta.

Perustoimeentulotuessa voidaan huomioida vain Suomessa oleskelusta syntyneitä kuluja. Jos toimeentulotuen asiakas oleskelee osittain Suomessa ja osittain ulkomailla, oikeus toimeentulotukeen rajoittuu niihin kustannuksiin, jotka ovat aiheutuneet Suomessa oleskelusta. Ulkomailla syntyneisiin kustannuksiin ei myönnetä perustoimeentulotukea.

1.1.1 Perhekäsite

Perustoimeentulotuki on perhekohtainen etuus. Tuen määrä ratkaistaan koko perheelle yhteisesti. Toimeentulotuessa perheellä tarkoitetaan yhteistaloudessa asuvia

- vanhempia,
- vanhemman alaikäistä lasta,
- aviopuolisoita,
- kahta henkilöä, jotka elävät avioliitonomaisissa olosuhteissa sekä
- rekisteröidyn parisuhteen osapuolia.

Toimeentulotukilaskelmassa huomioidaan kaikkien perheenjäsenten käytettävissä olevat tulot ja varat sekä perustoimeentulotuessa huomioitavat menot. Toimeentulotukea myönnettäessä kaikkia perheenjäseniä pidetään toimeentulotuen saajina. Pääsääntö on, että toimeentulotuen katsotaan jakautuvan sen saajien kesken kullekin yhtä suurena osuutena. Jos toimeentulotukiperheessä on yhteistaloudessa asuvat avo- tai aviopuolisot, joista toinen on edunvalvonnassa, tulee maksettavan toimeentulotuen jakaminen selvittää. Lue lisää toimeentulotuen jakamisesta, kun hakija tai puoliso on edunvalvonnassa.

Toimeentulotukiperheiden muodostuminen tietyissä tilanteissa:

- **Avioliitonomaisia olosuhteita** arvioitaessa lähtökohtana pidetään henkilöiden omaa ilmoitusta. Suhteen tulkitseminen avoliitoksi harkitaan tapauskohtaisesti ja ratkaisu tehdään kokonaisharkinnan perusteella. Harkinnassa otetaan huomioon esimerkiksi asunnon koko, yhdessä asumisen kesto, keskinäiset tilisiirrot, yhteinen asumishistoria, yhteiset lapset, vuokrasopimuksesta ja vuokranmaksusta saadut selvitykset sekä muista asumisolosuhteista saadut tiedot.
- **Täysi-ikäinen lapsi** ei ole samaa toimeentulotukiperhettä vanhempiensa kanssa, vaikka hän asuisi samassa asunnossa. Täysi-ikäisen lapsen tulee hakea toimeentulotukea omalla hakemuksella. Katso myös vanhempien luona asuvan 18 vuotta täyttäneen perusosa ja asumismenojen jakaminen perheiden kesken.
- **Muun henkilön kuin oman vanhempansa luona asuva alaikäinen lapsi** muodostaa toimeentulotuessa oman perheen. Tällöin lapsen toimeentulotuen määrään eivät vaikuta lapsen hoitajan tai lapsen muualla asuvan vanhempansa tulot ja varat. Katso myös muita tilanteita kohdasta alaikäinen.
- Jos **isovanhempi tai isovanhemmat** asuvat perheen kanssa samassa taloudessa, hänen tai heidän katsotaan muodostavan oman perheen. Isovanhemman tai isovanhempien tulee hakea toimeentulotukea omalla hakemuksella. Asumismenot ja asumistuki jaetaan perheiden kesken. Lue lisää asumismenojen jakamisesta perheiden kesken.
- Jos **toinen puolisoista on avohuollon asumispalvelussa, pitkäaikaisessa laitoshoidossa tai vankilassa**, heidän ei katsota tosiasiallisesti elävän yhteistaloudessa. Kummallekin tehdään oma laskelma, koska he eivät muodosta toimeentulotukilain mukaista perhettä.

1.1.2 Elatusvelvollisuus

Elatusvelvolliselta saatava elatus on ensisijainen toimeentulon lähde perustoimeentulotukeen nähden. Samalla kun päätetään perustoimeentulotuen myöntämisestä, voidaan määrätä, että myönnetty tuki tai osa siitä peritään takaisin elatusvelvolliselta, joka on tahallaan laiminlyönyt elatusvelvollisuutensa.

Hakemusta ei koskaan voida hylätä sillä perusteella, että elatusvelvollinen laiminlyö elatusvelvollisuutensa.

Elatusvelvollisia ovat:

- aviopuolisot toisiinsa nähden
- rekisteröidyn parisuhteen osapuolet toisiinsa nähden
- vanhemmat alle 18-vuotiaasta lapsestaan

Ennen ensimmäisen toimeentulotuen päätöksen antamista tulee selvittää, osallistuuko elatusvelvollinen asiakkaan elatukseen:

- Jos elatusvelvollinen osallistuu asiakkaan elatukseen, selvitetään tosiasiallisesti maksetun elatuksen määrä ja huomioidaan se asiakkaan laskelmalla tulona. Samalla arvioidaan, osallistuuko elatusvelvollinen riittävästi asiakkaan elatukseen ottaen huomioon hänen elatuskykynsä vai laiminlyökö hän elatusvelvollisuutensa kokonaan tai osittain, jolloin tuki voidaan tältä osin määrätä takaisinperittäväksi elatusvelvolliselta.
- Jos elatusvelvollinen ei osallistu asiakkaan elatukseen lainkaan, tulee arvioida olisiko elatusvelvollisella kuitenkin riittävä elatuskyky osallistua asiakkaan elatukseen, jolloin elatusvelvollisuuden laiminlyöntiä voidaan pitää tahallisena ja määrätä tuki takaisinperittäväksi elatusvelvolliselta.

Jotta asiakkaalle myönnetty perustoimeentulotuki voitaisiin periä takaisin elatusvelvolliselta, tulee elatusvelvollisuuden laiminlyönnin olla tahallista. Käytettävissä olevien tietojen perusteella arvioidaan, osallistuuko elatusvelvollinen elatuskykyynsä nähden riittävästi asiakkaan elatukseen vai laiminlyökö hän elatusvelvollisuutensa kokonaan tai osittain. Elatuskykyä arvioitaessa otetaan huomioon:

- elatusvelvollisen käytettävissä olevat tulot ja varat sekä kiinteät menot, kuten asumiskulut, sekä
- elatusvelvollisen elatusvelvollisuus muihin henkilöihin.

Jos elatusvelvollisella ei ole riittävää elatuskykyä, ei elatusvelvollisuuden laiminlyönti ole tahallista eikä toimeentulotukipäätöksellä määrätä takaisinperinnästä.

Jos käytettävissä olevien selvitysten perusteella arvioidaan, että elatusvelvollinen pystyisi tulojensa ja varojensa perusteella osallistumaan asiakkaan elatukseen ja että hänen voidaan katsoa tahallisesti laiminlyöneen elatusvelvollisuutensa kokonaan tai osittain, toimeentulotukipäätöksessä määrätään, että asiakkaalle myönnetty toimeentulotuki tai osa siitä voidaan periä elatusvelvolliselta takaisin. Tällöin jokaiseen asiakkaan toimeentulotukipäätökseen laitetaan maininta takaisinperinnästä.

Toimeentulotukipäätöksissä tehdyt määräykset takaisinperinnästä ovat edellytys takaisinperinnän toteuttamiselle. Elatusvelvollista kuullaan ja laiminlyönnin tahallisuutta arvioidaan vielä uudelleen, kun harkitaan takaisinperintähakemuksen tekemistä hallinto-oikeuteen. Lopullisesti takaisinperinnästä päättää aina hallinto-oikeus.

Lue lisää takaisinperinnän perusteista , takaisinperintäprosessista ja elatusvelvollisuuden selvittämisestä.

1.1.2.1 Aviopuolison elatusvelvollisuus

Aviopuolisoiden tulee osallistua toistensa elatukseen. Myös rekisteröidyn parisuhteen osapuolilla on vastaava elatusvelvollisuus toisiaan kohtaan. Alla aviopuolisoista todettu koskee myös rekisteröidyn parisuhteen osapuolia.

Elatusvelvollisuus säilyy, kunnes avioero astuu voimaan. Elatusvelvollisuus jatkuu avioliiton kestoajan riippumatta siitä, asuvatko puolisot yhdessä vai erillään tai onko avioerohakemus vireillä.

Jos asiakas on avioliitossa, mutta hän ei asu yhteistaloudessa aviopuolisonsa kanssa, tulee selvittää laiminlyökö aviopuoliso elatusvelvollisuutensa asiakasta kohtaan:

- Ennen ensimmäisen päätöksen antamista selvitetään asiakkaalta, osallistuuko aviopuoliso asiakkaan elatukseen ja jos osallistuu, niin millä summalla. Aviopuolison tosiasiallisesti maksaman elatuksen määrä huomioidaan asiakkaan laskelmalla tulona. Lue myös elatuksen määrän arvioimisesta.
- Tämän jälkeen kuullaan tarvittaessa myös elatusvelvollista aviopuolisoa siitä, osallistuuko hän asiakkaan elatukseen ja minkä verran hänellä on elatuskykyä.

Jos aviopuoliso pystyisi osallistumaan asiakkaan elatukseen ja hän on tahallisesti laiminlyönyt elatusvelvollisuutensa kokonaan tai osittain, toimeentulotukipäätöksessä määrätään asiakkaalle myönnetty toimeentulotuki takaisinperittäväksi aviopuolisolta.

Lue lisää takaisinperinnän perusteista ,
takaisinperintäprosessista ja elatusvelvollisuuden selvittämisestä.

1.1.2.2 Vanhemman elatusvelvollisuus

Vanhemmat vastaavat lastensa elatuksesta siihen asti, kunnes lapsi täyttää 18 vuotta. Poikkeuksen muodostaa alaikäisenä solmittu avioliitto, jonka johdosta vanhempien elatusvelvollisuus päättyy ja elatusvelvollisuus siirtyy aviopuolisolle.

Vanhempien elatuskyky tulee aina selvittää, jos toisesta tai molemmista vanhemmistaan erillään asuvalle alaikäiselle lapselle haetaan toimeentulotukea. Myös vuoroasuvan lapsen kohdalla vanhempien elatuskyky selvitetään riippumatta siitä, kenen luona lapsen väestörekisteritietoihin merkitty osoite on.

- Jos kyse on kuitenkin vuoroasumiseksi tulkittavasta vähintään 40% tapaamisesta, voidaan takaisinperintä määrätä vain sen vanhemman osalta, jonka luona lapsen väestörekisteritietomerkintä ei ole.

Lapsen elatuksesta ei tarvitse olla kunnan tai hyvinvointialueen toimielimen vahvistamaa sopimusta tai tuomioistuimen päätöstä, vaan riittävää on, että elatusvelvollinen tosiasiallisesti maksaa elatuskykyynsä nähden riittävää elatusapua lapselle. Jos lapsen elatuksesta on tehty sopimus tai annettu tuomioistuimen päätös, tulee se toimittaa Kelaan. Vanhemman tosiasiallisesti maksama elatusapu huomioidaan asiakkaan laskelmalla tulona riippumatta siitä, onko elatuksesta tehty sopimusta tai päätöstä. Lue myös elatuksen määrän arvioimisesta.

Jos lapsi asuu vain toisella vanhemmallaan ja lapsen kanssa asuva vanhempi hakee toimeentulotukea, tulee selvittää erillään asuvan vanhemman elatuskyky:

- Asiakkaalle lähetetään ennen ensimmäisen päätöksen antamista kuulemiskirje, jossa:
  - kysytään, osallistuuko lapsesta erillään asuva vanhempi lapsen elatukseen ja millä summalla sekä
  - pyydetään asiakasta toimittamaan mahdollinen kunnan tai hyvinvointialueen toimielimen vahvistama sopimus tai tuomioistuimen päätös lapsen elatusavusta, ellei sitä ole jo toimitettu Kelaan.
- Tämän jälkeen kuullaan tarvittaessa myös lapsesta erillään asuvaa vanhempaa siitä, osallistuuko hän lapsen elatukseen ja minkä verran hänellä on elatuskykyä.

- Jos lapsesta on elatustukea maksussa puuttuvan elatuskyvyn vuoksi, ei vanhemman elatuskykyä yleensä tarvitse selvittää eikä suorittaa kuulemista.

Jos lapsi ei asu kummankaan vanhempansa luona, tulee nämä seikat selvittää molempien vanhempien osalta erikseen. Jos lapsi ei asu kummankaan vanhempansa luona, voi hän saada kaksi elatustukea maksuun.

Käytettävissä olevien tietojen perusteella arvioidaan, onko elatusvelvollisen maksaman elatuksen määrä riittävän suuri ottaen huomioon hänen elatuskykynsä vai laiminlyökö hän elatusvelvollisuutensa kokonaan tai osittain. Yleensä riittävä selvitys elatusvelvollisuuden täyttämisestä on elatusavun maksaminen vahvistetun elatussopimuksen tai tuomioistuimen päätöksen mukaisesti, paitsi jos:

- lapselle ei ole vahvistettu maksettavaksi elatusapua muusta syystä, kuin puuttuvan elatuskyvyn vuoksi,
- elatusapu on vahvistettu liian pieneksi elatusvelvollisen elatuskykyyn nähden tai
- elatusavun vahvistamisen jälkeen vanhemman elatuskyky on suurentunut.

Jos erillään asuva vanhempi pystyisi osallistumaan lapsen elatukseen ja hän on tahallisesti laiminlyönyt elatusvelvollisuutensa kokonaan tai osittain, toimeentulotukipäätöksessä määrätään lapsen osuus myönnetystä toimeentulotuesta takaisinperittäväksi erillään asuvalta vanhemmalta. Vastaavasti jos molempien vanhempien voidaan katsoa tahallisesti laiminlyöneen elatusvelvollisuutensa, voidaan lapselle maksettua tukea periä molemmilta vanhemmilta takaisin. Tuki voidaan määrätä takaisinperittäväksi myös vuoroasuvan lapsen vanhemmalta.

Lue lisää takaisinperinnän perusteista , takaisinperintäprosessista ja elatusvelvollisuuden selvittämisestä.

Muuna kuin rahana maksettu elatusapu

Jos elatusapu maksetaan muuna kuin rahana, on selvitettävä miltä osin elatusapua voidaan huomioida laskelmalla tulona. Jos elatusapuna maksetaan toimeentulotukilain mukaisia muita perusmenoja, ei näitä huomioida tulona eikä vastaavasti myöskään menona asiakkaan laskelmalla.

Jos elatusapuna maksetaan muita kuin muihin perusmenoihin kuuluvia menoja esimerkiksi lapsen harrastusmenot, ei näitä yleensä huomioida laskelmalla tulona. Elatusapu ei ole tosiasiallisesti käytettävissä lapsen elatukseen, eikä se vähennä lapsen perustoimeentulotuen tarvetta. Tällöin muuna kuin rahana maksettu elatusapu ei siten myöskään vähennä elatusvelvolliselta toimeentulotuessa takaisinperittävää summaa, koska elatusvelvollinen on tällöin laiminlyönyt huolehtia lapsen elatuksesta siten, ettei lapsi joutuisi turvautumaan toimeentulotukeen.

Ohjaus hyvinvointialueelle elatussopimuksen laatimiseksi

Asiakasta voidaan tietyissä tilanteissa ohjata hyvinvointialueelle laatimaan ja vahvistamaan elatussopimus:

- vanhempi ei maksa elatusapua tai maksettavan elatusavun määrä on selvästi liian vähäinen hänen elatuskykyynsä nähden, eikä elatusavusta ole aiemmin vahvistettu sopimusta tai annettu päätöstä.
- vanhemmat ovat keskenään sopineet elatusmaksun suuruudesta ja elatusvelvollisella olisi enemmän elatuskykyä.
- vanhemmat ovat keskenään sopineet elatusmaksun suuruudesta ja sovitun elatusavun suuruus on pienempi kuin elatustuki (197,71 e/kk vuonna 2026

ja 198,13 e/kk vuonna 2025), vaikka elatusavun maksajalla ei olisi enempää elatuskykyä.
  - Kela voi maksaa elatustukea elatusavun lisäksi, jos elatusapu on vahvistettu elatustuen määrää pienemmäksi puutteellisen elatuskyvyn vuoksi.
  - Asiakasta ei kuitenkaan ohjata lastenvalvojalle, jos ero elatusavun ja elatustuen määrän välillä johtuu 1.1.2020 elatustukilain muutoksesta, elinkustannusindeksin noususta tai on muuten vähäinen.
- jos elatusapua maksavan vanhemman tulot ovat olennaisesti kasvaneet tai lapsen kanssa asuvan vanhemman tulot olennaisesti laskeneet elatussopimuksen vahvistamishetkestä, voidaan asiakasta ohjata tarkistamaan jo vahvistettu elatussopimus.
- jos lastenvalvojan vahvistaman elatusavun määrä vaikuttaa olennaisesti liian alhaiselta elatusapua maksavan vanhemman elatuskykyyn nähden, voidaan asiakasta ohjata kuntaan tarkistamaan elatussopimus vastaamaan vanhemman todellista elatuskykyä.

Ohjaus hakea elatustukea

Asiakasta ohjataan hakemaan elatustukea lapselle, jos:

- vahvistetun elatussopimuksen tai tuomioistuimen päätöksen mukaan vanhemmalla ei ole elatuskykyä lainkaan,
- elatussopimuksessa vahvistetun tai tuomioistuimen päätöksessä määrätyn elatusavun määrä on elatusvelvollisen puutteellisen elatuskyvyn vuoksi pienempi kuin Kelan maksaman elatustuen määrä (197,71 e/kk vuonnea2026 ja 198,13 e/kk vuonna 2025 ,
- elatusvelvollinen vanhempi laiminlyö vahvistetun elatusavun maksamisen tai
- lapsella on vain yksi vanhempi.

1.1.3 Perusosa

Perusosa on kiinteä summa, joka on tarkoitettu jokapäiväisen elämän välttämättömiin menoihin. Näitä menoja ei huomioida erikseen toimeentulotuessa, vaan ne sisältyvät perusosaan yhtenä kokonaisuutena. Asiakas voi itse päättää, mihin hän perusosansa käyttää. Perusosan käyttämisestä ei pyydetä selvityksiä.

Perusosalla katetaan

- ravintomenot
- vaatemenot
- vähäiset terveydenhuoltomenot
- henkilökohtaisesta ja kodin puhtaudesta aiheutuvat menot
- paikallisliikenteen käyttö
- sanomalehden tilaus
- puhelimen ja tietoliikenteen käyttö
- harrastus- ja virkistystoiminta
- vastaavat muut henkilön ja perheen jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot esimerkiksi viivästys- ja perintäkulut sekä lainojen- ja luottojen lyhennykset.

Perustoimeentulotuessa voidaan huomioida vain Suomessa oleskelusta syntyneitä kuluja. Ulkomailla oleskelun pituus vaikuttaa asiakkaan toimeentulotukeen seuraavasti:

- Jos asiakas oleskelee satunnaisesti ulkomailla enintään 7 päivää etuusjaksosta, huomioidaan hänelle täysi perusosa koko etuusjaksolta. Lyhyellä ja satunnaisella ulkomailla oleskelulla ei ole vaikutusta perustoimeentulotukeen.
- Jos asiakas oleskelee ulkomailla yli 7 päivää etuusjakson aikana, huomioidaan hänelle perusosa vain Suomessa oleskelun päiviltä.
- Jos asiakas oleskelee ulkomailla koko kuukauden, perusosaa ei huomioida lainkaan, mutta tosiasialliset asumiskustannukset esimerkiksi vuokra, vesi ja sähkö voidaan hyväksyä 3 kuukauden ajan.

1.1.4 Perusosan määrä

Perusosien määrää arvioitaessa lähtökohtana on asiakkaan tosiasiasiallisen asumisen luonne.

Perustoimeentulotuen laskennassa käytetään lähtökohtana yksin asuvan perusosaa, jonka euromäärä vahvistetaan lailla. Muiden kuin yksin asuvien perusosat määritellään prosentteina yksin asuvan perusosasta.

Määriä tarkistetaan vuosittain kansaneläkeindeksistä annetun lain mukaisesti.

- Yksin asuvan henkilön perusosan määrä on 1.3.2026 alkaen 578,43 euroa
  - 1.1. - 28.2.2026 596,32 euroa
  - Vuonna 2025 593,55 euroa
- Muiden kuin yksin asuvien eli yhteistaloudessa asuvan, 18 vuotta täyttäneiden henkilöiden perusosa on 86 % yksin asuvan henkilön perusosan määrästä.
- Yksinhuoltajan perusosa on yksin asuvan perusosa, joka on korotettu 15 %:lla.
- Vanhempiensa tai vanhempansa luona asuvan yli 18-vuotiaan perusosa on 73 % yksin asuvan henkilön perusosan määrästä.
- 10-17 - vuotiaan lapsen perusosa on 72,2 % yksin asuvan henkilön perusosan määrästä.
- Alle 10 -vuotiaan perusosa on 65 % yksin asuvan henkilön perusosan määrästä.

Jos perheeseen kuuluu useampia 10-17-vuotiaita tai alle 10-vuotiaita lapsia, perusosa toisesta lapsesta on 5 % ja kolmannesta ja sitä useammasta lapsesta 10 % alempi kuin iän mukainen prosenttiosuus.

Perusosa sisältää laskennallisia menoja seuraavassa suhteessa:

- ravintomenot 49 %
- vaate- ja jalkinemenot 9 %
- informaatiomenot (puhelin, internet, lehdet) 20 %
- vähäiset terveydenhuoltomenot 3 %
- muut menot 19 %

Edellä mainitut osuudet ovat laskennallisia. Niitä voidaan käyttää esimerkiksi laitoshoitotilanteessa ravintomenojen osalta.

Jos perustoimeentulotukea myönnetään lyhyemmäksi ajaksi kuin kuukaudeksi, perustoimeentulotuen perusosan määrä lasketaan jakamalla kuukausittaisen perusosan määrä 30 päivällä ja kertomalla käsiteltyjen päivien lukumäärällä. Alla olevat päiväkohtaiset määrät ovat pyöristettyjä lukuja. Useamman päivän kohdalla pyöristys tehdään vasta loppusummasta.

1.3.2026 - 31.12.2026	Perusosa e/kk	Perusosa e/pv	Ravinnon osuus e/ kk	Ravinnon osuus e/ pv
Yksin asuva, lapseton	578,43	19,28	283,43	9,45
Yhteistaloudessa asuva yli, 18-vuotias	497,45	16,58	243,75	8,13
Yksinhuoltaja	665,19	22,17	325,94	10,86
Vanhempiensa tai vanhempansa luona asuva yli 18-vuotias	422,25	14,08	206,90	6,90
10 – 17 –vuotias lapsi				
sisarussarjan 1. lapsi	417,63	13,92	204,64	6,82
sisarussarjan 2. lapsi	388,70	12,96	190,46	6,35
sisarussarjan 3. lapsi ja sitä seuraavat, kukin	359,78	11,99	176,29	5,88
Alle 10 –vuotias lapsi				
sisarussarjan 1. lapsi	375,98	12,53	184,23	6,14
sisarussarjan 2. lapsi	347,06	11,57	170,06	5,67
sisarussarjan 3. lapsi ja sitä seuraavat, kukin	318,14	10,60	155,89	5,20

1.1. - 28.2.2026	Perusosa e/kk	Perusosa e/pvä	Ravinnon osuus e/ kk	Ravinnon osuus e/ pv
Yksin asuva, lapseton	596,32	19,88	292,20	9,74
Yhteistaloudessa asuva yli, 18-vuotias	506,87	16,90	248,37	8,28
Yksinhuoltaja	679,80	22,66	333,10	11,10
Vanhempiensa tai vanhempansa luona asuva yli 18-vuotias	435,31	14,51	213,30	7,11
10 – 17 –vuotias lapsi				
sisarussarjan 1. lapsi	417,42	13,91	204,54	6,82
sisarussarjan 2. lapsi	387,61	12,92	189,93	6,33
sisarussarjan 3. lapsi ja sitä seuraavat, kukin	357,79	11,93	175,32	5,84
Alle 10 –vuotias lapsi				
sisarussarjan 1. lapsi	375,68	12,52	184,08	6,14
sisarussarjan 2. lapsi	345,87	11,53	169,48	5,65

sisarussarjan 3. lapsi ja sitä seuraavat, kukin	316,05	10,54	154,86	5,16

2025	**Perusosa e/kk**	**Perusosa e/pvä**	**Ravinnon osuus e/kk**	**Ravinnon osuus e/pv**
Yksin asuva, lapseton	593,55	19,79	290,84	9,69
Yhteistaloudessa asuva yli, 18-vuotias	504,52	16,82	247,21	8,24
Yksinhuoltaja	676,65	22,55	331,56	11,05
Vanhempiensa tai vanhempansa luona asuva yli 18-vuotias	433,29	14,44	212,31	7,08
10 – 17 –vuotias lapsi				
sisarussarjan 1. lapsi	415,49	13,85	203,59	6,79
sisarussarjan 2. lapsi	385,81	12,86	189,05	6,30
sisarussarjan 3. lapsi ja sitä seuraavat, kukin	356,13	11,87	174,50	5,82
Alle 10 –vuotias lapsi				
sisarussarjan 1. lapsi	373,94	12,46	183,23	6,11
sisarussarjan 2. lapsi	344,26	11,48	168,69	5,62
sisarussarjan 3. lapsi ja sitä seuraavat, kukin	314,58	10,49	154,14	5,14

1.1.4.1 Yksin asuvan ja yksinhuoltajan perusosa

Yksin asuvana pidetään henkilöä, jolla on oma itsenäinen taloutensa. Jos henkilö asuu huoneistossa, jossa on muitakin asukkaita, edellytetään, että hänellä on oma vuokra- tai alivuokrasopimus, ja että huoneisto mahdollistaa itsenäisen talouden ylläpitämisen. Henkilön on pystyttävä tämä luotettavasti selvittämään. Itsenäisessä taloudessa asuvina ei voida pitää henkilöitä, jotka kokonaisarvion perusteella asuvat yhteistaloudessa.

Yksin asuvan perusosa huomioidaan myös

- vanhemmalle, joka asuu yhdessä yli 18 vuotta täyttäneen lapsensa kanssa eikä ole avio- tai avoliitossa eikä rekisteröidyssä parisuhteessa,
- isovanhemmalle, joka asuu lapsensa perheen luona,
- opiskelijoille, jotka asuvat opiskelija-asuntoloiden soluasunnoissa ja
- yksinhuoltajalle 14 %:lla korotettuna myös silloin, kun hän asuu lapsineen esimerkiksi omien vanhempiensa kanssa samassa asunnossa.

Katso myös taulukko perusosien ja asumismenojen huomioimisesta.

1.1.4.2 Yhteistaloudessa asuvan 18 vuotta täyttäneen perusosa

Jos yhteistaloudessa asuvat henkilöt eivät kuulu samaan perheeseen, jokainen heistä hakee tukea omalla hakemuksellaan ja heille annetaan omat päätökset. Henkilöille huomioidaan yhteistaloudessa asuvan täysi-ikäisen perusosa, koska yhteistaloudessa elinkustannukset ovat henkeä kohden pienemmät. Perusosan suuruus on yhteistaloudesta johtuen 85 % yksin asuvan henkilön perusosan määrästä.

Yhteistaloudessa asuvia henkilöitä ovat

- samassa huoneistossa asuvat avio- ja avoparit,
- rekisteröidyssä parisuhteessa asuvat,
- yhdessä asuvat sisarukset tai kaverukset,
- kaikki ne, joiden elinkustannukset tosiasiallisten olosuhteiden perusteella ovat alhaisemmat kuin yksin asuvalla henkilöllä,
- yleensä perhekodissa, ryhmäkodissa tai kimppakämpissä asuvat.
  - Poikkeustilanteessa henkilölle voidaan huomioida yksinasuvan perusosa. Jos esimerkiksi sosiaalialan ammattilaisen selvityksessä todetaan, että henkilö ei hyödy yhteisasumisesta esimerkiksi tukiasumisyksiköissä, eikä henkilö ole voinut vaikuttaa siihen, keiden kanssa hän asuu.

Erilaisissa tilanteissa joudutaan arvioimaan, onko tosiasiallisesti kysymyksessä yhteistalous. Arvioinnissa tulee ottaa huomioon esimerkiksi seuraavia seikkoja:

- onko henkilöillä yhteinen ruokatalous
- onko henkilöillä yhteiset talouden käyttötavarat, kuten TV ja kodinkoneet
- onko henkilöillä yhteinen vuokrasopimus ja muita vastaavia sopimuksia
- mahdollistaako huoneisto kahden erillisen talouden ylläpidon.

Katso myös taulukko perusosien ja asumismenojen huomioimisesta.

1.1.4.3 Vanhempansa luona tai kanssa asuvan 18 vuotta täyttäneen perusosa

Jos 18 vuotta täyttänyt henkilö asuu vanhempansa luona, hän tekee oman toimeentulotukihakemuksen. Hänelle tehdään oma päätös sekä toimeentulotukilaskelma, jossa otetaan huomioon hänen toimeentulotuessa huomioitavat tulot ja menot. Yläikärajaa ei ole säädetty. Vanhempiensa tai vanhempansa luona asuvan yli 18-vuotiaan perusosa on 73 % yksin asuvan henkilön perusosan määrästä.

Jos vanhempi asuu täysi-ikäisen lapsensa luona, täysi-ikäiselle lapselle huomioidaan yhteistaloudessa asuvan perusosa.

Lue lisää perusosien ja asumismenojen huomioimisesta.

1.1.4.4 Lasten perusosat

Alaikäiset lapset kuuluvat yleensä vanhempiensa toimeentulotukiperheeseen. Lapselle huomioidaan iän mukainen perusosa.

Jos kyseessä on vuoroasuva lapsi, jaetaan lapsen perusosa vanhempien kesken. Samoin, jos lapsi asuu puolet ajasta vanhemman ja muun huoltajan luona, lapsen perusosa jaetaan vanhemman ja lapsen oman laskelman kesken.

Alaikäinen lapsi voi myös asua yksin ja lapselle voidaan myöntää toimeentulotukea toimeentulotuen myöntämisen edellytysten täyttyessä kuten muillekin hakijoille. Yksin asuvalle alaikäiselle tehdään oma toimeentulotukipäätös ja hänen perusosanaan käytetään yksin asuvan perusosaa.

Jos avopuolisoista molemmat tai toinen ovat alaikäisiä, he eivät muodosta yhdessä toimeentulotukiperhettä. Molemmille tehdään oma toimeentulotukipäätös. Perusosina käytetään tällöin yhteistaloudessa asuvien 18 vuotta täyttäneiden perusosaa, joka on 85 % yksin asuvan perusosasta.

Lapselle, joka asuu muun henkilön kuin oman vanhempansa luona, huomioidaan iän mukainen perusosa.

Lue lisää alaikäisistä ja perusosien ja asumismenojen huomioimisesta.

1.1.5 Perusosan alentaminen

Toimeentulotuen perusosan alentaminen on poikkeuksellinen toimenpide, sillä toimeentulotuki on viimesijainen taloudellisen tuen muoto. Perusosan alentaminen perustuu yksilölliseen harkintaan ja vaatii aina erityisen huolellista tapauskohtaista kokonaisharkintaa. Jokaisella on oikeus saada toimeentulotukea, jos hän on tuen tarpeessa, eikä voi saada toimeentuloaan esimerkiksi ansiotyöllään tai toimeentuloa turvaavien muiden etuuksien avulla. Jokaisella on kuitenkin myös ensisijaisesti velvollisuus kykynsä mukaan pitää huolta itsestään ja omasta elatuksestaan.

Perusosan alentaminen koskee ainoastaan alentamisen kohteena olevan henkilön perusosaa, eikä sillä ole vaikutusta muiden perheenjäsenien perusosiin.

Perusosan alentamisen edellytykset

Perusosan alentamisen edellytyksenä on, että kaikki alla olevat kriteerit täyttyvät:

1. Perusosan alentamiselle on laissa mainittu peruste. Perusosan alentamiseen voi johtaa jokin seuraavista tilanteista
   a. asiakas ei ole ilmoittautunut työttömäksi kokoaikatyön työnhakijaksi,
   b. asiakas ei ole hakenut ensisijaista etuutta,
   c. asiakas on menettänyt työttömyysetuusoikeuden työvoimapoliittisen moitittavan menettelyn vuoksi
   d. asiakas laiminlyö kotoutumissuunnitelmaa.
2. Asiakasta on kuultu perusosan alentamisesta.
3. Perusosan alentaminen ei vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentaminen johda kohtuuttomaan tilanteeseen. Lue lisää kohtuullisuusharkinnasta.
4. Alentamisen edellytykset on selvitetty kuukausittain yksilökohtaisella harkinnalla.

1.1.5.1 Velvollisuus hakea ensisijaista etuutta

Toimeentulotuki on viimesijainen tuki. Toimeentulotuen hakijan on siksi haettava ensin kaikkia Suomen sosiaaliturvajärjestelmään kuuluvia ensisijaisia etuuksia, joihin hänen

voidaan elämäntilanteensa ja olosuhteidensa perusteella olettaa olevan oikeutettu. Näitä ovat opiskelun, työttömyyden, sairauden, kuntoutuksen, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikaiset etuudet sekä lapsen syntymän, huoltajan menetyksen tai asumisen tuen perusteella maksettavat etuudet.

Jos hakijalla ei ole haettuna tai maksussa ensisijaisia etuuksia, joihin hän elämäntilanteensa ja olosuhteensa huomioiden todennäköisesti on oikeutettu, Kela antaa hänelle kuukauden määräajan hakea näitä etuuksia. Haettavat etuudet yksilöidään.

Jos 18-vuotta täyttänyt hakija ei kehotuksesta huolimatta hae ensisijaista etuutta määräajassa, hänen toimeentulotuen perusosaansa alennetaan 50 prosentilla, jollei se vaaranna hänen välttämätöntä toimeentuloaan tai ole muutoin kohtuutonta.

Alentamista ei tehdä, jos hakija laittaa hakemuksen vireille. Hakemiseksi ei katsota tilannetta, jossa henkilö:

- saattaa hakemuksen vireille, mutta peruuttaa sen
- saattaa hakemuksen vireille, mutta ei toimita viranomaisen pyytämiä tarpeellisia selvityksiä.

Perusosan alentaminen 50 prosentilla jatkuu, kunnes henkilö hakee ensisijaista etuutta, jos kaikki alentamisen edellytykset täyttyvät. Alentamisharkinta tehdään kuukausittain. Jos hakijalle soveltuukin alkuperäisen etuuden sijasta toinen ensisijainen etuus esimerkiksi elämäntilanteen muutoksen vuoksi, Kela keskeyttää perusosan alentamisen seuraavasta maksamattomasta kuukaudesta lukien ja antaa uuden kehotuksen.

Katso tarkemmin eri etuuksille ohjaamisesta prosessista.

1.1.5.2 Velvollisuus ilmoittautua työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi

Toimeentulotukea hakeva 18 vuotta täyttänyt henkilö, joka ei vielä ole vanhuuseläkkeeseen oikeuttavassa iässä, tai 17-vuotias henkilö, joka on suorittanut oppivelvollisuutensa, on velvollinen ilmoittautumaan kokoaikatyötä hakevaksi työnhakijaksi ja pitämään työnhakunsa voimassa, ellei hän:

1. ole palkansaajana työssä, jossa työtuntimäärä on vähintään 30 tuntia viikossa
   - Ks. poikkeukset koskien opettajia, kotityöntekijöitä, taiteilijoita ja luovaa tai esityksellistä työtä tekeviä sekä muita vastaavia työaikajärjestelyiltään epätavallisilla työaloilla työskenteleviä henkilöitä
2. saa välttämätöntä toimeentuloaan työllistymällä yrittäjänä tai omassa työssään
   - Ks. riittävän tulon arviointi
3. opiskele päätoimisesti saaden opiskelun aikaista toimeentuloa turvaamaan tarkoitettua ensisijaista etuutta
   - Ks. poikkeus ensimmäistä ammatillisia valmiuksia antavaa tutkintoa opiskelevista
4. ole työttömyysturvalain mukaisesti määriteltynä työkyvytön siten, että
   - henkilö saa sairausvakuutuslain mukaista sairauspäivärahaa tai osasairauspäivärahaa
   - henkilö saa kansaneläkelain mukaista työkyvyttömyyseläkettä tai kuntoutustukea

- henkilö saa täyden työkyvyttömyyden perusteella maksettavaa etuutta jonkin muun lain nojalla
- henkilö on todettu sairausvakuutuslain tai kansaneläkelain mukaisesti työkyvyttömäksi, vaikka etuutta ei ole hänelle myönnetty

5. kuulu seuraavaan ryhmään:

- saa kansaneläkelain tai työeläkelakien mukaista vanhuuseläkettä tai varhennettua vanhuuseläkettä
- on oikeus saada sairausvakuutuslain mukaista raskausrahaa tai joka saa erityisraskausrahaa, vanhempainrahaa tai erityishoitorahaa taikka jolle on myönnetty vapaata raskauden ja synnytyksen tai lapsen hoidon vuoksi
- saa maatalousyrittäjien luopumistuesta annetun lain tai maatalouden harjoittamisesta luopumisen tukemisesta annetun lain (612/2006) mukaista luopumistukea
- kuntoutusrahaa
- ansionmenetyskorvausta tapaturmavakuutuksen, liikennevakuutuksen tai sotilasvammalain kuntoutusta koskevien säännösten perusteella
- saa työeläkelakien mukaista työuraeläkettä

6. ole laitoshoidon vuoksi esteellinen vastaanottamaan työtä

- Laitoshoidolla tarkoitetaan myös sitovuudeltaan laitoshoitoon rinnastuvaa sosiaali- tai terveyspalvelua, vaikka palvelusta ei käytettäisi laitoshoidon termiä.

7. hoida kotona alle 3-vuotiasta lasta saaden siihen kotihoidon tukea

8. toimi perhehoitajana siten, että perhehoidosta laaditussa toimeksiantosopimuksessa tarkoitetun hoidon sitovuus on vähintään 4 tuntia päivässä

9. toimi omaishoitajana siten, että omaishoidon tuesta laaditussa sopimuksessa tarkoitetun hoidon sitovuus on vähintään 4 tuntia päivässä

10. suorita asevelvollisuutta tai siviilipalvelusta

11. ole muun edellä mainittuihin verrattavan hyväksyttävän syyn vuoksi esteellinen vastaanottamaan työtä.

Kela antaa hakijalle, jolla on velvollisuus olla työttömänä työnhakijana, kuukauden määräajan ilmoittautua työllisyyspalveluihin työttömäksi kokoaikatyötä hakevaksi työnhakijaksi ja hakea työttömyysetuutta. Hakijan on myös pidettävä työnhaku voimassa.

Hakijan tulee ilmoittautua työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi siten, että hänelle syntyy oikeus työttömyysetuuteen. Esimerkiksi, jos yrittäjä ei täytä työttömyysetuuden saamisen edellytyksiä, koska hän jatkaa kokoaikatyön hakemisesta huolimatta päätoimista yritystoimintaansa, hänen on lopetettava yritystoimintansa välttääkseen perusosan alentamisen. Vastaavasti opiskelijan, joka ei saa työttömyysetuutta opiskelunsa vuoksi, on lopetettava opintonsa välttääkseen perusosan alentamisen.

Jos hakija ei kehotuksesta huolimatta ilmoittaudu määräajassa työttömäksi kokoaikatyötä hakevaksi työnhakijaksi ja pidä työnhakuaan voimassa sekä hae työttömyysetuutta, hänen toimeentulotuen perusosaansa alennetaan 50 prosentilla.

Muiden edellytysten täyttyessä perusosan alentaminen 50 prosentilla jatkuu, kunnes henkilö ilmoittautuu työnhakijaksi ja hakee työttömyysetuuden. Katso myös kohtuullisuusharkinta.

Työkyvyttömyyseläkettä osaeläkkeenä saavalta edellytetään ainoastaan osa-aikatyön hakemista.

Jos hakijalla ei ole oikeutta työttömyysetuuteen (esim. tilapäistä suojelua saava tai työssäolovelvoitteen saanut henkilö), häntä ohjataan ainoastaan ilmoittautumaan työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi.

Ensimmäistä ammatillisia valmiuksia antavaa tutkintoa opiskeleva

Velvollisuus ilmoittautua työnhakijaksi koskee päätoimisia opiskelijoita, jotka eivät saa opiskelun aikaista toimeentuloa turvaamaan tarkoitettua ensisijaista etuutta. Ensimmäistä ammatillisia valmiuksia antavaa tutkintoaan suorittava opiskelija ei ole kuitenkaan velvollinen ilmoittautumaan työttömäksi työnhakijaksi ennen kuin on kulunut kolme kuukautta opiskelun aikaista toimeentuloa turvaavan ensisijaisen etuuden päättymisestä.

Ensisijaisen etuuden päättymisellä tarkoitetaan kyseisen etuuden, yleensä opintotuen, enimmäistukiajan päättymistä. Etuuden päättymisellä ei tarkoiteta tilannetta, jossa asiakas itse lopettaa tuen tai opintotukea ei makseta opintojen riittämättömän edistymisen vuoksi. Jos opiskelija voi saada lisäopintotukikuukausia, asiakasta ohjataan ensin hakemaan ne.

Yliopisto-opiskelijoiden kohdalla tutkinnolla tarkoitetaan pääsääntöisesti ylempään korkeakoulututkintoon johtavia opintoja. Poikkeus koskee siten ylempää korkeakoulututkintoa opiskelevaa yliopisto-opiskelijaa, vaikka hän olisi jo suorittanut alemman korkeakoulututkinnon, jos alempi tutkinto ei anna itsenäisesti edellytyksiä työllistymiselle. Lukio-opinnot eivät yleissivistävän luonteensa vuoksi anna ammatillisia valmiuksia.

Kolmen kuukauden määräaikaa voidaan pidentää uudella kolmen kuukauden määräajalla, jos

1. opiskelija esittää riittävän selvityksen opintojen edistymisestä kuluneen määräajan aikana ja
2. opinnot on mahdollista suorittaa loppuun vuoden kuluessa ensisijaisen etuuden päättymisestä.

Määräaikaa voidaan pidentää yhteensä enintään vuodeksi. Edellytyksenä on, että opinnot edistyvät jokaisen kolmen kuukauden määräajan aikana ja opinnot on edelleen mahdollista suorittaa loppuun vuoden kuluessa ensisijaisen etuuden päättymisestä. Vuoden enimmäismääräaika lasketaan siitä päivästä, jona opintotuen enimmäistukiaika on päättynyt.

Riittävänä selvityksenä opintojen etenemisestä pidetään oppilaitoksen hyväksymää suunnitelmaa loppuopintojen suorittamisesta aikatauluineen, esimerkiksi päivitettyä opintosuunnitelmaa, henkilökohtaista osaamisen kehittämissuunnitelmaa tai muuta oppilaitoksen antamaa selvitystä. Opintojen edistymistä seurataan Koski- ja Virta-järjestelmistä tai tarvittaessa pyydetään asiakkaalta selvitys opintojen etenemisestä.

Kolmen kuukauden lisäajan ensisijaisena tavoitteena on tukea opiskelijan valmistumista. Lisäksi sillä pyritään antamaan aikaa oppilaitoksen ja sosiaalihuollon tukitoimien suunnittelulle ja toteutukselle.

Opiskelijan on ilmoittauduttava työttömäksi kokoaikatyön työnhakijaksi välttääkseen toimeentulotuen perusosan alentamisen, kun

1. vuoden enimmäismääräaika on kulunut
2. opinnot eivät ole annetun kolmen kuukauden määräajassa lainkaan edenneet
3. opinnot ovat edenneet annetussa kolmen kuukauden määräajassa, mutta ne eivät ole edenneet suunnitelman mukaisesti ja päivitetyn oppilaitoksen hyväksymän suunnitelman mukaan opintoja ei ole enää mahdollista suorittaa loppuun vuoden enimmäismääräajassa.

1.1.5.3 Työttömyysetuuden menetys työvoimapoliittisesti moitittavan menettelyn vuoksi

Toimeentulotuen hakijan perusosaa alennetaan 20 prosentilla, jos hän on menetellyt työvoimapoliittisesti moitittavasti siten, että hän ei ole oikeutettu työttömyysetuuteen määräaikaisesti tai toistaiseksi. Kela saa tiedon näistä tilanteista työvoimapoliittisista lausunnoista.

Kun perusosaa on alennettu yhden kuukauden ajan 20 prosentilla ja perusosan alentamisen edellytykset jatkuvat, perusosan alentamista jatketaan 40 prosentilla niin kauan kuin edellytykset täyttyvät.

Työttömyysetuusoikeuden määräaikainen menetys

Jos työttömyysetuus on katkaistu enintään kalenterikuukauden ajaksi, perusosan alentaminen kestää yhden kuukauden.

Jos työttömyysetuus on katkaistu pidemmäksi ajaksi kuin kuukaudeksi, perusosan alentaminen kestää niin monta kuukautta kuin työttömyysetuuden katkos kestää täysiksi kalenterikuukausiksi mitoitettuna.

- Työttömyysetuuden karenssi on 7 tai 30 päivää. Perusosaa alennetaan kuukaudelta.
- Työttömyysetuuden karenssi on 45 päivää. Perusosaa alennetaan kahden kuukauden ajan.

Työttömyysetuusoikeuden toistaiseksi voimassa oleva menetys

Jos työttömyysetuus on katkaistu toistaiseksi, toimeentulotuen perusosan alentaminen jatkuu kuusi kuukautta. Työttömyysetuus katkaistaan toistaiseksi, jos henkilö saa työssäolovelvoitteen tai nuoren rajoituksen.

Alentaminen päättyy aiemmin, jos:

- työttömyysetuusoikeus palautuu
- henkilö ei ole enää työtön (esimerkiksi työllistyy tai siirtyy työkyvyttömyysetuudelle).

Alentaminen kestää muiden edellytysten täyttyessä kuitenkin aina vähintään kaksi kuukautta, myös silloin kun työttömyysetuusoikeus palautuu ennen alentamisen alkamista tai vaikka henkilö ei olisi enää työtön.

Jos henkilö katkaisee työnhakunsa mutta on edelleen työtön, alentaminen jatkuu. Tällöin häntä kehotetaan ilmoittautumaan työnhakijaksi 50 prosentin alentamisen uhalla.

Jos hakija ei hae perustoimeentulotukea kuukausittain tai perusosan alentaminen keskeytyy muusta syystä, häntä kuullaan uudelleen. Alentamista jatketaan edellytysten täyttyessä, kunnes perusosaa on alennettu yhteensä kuuden kuukauden ajan.

Työssäolovelvoitteen tai nuoren rajoitteen perusteella perusosaa alennetaan yhteensä enintään kuusi kuukautta riippumatta siitä, milloin henkilö hakee toimeentulotukea ensimmäisen kerran työttömyysetuuden katkoksen alkamisen jälkeen.

Katso myös kohtuullisuusharkinta.

1.1.5.4 Kotoutumissuunnitelman laiminlyönnit

Toimeentulotuen hakijan perusosaa alennetaan 20 prosentilla, jos kyseessä on Suomeen muuttanut henkilö, joka oleskelee maassa muuta kuin matkailua tai siihen verrattavaa lyhytaikaista oleskelua varten myönnetyllä luvalla tai jonka oleskeluoikeus on rekisteröity taikka jolle on myönnetty oleskelukortti ja jolla ei ole velvollisuutta ilmoittautua työnhakijaksi, mutta joka on ilman perusteltua syytä kieltäytynyt kotoutumissuunnitelman laatimisesta, kieltäytynyt osallistumasta kotoutumissuunnitelmassa yksilöidysti sovittuihin, työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin tai laiminlyönnillään aiheuttanut sen, ettei kotoutumissuunnitelmaa ole voitu laatia.

Alentaminen kestää enintään kaksi kuukautta kerrallaan kieltäytymisestä tai laiminlyönnistä lukien. Kun perusosaa on alennettu yhden kuukauden ajan 20 prosenttia ja perusosan alentamisen edellytykset jatkuvat, perusosan alentamista jatketaan 40 prosentilla muiden edellytysten täyttyessä.

Katso myös kohtuullisuusharkinta.

1.1.5.5 Perusosan alentamista koskeva menettely ja kohtuullisuusharkinta

Perusosan alentaminen perustuu yksilölliseen harkintaan. Kela päättää perusosan alentamisesta ja selvittää alentamisen edellytykset kuukausittain ratkaistessaan hakijan toimeentulotukioikeutta. Samalla tehdään kohtuullisuusharkinta, jossa arvioidaan, ettei perusosan alentaminen vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa tai johda kohtuuttomaan tilanteeseen.

Perusosan alentaminen koskee aina koko kuukautta. Jos alentamista ei jatketa, se päättyy seuraavan kuukauden alusta.

Kuuleminen ensimmäisen kerran

Ennen perusosan alentamista hakijalle annetaan mahdollisuus kertoa oma näkemyksensä syistä, joiden vuoksi perusosaa ei pitäisi alentaa tai se olisi kohtuutonta.

Kun perusosaa alennetaan ensimmäisen kerran 20, 40 tai 50 prosentilla, hakijalle varataan tilaisuus tulla kuulluksi.

Kuulemiskirjeessä hakijalle:

- yksilöidään laiminlyönti tai kieltäytyminen
- kerrotaan alentamisen seuraukset
- kerrotaan alentamiseen liittyvästä kohtuullisuusharkinnasta.

Lisäksi hakijaa kehotetaan ilmoittamaan, jos hän on jo korjannut tilanteen, jonka perusteella perusosaa voitaisiin alentaa.

Kun kyse on perusosan alentamisen harkinnasta, kuuleminen tehdään aina kirjallisesti.

Kuuleminen alentamisen jatkuessa samoilla perusteilla ja samansuuruisena

Kun hakijan perusosaa alennetaan, häntä ohjataan seuraavalla hakemuksella kertomaan alentamiseen vaikuttavista seikoista.

Kun alentamista jatketaan samoin perustein ja samansuuruisena kuin edellisenä kuukautena, hakijaa kuullaan erikseen uudelleen vain, jos hakemuksesta tai muutoin ilmenee uusia tietoja, joilla voi olla merkitystä

- kohtuullisuuden arvioinnissa tai
- alentamisen edellytysten jatkumisessa.

Tiedot voivat käydä ilmi hakemuksen lisäksi esimerkiksi sosiaalitoimen yhteydenotosta tai lääkärinlausunnosta.

Jos hakemuksella annetut tai muualta ilmenevät tiedot osoittavat ilman erillistäkin kuulemistakin, ettei alentamista voida jatkaa, alentaminen päättyy seuraavasta kuukaudesta.

Jos hakijan hakemuksella antamilla tai Kelaan muutoin saapuneilla tiedoilla ei selvästi ole vaikutusta alentamiseen, uutta kuulemista ei tehdä.

Perusosan alentamisen kohtuullisuusharkinta

Lähtökohtaisesti alentamista ei voida pitää kohtuuttomana, jos asiakkaalla on ollut todellinen mahdollisuus ilmoittautua työnhakijaksi ja hakea ensisijaisia etuuksia Kelan kehotuksen mukaisesti. Perusosan alentaminen voidaan kuitenkin tehdä vain, jos alentaminen ei vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voida pitää muutenkaan kohtuuttomana.

Kohtuullisuusharkinta on tehtävä aina yksilökohtaisesti kuukausittain samalla, kun tarkistetaan alentamisen edellytysten jatkuminen.

Jos perusosan alentamisen puolesta ja vastaan puhuvat seikat ovat yhtä vahvoja, valitaan asiakkaan edun mukainen tulkinta. Voit myös tarvittaessa pyytää sosiaalihuollon lausunnon alentamisharkinnan tueksi.

Kohtuullisuusharkinnassa huomioidaan erityisesti:

1. Välttämättömän toimeentulon vaarantuminen

Perusosan alentaminen ei saa vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa. Harkinnassa huomioidaan erityisesti:

- Vaarantaako perusosan alentaminen välttämättömän toimeentulon
  - Alentamiskuukausien määrä on merkityksellinen välttämättömän toimeentulon ja kohtuullisuuden arvioinnissa, koska toimeentulovaikeudet voivat kasautua ja vaikeutua, mitä pidempään alentaminen jatkuu.
    - Alentamisen kesto yksinään ei kuitenkaan osoita sitä, että alentaminen vaarantaisi välttämättömän toimeentulon
  - Pitkäaikainen alentaminen voi johtaa välttämättömän toimeentulon vaarantumiseen esimerkiksi silloin, kun terveyden tai elinkyvyn säilyttämisen

kannalta välttämätön ravinto tai asuminen vaarantuu tai itsenäinen selviytyminen vaarantuu.
    - Asumisen vaarantumista tulee arvioida erityisesti silloin, jos asiakkaalla on jo ennestään vuokravelkaa. Tällöin on myös erityisesti huomioitava mahdollinen sosiaalihuollon tuen tarve.
- Lapsen etu ja oikeus riittävään elatukseen
  - Tavoitteena on vanhempien osallistuminen työmarkkinoille tai sinne tähtääviin palveluihin ja ensisijaisten etuuksien saaminen, mikä voi parantaa perheen toimeentuloa
  - Harkinnassa huomioidaan perheen kokonaistilanne
  - Lapsiperheen aikuisen kohdalla kynnys alentamiseen on tavallista korkeampi ja perusosaa alennettaessa on erityisesti harkittava tarve lastensuojeluilmoituksen tekemiselle
    - Ks. myös alempana sosiaalihuollon lausunnon pyytäminen.

2. Muu kohtuuttomuus

Perusosan alentaminen ei saa johtaa muutoinkaan kohtuuttomaan tilanteeseen. Harkinnassa huomioidaan erityisesti:

- asiakkaan kyvyt tai mahdollisuudet huolehtia omasta elatuksestaan
  - asiakkaan tosiasialliset mahdollisuudet hankkia toimeentulonsa ilmoittautumalla hänelle annetun kehotuksen mukaisesti työnhakijaksi tai hakemalla ensisijainen etuus
  - esimerkiksi asiakkaan pyrkimys ja käytettävissä olevat keinot korjata perusosan alentamiseen johtanut menettely tai laiminlyönti
  - asiakkaan erityiset vaikeudet asioinnissa
- muut kohtuuttomuutta aiheuttavat seikat
  - esimerkiksi perheessä hiljattain sattunut kuolemantapaus tai vakava sairastuminen voidaan huomioida väliaikaisesti kohtuusharkinnassa
  - ks. myös alla sosiaalihuollon lausunto -kohdassa mainitut harkintaan liittyvät seikat

Perusosan alentamista harkittaessa on kiinnitettävä huomiota myös sosiaalihuollon tuen tarpeeseen.

Sosiaalihuollon lausunto

Kohtuullisuusharkinnan tueksi voidaan tarvittaessa pyytää hyvinvointialueelta sosiaalihuollon lausunto perusosan alentamiseen vaikuttavista seikoista. Pyyntö tehdään vain silloin, kun siihen arvioidaan olevan erityistä tarvetta. Sosiaalihuolto voi antaa lausunnon myös oma-aloitteisesti.

Lausuntoa voidaan pyytää esimerkiksi, kun selvää alentamisen estävää tilannetta ei ole tiedossa, mutta

- alentamisharkinnassa herää kysymys henkilön kyvystä huolehtia itsestään tai huollettavistaan
  - Kysymys voi herätä esimerkiksi, jos perusosaa on alennettu 50 prosentilla useita kuukausia eikä hakija ole kehotuksesta huolimatta ilmoittautunut työttömäksi työnhakijaksi tai hakenut ensisijaista etuutta.
  - Erityisesti silloin, jos lapsiperheen vanhemmalta on alennettu perusosaa useita kuukausia, on sosiaalihuollon lausunto pyydettävä.
- henkilön asioinnissa havaitaan erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvittavia palveluja mielenterveyteen tai ajattelu- ja oppimiskykyyn liittyvän sairauden tai

vamman, päihteiden ongelmakäytön, muun riippuvuuskäyttäytymisen, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun vastaavan syyn vuoksi
- asiakas kertoo kesken olevasta työkyvyn selvittelystä tai muusta sosiaalihuollon palveluprosessista
- henkilöllä on vuokravelkaa, uhka häädöstä tai on asunnoton

Erityisen haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden välttämättömän toimeentulon turvaamiseksi Kelan ja hyvinvointialueen yhteistyön kynnyksen tulee olla matala.

Lausunnon pyytämisestä annetaan tieto asiakkaalle etukäteen.

Myös terveydenhuollon sosiaalityöntekijä voi asiakkaan suostumuksella antaa oma-aloitteisesti lausunnon perusosan alentamisesta.

1.1.6 Muut perusmenot

Perusosalla katettavien menojen lisäksi voidaan muina perusmenoina huomioida:

1. asumismenot
2. omakotitalon välttämättömät hoitomenot
3. välttämättömät muuttoon liittyvät menot
4. taloussähkö ja lämmitysmenot
5. kotivakuutusmaksu
6. muut kuin perusosaan sisältyvät terveydenhuoltomenot
7. lasten varhaiskasvatuksen menot
8. koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan menot
9. lapsen tapaamisesta aiheutuvat menot
10. tarpeellisen henkilötodistuksen, oleskeluasiakirjan tai matkustusasiakirjan hankintamenot

Muihin perusmenoihin kuuluvat menot huomioidaan tarpeellisen suuruisina. Asiakkaan tulee tarvittaessa esittää menoihin liittyvät selvitykset eli yleensä laskut. Menot huomioidaan todellisen suuruisina, jos ne eivät ole kohtuuttomia. Laskut huomioidaan menoina alkuperäisen eräpäivän mukaisesti kyseiselle kuukaudelle.

1.1.7 Tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuus

Asiakkaalla on toimeentulotuen myöntämiseksi velvollisuus antaa Kelalle kaikki tiedossaan olevat toimeentulotukeen vaikuttavat välttämättömät tiedot. Lisäksi asiakas on velvollinen välittömästi ilmoittamaan Kelalle edellä mainituissa tiedoissa tapahtuneista muutoksista.

Tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuus on asiakkaan lisäksi:

- asiakkaan perheenjäsenellä
- asiakkaan ja hänen perheenjäsenensä elatusvelvollisella
- tarvittaessa asiakkaan ja hänen perheenjäsenensä huoltajalla ja edunvalvojalla

Ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvat esimerkiksi seuraavat tiedot:

- perheeseen kuuluvat henkilöt
- asiakkaan ja perheenjäsenen elatusvelvolliset
- asiakkaan ja perheenjäsenen käytettävissä olevat tulot
- asiakkaan ja perheenjäsenen käytettävissä olevat varat
- asiakkaan ja perheenjäsenen menot

- asiakkaan ja perheenjäsenen vireillä olevat etuudet
- asumiseen liittyvät tiedot
- asiakkaan ja perheenjäsenen työnhakijana olo
- avioliiton solmiminen tai avioero
- avoliittoon muuttaminen ja avoliiton päättyminen
- ulkomailla oleskelu
- vankilassa olo
- asevelvollisuuden suorittaminen
- laitoshoito ja avohuollon asumispalvelu

Asiakkaan voidaan myös edellyttää asioivan henkilökohtaisesti Kelassa, jos se on asian selvittämiseksi ja toimeentulotuen määräämiseksi välttämätöntä.

Jos toimeentulotukihakemuksessa ei ole annettu välttämättömiä tietoja hakemuksen ratkaisemiseksi, pyydetään asiakasta ensin toimittamaan puuttuvat tiedot hakemuksen liitteeksi. Jos tietoja ei pyynnöstä huolimatta toimiteta, voidaan hakemus hylätä puutteellisten tietojen vuoksi.

Jos toimeentulotukea on jo myönnetty ja on perusteltu syy epäillä asiakkaan tai muun ilmoitusvelvollisen henkilön antamien tietojen riittävyyttä tai luotettavuutta, pyydetään asiakkaalta lisäselvitystä tietojen riittämättömyyden tai saatujen tietojen ristiriitaisuuden vuoksi. Asiakasta voidaan samalla kuulla myös rahalaitostiedustelun tekemisestä.

Jos ilmoitusvelvollinen tahallaan antaa erehdyttäviä tietoja tai tahallaan laiminlyö ilmoitusvelvollisuutensa, voidaan tästä syystä liikaa maksettu toimeentulotuki periä takaisin. Jos kyseessä on väärinkäytös, peritään aiheettomasti maksettu tuki yleensä takaisin vahingonkorvauksena rikosprosessin yhteydessä. Jos rikosprosessiin ei kuitenkaan ryhdytä tai liikaa maksettua tukea ei muusta syystä saada vahingonkorvauksena takaisin, voidaan takaisinperintää hakea hallinto-oikeudelta. Lue lisää väärinkäytösepäilyn selvittämisen prosessista.

Tiedonsaantioikeus

Kelalla on oikeus saada pyynnöstä toimeentulotuen käsittelyn kannalta välttämättömiä tietoja esimerkiksi seuraavilta tahoilta:

- valtion viranomainen
- kunnan viranomainen
- muu julkisoikeudellinen yhteisö
- Eläketurvakeskus
- eläkesäätiö
- muu eläkelaitos
- vakuutuslaitos
- koulutuksen järjestäjä
- tietyin edellytyksin rahalaitos
- työttömyyskassa

Kelalla on lisäksi oikeus pyynnöstä saada toimeentulotuen käsittelyn kannalta välttämättömät vuokrasuhteeseen ja asumiseen liittyvät tiedot vuokranantajalta ja asunto-osake- tai kiinteistöosakeyhtiöiltä. Kelalla on myös oikeus saada apteekilta ja lääkkeellisen hapen toimittajalta tiedot muina perusmenoina katettavista lääkemääräyksellä tehdyistä lääkeostoista tai muista lääkemääräyksellä tehdyistä ostoista sekä lääkkeelliseen happeen liittyvistä kustannuksista.

1.1.7.1 Tietopyyntö rahalaitokselta

Pääsääntö on, että asiakas toimittaa itse kaikki asian ratkaisemiseksi tarvittavat selvitykset. Jos asiakas ei pyydettäessä toimita tarvittavia selvityksiä, hakemus yleensä hylätään, jos tukea ei ole ehditty vielä maksaa asiakkaalle. Vasta viimesijaisena keinona voidaan tietoja pyytää rahalaitoksilta. Rahalaitoksia ovat pankit, muut luottolaitokset sekä rahamarkkinarahastot.

Rahalaitostiedustelu voidaan tehdä vain, jos

- riittäviä tietoja ja selvityksiä ei muutoin saada ja
- on perusteltua syytä epäillä asiakkaan tai hänen laillisen edustajansa antamien tietojen riittävyyttä ja luotettavuutta.

Asiakasta tulee kuulla ennen rahalaitostiedustelun tekemistä. Asiakasta pyydetään samalla itse toimittamaan puuttuvat tiedot. Jos kuulemisen jälkeenkään käytettävissä olevia tietoja ei voida pitää riittävinä ja luotettavina, tehdään rahalaitostiedustelun tekemisestä ilmoitus asiakkaalle, jossa kerrotaan, että rahalaitostiedustelu tehdään. Ilmoituksen jälkeen voidaan rahalaitostiedustelu tehdä. Rahalaitostiedustele tehdään vain niistä puuttuvista selvityksistä, joista asiakasta on kuultu. Rahalaitokselta pyydettävien tietojen tulee olla välttämättömiä toimeentulotukioikeuden selvittämiseksi. Lue lisää väärinkäytösepäilyn selvittämisen prosessista.

Esimerkki

Minna on pitkäaikainen toimeentulotuen asiakas. Minna on toimittanut tiliotteen toimeentulotukihakemuksensa liitteeksi ja tiliotteelta käy ilmi toinen Minnan nimissä oleva tili, josta hän ei ole ilmoittanut Kelaan. Minnaa pyydetään toimittamaan tiliotteet toisesta tilistään ja samalla kuullaan rahalaitostiedustelun tekemisestä. Minna ei toimita pyydettyjä tiliotteita, joten hänelle annetaan tieto rahalaitostiedustelun tekemisestä, jonka jälkeen Kela pyytää kyseiset tiedot rahalaitokselta.

1.1.8 Kustannusten kohdistaminen kuntaan

Perustoimeentulotuen kustannukset kohdistetaan yleensä siihen kuntaan, jossa asiakas tai hänen perheensä vakinaisesti oleskelee ja jossa heillä on vakinainen asunto.

Jos asiakas tai hänen perheensä oleskelee muuten kuin satunnaisesti useammassa kuin yhdessä kunnassa, kustannukset kohdistetaan prosenttiosuuksina niihin kuntiin, joissa oleskelusta kustannukset ovat syntyneet. Jos esimerkiksi perheellä on koti Hyvinkäällä ja joku perheenjäsen on työssä tai opiskelee Kuopiossa, kustannukset jakaantuvat niiden syntymisen perusteella kyseisten kuntien kesken.

Kiireellisenä myönnetyn perustoimeentulotuen kustannukset kohdistetaan siihen kuntaan, jossa asiakas tai hänen perheensä oleskelevat hakemusta tehdessään.

Asiakkaan ollessa lyhytaikaisesti tai määräaikaisesti laitoksessa tai muussa palveluasumisyksikössä toisessa kunnassa, perustoimeentulotuen kustannukset kohdistetaan asiakkaan vakinaiseen oleskelukuntaan tai asuinkuntaan. Jos asiakkaan oleskelu mainituissa yksiköissä on tarkoitettu vakituiseksi, tuki kohdennetaan siihen kuntaan, missä laitos tai palveluasumisyksikkö sijaitsee.

Jos asiakas on vanki, hänen kotikuntansa on se kunta, jossa hän on kirjoilla. Kotikunta ei yleensä vankilassaoloaikana muutu. Jos vangilla ei ole kotikuntaa Suomessa, hänen kotikuntanaan pidetään vankilan sijaintikuntaa.

Jos asiakkaalla on Poste restante -osoite, eikä hänen Kelassa olevista tiedoistaan käy ilmi hänen oleskelupaikkaansa, tulee aina selvittää, missä hän tosiasiallisesti oleskelee. Tarvittaessa selvitetään asiakkaalta asumista tarkemmin.

Jos asiakas muuttaa, vastaanottava kunta vastaa ensimmäisen kuukauden vuokrasta ja muuton jälkeiseen aikaan kohdistuvasta toimeentulotuesta. Muuttokustannukset kohdennetaan niin sanotuissa omatoimimuutoissa kuntaan, jonka alueella hakija oleskelee, kun muuttokustannukset erääntyvät maksettaviksi. Jos muuttokustannuksiin tai vuokravakuuteen on annettu maksusitoumus, kustannukset kohdentuvat maksusitoumuksen antamispäivämäärän mukaiseen kuntaan. Lue lisää muuttokustannusten huomioimisesta.

Kunnan vastuu perustoimeentulotuen kustannuksista perustuu henkilön tai perheen tosiasialliseen oleskeluun kunnan alueella. Kunnalla ei ole vastuuta ulkomailla syntyneistä kuluista.

1.2 Täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki

Toimeentulotuki koostuu perustoimeentulotuen lisäksi täydentävästä ja ehkäisevästä toimeentulotuesta. Hyvinvointialue myöntää tarveharkinnan perusteella täydentävää ja ehkäisevää toimeentulotukea. Jos täydentävän tai ehkäisevän toimeentulotuen hakemus saapuu Kelaan, se siirretään hyvinvointialueelle.

Täydentävä toimeentulotuki

Hyvinvointialue ottaa täydentävää toimeentulotukea myönnettäessä huomioon tarpeellisen suuruisina henkilön tai perheen erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuvat, toimeentulon turvaamiseksi tai itsenäisen suoriutumisen edistämiseksi tarpeelliseksi harkitut menot.

Henkilön tai perheen erityisenä tarpeena tai olosuhteena voidaan pitää esimerkiksi

- pitkäaikaista toimeentulotuen saamista,
- pitkäaikaista tai vaikeaa sairautta sekä
- lasten harrastustoimintaan liittyviä erityisiä tarpeita.

Täydentävää toimeentulotukea myönnettäessä voidaan ottaa huomioon myös sellaisia menoja, jotka kuuluvat yleensä perustoimeentulotuella katettaviin menoihin, mutta jotka ovat henkilön tai perheen erityisen tilanteen vuoksi niin suuria, ettei perustoimeentulotuki riitä kattamaan niitä. Lue lisää hakemuksen siirtämisestä hyvinvointialueelle.

Ehkäisevä toimeentulotuki

Hyvinvointialue myöntää päättämiensä perusteiden mukaan ehkäisevää toimeentulotukea. Ehkäisevän toimeentulotuen tarkoituksena on edistää henkilön ja perheen sosiaalista turvallisuutta ja omatoimista suoriutumista sekä ehkäistä syrjäytymistä ja pitkäaikaista riippuvuutta toimeentulotuesta.

Ehkäisevää toimeentulotukea voidaan myöntää esimerkiksi

- tuensaajan aktivointia tukeviin toimenpiteisiin,
- asumisen turvaamiseksi,
- ylivelkaantumisesta tai taloudellisen tilanteen äkillisestä heikentymisestä aiheutuvien vaikeuksien lieventämiseksi sekä
- muihin tuensaajan omatoimista suoriutumista edistäviin tarkoituksiin.

Esimerkkejä menoista, joita voidaan tukea täydentävällä tai ehkäisevällä toimeentulotuella

Koska täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntämisessä voidaan käyttää laajaa harkintaa, hyvinvointialue voi harkintansa mukaan huomioida tuen myöntämisessä laajasti erilaisia menoja. Menoina voidaan harkinnalla huomioida esimerkiksi:

- lapsen harrastemenot
- huonekalut, kodinkoneet ja niihin rinnastuvat kodin hankinnat
- lastenvaunut
- toisen asteen ensimmäistä tutkintoa suorittavien nuorten opiskeluun liittyvät menot
- edunvalvontapalkkio
- hautajaiskulut
- avopalveluista johtuvat, kuukausittain toistuvat menot, esimerkiksi ateria- ja siivouspalvelumaksu
- poikkeuksellisen suuret vaatemenot

1.3 Tulojen huomioiminen

Toimeentulotuen laskelmalla huomioidaan hakijan ja hänen perheensä tulona kaikki etuusjakson aikana käytettävissä olevat tulot riippumatta siitä, onko tulo veronalaista vai verovapaata. Tulot huomioidaan laskelmalla nettomääräisenä. Myös kaikki ulkomailta saatavat tulot huomioidaan tuloina.

Tulo voi olla esimerkiksi

- etuustuloa
- ansiotuloa
- pääomatuloa
- myyntituloa
- satunnaista avustusta

Kela saa Suomessa maksetuista ansiotuloista sekä laitosten maksamista etuus- ja muista tuloista tiedot tulorekisteristä. Tarvittaessa hakijaa pyydetään toimittamaan tarkempi selvitys tuloistaan Kelaan.

Tulo huomioidaan yleensä sen maksupäivän mukaiselle kuukaudelle tulona, jolloin sen voidaan katsoa olevan tosiasiallisesti käytettävissä hakijan ja tämän perheen elatukseen, pois lukien viimeisenä pankkipäivänä maksettu tulo, joka huomioidaan seuraavan kuukauden laskelmassa tulona.

Viimeisenä pankkipäivänä maksettu tulo

Kuukauden viimeisenä pankkipäivänä maksettu tulo huomioidaan seuraavan kuukauden laskelmassa tulona. Tämä koskee myös tilannetta, jossa perustoimeentulotukea ei ole haettu tulon maksukuukaudelle. Poikkeuksena viimeisen

pankkipäivän tulon huomioimiseen on sellainen työttömyysetuuden maksukuukausi, jossa saman kuukauden aikana maksetaan kaksi 20 työttömyysetuuspäivän maksuerää. Näissä tilanteissa siirrytään työttömyysetuuden jaksottamiseen.

Esimerkki

Juuso hakee säännöllisesti toimeentulotukea. Hän on saanut 31.3. perinnön 2000 euroa. Perintö huomioidaan huhtikuun toimeentulotuen laskelmalla tulona, koska se on tosiasiallisesti käytettävissä huhtikuun elatukseen.

Esimerkki

Essi hakee ensimmäistä kertaa toimeentulotukea huhtikuulle. Hänelle on maksettu 31.3. sairauspäivärahaa 500 euroa. Sairauspäiväraha huomioidaan huhtikuun toimeentulotuen laskelmalla tulona, vaikka toimeentulotukea ei ole haettu tulon maksukuukaudelle. Sairauspäiväraha on tosiasiallisesti käytettävissä huhtikuun elatukseen.

Esimerkki

Markus hakee toimeentulotukea maaliskuulle. Asiakkaalle maksetaan 20 päivän työttömyysetuuden maksuerät 4.3. sekä 31.3. Jatkohakemuksen yhteydessä siirrytään työttömyysetuuden jaksottamiseen ja laskelmalla huomioidaan yksi erä kertoimella 21,5.

Ennakonpidätysprosentin muuttaminen

Jos hakijan tulot alenevat pitkäaikaisesti tai hakijan etuustulosta pidätetään yli 25 % veroa, ohjataan hakijaa tarkistamaan ennakonpidätysprosentti Verohallinnolta. Tuloja vastaava ennakonpidätys varmistaa sen, että toimeentulotuki maksetaan oikeansuuruisena. Ennakonpidätys on syytä tarkistaa esimerkiksi silloin, kun hakija jää työttömäksi ja tulot muuttuvat olennaisesti.

1.3.1 Varautumisvelvollisuus

Hakijalla ja hänen perheellään on velvollisuus kykynsä mukaan pitää huolta omasta elatuksestaan. Tähän velvollisuuteen voidaan katsoa sisältyvän myös varautumisen velvollisuus.

Varautumisvelvollisuudesta kerrotaan hakijalle päätöksellä, jotta hän voi varautua säästämään tuloja ja varoja elatukseensa pidemmän ajan . Tarkoitus ei ole mahdollistaa sitä, että hakija voisi tarkoituksellisesti kuluttaa mahdolliset ylijäämänsä, miten haluaa. Näin toimeentulotuessa tulojen jakaminen useammalle kuukaudelle tai tulojen jälkikäteinen huomioiminen ei muodostu hakijalle yllättäväksi tai kohtuuttomaksi.

Yleensä tulot otetaan huomioon siltä ajanjaksolta, jolta toimeentulotuki määrätään. Tulo voidaan kuitenkin jakaa myös eriin ja ottaa huomioon useamman etuusjakson aikana, jos se on

- tulon kertaluonteisuus,
- tulon saamisen peruste tai
- käyttötarkoitus

huomioon ottaen on kohtuullista.

Tulo, joka ei ole ollut tiedossa toimeentulotukipäätöstä tehtäessä, voidaan ottaa jälkikäteen huomioon tulona, jos toimeentulotukea haetaan päätöstä seuraavien kahden ensimmäisen kalenterikuukauden aikana, jollei sitä voida pitää kohtuuttomana. Hakijalle ilmoitetaan päätöksessä, miten tulo huomioidaan jälkikäteen. Katso lisää tulo ei ole ollut tiedossa toimeentulotuesta päätettäessä.

Katso myös tulojen jakaminen osiin.

1.3.2 Etuustulot

Etuustulot huomioidaan niiden maksukuukauden tuloksi. Kuukauden viimeisenä pankkipäivänä maksettu etuustulo huomioidaan seuraavan kuukauden tuloksi (poikkeuksena työttömyysetuuden jaksottamiseen siirtyminen).

Etuustuloiksi huomioidaan muun muassa

- työttömyyden perusteella maksettava yleistuki
- ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha
- yleinen asumistuki
- eläkkeensaajan asumistuki
- opintoraha, asumislisä ja opintolaina
- vanhempainpäivärahat
- lapsilisä
- lasten kotihoidon tuki
- elatustuki
- sairausvakuutuslain ja muiden lakien mukainen päiväraha
- Kelan maksamat eläkkeet
- eläketuki
- työeläkkeet
- ulkomaan eläkkeet
- liikkuvuusavustus siltä osin kuin sitä ei hakijan selvityksen mukaan ole käytetty työssäkäynnin matkustuskustannuksiin tai muuttokustannuksiin
- työpaikkakassojen maksamat etuudet

Esimerkki

Eeva hakee toimeentulotukea huhtikuulle. Hänelle maksetaan 31.3. sekä 29.4. kuntoutusrahaa. Maaliskuussa maksettava kuntoutusraha on maksussa kuukauden viimeisenä pankkipäivänä, joten se huomioidaan huhtikuun laskelmalla tulona. Myös 29.4. maksettava kuntoutusraha huomioidaan tulona huhtikuussa.

Esimerkki

Siiri hakee toimeentulotukea touko- kesä ja heinäkuulle. Hänelle maksetaan 28.5. sekä 30.6. sairauspäivärahaa. Toukokuulle huomioidaan 28.5. maksettu erä. Kesäkuulle ei huomioida sairauspäivärahaa tulona, koska 30.6. maksettu erä asettuu kuukauden viimeiselle pankkipäivälle ja se huomioidaan heinäkuun tulona.

Jos kyseessä on alkava etuus, katso myös osakuukauden ratkaisu.

Jos etuustulo ei ole ollut tiedossa toimeentulotuesta päätettäessä, katso tulon jälkikäteinen huomioiminen.

Saatavasuunnitelma ensisijaiseen etuuteen

Ensisijaiset Kelan etuudet on aina ratkaistava ennen toimeentulotukihakemuksen ratkaisemista, kun se on mahdollista. Toimeentulotuen hakemuksen käsittely ei kuitenkaan saa viivästyä tämän vuoksi.

Jos hakijalla ei ole ensisijaista etuutta maksussa, toimeentulotuki voidaan periä suoraan henkilölle tulevasta etuudesta kuittaamalla eli tekemällä saatavasuunnitelma.

Lue lisää saatavasuunnitelman tekemisestä.

1.3.2.1 Työttömyysetuus

Työttömyysetuus (työttömyyden perusteella maksettava yleistuki ja ansiopäiväraha) otetaan perustoimeentulotuessa tulona huomioon. Tulona ei kuitenkaan huomioida työttömyysetuutta saavan hakijan kulukorvausta.

Jos hakijalla on oikeus työttömyysetuuteen, sen voidaan katsoa olevan käytettävissä olevaa tuloa ensimmäisestä mahdollisesta maksupäivästä lukien, vaikka hakija ei omasta valinnastaan johtuen hae etuutta maksuun jättämällä ilmoitusta työttömyysajasta. Hakijalle myönnetty työttömyysetuus huomioidaan tulona sille päivälle, jolloin hän olisi aikaisintaan sen voinut saada.

Esimerkki

Maaritin seuraava työttömyysajan ilmoituksen maksukausi on 8.6.-5.7. Maarit olisi voinut toimittaa työttömyysajan ilmoituksen Kelaan aikaisintaan 6.7. ja etuus olisi maksuerien perusteella käytettävissä 8.7.

Maarit ei kuitenkaan ole vielä toimittanut työttömyysajan ilmoitusta, kun 20.7. toimeentulotuen jatkohakemusta heinäkuulle ratkaistaan. Heinäkuun tuloksi otetaan huomioon 20 työttömyysetuuspäivän maksukausi työttömyyden perusteella maksettavaa yleistukea, koska sen voidaan katsoa olevan Maaritin käytettävissä olevaa tuloa.

Katso myös työttömyysetuuden huomioiminen tulona, työvoimapoliittiset lausunnot ja lista työvoimapoliittisista lausunnoista.

Työttömyysetuuden jaksottaminen

Työttömyysetuus maksetaan yleensä 20 työttömyysetuuspäivän maksuerissä. Tästä johtuen pitkäaikaistyöttömälle tulee aina kerran vuodessa yksi sellainen kuukausi, jolloin saman kuukauden aikana maksetaan kaksi 20 työttömyysetuuspäivän maksuerää. Työttömyysetuutta maksetaan siis vuoden aikana keskimäärin 21,5 työttömyysetuuspäivältä kalenterikuukautta kohden.

Kun toimeentulotuen asiakkaalle on myönnetty oikeus työttömyysetuuteen, huomioidaan työttömyysetuus tosiasiallisesti maksetun yleensä 20 työttömyysetuuspäivän mukaisena siihen saakka, kunnes hakijalle maksetaan ensimmäisen kerran kaksi 20 työttömyysetuuspäivän maksuerää saman kuukauden aikana. Tämän jälkeen arvioidaan, voidaanko työttömyysetuuden osalta siirtyä tulon jaksottamiseen.

Työttömyysetuuden jaksottamisella tarkoitetaan sitä, että yhdeltä päivältä maksettava työttömyysetuuden määrä kerrotaan 21,5:lla Hakijalle tulee aina tiedottaa kertoimen käytöstä ennen työttömyysetuuden jaksottamisen aloittamista. Kerrointa ei ole mahdollista ottaa käyttöön jälkikäteen tarkistamalla.

Työttömyysetuus voidaan jaksottaa, jos

- hakijalle on maksettu kaksi 20 työttömyysetuuspäivän maksuerää saman kuukauden aikana
- hakijalle on tiedotettu kertoimen käytöstä ennen jaksottamisen aloittamista
- toimeentulotukea on haettu sinä kuukautena, jona kaksi 20 työttömyysetuuspäivän maksuerää maksetaan. Jaksottamiseen ei vaikuta, onko toimeentulotukea tullut maksettavaksi kyseisenä kuukautena
- hakijalla on oikeus työttömyysetuuteen ja hakija ei omasta valinnasta johtuen hae etuutta maksuun jättämällä ilmoitusta työttömyysajasta ja perustoimeentulotuen etuusjaksolle osuu kaksi 20 päivän työttömyysetuuden maksujaksoa

Työttömyysetuuden jaksottamiseen voidaan siirtyä, vaikka toinen 20 työttömyyspäivän maksueristä olisi maksettu kuukauden viimeisenä pankkipäivänä.

Työttömyysetuutta ei voida jaksottaa, jos

- toimeentulotukea ei ole haettu sinä kuukautena, jona kaksi 20 työttömyysetuuspäivän maksuerää maksetaan eikä kerrointa ole jo aiemmin otettu käyttöön
- hakija saa soviteltua työttömyysetuutta
- hakijalle maksetaan työttömyysetuuden lisäksi osatyökyvyttömyyseläkettä
- on tehty saatavasuunnitelma, eikä hakijalle tämän vuoksi ole tosiasiallisesti maksettu kahta täyttä 20 päivän maksuerää saman kuukauden aikana.

Kun työttömyysetuuden jaksottaminen on aloitettu

- työttömyysetuus huomioidaan tulona 21,5 työttömyysetuuspäivän mukaisena siitä etuusjaksosta alkaen, jolle kaksi 20 työttömyysetuuspäivän maksuerää sijoittuvat tai
  - viimeistään kun perustoimeentulotukea seuraavan kerran ratkaistaan
- kerrointa 21,5 käytetään johdonmukaisesti niin kauan kuin sama työttömyyskausi jatkuu eikä työttömyysturvatuloissa tapahdu muutoksia.
- jaksottaminen jatkuu myös silloin, kun hakija saa seuraavan kerran kaksi 20 työttömyyspäivän maksukautta samassa kuussa.

Kertoimen käytöstä luovutaan, jos

- työttömyysetuuteen tulee vähintään 30 vuorokauden katkos ja alkaa uusi työttömyysturvakausi.
- Katkoksen jälkeen kertoimen käyttöön siirrytään uudelleen, kun toimeentulotuen hakijalle on maksettu kaksi 20 työttömyysetuuspäivän maksukautta saman kuukauden aikana. Katso myös alle 20 työttömyysetuuspäivän maksukausi.

Esimerkki

Lauri on saanut perustoimeentulotukea tammikuusta alkaen. Hänellä on tulona työttömyyden perusteella maksettava yleistuki. Työttömyyden perusteella maksettavan yleistuen kaksi 20 työttömyysetuuspäivän maksuerää maksetaan Laurille heinäkuussa, maksupäivät ovat 1.7. ja 29.7. Laurin työttömyyden perusteella maksettava yleistuki huomioidaan heinäkuusta alkaen kertoimella 21,5.

Esimerkki

Millalle on myönnetty toimeentulotukea 27.3. annetulla päätöksellä ajalle 1.1. - 31.7. Millan tulona on työttömyyden perusteella maksettava yleistuki ja se on huomioitu laskelmilla tulona 20 työttömyysetuuspäivän mukaisena. Kun jatkohakemusta elokuulle ratkaistaan, huomataan, että Millalle on maksettu toukokuussa työttömyyden perusteella maksettavaa yleistukea kaksi 20 työttömyysetuuspäivän maksuerää. Kerroin 21,5 otetaan käyttöön elokuusta alkaen.

Lue lisää työttömyysetuuden jaksottamisesta.

Alle 20 työttömyysetuuspäivän maksukausi

Jos työttömyysetuus maksetaan poissaolon tai työttömyysjakson lyhyen katkeamisen vuoksi tosiasiallisesti alle 20:ltä työttömyysetuuspäivältä, toimeentulotuki tarkistetaan hakijan pyynnöstä. Tarkistamisen yhteydessä on aina selvitettävä, onko hakijan mahdollista saada poissaolojen perusteella työttömyysetuutta.

Työttömyysetuuden jaksottaminen keskeytetään alle 20 työttömyysetuuspäivän maksukuukaudelta ja etuustulo huomioidaan tosiasiallisen suuruisena tulona, jotta hakijan oikeus saada tukea ei työttömyysetuuden jaksottamisesta johtuen kaventuisi tai vaarantuisi. Jaksottamisen keskeyttävällä päätöksellä kerrotaan, että työttömyysetuuden jaksottamiseen palataan seuraavassa kuussa. Työttömyysetuuden jaksottamiseen ei voida palata, jos siitä ei kerrota jaksottamisen keskeyttävässä päätöksessä. Tällöin työttömyysetuuden jaksottaminen voidaan aloittaa, kun hakijalle seuraavan kerran maksetaan kaksi 20 työttömyysetuuspäivän maksukautta samana kuukautena.

1.3.2.2 Etuudesta tehty kuittaus

Jos hakijan saamasta ensisijaisesta etuudesta kuitataan suorituksia esimerkiksi etuuden takaisinperintään, elatusapuvelkaan tai opintolainan takaussaatavaan, toimeentulotuessa tulona huomioidaan se osuus etuudesta, jonka hakija saa etuuden kuittauksen jälkeen itselleen maksuun. Jos hakijalle maksettavaa etuutta kuitataan ja hakijalle syntyy oikeus toimeentulotukeen, pyydetään kuittauksen keskeyttämistä perintäkeskukselta. Eläkkeen lapsikorotuksen maksamista KElalle ei kuitenkaan keskeytetä, vaikka se aiheuttaisi hakijalle toimeentulotuen tarvetta.

1.3.3 Ansiotulot

Toimeentulotuessa huomioidaan kaikki hakemiskuukauden aikana maksetut ansiotulot. Ansiotulot huomioidaan niiden maksukuukauden tuloksi. Kuukauden viimeisenä pankkipäivänä maksettu ansiotulo huomioidaan seuraavan kuukauden tuloksi. Ansiotuloja ovat esimerkiksi

- palkka,
- palkkio (esimerkiksi kokouspalkkio, Teosto-palkkio, omaishoitajan, perhehoitajan tai kokemusasiantuntijan palkkio tai sijaisvanhemman hoitopalkkio),
- osapalkkio sekä muu niihin rinnastettava korvaus tai rahasuoritus.

- erilaiset lisät ja korvaukset (kuten ilta- ja yölisä, vuorotyölisä sekä lauantai- ja sunnuntaityölisä),
- lomaraha,
- lomakorvaus,
- arkipyhäkorvaus,
- osa luontoiseduista,
- veronalaiset henkilökuntaedut,
- työnantajan maksamat joulurahat ja lahjapalkkiot sekä tulospalkkiot.

Ansiotulona laskelmalla huomioidaan se määrä maksetusta palkasta, josta ei ole vähennetty tulonhankkimiskustannuksia. Katso myös ansiotuloista tehtävät vähennykset.

Myös työpaikalta tehdyt tavara- ja palveluostot, jotka on vähennetty palkasta, huomioidaan tulona ansiotulon maksukuukaudelle.

Palkkaennakko huomioidaan ansiotuloksi sille kuukaudelle, jona palkkaennakko maksetaan.

Esimerkki

Pekalle on maksettu toukokuussa palkkaennakkoa 500 euroa säännöllisen kuukausiansiotulon lisäksi. Pekan tuloksi toukokuun laskelmalla huomioidaan säännöllisesti maksussa olevan ansiotulon lisäksi toukokuussa maksettu palkkaennakko 500 euroa.

Jos ansiotulon määrä vaihtelee, eikä hakemiskuukauden ansiotulon määrä ole tiedossa päätöstä annettaessa, ansiotulon määrä voidaan arvioida.

Jos hakijalla on etuusjakson aikana alkava työsuhde, eikä muita riittäviä tuloja tai varoja ole alkukuukaudesta, voidaan perustoimeentulotukioikeus ratkaista osalle kuukautta ensimmäiseen palkanmaksupäivään saakka.

Jos ansiotulo ei ole ollut tiedossa toimeentulotuesta päätettäessä, katso tulon jälkikäteinen huomioiminen.

Katso myös miten alle 18- vuotiaan tuloja huomioidaan.

1.3.3.1 Ansiotuloista tehtävät vähennykset

Ansiotulosta tehtäviä vähennyksiä ovat

- työmatkakustannukset
- ammattiyhdistyksen ja työttömyyskassan jäsenmaksut
- kohtuulliset työvaate- ja työvälinemenot.

Perustoimeentulotuessa hyväksyttävät vähennykset eivät voi olla määrältään suurempia kuin samasta työstä huomioitavat ansiotulot.

Omaishoitajien ja perhehoitajien hoitopalkkiosta tehdään 150 euron ansiotulovähennys vuoden 2027 loppuun saakka.

Työmatkakustannukset

Työmatkakustannukset vähennetään niiden aiheutumiskuukautena maksettavasta ansiotulosta. Jos työmatkakustannusten aiheutumiskuukautena ei ole laskelmalla huomioitavia ansiotuloja, ei työmatkamenoja voida vähentää.

Esimerkki

Matti osti kuukausilipun linja-autoon 5.8. ja 5.9. Matti sai ensimmäisen palkan 15.9. Kuukausilippu, joka on ostettu 5.9., voidaan huomioida vähennyksenä syyskuussa. Koska Matilla ei ole ansiotuloja elokuussa, 5.8. ostettua kuukausilippua ei voida vähentää.

Työmatkakustannukset huomioidaan edullisimman kulkuneuvon mukaisesti, ellei hakijalla ole esittää perusteltua syytä suurempaan kuluun.

Perusteltuja syitä ovat esimerkiksi:

- puuttuvat tai erityisen hankalat liikenneyhteydet
- sairaus tai vamma, joka edellyttää omaa autoa
- työtehtävät

Oman auton käytöstä aiheutuvat työmatkakustannukset huomioidaan tosiasiallisten polttoainekustannusten mukaisesti, kuitenkin enintään 0,33 e/km. Hakijan tulee toimittaa luotettava selvitys oman auton käytöstä. Tällaisena selvityksenä voidaan pitää esimerkiksi työvuorolistoja sekä kuitteja polttoaineostoista. Hakijaa ohjataan selvittämään työmatkakulujen vähentäminen verotuksessa oikean ennakonpidätyksen määrän selvittämiseksi.

Ammattiyhdistyksen ja työttömyyskassan jäsenmaksut

Ammattiyhdistyksen ja työttömyyskassan jäsenmaksu voidaan vähentää kokonaisuudessaan ansiotulosta. Tulosta vähentämisen kannalta ei ole merkitystä sillä, pidätetäänkö työssäkäynnistä aiheutuva kustannus ansiotulosta tai etuudesta vai suorittaako hakija sen esimerkiksi laskulla.

Jos hakija on työtön ja saa ansiopäivärahaa, voidaan ammattiyhdistyksen jäsenmaksusta huomioida vain työttömyyskassan maksun osuus. Hakija voi saada ammattiyhdistyksen jäsenmaksun osalta vapautuksen tai maksua voidaan alentaa. Jos hakijan työttömyys jatkuu ja hän siirtyy ansiopäivärahalta Kelan työttömyyden perusteella maksamalle yleistuelle, työttömyyskassan jäsenmaksua ei enää huomioida vähennyksenä.

Esimerkki

Annalle on maksettu palkkaa 600 euroa ja työnantaja on vähentänyt siitä ammattiyhdistyksen jäsenmaksua 20 euroa. Toimeentulotuen laskelmassa huomioidaan 620 euroa ansiotulona ja ammattiyhdistyksen jäsenmaksu 20 euroa huomioidaan menona.

Työvaate- ja työvälinemenot

Työssäkäynnistä aiheutuvat kohtuulliset työvaate- ja työvälinemenot voidaan vähentää huomioitavasta ansiotulosta. Kustannusten kohtuullisuutta arvioidaan suhteessa hakijan ansiotulon määrään.

Esimerkki

Ollille on maksettu palkkaa 350 euroa ja työnantaja on vähentänyt siitä työvaatekustannuksia 25 euroa. Toimeentulotuen laskelmassa huomioidaan 375 euroa ansiotulona ja työvaatekustannus 25 euroa huomioidaan menona.

1.3.3.2 Kilometrikorvaukset, päivärahat ja kulukorvaukset

Kohtuullisia kilometrikorvauksia ja päivärahoja, työkalukorvauksia tai muita vastaavia kulukorvauksia ei huomioida yleensä tuloina. Jos työnantaja maksaa syntyneistä kustannuksista korvauksia, ei kustannuksia myöskään vähennetä huomioitavasta ansiotulosta. Korvausten kohtuullisuutta arvioidaan suhteessa ansiotulon määrään.

Esimerkki

Arto on saanut palkkaa 600 euroa, kilometrikorvauksia 40 euroa ja työkalukorvausta 15,50 euroa. Laskelmalla huomioidaan 600 euron palkka ansiotulona, mutta kilometrikorvausta ja työkalukorvausta ei huomioida tuloina.

Esimerkki

Kalle on saanut palkkaa 450 euroa ja kilometrikorvauksia 40 euroa. Hän ilmoittaa menoinaan työmatkakustannuksia 30 euroa samoista matkoista, joilta hänelle on maksettu kilometrikorvausta. Laskelmalla huomioidaan saatu palkka 450 euroa tulona, mutta kilometrikorvausta ei huomioida tulona eikä työmatkakustannuksia menona.

Lue lisää kilometrikorvauksista ja päivärahoista.

Kohtuuttoman suuret kilometrikorvaukset

Jos kilometrikorvaukset ovat kohtuuttoman suuret suhteessa ansiotulon määrään, tulee hakijan esittää luotettava selvitys kustannusten perusteista, esimerkiksi ajopäiväkirja.

Kun kilometrikorvaukset ovat kohtuuttoman suuret suhteessa ansiotulon määrään, ne voidaan huomioida kohtuullisen määrän ylittävältä osin tulona. Kilometrikorvauksista vähennetään niiden perusteena olevien kilometrien mukainen tosiasiallinen polttoainekustannus, kuitenkin enintään 0,33 e/km ja erotus huomioidaan tulona.

Esimerkki

Maija saa palkkaa 200 euroa ja kilometrikorvauksia 1 000 euroa. Maija on työkseen kampaaja. Maija ei toimita ajopäiväkirjaa eikä Maijan tiliotteilla näy polttoaineostoja esitetyn mukaisesti. Maijan kilometrikorvaukset ovat kohtuuttoman suuret palkkaan nähden. Koska Maija ei ole esittänyt luotettavaa selvitystä kilometrikorvauksista, voidaan kilometrikorvaukset huomioida tulona.

Päivärahat

Kohtuullisina pidettäviä päivärahoja ei huomioida tuloina. Jos päivärahat ovat kohtuuttoman suuret suhteessa ansiotuloon, ne voidaan huomioida kokonaan tai osittain tulona.

1.3.3.3 Luontoisedut

Puhelin- ja ravintoetu huomioidaan yleensä tulona, koska niistä aiheutuvat kustannukset sisältyvät perustoimeentulotuen perusosaan. Luontoisedut huomioidaan toimeentulotuen laskelmalla ansiotulona niiden verotusarvon mukaisesti.

Asuntoetu

Asuntoetu huomioidaan ansiotulona. Kun asuntoetu huomioidaan tuloksi, viedään menoksi asunnon kokonaisvuokra. Jos kokonaisvuokra ylittää paikkakunnalla kohtuullisena pidettävät asumismenot, katso kohdasta asumismenot ylittävät asumisnormin, miten toimitaan. Jos asumismenot kohtuullistetaan, menona huomioidaan paikkakunnan kohtuullista tasoa vastaava vuokran määrä ja tulona huomioidaan edelleen asuntoetu.

Hakijaa voidaan ohjata selvittämään työnantajalta mahdollisuutta vaihtaa asuntoetu rahapalkkaan.

Esimerkki

Millan asuntoedun arvo on 500 e ja asunnon vuokra 500 e. Milla ei siis maksa itse asumisestaan lainkaan, vaan työnantaja maksaa palkkana koko asunnon vuokran. Asunnon vuokra on paikkakunnan kohtuullisen tason mukainen. Toimeentulotuen laskelmalle viedään ansiotuloksi asuntoetu 500 e ja menoksi vuokra 500 e.

Esimerkki

Railin asuntoedun arvo on 130 e. Asunnon kokonaisvuokra on 930 e, josta Raili maksaa itse 800 e. Asumisnormi paikkakunnalla on 600 e. Railin laskelmalle viedään ansiotuloksi 130 e ja vuokramenoksi 930 e. Railille annetaan määräaika etsiä edullisempi asunto. Määräajan jälkeen perustoimeentulotuessa hyväksyttävä vuokra voidaan kohtuullistaa 600 euroon, jos Raili ei ole hakenut edullisempaa asuntoa tai esittänyt erityisiä perusteita korkeammille asumiskustannuksille.

Autoetu

Jos auto on välttämätön työssäkäynnin kannalta ja autoetu on määrältään kohtuullinen suhteessa hakijan rahapalkkaan, voidaan autoetu jättää huomioimatta tulona. Jos autoetu on suuri suhteessa rahapalkkaan tai autoedun määrä ylittää rahapalkan määrän, pyydetään hakijaa toimittamaan työnantajan selvitys, josta selviää:

- Onko mahdollisuutta vaihtaa autoetu edullisempaan?
- Onko mahdollisuutta luopua autoedusta?
- Onko mahdollisuutta käyttää työajoihin työnantajan autoa autoedun sijaan?

Jos hakija ei voi vaihtaa autoetua edullisempaan ja työnantaja ei mahdollista muita vaihtoehtoja, voidaan autoetu jättää harkinnalla huomioimatta tulona. Jos autoetu ei ole välttämätön hakijan työssäkäynnin kannalta tai hakija ei toimita selvitystä työnantajalta, voidaan autoetu ottaa ansiotulona huomioon.

1.3.4 Muut tulot

Muut tulot otetaan tulona huomioon. Niiden määrät selviävät yleensä hakemuksesta, verotustiedoista tai tiliotteilta.

Muut tulot huomioidaan niiden maksukuukauden tuloksi. Kuukauden viimeisenä pankkipäivänä maksetut muut tulot huomioidaan seuraavan kuukauden tuloksi.

Tuloina huomioidaan esimerkiksi

- yksityishenkilön avustukset, tilillepanot ja lainat
- veronpalautukset
  - Jos veronpalautus ulosmitataan tai käytetään verovelan kuittaukseen, ei ulosmitattua osuutta veronpalautuksesta oteta tulona huomioon.
  - Lisäverot rinnastetaan velkaan eikä niitä huomioida menoina.
  - Lue lisää Veronpalautusten huomioimisesta toimeentulotuessa
- pelivoitot
  - Asiakkaan kanssa keskustellaan tarvittaessa pelaamiseen liittyvistä ongelmista sekä sosiaalihuollon tarpeen ilmoituksesta.
- elatusapu
- pääomatulot
- vakuutuskorvaukset, vahingonkorvaukset ja rikosperusteiset korvaukset
  - Korvaukset jätetään huomioimatta tulona siltä osin kuin hakija on esittänyt selvityksen, että korvausta käytetään tai tullaan käyttämään rikoksesta tai vahingosta aiheutuneisiin menoihin, kuten terapiakustannuksiin tai tuhoutuneen irtaimiston uusimiseen.
- perinnöt
- myyntitulot (esimerkiksi kirpputorimyynti)
  - Tulot huomioidaan siltä osin kuin ne ovat myynnistä aiheutuneiden kulujen jälkeen hakijan omaan elatukseen käytettävissä.
- apuraha tai stipendi
  - Jos apuraha ja stipendi on kohdennettu esimerkiksi opintojen suorittamisen kannalta tarpeelliseen hankintaan, sitä ei huomioida siltä osin tulona.
- käänteinen asuntolaina
  - Huomioidaan tulona sen mukaisena, minkä asiakas saa lainaerästä käyttöönsä korkojen ja kulujen jälkeen.
  - Asiakasta ei voida edellyttää nostamaan käänteistä asuntolainaa, vaikka sellainen olisi myönnettykin, koska oman asunnon realisointia ei edellytetä.

Jos edellä mainitut muut tulot eivät ole olleet tiedossa toimeentulotuesta päätettäessä, katso tulon jälkikäteinen huomioiminen.

1.3.4.1 Yksityishenkilön avustukset, tilillepanot ja lainat

Sukulaisen tai muun yksityishenkilön tekemät tilillepanot otetaan tulona huomioon täysi-ikäisillä. Rahan tulolähteellä tai sillä, että suoritukset on annettu lainaksi, ei yleensä ole merkitystä.

Avustukset ja tilillepanot huomioidaan niiden maksukuukaudelle tuloksi ja tulo voidaan jaksottaa tai vyöryttää.

Yksityishenkilöltä saatua lainaa ei kuitenkaan huomioida tulona siltä osin, kun se on saman kalenterikuukauden aikana maksettu takaisin tai hakija on luotettavasti selvittänyt käyttäneensä sen toimeentulotuessa hyväksyttävään tarkoitukseen, kuten vuokravakuuteen. Jos hakija esittää velkakirjan ja lainan takaisinmaksu on todennettavissa etuusjakson aikana, voidaan laina jättää tältä osin tulona huomiomatta. Velkakirjaa ei yleensä edellytetä, jos lainan takaisinmaksu on todettavissa tiliotteelta.

Lue lisää Yksityiset tilillepanot, avustukset ja lainat.

Lue lisää alaikäisten avustusten ja tilillepanojen huomioimisesta.

1.3.4.2 Elatusapu

Lapsesta maksettava elatusapu huomioidaan tulona sille vanhemmalle tai lapselle, jolle se maksetaan.

- Jos elatusapua tosiasiallisesti maksetaan, se huomioidaan tulona, vaikka elatusavusta ei olisi kunnan tai hyvinvointialueen toimielimen vahvistamaa sopimusta tai tuomioistuimen päätöstä.
- Jos elatusavusta on kunnan tai hyvinvointialueen toimielimen vahvistama sopimus tai tuomioistuimen päätös, mutta sitä ei tosiasiallisesti makseta, ei elatusapua huomioida tulona.
- Jos elatusapua maksetaan osittain, huomioidaan tulona vain tosiasiallisesti maksettu määrä.

Jos elatusapua ei makseta tai sitä maksetaan liian vähän, tulee aina selvittää lapsesta erillään asuvan vanhemman elatuskyky ja tarvittaessa määrätä takaisinperinnästä.

Lue lisää vanhemman elatusvelvollisuudesta.

1.3.4.3 Pääomatulot

Pääomatulot huomioidaan tulona. Pääomatulot huomioidaan niiden maksukuukauden tuloksi. Kuukauden viimeisenä pankkipäivänä maksetut pääomatulot huomioidaan seuraavan kuukauden tuloksi. Pääomatuloa ovat esimerkiksi

- talletusten korot
- osinkotulot
- luovutusvoitto eli voitto, joka syntyy omaisuuden myynnistä
- vuokratulot
- henkivakuutuksen tuotto.

Pääomatulot voivat selvitä esimerkiksi hakemuksesta, verotustiedoista tai tiliotteilta.

Vuokratulo omistusasunnosta

Tulona huomioidaan vuokralla olevan omaisuuden vuokratulo.

Vuokratulosta voidaan vähentää tulonhankkimiskuluina vuokralla olevan huoneiston hoitovastike, saman asunnon lainan korkomenoja, jos asunto on hankittu lainarahoituksella, sekä maksettu ennakkoveron määrä. Tulonhankkimiskulut voidaan vähentää

- niiden aiheutumiskuukautena saadusta vuokratulosta,

- vain kyseisen huoneiston vuokrauksesta saadusta vuokratulosta ja
- vain, jos kulut on maksettu.

Jos kulua ei ole maksettu, on vuokratulo tältä osin käytettävissä hakijan omaan elatukseen.

Hakijan tulee toimittaa kuukausikohtainen selvitys, josta käy ilmi

- saadun vuokratulon määrä,
- maksetut vastikkeet ja ennakkoverot sekä
- vuokralla olevaan asuntoon mahdollisesti kohdistuvat kuukausikohtaiset korkomenot.

Vuokrattuun omaisuuteen määrätään yleensä takaisinperintä.

Vuokratulo ali- ja jälleenvuokrauksesta

Jos hakijalla on alivuokrauksesta vuokratuloa, saatu vuokratulo vähennetään vuokrasta, jota hakija itse maksaa. Jos hakija ja alivuokralainen maksavat omat osuutensa vuokrasta suoraan päävuokranantajalle, huomioidaan hakijan menona hänen osuutensa vuokrasta. Alivuokralaisen päävuokranantajalle maksamaa vuokraosuutta ei huomioida hakijan tulona.

Jos hakija on jälleenvuokrannut asunnon, huomioidaan hakijan tulona jälleenvuokralaisen hakijalle maksaman vuokran ja hakijan maksaman ensivuokran erotus. Vuokratulosta voidaan vähentää tulonhankkimiskuluina saadusta vuokratulosta maksettu ennakkoveron määrä.

1.3.5 Tulot, joita ei huomioida

Ansiotulot

Ansiotulosta jätetään huomioimatta

- kohtuulliset kilometrikorvaukset tai päivärahat, työkalukorvaukset tai muut vastaavat tulot
- omaishoitajien ja perhehoitajien hoitopalkkiosta henkilökohtainen ansiotulovähennys, joka on enintään 150 euroa kuukaudessa

Etuudet

Tuloina ei huomioida

- työttömyysetuutta saavan palveluun osallistumisen aikana maksettavaa kulukorvausta
- työttömyysetuutta saavan kuntouttavan työtoiminnan aikana maksettavaa kulukorvausta.
- täydentävänä tai ehkäisevänä toimeentulotukena saatua tuloa
- oikaisuvaatimuskeskuksen päätöksellä saatua tuloa
- äitiysavustusta
- vammaisetuuksia
  - alle 16-vuotiaan vammaistuki
  - 16 vuotta täyttäneen vammaistuki ja
  - eläkettä saavan hoitotuki

  - veteraanilisä
- opintorahan oppimateriaalilisää
- liikkuvuusavusta siltä osin kuin hakija pystyy näyttämään käyttäneensä avustuksen työssäkäynnin matkustuskustannuksiin tai muuttokustannuksiin

Muut tulot

Tuloina jätetään huomioimatta myös

- Hakijan vaikean taloudellisen tai sosiaalisen tilanteen perusteella myönnetyt avustukset
  - Avustukset voidaan myöntää rahana tai lahjakortteina
  - Arviossa hyödynnetään Kelaan toimitettua sosiaalitoimen selvitystä.
  - Esimerkiksi:
    - Yleishyödyllisten säätiöiden myöntämät avustukset
    - Diakonityön kautta saatu tulo
    - Stipendit nuorille, jotka on tarkoitettu kannustimena aktivoimaan nuoria osallistumaan esimerkiksi kesätyötoimintaan. Toiminta voi olla järjestetty esimerkiksi lastensuojelun, etsivän nuorisotyön tai sosiaalitoimen kautta
- alle 18-vuotiaan muut kuin vähäiset tulot säännölliset tulot siltä osin kuin ne ylittävät hänen perusosansa ja toimeentulotuessa huomioon otettavat menot
- alle 18-vuotiaan vähäiseksi katsottavat ansiotulot ja avustukset
  - alle 3 kk kestävät työt
  - merkkipäivälahjat
- Sellainen tulo, joka on tarkoitettu tietyn kustannukset korvaamiseen, esimerkiksi:
  - koulumatkatuki
  - opintolainan korkoavustus
  - koulutarvikemäärärahaa (kuntoutus)
  - kuntoutus- ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain mukainen ylläpitokorvaus
  - vaaliavustus siltä osin kuin hakija käyttää avustuksen vaalityöstä aiheutuneisiin menoihin
  - perhepäivähoitajien ja perhehoitajien kustannusten korvaukset
  - ateriakorvaus tai -tuki, joka maksetaan opiskelijalle työssäoppimisen tai työharjoittelun aikana
  - sijoitetun lapsen vanhemmalle maksettava ruokaraha
    - kun lapsi on sijoitettu kodin ulkopuolelle ja lapsi tulee lomilla oman vanhemman luo, vanhemmalle maksetaan loma-ajalta ruokarahaa
- äidinmaidon luovutuksesta saatava tulo
- sellainen tulo, joka saadaan korvauksena tai tulona toimeentulotuessa huomioitavien menojen kattamiseen
- lastensuojelulain 35 § ja 76 a §:n nojalla hyvinvointialueen myöntämä asumiseen ja toimeentuloon liittyvä taloudellinen tuki
- lastensuojelulain 36 § nojalla hyvinvointialueen myöntämä taloudellinen tuki koulunkäyntiin, ammatin ja asunnon hankintaan, työhön sijoittumiseen, harrastuksiin, läheisten ihmissuhteiden ylläpitoon sekä muihin henkilökohtaisiin tarpeisiin liittyen
- palveluksessa olevan päivärahat tai opintolainan korkomenoja vastaava osa sotilasavustuksesta
- lastensuojelun keräämät itsenäistymisvarat, kunnes jälkihuolto päättyy

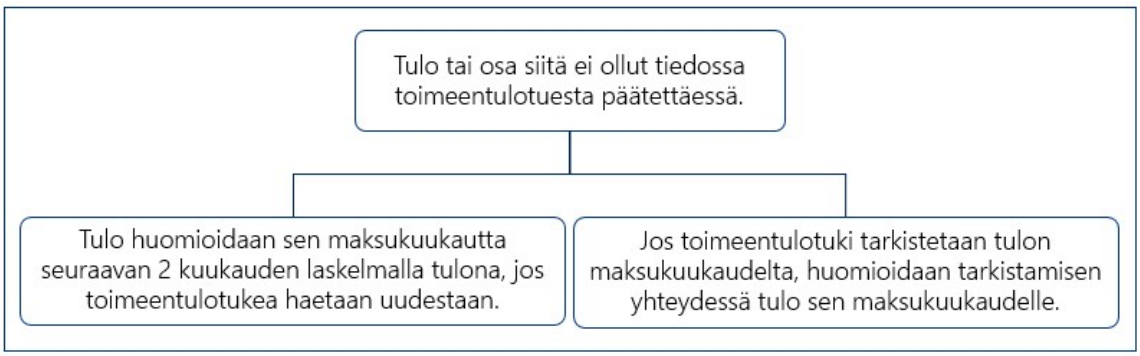
Pankkilaina ja muut lainat

Pankista nostettua lainaa ei oteta tulona huomioon. Poikkeuksena tästä on opintolaina, joka huomioidaan tulona. Pankkilainoista tai muista lainoista aiheutuvia korkomenoja tai lainan lyhennystä ei myöskään hyväksytä menoiksi. Katso lisää kohdasta asumisoikeusasunto.

Myöskään sosiaalista luottoa, takuusäätiön myöntämää pienlainaa, Kelan lääkeluottoa tai muuta vastaavaa yhteisöltä tai yritykseltä saatua lainaa esimerkiksi pikavippi yritykseltä, ei huomioida tulona tai menona. Näistä edellytetään pääsääntöisesti velkakirjaa.

Yleensä yksityishenkilöltä otettu laina otetaan tulona huomioon. Jos hakija esittää velkakirjan ja lainan takaisinmaksu on todennettavissa etuusjakson aikana, voidaan laina jättää tältä osin tulona huomiomatta. Velkakirjaa ei yleensä edellytetä, jos lainan takaisinmaksu on todettavissa tiliotteelta.

1.3.6 Tulo ei ole ollut tiedossa toimeentulotuesta päätettäessä

1.3.6.1 Tulon jälkikäteinen huomioiminen

Jos tulo ei ole ollut tiedossa kokonaan tai osittain toimeentulotuesta päätettäessä, se voidaan ottaa jälkikäteen tulona huomioon, jos toimeentulotukea haetaan päätöstä seuraavien kahden ensimmäisen kalenterikuukauden aikana. Hakijalle kerrotaan tästä mahdollisuudesta toimeentulotuen päätöksessä. Tulo voidaan huomioida jälkikäteen tulona, jollei sitä voida pitää kohtuuttomana. Samalla arvioidaan myös tulon käytettävyyttä. Tarkoitus ei kuitenkaan ole mahdollistaa sitä, että hakija voisi tarkoituksellisesti kuluttaa mahdolliset tulonsa haluamallaan tavalla.

Jos hakija luotettavasti esittää käyttäneensä tulon osittain tai kokonaan toimeentulotuessa hyväksyttäviin tarkoituksiin, ei tuloa siltä osin huomioida toimeentulotuen tulona.

Kun harkitaan tulon huomioimista jälkikäteen, otetaan huomioon esimerkiksi seuraavia asioita:

- Milloin tulo on maksettu?
- Mikä on tulon määrä?

- Onko hakija käyttänyt tai aikooko hän käyttää kohtuullisessa ajassa tulon toimeentulotuessa hyväksyttäviin tarkoituksiin?
- Millaiset ovat hakijan tai perheen yksilölliset olosuhteet?
- Vaikuttaako hakijan tai perheen sosiaaliseen tilanteeseen muita tekijöitä?

Esimerkki

Kaijalla on säännöllinen palkka 800 euroa kuukaudessa. Kaijalle on tehty maalis- ja huhtikuulle toimeentulotukipäätökset ja laskelmalla on huomioitu 800 euroa ansiotuloa kuukausittain. Kaijan hakiessa toimeentulotukea toukokuulle huomataan, että ylitöiden vuoksi hänen palkkansa olikin maaliskuussa 1 000 euroa. Koska muita tarkistamisperusteita maaliskuun päätöksen osalta ei ole, toukokuun laskelmassa huomioidaan muiden tulojen lisäksi ansiotuloja jälkikäteen maaliskuulta 200 euroa. Kaija ei ole esittänyt käyttäneensä ansiotuloa toimeentulotuessa hyväksyttävään tarkoitukseen eikä ole käynyt ilmi muitakaan seikkoja, joiden perusteella ansiotulon huomioon ottamista voitaisiin pitää kohtuuttomana.

Esimerkki

Vesalla on toimeentulotuen päätös ajalle 1.3. - 31.5. Vesa ilmoittaa 15.4., että hän on saanut 10.4. perinnön 2 000 euroa. Perustoimeentulotuen päätös tarkistetaan seuraavalta maksamattomalta kuukaudelta eli toukokuulta. Perintö huomioidaan jälkikäteen toukokuun laskelmalle tulona, koska Vesa ei ole esittänyt käyttäneensä perintöä toimeentulotuessa hyväksyttävään tarkoitukseen eikä ole käynyt ilmi muitakaan seikkoja, joiden perusteella perinnön huomioon ottamista voitaisiin pitää kohtuuttomana.

Jälkikäteen huomioitava tulo on mahdollista vyöryttää tai jaksottaa useammalle etuusjaksolle, jos sitä ei voida pitää kohtuuttomana. Lue lisää Tulojen jakaminen osiin.

Jos toimeentulotuki tarkistetaan tulon maksukuukaudelta, huomioidaan tarkistamisen yhteydessä tulo sen maksukuukaudelle. Lue lisää tulon tarkistaminen maksukuukaudelle.

Jos hakija ei ole hakenut toimeentulotukea tulon maksukuukautena, ei tuloa voida ottaa jälkikäteen huomioon seuraavien kuukausien toimeentulotukioikeutta laskettaessa. Tällaisesta tulosta kertyneet käytettävissä olevat varat huomioidaan kuitenkin varallisuutena.

Lue lisää asiakkaan varautumisvelvollisuudesta.

1.3.6.2 Tulon tarkistaminen maksukuukaudelle

Jos toimeentulotuki tarkistetaan päätöksenteon jälkeen tulon maksukuukaudelta, tulon todellinen määrä tarkistetaan sen maksukuukaudelle. Tulo voidaan jakaa osiin useammalle etuusjaksolle, jos sitä ei voida pitää kohtuuttomana. Katso myös Tulojen jakaminen osiin.

Esimerkki

Tiialle ja hänen puolisolleen on annettu tammikuulle toimeentulotuen päätös. Tiia ilmoittaa helmikuussa, että heille on syntynyt lapsi tammikuussa. Toimeentulotuki tarkistetaan tammikuun osalta. Samalla huomataan, että

Tiian puolisolle on maksettu tammikuussa sairauspäivärahaa 500 euroa, jota ei ole huomioitu tulona. Sairauspäiväraha huomioidaan tarkistuksen yhteydessä tammikuun laskelmalla tulona.

1.3.7 Tulojen jakaminen osiin

Pääsääntöisesti tulot huomioidaan etuusjakson ajalta. Etuusjakso on yleensä kalenterikuukausi. Tulo voidaan kuitenkin jakaa eriin otettavaksi huomioon useampana etuusjaksona, jos se

- tulon kertaluonteisuus
- tulon saamisen peruste tai
- käyttötarkoitus

huomioon ottaen on kohtuullista.

Hakijalle kerrotaan päätöksellä etukäteen varautumisen velvollisuudesta.

Tulo voidaan jakaa osiin joko vyöryttämällä tai jaksottamalla, mutta tämä ei saa johtaa hakijan kannalta kohtuuttomaan lopputulokseen. Kohtuullisuutta harkitaan tapauskohtaisesti käytettävissä olevien tietojen perusteella. Harkinnassa otetaan huomioon:

- Onko hakijalle kerrottu varautumisen velvollisuudesta?
- Onko hakija käyttänyt tai aikooko hän käyttää tulon toimeentulotuessa hyväksyttäviin tarkoituksiin?
- Millaiset ovat hakijan tai perheen yksilölliset olosuhteet?
- Vaikuttaako hakija tai perheen sosiaaliseen tilanteeseen muita tekijöitä?

1.3.7.1 Vyöryttäminen

Tulo voidaan jakaa huomioon otettavaksi seuraaville kuukausille vyöryttämällä laskelmalle muodostunutta tuloylijäämää. Ylijäämä syntyy, kun perustoimeentulotuessa huomioitavat tulot tai käytettävissä oleva varallisuus ylittävät perustoimeentulotuessa huomioitavien menojen määrän. Jos asiakkaalla on huomattava tuloylijäämä, hakijan tulee varautua tuleviin menoihinsa siten, ettei toimeentulotuen tarvetta lähikuukausina synny, jos taloudellisessa tilanteessa ei tapahdu muita muutoksia.

Säännöllinen tulo on kuukausittain maksussa oleva tulo, kuten työttömyysetuus tai ansiotulo. Yleensä tuloylijäämää ei vyörytetä seuraaville kuukausille, jos ylijäämä muodostuu säännöllisestä kuukausittaisesta tulosta. Tästä poikkeuksena on tilanne, jossa säännöllistä kuukausittaista tuloa (esim. kuntoutusraha) maksetaan saman kuukauden aikana kaksi erää. Näissä tilanteissa ylijäämää voidaan vyöryttää.

Takautuvalta ajalta maksetusta etuustulosta muodostunutta ylijäämää voidaan vyöryttää seuraaville kuukausille, jos se ei muodosta kohtuutonta tilannetta.

Edelliseltä kuukaudelta syntynyt tuloylijäämä voidaan huomioida kokonaan tai osittain seuraavina kuukausina käytettävissä olevana tulona, ellei se ole kohtuutonta.

Kohtuullisuutta arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Vyöryttämisen harkinnassa on otettava huomioon seuraavia asioita:

- hakijan ja perheen kuukausittaisten menojen määrä
- muut käytettävissä olevat tulot ja varat

- milloin tulo on tosiasiallisesti hakijalle maksettu sekä
- miten pitkälle ajalle tulo riittäisi kattamaan hakijan menoja.

Esimerkki

Ilkka hakee elokuussa toimeentulotuen jatkoa elo- ja syyskuulle. Ilkan ansiotulot ovat säännölliset ja hänelle maksetaan kuukausittain 1 080 euroa palkkaa. Elokuun laskelmalla syntyy tuloylijäämää 158 euroa. Koska kyse on joka kuukausi saatavasta säännöllisestä tulosta, ei ylijäämää huomioida tuloksi syyskuulle. Myös syyskuulle syntyy tuloylijäämä 158 euroa.

Esimerkki

Aune on saanut perintönä 900 euroa syyskuussa. Aikaisemmin Aunelle on maksettu laskelman perusteella perustoimeentulotukea noin 300 euroa kuukausittain. Syyskuussa Aunen toimeentulotukilaskelma jää saadun perinnön vuoksi ylijäämäiseksi 600 euroa. Asiassa saatu selvitys huomioiden tuloylijäämän vyöryttämistä ei voida pitää kohtuuttomana ja ylijäämä vyörytetään lokakuun laskelmalle.

Lue lisää vyöryttämisestä.

1.3.7.2 Jaksottaminen

Jaksottamisessa tulo jaetaan eriin ja nämä erät otetaan kuukausittain tulona huomioon. Jos hakija saa tulon, josta hänen on mahdollista saada riittävä toimeentulo itselleen ja perheelleen pidemmäksi aikaa, jaetaan tulo niille kuukausille, joille sen voidaan kohtuudella katsoa riittävän hakijan ja tämän perheen elatukseen. Päätöksellä hakijalle kerrotaan, miten tulo on jaksotettu ja mihin saakka jaksotus kestää. Jaksotettavista eristä mahdollisesti syntyvää kuukausittaista tuloylijäämää ei vyörytetä seuraavalle kuukaudelle.

Jaksotettava tulo voi olla esimerkiksi

- lomaraha
- irtisanomisajankorvaus
- muu suuri kertaluonteinen ansiotulo
- takautuvasti maksettu etuustulo
- pelivoitto
- perintö
- lahjoitus
- kiinteistön tai auton myynnistä saatu myyntitulo

Jaksottamista käytetään myös esimerkiksi työttömyysetuuden ja opintolainan kohdalla.

Harkittaessa kuinka pitkälle ajalle tulon jaksottaminen on mahdollista, on otettava huomioon

- jaksotettavan tulon suuruus ja maksuajankohta,
- hakijan ja hänen perheensä kuukausittaiset menot sekä tulojen ja varojen määrät.

Jos hakija luotettavasti esittää käyttäneensä jaksotettavan tulon osittain tai kokonaan toimeentulotuessa hyväksyttäviin tarkoituksiin, ei tuloa siltä osin huomioida toimeentulotuen laskelmalla.

Esimerkki

Jaakolle on myönnetty toimeentulotuki joulukuulle. Jaakko ilmoittaa saaneensa 15.12. perintönä 6 000 euroa. Jaakon toimeentulotuessa huomioitavat menot ovat noin 900 euroa kuukaudessa. Lisäksi tukioikeutta määritettäessä otetaan huomioon Jaakon kuukausittaiset tulot ja varat. Perustoimeentulotukea on maksettu Jaakolle kuukausittain noin 700 euroa. Perintönä saadun tulon voidaan katsoa turvaavan Jaakon toimeentuloa pidemmän aikaa. Päätöksessä Jaakolle kerrotaan, että saatu perintö 6 000 euroa on jaksotettu 1 200 euron eriin ja otetaan huomioon joulu-, tammi-, helmi-, maalis- ja huhtikuun laskelmilla.

Lue lisää jaksottamisesta.

1.3.8 Tulojen arvioiminen

Laskelmalla huomioitavan tulon määrä voidaan arvioida, jos

- asiakkaalle maksetaan säännöllisesti määrältään vaihtelevia tuloja,
- tulojen määrä vaihtelee kuukausittain vähäistä enemmän
- eikä riittävää selvitystä etuusjakson aikana tosiasiallisesti maksettavista tuloista vielä päätöstä tehtäessä ole käytettävissä.

Tällöin päätös tehdään aina kuukaudeksi kerrallaan. Päätöksessä kerrotaan, että tulo on arvioitu sekä mihin arvio perustuu. Tulojen arvioimista voidaan käyttää esimerkiksi seuraavissa tulolajeissa

- ansiotuloissa
- sovitellussa työttömyysetuudessa
- elatusavussa
- yrittäjien ansiotuloissa

Yksityishenkilön avustuksia tai pelivoittoja ei kuitenkaan arvioida.

Arvio voidaan tehdä esimerkiksi hakijan oman arvion sekä edeltävinä kuukausina saatujen tulojen perusteella, jollei sitä voida pitää kohtuuttomana. Jos osa hakukuukauden tuloista on jo päätöstä annettaessa tiedossa, huomioidaan tiedossa oleva tulo laskelmalla ja arvioidaan vain loppukuukauden tulot. Tulojen arvioimisessa käytetään tapauskohtaista kokonaisharkintaa hakijan yksilöllinen tilanne huomioiden.

Esimerkki

Piian ansiotulojen määrä vaihtelee, mutta hänellä on joka kuukausi jonkin verran ansiotuloja eri työnantajilta. Piia hakee toimeentulotukea huhtikuulle, mutta huhtikuun ansiotulot eivät ole vielä päätöstä annettaessa tiedossa. Piia on saanut ansiotuloja tammikuussa yhteensä 550 euroa, helmikuussa yhteensä 1 000 euroa ja maaliskuussa yhteensä 600 euroa. Edeltävien kuukausien ansiotulojen perusteella Piian huhtikuun laskelmalle viedään arvioitua ansiotuloa 700 euroa.

Esimerkki

Minnan ansiotulojen määrä vaihtelee kuukausittain. Tämän lisäksi palkka maksetaan hänelle kaksi kertaa kuukaudessa, kuun 6. ja 20. päivä. Edeltävien kuukausien palkanmaksujen perusteella Minnan tammikuun tulojen määräksi voidaan arvioida yhteensä 1 000 euroa. Tammikuun

päätöstä annettaessa tiedetään, että 6.1. Minnalle on maksettu 600 euroa ansiotulona. Tiedossa ei kuitenkaan ole 20.1. maksettavan ansiotulon määrä. Koska edeltävien kuukausien perusteella Minnan koko tammikuun palkkojen yhteismääräksi on arvioitu 1 000 euroa, arvioidaan loppukuusta maksettavan ansiotulon määräksi 400 euroa (1 000 euroa – 600 euroa). Minnan tammikuun laskelmalla huomioidaan 6.1. maksettu ansiotulo 600 euroa sekä loppukuun arvioitu ansiotulo 400 euroa.

Sovitellun työttömyysetuuden arvioiminen

Sovitellun työttömyysetuuden määrä voidaan arvioida, jos riittävää selvitystä hakemiskuukauden aikana tosiasiallisesti maksettavasta etuus- ja ansiotulosta ei päätöksentekohetkellä ole käytettävissä. Tällöin myös ansiotulon määrä arvioidaan.

Sovitellun työttömyysetuuden määrä voidaan arvioida esimerkiksi edellisten kuukausien työttömyysetuuden maksujen perusteella, jollei sitä voida pitää kohtuuttomana.

Esimerkki

Essillä on osa-aikatyö. Hänen palkkansa määrä vaihtelee kuukausittain, joten työttömyyden perusteella maksettava yleistuki maksetaan soviteltuna. Kun Essi hakee toimeentulotukea huhtikuulle, eivät huhtikuun ansiotulot ja sovitellun työttömyyden perusteella maksettavan yleistuen määrä ole vielä päätöstä annettaessa tiedossa. Essin kolme edellistä sovitellun työttömyyden perusteella maksettavan yleistuen maksua ovat olleet 153 euroa, 450 euroa ja 253 euroa. Huhtikuussa maksettava soviteltu työttömyyden perusteella maksettava yleistuki arvioidaan edellisten kuukausien maksujen perusteella ja laskelmalla huomioidaan 250 euroa työttömyyden perusteella maksettavaa yleistukea. Huhtikuun laskelmalla huomioitava ansiotulo arvioidaan edellisten kuukausien palkkojen perusteella.

Sovitellun työttömyysetuuden määrää ei arvioida, jos hakijan oikeutta kyseiseen etuuteen ei ole vielä lainkaan ratkaistu. Tällöin työttömyysetuuteen tehdään kuittaus. Katso myös saatavasuunnitelma eli kuittaus odotettavissa olevasta etuudesta.

Elatusavun määrän arvioiminen

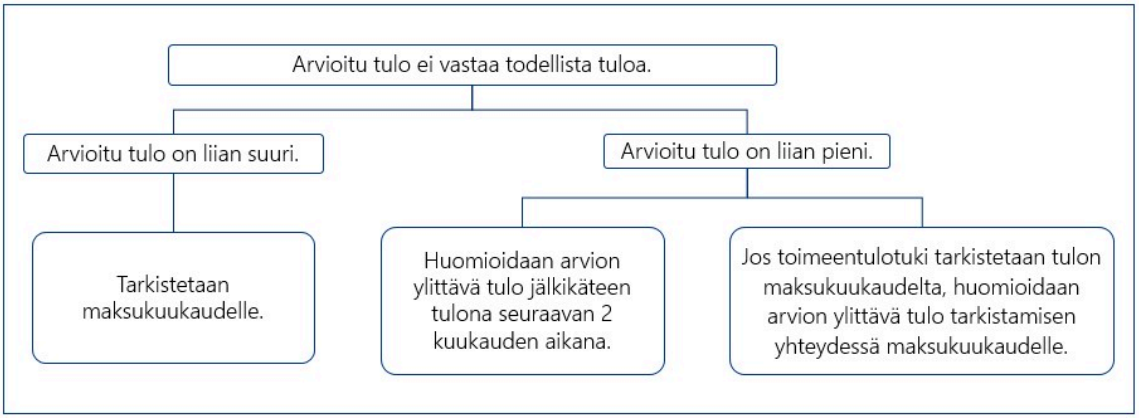
Jos asiakkaan elatusvelvollinen, erillään asuva aviopuoliso tai alle 18-vuotiaan lapsen vanhempi, maksaa kuukausittain elatusta asiakkaalle, mutta elatuksen määrä vaihtelee vähäistä enemmän, voidaan laskelmalla huomioitavan elatuksen määrä arvioida asiakkaan oman arvion sekä edellisten kuukausien maksujen perusteella. Lapsen elatuksen osalta arvio voidaan tehdä vain, jos sopimusta tai päätöstä elatusavusta ei ole tehty.

1.3.8.1 Arvioidun tulon tarkistaminen

Jos arvioitu tulo ei vastaa tosiasiallisesti maksettua tuloa, Kela tarkistaa arvioidun tulon vastaamaan todellista tuloa, jos toimeentulotukea haetaan seuraavan kahden kuukauden aikana.Hakijan pyynnöstä arvio voidaan tarkistaa myöhemminkin. Jos vain osa kuukauden tuloista on arvioitu, tarkistetaan tulot vain arvioiduilta osin.

Jos arvio on ollut liian suuri tai maksukuukauden päätös tarkistetaan muusta syystä, tulot tarkistetaan maksukuukaudelle.

Jos arvio on ollut liian pieni, huomioidaan arvion ylittävä tulo jälkikäteen tulona, jos hakija hakee toimeentulotukea uudelleen seuraavan kahden kuukauden aikana.

Arvioitu tulo on liian suuri

Jos tulot on arvioitu liian suureksi, tarkistetaan arvioitu määrä vastaamaan tosiasiallisesti käytettävissä olleita tuloja, kun kaikki kyseisen kuukauden todelliset tulot ovat tiedossa.

Esimerkki

Piialle on arvioitu huhtikuun laskelmalle ansiotuloksi 700 euroa. Kun Piia hakee toukokuulle toimeentulotukea, ja huhtikuun kaikki ansiotulot ovat jo tiedossa huomataan, että hänelle on maksettu ansiotuloja huhtikuussa 400 euroa. Huhtikuun ansiotuloksi tarkistetaan tosiasiallisesti maksettu 400 euroa.

Lue lisää arvioidun ansiotulon tarkistamisesta.

Arvioitu tulo on liian pieni

Jos arvio on ollut pienempi kuin tosiasiallisesti käytettävissä olleet ansiotulot, voidaan arvion ylittävät ansiotulot ottaa jälkikäteen tulona huomioon, jos toimeentulotukea haetaan päätöstä seuraavien kahden kuukauden aikana ja jollei sitä voida pitää kohtuuttomana. Mitään tuloa ei kuitenkaan voida huomioida kahteen kertaan, joten jos tulo on sisältynyt jo maksukuukauden arvioituun tuloon, ei kyseistä tuloa voida tältä osin huomioida enää seuraavana kuukautena tulona. Vain ylimenevä osa voidaan huomioida.

Esimerkki

Piialle on arvioitu huhtikuun laskelmalle ansiotuloksi 700 euroa. Kun Pia hakee toukokuulle toimeentulotukea ja huhtikuun kaikki ansiotulot ovat jo tiedossa huomataan, että hänelle on maksettu ansiotuloja huhtikuussa 1 500 euroa. Koska huhtikuun laskelmalla on huomioitu ansiotuloja vain 700 euroa, voidaan arvion ylittävä osuus 800 euroa huomioida toukokuun laskelmalla tulona. Lisäksi arvioidaan toukokuun ansiotulon määrä.

Lue lisää tulon jälkikäteisestä huomioimisesta.

Lue lisää arvioidun ansiotulon tarkistamisesta.

1.3.9 Alle 18-vuotiaan tulot

Alle 18-vuotiaan saamia vähäiseksi katsottavia ansiotuloja tai avustuksia ei huomioida tulona.

Ansiotulot

Kesätöiden tai muiden lyhytaikaisesta työskentelystä, esimerkiksi viikonloppu- tai iltatyöt, saatuja ansiotuloja ei huomioida, jos töiden kesto on alle 3 kuukautta. Alle 18-vuotiaan tulojen huomioimisessa käytetään kokonaisharkintaa ja tulojen huomioimisen tulee olla kohtuullista. Alle 18- vuotiaan säännöllisistä ansiotuloista tehdään 150 euron ansiotulovähennys.

Muut tulot

Alle 18- vuotiaan saamia vähäiseksi katsottavia avustuksia ei huomioida tulona.

Vähäisiä avustuksia ovat esimerkiksi:

- merkkipäivinä (kuten syntymäpäivänä) saadut rahalahjat
- satunnaiset rahalahjat sukulaisilta

Säännölliset tulot

Lapsella ei ole velvollisuutta elättää vanhempiaan tai sisaruksiaan. Jos alaikäisellä säännöllisiä tuloja esimerkiksi eläke, niistä otetaan tulona huomioon vain se osa, jonka katsotaan kattavan hänen osaltaan toimeentulotuessa huomioon otettavat menot. Lapsen menoina huomioidaan lapsen perusosa ja hänen muut perusmenonsa.

Muita tilanteita

Yksin asuvalle lapselle tehdään oma laskelma ja laskelmalla huomioidaan tulona vain lapsen tosiasiallisesti saamat tulot, esimerkiksi tosiasiallisesti maksettu elatusapu. Yksinasuvan lapsen tulot huomioidaan kuten muidenkin alle 18-vuotiaiden tulot.

Vuoroasuva lapsi kuuluu kahteen toimeentulotukilain mukaiseen perheeseen. Vuoroasuvan lapsen osalta lapselle maksettavat tulot huomioidaan yleensä puoliksi kahden toimeentulotukiperheen laskelmilla. Jos lapsen elatusapua tai lapsilisää ei makseta lapselle, huomioidaan se kokonaan maksunsaajan tulona. Jos vuoroasuvan lapsen lapsilisä tosiasiallisesti puolitetaan vanhempien kesken, voidaan se huomioida laskelmalla tulona puoliksi molemmille vanhemmille.

Jos alle 18-vuotias on avioliitossa, hänen tulonsa huomioidaan kuten täysi-ikäisellä hakijalla.

Katso myös alle 18-vuotiaan lapsen varojen huomioiminen.

1.3.10 Ulosotto ja velkajärjestely

Jos hakijan tai hänen perheensä tulot ovat ulosoton kohteena, niistä otetaan huomioon vain ulosoton jälkeinen, tosiasiassa käytettävissä oleva osuus. Hakijaa ohjataan päätöksessä tarkistamaan tarvittaessa ulosottoviranomaiselta suojaosuutensa oikeellisuus, jos suojaosuuteen vaikuttavissa perhesuhteissa on tapahtunut muutoksia eikä näistä ole ulosottoviranomaiselle ilmoitettu. Suojaosuuteen vaikuttavia perhesuhteiden muutoksia on

- lapsen syntymä,
- yhteen muutto avo- tai aviopuolison kanssa, jolla on lapsi, ja
- yhteen muutto avo- tai aviopuolison kanssa, jonka tulot alittavat 600 euroa.

Jos hakija lyhentää vapaaehtoisesti ulosotossa olevaa velkaansa, ei ulosoton maksu vähennä huomioitavan tulon määrää. Vapaaehtoinen maksu rinnastuu velanhoitomenoihin.

Maksusuunnitelman mukainen ulosotto

Poikkeuksen edellä mainitusta muodostaa ulosottolaitoksen vahvistama maksusuunnitelma, jonka Ulosottolaitos vahvistaa palkan ulosmittauksen sijasta. Maksusuunnitelman mukainen maksu rinnastuu palkan ulosmittaukseen, eikä suoritusta voida tosiasiassa pitää vapaaehtoisena. Maksusuunnitelmassa on vahvistettu määrä, jonka hakija maksaa itse ulosottoon. Maksu vähennetään hakijan ulosotossa huomioon otettavista tuloista. Jos hakija saa pelkästään etuuksia, joita ei voida ulosmitata esimerkiksi yleistä asumistukea ja lapsilisää, ei vahvistetun maksusuunnitelman mukaista maksua voida vähentää tuloista. Ulosottolaitoksen vahvistama maksusuunnitelma ja kuitti maksusta tulee liittää toimeentulotukihakemukseen.

Velkajärjestely

Velkajärjestely ei yleensä vaikuta toimeentulotuen laskelmaan. Velkajärjestelyssä velkojille tulevat suoritukset on laskettu siten, että velalliselle on varattu jokapäiväiseen elämiseen tarvittava suojaosa. Velkajärjestelyn perusteella mahdollisesti lyhennettävillä veloilla ei ole merkitystä toimeentulotuessa. Asiakas ohjataan tarvittaessa talous- ja velkaneuvontaan.

1.4 Varojen huomioiminen

Asiakkaan ja hänen perheensä on ensisijaisesti turvattava toimeentulonsa käytettävissä olevilla varoillaan sekä tarvittaessa realisoimalla omaisuuttaan.

Laskelmalla voidaan ottaa huomioon vain se varallisuus, joka on asiakkaan tai perheen tosiasiallisesti käytettävissä toimeentulotuesta päätettäessä. Käytettävissä olevilla varoilla tarkoitetaan sellaista omaisuutta, jonka käytettäväksi saattaminen ei edellytä realisoimista tai joka on heti realisoitavissa. Myös asiakkaan ja hänen perheensä ulkomailla oleva varallisuus on selvitettävä ja se otetaan huomioon laskelmalla.

Laskelmalla otetaan huomioon asiakkaan ja hänen perheensä käytettävissä olevat varat, lukuun ottamatta:

- asiakkaan tai perheen käytössä olevaa vakinaista asuntoa ja tarpeellista asuinirtaimistoa
- tarpeellisia työ- tai opiskeluvälineitä
- alle 18-vuotiaan lapsen varoja siltä osin, kuin ne ylittävät hänen osaltaan hänen perusosansa ja muut perusmenonsa
- muita sellaisia varoja, jotka ovat tarpeen jatkuvan toimeentulon turvaamiseksi.

Jos asiakkaalla tai perheellä on varallisuutta, joka ei ole heti käytettävissä oman elatuksen turvaamiseksi, kehotetaan asiakasta myymään omaisuus. Riippuen omaisuuden lajista, voidaan joko antaa omaisuuden myynnille määräaika, jonka jälkeen se huomioidaan laskelmalla varoina tai toimeentulotukea myönnettäessä voidaan määrätä, että myönnetty tuki tai osa siitä peritään takaisin kyseisestä omaisuudesta. Takaisinperinnän tulee ilmetä toimeentulotukipäätöksestä.

Koska toimeentulotuen tarkoitus on edistää asiakkaan itsenäistä selviytymistä, ei sellaista omaisuutta kuitenkaan vaadita realisoitavaksi, joka on tarpeen asiakkaan tai perheen jatkuvan toimeentulon turvaamiseksi.

On myös mahdollista jättää varallisuus harkinnalla kokonaan huomioimatta tai huomioida se vain osittain, jos

- varallisuus turvaa asiakkaan toimeentuloa,
  - esimerkiksi perheessä oleva auto voi olla tarpeen työn vuoksi ja toimeentulon turvaamiseksi
- varallisuudesta saatavissa oleva myyntitulo on vähäinen,
- varallisuutta ei pystytä realisoimaan tai
- kyseessä on lasten tavanomaiset harrastusvälineet.

Myös avopuolison varallisuus otetaan huomioon perheen tuen tarvetta laskettaessa. Jos avopuolison omaisuus myydään, se otetaan tulona huomioon perheen yhteisessä laskelmassa. Avopuolison varoista ei kuitenkaan voida periä takaisin toiselle avopuolisolle myönnettävää toimeentulotukea, koska avopuolisot eivät ole elatusvelvollisia toisiaan kohtaan. Sama koskee myös muita tilanteita, joissa samaan toimeentulotukiperheeseen kuuluu henkilöitä, joiden välillä ei ole elatusvelvollisuutta, kuten esimerkiksi avo- tai aviopuolison muut kuin yhteiset lapset. Katso myös takaisinperinnän prosessi.

Asiakkaalta kysytään hakemuksessa asiakkaan ja perheen varallisuustiedot. Tietoja varallisuudesta voi käydä ilmi myös esimerkiksi asiakkaan tai perheen verotustiedoista.

1.4.1 Heti käytettävissä oleva varallisuus

Ennen kuin asiakas tai hänen perheensä turvautuu toimeentulotukeen, hänen tai heidän on ensisijaisesti turvattava toimeentulonsa käytettävissä olevilla varoillaan ja näin ollen käytettävä säästöjään elinkustannustensa kattamiseen. Tällaisia säästöjä ovat esimerkiksi

- käteinen raha,
- pankkitileillä olevat talletukset ja säästöt,
- arvo-osuustilien säästöt,
- pelitilillä olevat varat sekä
- asuntosäästöpalkkiotilillä (ASP-tilillä) olevat säästöt.

Säästöt huomioidaan laskelmalla varoina niin kauan kuin säästöt ovat asiakkaan ja hänen perheensä käytettävissä. Tileillä olevan varallisuuden määrä selvitetään toimitetuista tiliotteista. Jos on perusteltua syytä epäillä, että saadut tiedot

eivät ole luotettavia, voidaan tehdä rahalaitostiedustelu pankkiin. Lue lisää rahalaitostiedustelusta.

Pääsääntönä on, että tulot muuttuvat käytettävissä olevaksi varallisuudeksi tulon maksukuukauden jälkeen. Sillä seikalla, mistä tuloista varat ovat kertyneet, ei ole yleensä merkitystä. Poikkeuksen tästä muodostaa tietyissä tilanteissa etuoikeutetusta tulosta kertynyt säästö:

- Etuoikeutettua tuloa ovat tulot, joita ei huomioida toimeentulotuen laskelmalla niiden maksukuukautena. Myös etuoikeutetusta tulosta säästetyt varat voidaan huomioida niiden maksua seuraavina kuukausina laskelmalla varoina, ellei asiakas osoita niiden olevan säästetty etuoikeutetusta tulosta tiettyä etuoikeutetun tulon maksuperusteena olevaa tarkoitusta varten. Tarvittaessa asiakkaalta pyydetään tarkempi selvitys säästetystä varallisuudesta ja sen aiotusta käyttökohteesta. Katso myös Tulot joita ei huomioida.

  Esimerkki

  Millalle on maksettu 16 vuotta täyttäneen vammaistuki maaliskuussa. Vammaistukea ei huomioida tulona maaliskuun laskelmassa. Huhtikuussa Millan tilille on kuitenkin jäänyt säästöön edellisten kuukausien vammaistuista 1500 euroa, joka voidaan huomioida huhtikuun laskelmalla varoina.

Tilivarat ovat omaan elatukseen käytettävissä olevaa omaisuutta ja ne huomioidaan yleensä laskelmalla varoina. Tiliotteilla näkyvistä tilivaroista harkitaan aina tapauskohtaisesti varoina huomioitava osuus.

Edellisen kuukauden tiliote on käytettävissä

Uusi hakemus

Jos käsiteltävää kuukautta edeltävän kuukauden tiliotteet ovat käytettävissä, voidaan tiliotteilla näkyvät tilivarat huomioida yleensä sellaisenaan varoina.

Jatkohakemus

Jos käsiteltävää kuukautta edeltävän kuukauden tiliotteet ovat käytettävissä, voidaan tiliotteilla näkyvät tilivarat huomioida, jos tilivarallisuutta tai säästöjä on kertynyt. Tilivarojen huomioimisessa tulee käyttää tapauskohtaista harkintaa ja kiinnittää huomiota esimerkiksi siihen, mistä tilin saldo muodostuu ja milloin tulot on maksettu. Jos asiakkaalle ei kerry säästöjä ja taloudellinen tilanne pysyy suurin piirtein samana kuukaudesta toiseen, ei tilivaroja huomioida varoina käsiteltävän kuukauden laskelmassa.

Edellisen kuukauden tiliote ei ole käytettävissä

Jos käsiteltävää kuukautta edeltävän kuukauden tiliotteet eivät ole käytettävissä, tulee arvioida, onko asiakkaalla varoja käytettävissä käsiteltävällä ajalla. Harkinnassa otetaan huomioon esimerkiksi seuraavia seikkoja:

- onko kyseessä jatkohakemus
  - Jos asiakkaalle ei kerry säästöjä ja taloudellinen tilanne pysyy suurin piirtein samana kuukaudesta toiseen, ei tilivaroja huomioida varoina käsiteltävän kuukauden laskelmassa
- asiakkaalle maksettavat tulot ja niiden maksuajankohta

- perhekoko
- muut tapauskohtaisesti arvioitavat seikat.

Lue lisää heti käytettävissä olevan varallisuuden huomioimisesta.

Heti myytävissä oleva varallisuus

Heti myytävissä oleva varallisuus on ensisijaisesti käytettävä oman ja perheen elatuksen turvaamiseen jo hakemiskuukauden aikana. Heti myytävissä oleva varallisuus on sellaista omaisuutta, joka on realisoitavissa samana kuukautena. Heti myytävissä olevan varallisuuden arvo huomioidaan toimeentulotuen laskelmalla heti varoina. Tällaista varallisuutta ovat esimerkiksi

- virtuaalivaluutta,
- sijoitusrahasto-osuudet,
- henkilöstörahasto-osuudet,
- osakkeet (vain pörssiosakkeet, ei listaamattoman osakeyhtiön osakkeet),
- säästövakuutuskertymät ja
- arvopaperit

Osakkeiden tai sijoitusrahasto-osuuksien, virtuaalivaluutan tai muun vastaavan omaisuuden arvo huomioidaan päätöksenantopäivän arvon mukaisena, jollei muuta ole esitetty. Heti myytävissä olevan varallisuuden arvo voidaan määrittää myös asiakkaan antaman ilmoituksen ja saatujen selvitysten perusteella. Asiakkaan antamia tietoja voidaan verrata esimerkiksi asiakkaan verotustietoihin. Jos omaisuuden arvo ei ole tiedossa, se selvitetään asiakkaalta ennen ratkaisun antamista. Asiakas voi selvittää esimerkiksi osakkeiden ja rahasto-osuuksien määrän ja arvon toimittamalla esimerkiksi verkkopankista tulostetun todistuksen tai sijoitussalkun raportin.

Heti myytävissä oleva varallisuus huomioidaan varoina niin kauan kuin se on asiakkaan ja hänen perheensä käytettävissä. Varallisuudesta voidaan vähentää myynnistä aiheutuneet myyntihetkellä maksettavaksi tulevat kulut, joista asiakkaan tulee esittää selvitys esimerkiksi pankin tosite myyntikuluista.

Lue lisää heti myytävissä olevasta varallisuudesta.

1.4.2 Nopeasti määräaikana myytävissä oleva varallisuus

Ennen kuin asiakas tai hänen perheensä turvautuu toimeentulotukeen, hänen tai heidän on ensisijaisesti turvattava toimeentulonsa käytettävissä olevilla varoillaan ja tarvittaessa realisoitava omaisuuttaan elinkustannustensa kattamiseksi. Nopeasti myytävissä oleva omaisuus on sellaista varallisuutta, joka on realisoitavissa lähikuukausien aikana. Tällaista omaisuutta ovat esimerkiksi kulkuneuvot ja arvoesineet.

Kulkuneuvojen osalta myyntiä ei edellytetä, jos se on tarpeellinen

- työssäkäynnin,
- kulkuyhteyksien,
- jatkuvan toimeentulon turvaamiseksi tai
- muun vastaavan syyn perusteella, kuten esimerkiksi sairauden tai vamman vuoksi.

Näissäkin tilanteissa, jos kulkuneuvon arvo on tavanomaista suurempi, voidaan asiakasta edellyttää vaihtamaan se edullisempaan.

Nopeasti myytävissä olevan varallisuuden myyntiä ei kuitenkaan edellytetä, jos myyntikulujen jälkeen myynnistä saatava tulo on niin pieni, ettei sillä voida katsoa olevan merkitystä toimeentulotuen turvaamisen osalta.

Jos asiakas tai perheenjäsen omistaa nopeasti myytävissä olevaa varallisuutta, annetaan kahden kuukauden määräaika, jonka aikana omaisuus tulee myydä. Kun omaisuus on myyty, huomioidaan myynnistä saatu tulo laskelmalla tulona. Pääsääntönä on, että jos omaisuutta ei myydä määräajassa, huomioidaan omaisuuden arvo laskelmalla käytettävissä olevina varoina.

Nopeasti myytävissä olevan omaisuuden arvo määritetään yleensä asiakkaan antaman ilmoituksen ja saatujen selvitysten perusteella. Jos omaisuuden arvo ei ole tiedossa, se selvitetään asiakkaalta ennen ratkaisun antamista. Asiakas voi selvittää esimerkiksi kulkuneuvon arvoa toimittamalla kopion rekisteröintitodistuksesta tai kauppakirjasta.

Nopeasti realisoitava varallisuus huomioidaan myynnille annetun määräajan päätyttyä laskelmalla varoina niin kauan kuin se on asiakkaan ja hänen perheensä käytettävissä. Varallisuudesta voidaan vähentää myynnistä aiheutuneet myyntihetkellä maksettavaksi tulevat kulut, joista asiakkaan tulee esittää selvitys. Asiakkaan tulee esittää selvitys myynnistä sekä selvitys myynnistä saaduista tuloista.

Lue lisää nopeasti myytävissä olevasta varallisuudesta.

1.4.3 Kiinteä omaisuus, asunto-osake ja muu hitaasti realisoitava varallisuus

Asiakkaan tulee realisoida myös hitaasti realisoitava omaisuutensa oman elatuksensa turvaamiseksi. Tämä koskee myös yhteisomistuksessa olevaa omaisuutta. Tällaisen hitaasti realisoitavan omaisuuden arvoa ei viedä varallisuutena laskelmalle ennen kuin se on realisoitu. Hitaasti realisoitavaa omaisuutta ovat esimerkiksi

- kiinteä omaisuus (esimerkiksi kiinteistö, määräala, metsätontti),
  - jos asiakas omistaa metsää tai on yhteismetsän tai metsäyhtymän osakkaana, tulee asiakkaan toimittaa tiliotteet jokaiselta hakemiskuukaudelta katkeamattomana, jotta asiakkaan metsään liittyvistä tuloista, kuten yhteismetsän ylijäämästä, saadaan tieto. Yhteismetsän osalta voidaan tarvittaessa pyytää myös esimerkiksi osakaskunnan tilinpäätös tai toimintakertomus, jos tiliotteilta ei saada riittäviä tietoja. Katso myös metsäyhtymä.
- asunto-osakkeet,
- eläkevakuutus sekä
- muu omaisuus, jota ei voida nopeasti myydä omaan elatukseen käytettäväksi.

Asiakkaan tulee realisoida myös sellainen asunto-osakkeensa tai kiinteistönsä, joka ei ole käytössä omana kotina, vaikka asunto olisi vuokrattuna edelleen ja asiakas saisi siitä vuokratuloa. Lue lisää vuokratulosta omistusasunnosta.

Jos asiakkaalla tai hänen perheellään on hitaasti realisoitavaa omaisuutta, annetaan päätöksellä kehotus realisoida omaisuus ja määrätään, että myönnetty perustoimeentulotuki peritään takaisin kyseisestä omaisuudesta. Jos asiakas kuitenkin luotettavasti selvittää, ettei asiakkaalle jäisi omaisuuden myynnistä olennaisia varoja, joita hän voisi käyttää toimeentulotuen sijaan, voidaan poikkeuksellisesti päätyä ratkaisuun, ettei omaisuuden realisointiin kehoteta eikä takaisinperintää määrätä. Tällaisena tilanteena voi olla esimerkiksi lähes arvoton kiinteistö, joka on lisäksi

sijaintinsa tai kuntonsa vuoksi erityisen hankala realisoida. Arviota omaisuuden arvosta pystytään selvittämään esimerkiksi kauppa-, lahja- tai perukirjan avulla tai tarvittaessa kiinteistönvälittäjää käyttämällä.

Jos asiakkaalla on vapaaehtoinen eläkevakuutus, on asiakkaan käytettävä se oman elatuksensa turvaamiseksi. Kela voi toimeentulotukea myönnettäessä samalla määrätä, että tuki peritään takaisin eläkevakuutuksesta. Eläkevakuutuksen arvoa ei huomioida laskelmalla käytettävissä olevina varoina, ennen kuin asiakas voi sen itselleen nostaa. Asiakkaan tulee esittää pankin todistus siitä, ettei hänellä ole eläkevakuutuksen takaisinnostoon perusteita. Jos asiakas voi nostaa osan eläkevakuutuksesta, on tämä osa heti huomioitavissa tulona.

Kun omaisuus on myyty, tulee selvittää miltä osin myyntitulo huomioidaan laskelmalla tulona. Jos hallinto-oikeus on määrännyt omaisuutta takaisinperittäväksi ja omaisuuden myynnistä saatu tulo on ollut suurempi, kuin päätöksessä on esitetty takaisinperittäväksi, huomioidaan takaisinperittävän määrän ylittävä osuus myyntitulosta asiakkaan laskelmalla ja vyörytetään tai jaksotetaan tarvittaessa seuraaville kuukausille.

Jos hallinto-oikeuden päätöstä takaisinperinnästä ei ole vielä saatu ja omaisuus on myyty, huomioidaan koko myynnistä saatu tulo laskelmalla ja samalla haetaan takaisinperintää hallinto-oikeudelta, jotta aiemmin takaisinperinnällä myönnetty toimeentulotuki voidaan periä takaisin myynnistä saadusta summasta. Tässäkin tapauksessa tuloa voidaan vyöryttää tai jaksottaa tarvittaessa seuraaville kuukausille. Lue lisää vyöryttämisestä, jaksottamisesta, takaisinperinnästä ja takaisinperintä-prosessista.

1.4.4 Osuus kuolinpesästä

Perintönä saatava omaisuus on ensisijainen tulonlähde perustoimeentulotukeen nähden. Jos asiakas tai hänen perheenjäsenensä on kuolinpesän osakas, tulee hänen hakea pesästä saatavissa oleva omaisuus käyttöönsä vaatimalla pesän jakoa sekä tarvittaessa realisoida pesästä saamansa omaisuus, ellei se ole heti käytettävissä oman elatuksen turvaamiseen. Kuolinpesä voidaan jakaa joko kuolinpesän osakkaiden sopimuksella tai hakemalla käräjäoikeudelta määräystä pesänjakajasta. Osuus kuolinpesästä, eli tulossa oleva perintö, voidaan huomioida laskelmalla tulona vasta kun kuolinpesä on jaettu ja hitaasti realisoitavan omaisuuden osalta vasta omaisuuden myynnin jälkeen. Jos asiakas kuitenkin nostaa itselleen varoja kuolinpesästä ennen pesän jakoa, huomioidaan nostetut varat laskelmalla käytettävissä olevina tuloina.

Asiakasta kehotetaan päätöksellä hakemaan pesän jakoa sekä samalla tarvittaessa realisoimaan perintönä saatu kiinteä tai irtain omaisuus. Samalla päätöksessä määrätään, että myönnetty perustoimeentulotuki peritään takaisin kyseisestä omaisuudesta.

Jos asiakas kuitenkin luotettavasti selvittää, ettei hänelle jäisi kuolinpesän jaosta olennaisia varoja, joita voisi käyttää toimeentulotuen sijaan, voidaan päätyä ratkaisuun, ettei pesänjakoon kehoteta eikä takaisinperintää määrätä. Kuolinpesän osuuden arvoa voidaan selvittää hakemuslomakkeesta sekä sen liitteenä pyydetystä perukirjan kopiosta.

Kun kuolinpesä on jaettu, tulee selvittää miltä osin saatu perintö huomioidaan laskelmalla tulona. Jos hallinto-oikeus on määrännyt omaisuutta takaisinperittäväksi ja kuolinpesän jaosta saatu tulo on ollut suurempi kuin päätöksessä on esitetty takaisinperittäväksi, huomioidaan takaisinperittävän määrän ylittävä osuus tulon

maksupäivän mukaisesti asiakkaan laskelmalla ja vyörytetään tai jaksotetaan tarvittaessa seuraaville kuukausille.

Jos hallinto-oikeuden päätöstä takaisinperinnästä ei ole vielä saatu ja kuolinpesä on jaettu, huomioidaan koko saatu tulo laskelmalla ja samalla haetaan takaisinperintää hallinto-oikeudelta, jotta aiemmin takaisinperinnällä myönnetty toimeentulotuki voidaan periä takaisin kuolinpesästä saadusta omaisuudesta. Tässäkin tapauksessa tuloa voidaan vyöryttää tai jaksottaa tarvittaessa seuraaville kuukausille.

Jos asiakas saa perintönä kiinteää tai irtainta omaisuutta, jonka arvo on vähäistä suurempi, tulee asiakkaan realisoida kyseinen omaisuus. Jos päätöksessä on määrätty takaisinperintä kuolinpesäosuuteen, koskee määräys myös kuolinpesäosuudesta saatua omaisuutta ja kyseisen omaisuuden realisoinnista saatuja varoja. Lue lisää Nopeasti määräaikana myytävissä oleva varallisuus sekä Kiinteä omaisuus, asunto-osake tai muu hitaasti realisoitava omaisuus.

1.4.5 Alle 18-vuotiaan varallisuus

Alle 18-vuotiaan lapsen varoina ei oteta huomioon hänen varojaan siltä osin kuin ne ylittävät hänen osaltaan perusosan ja muut perusmenot. Lapsella ei ole velvollisuutta elättää vanhempiaan tai sisaruksiaan. Jos alaikäisellä on varoja, niistä otetaan varoina huomioon vain se osa, jonka katsotaan kattavan hänen osaltaan toimeentulotuessa huomioon otettavat menot. Lapsen menoina huomioidaan lapsen perusosa ja hänen muut perusmenonsa.

Yksinasuvalle lapselle tehdään oma laskelma ja laskelmalla huomioidaan lapsen varat kuten muidenkin alle 18-vuotiaiden osalta.

Vuoroasuva lapsi kuuluu kahteen toimeentulotukiperheeseen. Vuoroasuvan lapsen osalta lapsen nimissä olevat varat huomioidaan yleensä puoliksi kahden toimeentulotukiperheen laskelmilla.

Jos alle 18-vuotias on avioliitossa, hänen varansa huomioidaan kuten täysi-ikäisellä asiakkaalla.

Lue lisää alle 18-vuotiaan varallisuudesta.

Katso myös Alaikäinen, Vuoroasuminen ja Alle 18-vuotiaan lapsen tulojen huomioiminen.

1.5 Menojen huomioiminen

Perustoimeentulotuki muodostuu perusosasta ja muista perusmenoista. Muihin perusmenoihin kuuluvat menot otetaan huomioon tarpeellisen suuruisina. Menot otetaan huomioon todellisen suuruisina, jos ne eivät ole kohtuuttomia. Asiakkaan tulee tarvittaessa esittää niihin liittyvät selvitykset eli yleensä laskut.

Laskut otetaan huomioon menoina alkuperäisen eräpäivän mukaisesti ja niiden on kohdistuttava perustoimeentulotuen ajalle. Jos maksetusta menoerästä ei ole erillistä laskua, maksukuitti riittää (esimerkiksi bussilippu lapsen tapaamisen matkakuluista). Jos kyseessä on koko vuotta koskeva määrältään suuri muu perusmeno (esimerkiksi öljylasku), selvitetään tarkemmin, onko asiakkaan mahdollista maksaa lasku erissä.

Laskutuslisiä ei huomioida muina perusmenoina. Laskutuslisät kuuluvat perusosaan ja asiakkaan tulee maksaa nämä kustannukset itse.

Muihin perusmenoihin kuuluvien laskujen viivästyskulut huomioidaan menona vain, jos kulu on aiheutunut Kelan menettelystä.

- Viivästyskulua voidaan pitää Kelan menettelystä johtuvana, jos Kela ei ole ratkaissut viivästyskulun aiheuttaneeseen laskuun liittyvää hakemusta 7 arkipäivän kuluessa siitä, kun asian ratkaisemiseksi tarvittavat selvitykset on saatu ja viivästyskulu on aiheutunut tästä Kelan menettelystä siten, että asiakas ei ole voinut kohtuudella suoriutua laskun maksamisesta ajoissa.

Korvaus muusta järjestelmästä tai etuudesta

Koska toimeentulotuki on viimesijainen etuus, ei sellaisia menoja, joista korvaus saadaan muista järjestelmistä tai muusta etuudesta, huomioida toimeentulotuessa menona. Jos asiakas saa esimerkiksi Kelasta terveydenhoitomatkasta sairausvakuutuskorvauksen, vain asiakkaalle jäävä omavastuu huomioidaan toimeentulotuessa menona.

Työpaikkakassat maksavat jäsenilleen sairausvakuutuslain mukaisten etuuksien lisäksi myös omien sääntöjensä mukaisia etuuksia, jotka liittyvät yleensä terveydenhuoltoon, esimerkiksi silmälaseja, lääkekustannuksia tai hammashoitoa. Jos työpaikkakassa korvaa asiakkaan menon, ei kyseistä menoa huomioida toimeentulotuessa.

1.5.1 Asumismenot

Asumismenojen huomioimisen tarkoituksena on turvata perustoimeentulotuen hakijan asuminen.

Toimeentulotukilaissa on määritelty hyväksyttävät asumismenot. Muita menoja ei voida huomioida perustoimeentulotuessa.

Asumismenoina voidaan huomioida vain ne menot, jotka

- maksaa hakija tai toimeentulotukiperheeseen kuuluva henkilö ja
- jotka kohdistuvat asuntoon, jossa he tosiasiallisesti asuvat.

Yleensä asumismenot huomioidaan kokonaisuudessaan esitettyjen tositteiden perusteella, jos kustannukset ovat kohtuulliset. Asumismenojen kohtuullisuusarvioinnissa otetaan huomioon perheen yksilöllinen tilanne. Jos asumismenot ovat kohtuullista tasoa suuremmat, voidaan asumismenoista huomioida kohtuullinen määrä.

1.5.1.1 Hyväksyttävät asumismenot

Asumismenoina voidaan huomioida kohtuullisilta osin:

- vuokra-asunnossa:
  - vuokra
- omistusasunnossa:
  - hoitovastike, ylimääräinen vastike ja tontin vuokravastike
  - pääoma- tai rahoitusvastikkeen se osuus, jolla katetaan yhtiölainaosuuden korkomenoja
  - henkilökohtaisen asunto- tai perusparantamislainan korot
- omakotitalon välttämättömät hoitomenot esimerkiksi
  - jätevedestä ja hulevedestä aiheutuvat maksut

    - Nämä menot huomioidaan osana asumisnormia (omakotitalon hoitomenot) ja ne eivät vaikuta vesimaksun kohtuullisuutta arvioitaessa.
  - lokakaivon tyhjennys
  - palovakuutus
  - tontin vuokra
  - kiinteistövero
    - Hakijan tulee toimittaa kiinteistöverolasku tai muu verottajan selvitys kiinteistöverosta.
    - Hakijaa ohjataan tarvittaessa selvittämään kunnasta tai verottajalta, voiko hän saada maksuvapautuksen kiinteistöverosta tai maksamaan kiinteistöveron osissa.
  - puhtaana pidosta aiheutuvat kustannukset, esimerkiksi jätemaksut
  - omakotitaloasumiseen kuuluvat välttämättömät huoltomenot, esimerkiksi tiehoito- ja aurausmaksu ja nuohous

Lisäksi kaikissa asumismuodoissa voidaan huomioida erikseen maksettavat kohtuulliset:

- vesimaksut
- lämmityskulut
- taloussähkömenot
- talouskaasumenot
- kotivakuutusmaksut
- saunamaksut
- välttämättömät asuntoon muuttoon liittyvät menot:
  - vuokravakuus
  - muuttokustannukset.
- liikkumisesteisen henkilön autopaikkamaksut

Hyväksyttävistä asumismenoista on esitettävä luotettava selvitys.

1.5.1.1.1 Vuokra-asunto

Vuokra-asunnolla tarkoitetaan asuntoa, jonka hallinta perustuu asuinhuoneiston vuokrauksesta annetun lain (481/1995) mukaiseen vuokrasopimukseen.

Vuokra-asunnon huomioitavia menoja ovat

- vuokra,
- erilliset vesimaksut,
- erilliset lämmityskulut ja
- saunamaksu.

Asunnon vuokraaminen tai hallinta osoitetaan kirjallisella vuokrasopimuksella. Vuokrasopimuksessa on oltava sekä vuokralaisen että vuokranantajan allekirjoitus. Vuokrasopimus voidaan allekirjoittaa sähköisesti. Alaikäisen itsensä allekirjoittama vuokrasopimus ei ole pätevä. Alaikäisen puolesta vuokrasopimuksessa tulee olla huoltajan allekirjoitus. Jos sopimuksesta ei käy ilmi kuukausittain maksettavien asumismenojen määrä, pyydetään asiakkaalta erittely menoista esimerkiksi vuokralasku.

Vuokra ja vuokrasopimuksessa määritellyt toimeentulotuessa huomioitavat menot voidaan huomioida asiakkaan menona vuokrasopimuksen voimassaoloaikana, jos asiakas tosiasiallisesti maksaa menot. Kun vuokrasopimus päättyy, ei

vuokrasopimuksessa määriteltyjä asumismenoja voida huomioida, vaikka asiakas jäisi asumaan asuntoon.

Jos hakija on vuokrannut kalustetun asunnon, voidaan vuokra hyväksyä kokonaisuudessaan. Jos vuokrasta on eritelty kalusteiden osuus, tätä osuutta ei hyväksytä menona.

Jos hakija on vuokralla kuolinpesän omistamassa asunnossa, jossa hän on itse osakkaana, katso kohdasta Kuolinpesän omistama asunto, miten asumismenot huomioidaan perustoimeentulotuessa.

Jos toimeentulotuen hakija tai perheenjäsen omistaa asunnosta alle 50 %, katsotaan, että kyseessä on vuokra-asunto ja asumismenot hyväksytään vuokrasopimuksen mukaisesti.

Katso kohdasta Asumismenot, joita ei huomioida, mitä menoja vuokra-asunnossa ei huomioida.

Vuokralla omakotitalossa

Omakotitalon asumismenoina voidaan huomioida vain ne menot, jotka on mainittu vuokrasopimuksessa. Katso omakotitalossa huomioitavat menot kohdasta Omistusasunto, Omakotitalon menot.

Katso kohdasta Asumismenot, joita ei huomioida, mitä menoja omakotitalossa ei voida huomioida.

1.5.1.1.2 Asumisoikeusasunto

Asumisoikeusasunnossa huomioitavia menoja ovat:

- käyttövastike, mukaan lukien käyttövastikkeeseen sisältyvä perusvastike, hoitovastike, tonttivastike, rahoitus-/pääomavastike
- erikseen maksettavat lämmitys- ja vesimaksut
- saunamaksu
- henkilökohtaisten asuntolainojen korot

Asunnon hallinta osoitetaan kirjallisella asumisoikeussopimuksella. Jos sopimuksesta ei käy ilmi kuukausittain maksettavien asumismenojen määrä, pyydetään asiakkaalta erittely menoista esimerkiksi vastikelasku.

1.5.1.1.3 Osaomistusasunto

Osaomistusasunnossa huomioitavia menoja ovat:

- vuokra
- erikseen maksettavat lämmitys- ja vesimaksut
- saunamaksu

Osaomistukseen oikeuttavan osamaksun maksamista varten otettujen lainojen korkoja ei huomioida asumismenoiksi.

1.5.1.1.4 Omistusasunto

Kyseessä on omistusasunto, jos toimeentulotuen hakija tai perheenjäsen omistaa asunnosta 50 % tai enemmän tai hakija ja perheenjäsen yhdessä omistavat asunnosta 50 % tai enemmän. Katso yrittäjäasiakkaan asumismenojen huomioimisesta.

Asuntolainan ottaja ja käyttötarkoitus osoitetaan pankin selvityksellä. Asuntolainan tulee olla valtion, kunnan, seurakunnan tai julkisen valvonnan alaisen luottotoimintaa harjoittavan laitoksen myöntämä. Asuntolainan tulee kohdistua hakijan tai perheen omistamaan asuntoon ja sen tulee olla hakijan tai perheenjäsenen nimissä.

Omakotitalon menot

Omakotitalon huomioitavia menoja ovat:

- lämmityskustannukset
- vesimaksut
- omakotitalon välttämättömät hoitomenot
- henkilökohtaisen asuntolainan korot
- tarpeelliset perusparantamislainan korot

Katso kohdasta Asumismenot, joita ei huomioida, mitä menoja omakotitalossa ei voida huomioida.

Osakeasunnon menot

Osakeasunnon huomioitavia menoja ovat:

- hoitovastike, ylimääräinen vastike ja tontinvuokravastike
- pääoma- tai rahoitusvastikkeesta osuus, jolla katetaan yhtiölainaosuuden korkomenoja
- erilliset vesimaksut ja lämmitysmaksut
- saunamaksu
- henkilökohtaisen asuntolainan korot
- tarpeelliset perusparantamislainan korot

Osakeasunnossa ei huomioida seuraavia menoja:

- Pääoma- tai rahoitusvastikkeesta yhtiölainan lyhennykseen käytettävää osuutta

Rahoitus- tai pääomavastikkeen korko osoitetaan toimittamalla selvitys koron määrästä tai isännöitsijältä saatu selvitys, josta käy ilmi lainan kokonaismäärä, asiakkaan osuus lainoista sekä lainojen koron määräytyminen. Isännöitsijältä saadun selvityksen perusteella voidaan laskea kuukausittain huomioitavan koron määrä. Katso esiemerkki täältä.

1.5.1.1.5 Muut asumismuodot

Alivuokraus

Asunnon omistaja tai vuokralainen voi vuokrata asuntoaan eteenpäin toiselle henkilölle. Vuokrasopimuksen nimi ei aina välttämättä kerro, onko kyseessä alivuokraus tai jälleenvuokraus.

Alivuokrauksesta on kyse, jos osa asunnosta on vuokrattu toisen henkilön käyttöön. Asunnon vuokraaminen on osoitettava alivuokraussopimuksella. Alivuokra-asunnon menot huomioidaan yleensä vuokrasopimuksen mukaisesti, jos menot ovat kohtuulliset. Näissä tilanteissa sovelletaan yleensä kimppa-asunnossa asuvien asumisnormia eli henkilöiden lukumäärän mukaan määräytyvää asumisnormia, jota on korotettu yhdellä henkilöllä.

Jälleenvuokraus

Jälleenvuokrauksesta on kyse, kun vuokranantajalta asunnon vuokrannut (ensivuokralainen) vuokraa koko asunnon edelleen toiselle henkilölle (jälleenvuokralainen). Ensivuokralaisen tulee sopia jälleenvuokrauksesta vuokranantajansa kanssa.

Asunnon jälleenvuokraaminen osoitetaan vuokrasopimuksella. Jälleenvuokraajaa ei edellytetä toimittamaan vuokranantajan ja ensivuokralaisen välistä vuokrasopimusta. Asumismenojen huomioimiseksi tai vuokravakuuden myöntämiseksi hakijan tulee kuitenkin toimittaa asunnon alkuperäisen vuokranantajan suostumus jälleenvuokrauksesta. Jos suostumusta tai muuta selvitystä jälleenvuokrauksen luvallisuudesta ei saada, asumismenoja ei huomioida eikä vuokravakuutta myönnetä.

Välivuokraus

Välivuokrauksesta on kyse, kun kaupunki, kunta tai säätiö (esimerkiksi A-klinikkasäätiö) vuokraa ensin asunnon ja vuokraa sen sitten eteenpäin henkilölle, joka ei itse pysty hankkimaan itselleen asuntoa. Jos kyseessä on kaupungin, kunnan tai säätiön välivuokraustoiminta, suostumusta välivuokrauksesta ei tarvitse pyytää.

Kimppa-asunto

Kimppa-asuntoihin sovelletaan samoja periaatteita kuin muuhun vuokra-asumiseen. Kimppa-asunnon menot huomioidaan yleensä vuokrasopimuksen mukaisesti, jos menot ovat kohtuulliset.

Katso kohta Vuokra-asunto.

Kuolinpesän omistama asunto

Omistusasunnoksi katsotaan myös yhteisomistusasunto sekä asunto, jonka asumiskustannuksista hakija tai perheenjäsen vastaa kuten omistusasunnossa, esimerkiksi kuolinpesän osakkuuden, lesken hallintaoikeuden tai ositussopimuksen perusteella hallittu asunto. Tällöin voidaan huomioida hakijan tosiasiallisesti maksamat kohtuulliset asumismenot. Menojen maksaminen tulee osoittaa esimerkiksi tiliotteella.

Esimerkki

Olli asuu asunnossa, jonka omistaa kuolinpesä. Hän on itse yhtenä osakkaana kuolinpesässä. Olli ei ole tehnyt vuokrasopimusta kuolinpesän kanssa ja hän hakee perustoimeentulotukea asunnon lämmityskustannuksiin ja kiinteistöveroon. Jos Olli tosiasiallisesti maksaa menot, ne voidaan huomioida kohtuullisilta osin menona.

Jos kuolinpesä vuokraa omistamansa asunnon yhdelle kuolinpesän osakkaalle, vuokrasta vähennetään vuokraajan oma osuus omistusosuuden mukaisesti.

Esimerkki

Emma on vuokrannut asunnon kuolinpesältä, jossa on itse osakkaana. Vuokra on 600e/kk. Emmalta tarkistetaan puhelimessa kuolinpesän osakkaiden määrä. Emma kertoo, että kuolinpesässä on 3 osakasta. Emmalle voidaan huomioida vuokrasta 2/3 eli 400e.

Poste restante

Jos hakija ilmoittaa Poste restante –osoitteen eli noutopostiosoitteen, selvitetään hakijan todellinen asumistilanne. Noutopostiosoitteen ilmoittaneelle hakijalle, jolla ei ole vakinaista asuntoa, ei huomioida asumismenoja.

Jos toinen puolisoista ilmoittaa muuttaneensa pois yhteisestä asunnosta ja ilmoittaa noutopostiosoitteen, pyydetään hakijalta selvitys todellisesta asumistilanteesta. Jos toinen tai molemmat puolisoista hakevat toimeentulotukea, edellytetään selvitystä todellisesta asumistilanteesta sekä selvitystä siitä, missä pois muuttanut puoliso oleskelee. Aviopuolisoiden osalta selvitetään elatusvelvollisuus.

Asunnoton

Hakija tulkitaan asunnottomaksi, kun hän on ilman vakinaista asuinpaikkaa esimerkiksi:

- asuu ulkona
- tilapäisesti kavereiden tai sukulaisten luona
- yömajassa, tilapäissuojassa tai hätämajoituksessa
- yli 25-vuotias aikuinen lapsi, joka asuu vanhempiensa luona tilapäisesti, eikä maksa vuokraa

Avo- ja laitospalvelut

Katso kohdasta Kunnan järjestämät sosiaali- ja terveydenhuollon avo- ja laitospalvelut ohjeet asumismenojen huomioimiseen avo- tai laitosasumisessa.

Ensi- ja turvakodit

Ensi- ja turvakodissa asuvan osalta selvitetään, mitä palveluja asukas asuessaan saa tai mitä palveluja vuokraan sisältyy. Jos asumiseen sisältyy myös ruokailu tai esimeriksi hygieniatarvikkeet, niiden osuus vähennetään perusosasta.

Oppilaitosten asuntolat

Oppilaitosten asuntoloiden vuokra- tai asumismaksu huomioidaan asumismenona, jos asumisen osuus on eritelty maksusta. Ruoan, siivouksen ja muiden vastaavien menoerien osuutta ei huomioida menona.

1.5.1.1.6 Erikseen maksettavat vesi-, taloussähkö-, talouskaasu, kotivakuutus ja saunamaksut sekä liikkumisesteisen henkilön autopaikkamaksut

Erikseen maksettavat vesi-, taloussähkö-, talouskaasu, kotivakuutus ja saunamaksut osoitetaan joko laskulla tai vuokrasopimuksella. Jos maksuista on sovittu

vuokrasopimuksella, tulee maksujen määrien olla eriteltyinä vuokrasopimuksessa, jotta niiden voidaan katsoa olevan erikseen maksettavia. Ennen menon huomioimista, on arvioitava menon kohtuullisuutta.

Jos vuokrasopimuksessa on sovittu, että vuokraan 750 euroa sisältyy vesimaksu 20 euroa ja taloussähkömaksu 30 euroa, voidaan katsoa, että kyse on erikseen maksettavista vesi- ja taloussähkömaksuista. Tässä tilanteessa menona huomioidaan vuokra 700 euroa, vesimaksu 20 euroa ja taloussähkömaksu 30 euroa. Asumisnormiin verrataan 700 euron vuokraa.

Jos vuokrasopimuksessa on sovittu, että vuokra 750 euroa sisältää veden ja sähkön, eikä niiden euromääriä ole eritelty, ei kyse ole erikseen maksettavista vesi- ja taloussähkömaksuista. Menona huomioidaan ainoastaan vuokra 750 euroa, jota verrataan asumisnormiin.

Vesimaksu

Vesimaksu voidaan huomioida menona, jos vesimaksun määrä on sovittu vuokrasopimuksessa. Omistusasunnossa vesimaksu osoitetaan toimittamalla vastikelasku tai kulutukseen perustuva lasku.

Vesimaksu voi olla

- kiinteä kuukausittainen maksu
- ennakkoon perustuva maksu, jonka lisäksi asiakas saa tasauslaskun yleensä kerran vuodessa
- kulutukseen perustuva lasku.

Lue lisää vesimaksun kohtuullisuuden arvioimisesta.

Taloussähkömaksu

Taloussähköllä tarkoitetaan esimerkiksi kodinkoneisiin, valaistukseen ja elektroniikkaan käytettävää sähköä. Taloussähköllä ei kateta lämmityskustannuksia.

Taloussähkölaskuista huomioitavia menoja ovat

- sähkön siirto- ja kulutusmenot sekä perusmaksu,
- sähkövero ja
- huoltovarmuusmaksu.

Taloussähkömenoja ei voida huomioida sähköyhtiöiden ennakkolaskujen perusteella, vaan niiden tulee perustua todelliseen kulutukseen. Kiinteästä taloussähkömaksusta tai sähköennakosta on voitu sopia vuokrasopimuksessa ja se voidaan pääsääntöisesti huomioida menona kohtuullisilta osin. Tarvittaessa tulee kuitenkin selvittää, mihin kiinteä sähkömaksu perustuu.

Toimeentulotuessa ei huomioida:

- sähkön katkaisu-, avaus-, kytkentä- ja muita maksuja
- sähköyhtiöltä ostettuja lisäpalveluita esimerkiksi vihreä sähkö, lähisähkö, hintakatto, vaihtoturva, aurinkovalinta
- viivästys- ja korkomenoja

Lue lisää taloussähkölaskun kohtuullisuuden arvioimisesta.

Talouskaasu

Talouskaasua käytetään ruuanlaittovälineiden, kuten kaasuliesien käyttöön. Talouskaasulla ei kateta lämmityskustannuksia.

Talouskaasusta on osoitettava lasku ja se huomioidaan todellisen kulutuksen perusteella.

Jos asunto lämmitetään kaasulla, niin kaasun kohtuullisuutta arvioidaan osana asumisnormiin kuuluvia kustannuksia.

Lue lisää talouskaasulaskun kohtuullisuuden arvioimisesta.

Kotivakuutusmaksu

Kotivakuutuksesta on esitettävä ensimmäisen laskun yhteydessä vakuutuskirja, jotta vakuutuksen sisältö ja sen laskutuskaudet voidaan selvittää.

Kerros- tai rivitalossa tai vuokralla omakotitalossa asuva tarvitsee vakuutuksen vain irtaimistolle. Omakotitalossa (omistus) asuva tarvitsee irtaimiston lisäksi vakuutuksen asuinrakennukselle. Myös oikeusturva- ja vastuuvakuutuksen osuus voidaan huomioida menona.

Vakuutusmenona ei voida huomioida muita vakuutuksia, esimerkiksi

- autotallin ja piharakennusten vakuutusmaksuja
- matkavakuutusta
- vuokranantajan ottamaa huoneistoturvavakuutusta.

Lue lisää kotivakuutusmaksun kohtuullisuuden arvioimisesta.

Jos hakija ei saa kotivakuutusta esimerkiksi luottohäiriömerkinnän vuoksi, hakijalle voidaan myöntää vakuutusyhtiöltä saadun tarjouksen perusteella maksusitoumus vuodeksi kotivakuutukseen tai huomioida menona vuoden ennakkolasku. Kela sitoutuu maksusitoumuksella maksamaan asiakkaan kotivakuutusmaksun yhdelle vuodelle. Lue lisää kotivakuutuksen käsittelyn prosessista.

Saunamaksu

Saunamaksulla tarkoitetaan taloyhtiön saunavuorosta laskuttamaa saunamaksua. Saunamaksu osoitetaan toimittamalla lasku tai muu erittely saunamaksusta, jos siitä ei ole sovittu vuokrasopimuksessa. Saunamaksun kohtuulliselle määrälle ei ole asetettu rajaa, vaan saunamaksun kohtuullisuutta arvioidaan osana asumisnormiin kuuluvia kustannuksia.

Liikkumisesteisen henkilön autopaikkamaksu

Autopaikkamaksu voidaan huomioida menona, jos toimeentulotukiperheeseen kuuluu liikuntarajoitteinen henkilö. Autopaikan tarpeellisuus voidaan osoittaa esimerkiksi liikkumisesteisen pysäköintitunnuksella. Autopaikkamaksusta on esitettävä tosite, esimerkiksi lasku. Meno huomioidaan yleensä kokonaisuudessaan laskun mukaisesti.

1.5.1.1.7 Asunnon asumiskelpoisuus

Jos asuntoa ei ole tarkoitettu vakinaiseen asuinkäyttöön, tulee harkita, voidaanko asunnon katsoa soveltuvan vakinaiseen asumiseen.

Asunnon tulee

- soveltua ympärivuotiseen asumiseen
- omata ruuanlaittomahdollisuus sekä peseytymis- ja WC-tilat
- olla erillinen esimerkiksi yrityksen muista tiloista.

Jos hakijalla on vuokrasopimus ja hänellä on asunnosta esimerkiksi vuokra-, vesi-, sähkö- ja/tai lämmityskuluja, voidaan ne yleensä huomioida menona, jos asunto soveltuu vakinaiseen asumiseen.

Esimerkki

Erkki asuu liikehuoneiston yhteydessä olevassa vuokra-asunnossa. Erkki esittää Kelalle vuokrasopimuksen ja selvityksen siitä, että asunnossa on liiketilasta erillinen keittiö, vessa ja peseytymistilat. Erkin vuokra voidaan hyväksyä menona toimeentulotuen laskelmalla. Erkki esittää lisäksi koko liikehuoneisto koskevan sähkölaskun. Koska sähkölaskusta ei ole eriteltävissä, mikä on Erkin osuus sähkön kulutuksesta, sähkölaskua ei voida hyväksyä menona.

1.5.1.1.8 Kahden asunnon kustannukset

Tietyissä poikkeustilanteissa voidaan harkita, huomioidaanko perustoimeentulotuessa menona kahden asunnon asumismenot.

Harkinnassa on otettava huomioon seuraavia asioita:

- Onko muutto perusteltu?
- Olisiko hakija voinut välttää päällekkäiset asumismenot?
- Kuinka pitkän aikaa asiakkaalla on kahden asunnon menoja?
- Onko hakijan elämäntilanteessa sellaisia asioita, jotka tulisi huomioida harkintaa tehtäessä, esimerkiksi toimintakyky tai terveydentila?
- Onko sosiaalitoimesta toimitettu lausunto hakijan tilanteesta?

Muuttotilanne

Jos hakijalle syntyy muuttotilanteessa asumismenoja kahdesta asunnosta, eikä tilanne ole ollut vältettävissä, kuluja voidaan maksaa poikkeuksellisesti molemmista asunnoista enintään vanhan asunnon irtisanomisajan.

Jos hakija on itse tietoisesti aiheuttanut tilanteen, jossa hänellä on kahden asunnon kustannukset maksettavana samanaikaisesti ja tilanne olisi ollut vältettävissä, huomioidaan yleensä vain uuden asunnon asumismenot. Tarvittaessa asiakkaan tilannetta selvitetään yhteistyössä sosiaalitoimen kanssa, jotta vuokranmaksu saadaan turvattua.

Esimerkki

Janin määräaikainen vuokrasopimus päättyy 31.8. ja vuokrasopimusta ei jatketa. Jani on etsinyt uutta asuntoa, ja löytää mieleisen asunnon, jonka vuokrasopimusaika alkaa jo 1.8. Jani allekirjoittaa uuden asunnon vuokrasopimuksen ja hänellä on vuokranmaksuvelvollisuus molemmista asunnoista elokuussa ja hän hakee toimeentulotukea molempien asuntojen vuokrien kattamiseen. Koska Jani on tiennyt vanhan asunnon vuokrasopimuksen päättyvän vasta 31.8., mutta on siitä huolimatta solminut uuden vuokrasopimuksen tietoisesti elokuulle, ei vanhan asunnon vuokramenoa huomioida toimeentulotuessa menona, koska tilanne olisi ollut vältettävissä.

Perhetilanne

Kahden asunnon asumismenoja voidaan harkinnalla huomioida poikkeuksellisesti muutaman kuukauden ajan, jos toisen asunnon kustannukset ovat perusteltuja esimerkiksi puolison tutkintoon johtavan opiskelun tai työn teon perusteella.

Esimerkki

Perheen äiti suorittaa pakollista opintoihin kuuluvaa harjoittelua 3 kuukauden ajan Oulussa. Perhe asuu vakinaisesti omakotitalossa Jyväskylässä. Voidaan huomioida perheen asumiskulut vakinaisessa asunnossa sekä äidin vuokraaman tilapäisasunnon kustannukset harjoittelun aikana.

Remonttitilanne

Vuokralaisella on yleensä oikeus saada vapautus vuokran maksamisesta tai vuokran alennusta siltä ajalta, jolta huoneistoa ei voi käyttää tai jolta huoneisto ei ole ollut vaadittavassa tai sovitussa kunnossa. Hakijaa ohjataan hakemaan vapautusta vuokranmaksusta vuokranantajalta, jos toimeentulotukea haetaan tilapäiseen asuntoon.

Jos asiakas ei voi saada vapautusta vuokranmaksusta tai asiakas asuu omistusasunnossa ja kysymyksessä on perusteltu ja välttämätön remontti, asumismenoja voidaan korvata sekä vakituiseen asuntoon että tilapäiseen asuntoon remontin ajan. Vahinkotilanteessa asiakasta ohjataan ensisijaisesti hakemaan korvausta kotivakuutuksesta

Perusteltu ja välttämätön remontti voi olla esimerkiksi

- taloyhtiön putkiremontti
- vesivahingosta tai homevauriosta johtuva remontti
- terveydellisistä syistä johtuva remontti

Remontista tai terveydellisistä syistä tarvitaan yleensä luotettava selvitys. Jos varsinainen asunto osoittautuu asuinkelvottomaksi, perustoimeentulotukea ei myönnetä kyseisen asunnon asumismenoihin.

1.5.1.2 Asumismenot, joita ei huomioida

Perustoimeentulotukea ei myönnetä asuntovaunuun, telttaan, hotelliin, täysihoitolaan, yömajaan tai muihin majoitusliikkeisiin.

Toimeentulotuessa ei huomioida myöskään seuraavia asumismenoja:

- kodinkoneisiin ja huonekaluihin liittyvät menoja
- pyykkitupamaksua, joka kuuluu perusosaan
- autopaikkamaksua, jos kyse ei ole liikkumisesteisen henkilön autopaikkamaksusta.
- häkkikellarin tai vastaavien tilojen vuokraa
- majoitussopimuksen perusteella syntyviä menoja
- tiettyjä omakotitalon menoja, esimerkiksi
  - pihanhoito ja lumityöt
  - uudistamiseen, korjaamiseen tai uudisrakentamiseen liittyvät kustannukset
  - asumiseen liittyvät investoinnit esimerkiksi
    - lämmityskattilan tai öljysäiliön hankinta
    - vesijohtoputkien rakentaminen
- laajakaistamaksu
  - Jos vuokraan kuuluu laajakaistamaksu, mutta laajakaistamaksun määrää ei ole eritelty esimerkiksi vuokrasopimuksessa, vuokra voidaan hyväksyä kokonaisuudessaan.
- huoneistoturvavakuutus
  - Jos vuokraan kuuluu huoneistoturvavakuutus, mutta maksun määrää ei ole eritelty esimerkiksi vuokrasopimuksessa, vuokra voidaan hyväksyä kokonaisuudessaan.

1.5.1.3 Asumismenojen jakaminen eri toimeentulotukiperheiden kesken

Samassa asunnossa voi asua henkilöitä, jotka kuuluvat eri toimeentulotukiperheisiin esimerkiksi isovanhempi ja hänen lapsensa perheineen tai yhdessä asuvat kaverukset. Tällöin toimeentulotuesta tehdään jokaiselle toimeentulotukiperheelle oma päätös.

Jos jokaisella vuokralaisella on oma vuokrasopimus (esimerkiksi kaverukset ovat vuokranneet asunnosta huoneen jokainen omalla vuokrasopimuksellaan tai alivuokralainen on vuokrannut osan asunnosta), huomioidaan hakijan

- menona vuokrasopimuksessa sovittu vuokran määrä, jos kustannukset ovat kohtuulliset,
- tulona hakijalle myönnetty asumistuki ja
- yhteisestä sähkölaskusta, kotivakuutuslaskusta, vesilaskusta ja muista vastaavista laskuista jokaiselle vuokralaiselle osuus pääluvun mukaan.

Jos eri toimeentulotukiperheisiin kuuluvilla henkilöillä on yhteinen vuokrasopimus, asumismenot ja yleinen asumistuki huomioidaan pääluvun mukaan.

Esimerkki

Martta asuu tyttärensä Saimin ja tämän pojan Valtterin (8v.) kanssa yhteisessä vuokra-asunnossa, jonka vuokra on 600 euroa. Martta muodostaa toimeentulotuen näkökulmasta oman perheen ja Saimi ja Valtteri muodostavat talouden toisen toimeentulotukiperheen. Heillä on yhteinen vuokrasopimus ja he muodostavat yhdessä yleisen asumistuen ruokakunnan eli yleinen asumistuki on yhteinen. Martta hakee toimeentulotukea. Hänelle huomioidaan vuokrasta 1/3 eli 200 euroa. Hänen tulonaan otetaan huomioon 1/3 ruokakunnan yhteisestä yleisestä asumistuesta.

Jos hakija esittää, että asumismenot jakaantuvat muutoin kuin pääluvun mukaan, tulee asiasta esittää luotettava selvitys. Selvityksen perusteella asumismenot voidaan poikkeuksellisesti harkinnalla huomioida todellisten kustannusten mukaisesti, jos hakija

esittää perustellun syyn. Perusteltu syy voisi olla se, että toinen hallinnoi asunnosta suuremman osuuden.

Jos hakijalla on alivuokralainen, huomioidaan asumismenoina osuus, josta on vähennetty alivuokralaisen maksaman vuokran määrä.

Katso myös taulukko perusosien ja asumismenojen huomioimisesta.

Vanhempi ja täysi-ikäinen lapsi asuvat yhdessä

Jos vanhempi ja täysi-ikäinen lapsi asuvat yhdessä, tehdään molemmille oma toimeentulotuen päätös, koska he kuuluvat keskenään eri toimeentulotukiperheisiin.

Molemmille toimeentulotukiperheille huomioidaan pääluvun mukainen osuus asunnon vuokrasta, asumistuesta sekä yhteisestä sähkölaskusta, kotivakuutuslaskusta, vesilaskusta ja muista vastaavista laskuista. Jotta asumismenoja voidaan huomioida, hakijan tulee maksaa asumismenoista.

Jos pääluvun mukainen osuus asumistuesta on suurempi kuin huomioidut asumismenot, huomioidaan asumistuesta korkeintaan asumismenoja vastaava määrä.

Katso lisää asumismenojen maksamisesta täältä.

Vanhemman ja täysi-ikäisen asuessa yhdessä asumismenojen kohtuullisuusarvioinnissa käytetään asunnossa asuvien henkilöiden lukumäärän mukaan määräytyvää asumisnormia, joka on jaettu asunnossa asuvien henkilöiden lukumäärällä.

Toimeentulotukiperheen taloussähkön raja-arvo muodostuu samalla tavalla kuin asumisnormi.

Esimerkki

Valtteri asuu yhdessä täysi-ikäisen lapsensa kanssa. Asunnossa asuu yhteensä 2 henkilöä. Asunnon kokonaisvuokra on 800 euroa ja Valtterin osuus on 400 euroa. Valtterin vuokraa verrataan muodostettuun asumisnormiin, joka lasketaan seuraavasti: Paikkakunnan kahden henkilön normi (895 euroa) jaettuna asunnossa asuvien henkilöiden lukumäärällä (2 hlö) = 447,5 euroa.

Esimerkki

Minna asuu yhdessä 22-vuotiaan tyttärensä Veeran kanssa. Minna hakee toimeentulotukea ja esittää maksavansa yksin asunnon asumismenot yhteensä 700 euroa. Asumismenoista voidaan huomioida Minnalle puolet eli 350 euroa ja mahdollisesta asumistuesta puolet tuloksi.

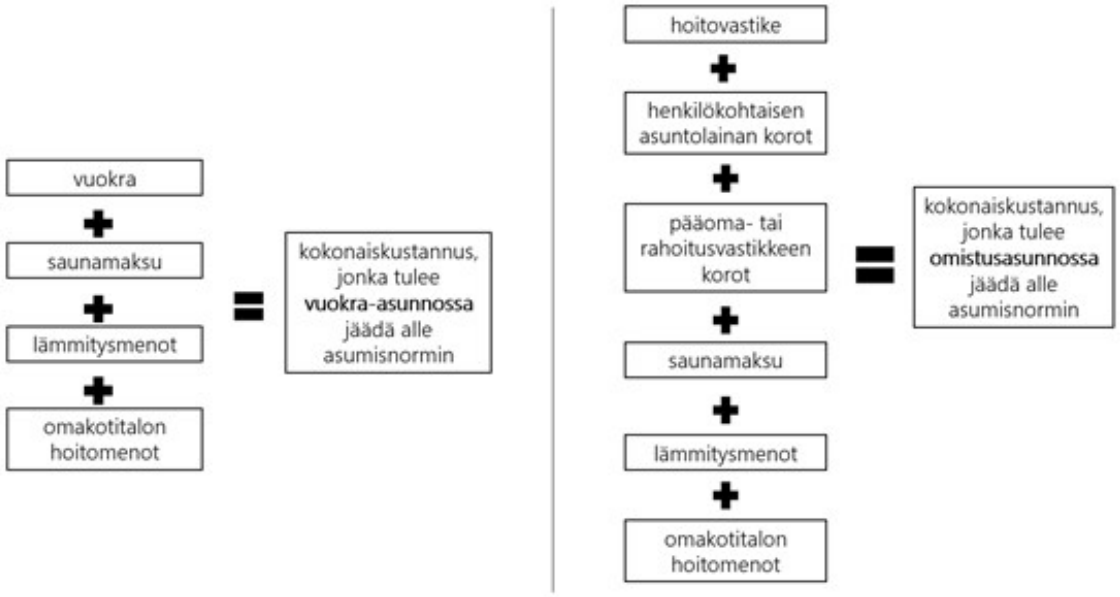
Asumismenoja jaettaessa vuokraosuus maksetaan vuokranantajalle vain sen hakijan osalta, jonka nimissä vakuus on myönnetty.

Lue lisää asumismenojen maksamisesta.

1.5.1.4 Asumismenojen kohtuullisuus

Toimeentulotuesta annetussa laissa on määritelty erikseen ne asumismenot, joiden määrästä säädetään valtioneuvoston asetuksella. Tarpeellisen suuruiset asumismenot määräytyvät hakijan asuinkunnan ja perhekoon mukaan tai asunnossa asuvien henkilöiden mukaan. Jatkossa tässä ohjeessa tarpeellisen suuruisista asumismenoista käytetään lyhennystä asumisnormi.

Asumisnormeja käytetään sekä vuokra-asuntojen että omistusasuntojen asumismenojen kohtuullisuuden arvioinnissa. Seuraavat asumismenot kuuluvat eri asumismuodoissa asumisnormiin huomioitaviin menoihin:

Jos hakijan asumismenot ovat paikkakunnan kohtuullista tasoa eli asumisnormia suuremmat, eikä niitä voida pitää tarpeellisina, huomioitavaa asumismenojen määrää joudutaan kohtuullistamaan vastaamaan paikkakunnan kohtuullisena pidettävää tasoa.

Asumismenojen kohtuullisuus arvioidaan aina ensimmäisen hakemuksen tai muuton yhteydessä. Jos hakijan elämäntilanne muuttuu, tarkastellaan asumismenoja uudelleen.

Asumisnormiin kuuluvien kustannusten lisäksi voidaan huomioida erikseen maksettavat vesi-, taloussähkö- ja kotivakuutusmaksut, jos niitä ei pidetä kohtuuttomina. Asumisnormia ei koskaan koroteta vesi- tai taloussähkönormilla. Vesimaksulle, taloussähkölle ja kotivakuutukselle on määritelty Kelassa raja-arvot käsittelyn tueksi ja näiden kohtuullisuus arvioidaan menolajikohtaisesti erillään asumisnormista.

Katso vesi-, taloussähkö- ja kotivakuutusmaksujen kohtuullisuuden arvioimisesta.

1.5.1.4.1 Kohtuullisen tason määrittäminen

Asumismenojen kohtuullisuusharkinnassa otetaan huomioon seuraavat asiat:

- hakijan tai perheen asunnon erityistarpeet ja elämäntilanne,
- paikkakunnalle vahvistettu tarpeellisten suuruisten asumismenojen määrä eli asumisnormi
- asumisnormiin kuuluvien kustannusten kokonaismäärä ja
- asunnossa asuvien henkilöiden lukumäärä.

Pääsääntö on, että asumisnormi määräytyy asunnossa asuvien henkilöiden lukumäärän mukaisesti. Katso kuntakohtaiset asumisnormit täältä.

Esimerkki

Virtaset asuvat Lohjalla. Perheeseen kuuluu vanhemmat ja kaksi lasta, eli yhteensä 4 henkilöä. Virtasille hyväksytään yleensä Lohjalla 4 henkilölle määritelty asumisnormi eli 897 euroa.

Kimppa-asuminen

Jos samassa asunnossa asuu eri toimeentulotukiperheisiin kuuluvia henkilöitä, katsotaan, että kyse on kimppa-asumisesta. Kimppa-asunnossa asumismenojen kohtuullisuusarvioinnissa käytetään asunnossa asuvien henkilöiden lukumäärän mukaan määräytyvää asumisnormia, jota on korotettu yhdellä henkilöllä.

Esimerkki

Petra asuu kimppakämpässä. Asunnossa asuu yhteensä 4 henkilöä. Petran vuokraa verrataan kimppa-asujalle muodostettuun asumisnormiin, joka lasketaan seuraavasti: Paikkakunnan viiden henkilön normi (916 euroa) jaettuna asunnossa asuvien henkilöiden lukumäärällä (4 hlö) = 229 euroa.

Jos kimppa-asunnossa asuvan hakijan asumismenot ylittävät asumisnormin, arvioidaan asumismenojen kohtuullisuutta. Kohtuullisuusharkinnassa on otettava huomioon seuraavia asioita:

- millainen asunto on kyseessä (esimerkiksi asunnon koko)
- onko realistista, että hakija löytää kimppakämppää edullisemman asunnon
- vastaavatko asunnon menot yleistä hintatasoa paikkakunnalla. Asunto ei ole esimerkiksi huomattavasti kalliimpi, kuin tarjolla olevat samankokoiset asunnot kyseisellä paikkakunnalla. Tarkista vastaavien asuntojen yleinen hintataso esim. Oikotieltä.

Jos yhden henkilön kimppa-asunnon menot ovat huomattavasti paikkakunnan yhden hengen asumisnormia pienemmät ja asunnon kokonaiskustannuksia voidaan pitää paikkakunnan hintatasoon nähden kohtuullisina, voidaan kustannukset hyväksyä kokonaisuudessaan. Katso esimerkki.

Esimerkki

Essi asuu yhdessä kolmen ystävänsä kanssa. Asunnon vuokra on yhteensä 1098 euroa. Vuokra jakaantuu asunnossa asuvien kesken tasan ja Essin osuus on 366 euroa. Paikkakunnan neljän henkilön asumisnormi on 861 euroa eli asumisnormin perusteella Essille voitaisiin hyväksyä asumismenoja 287 euroa. Jos Essi asuisi yksin, yhden hengen asumisnormi olisi 540 euroa. Essin asumismenot ylittävät laskennallisen asumisnormin määrän, mutta ovat huomattavan edulliset verrattuna yksinasuvan asumisnormiin. Lisäksi asunnon vuokraa voidaan pitää kohtuuhintaisena 3 henkilölle, koska asunnon vuokra vastaa keskihintaisen neliön vuokraa paikkakunnalla. Harkinnalla Essille voidaan hyväksyä Essin esittämät todelliset asumismenot, eikä ohjausta edullisemman asunnon etsimiseen anneta.

Esimerkki

Jani asuu yhdessä kaverinsa kanssa. Asunnonvuokra on yhteensä 1050 euroa, josta Janin osuus on 525 euroa. Paikkakunnan kolmen hengen asumisnormi on 828 euroa eli asumisnormin perusteella Janille voitaisiin huomioida 414 euroa. Jos Jani asuisi yksin, yhden hengen asumisnormi olisi 540 euroa. Janin asumismenot ylittävät laskennallisen asumisnormin määrän ja ovat hyvin lähellä yksinasuvan asumisnormin määrää. Lisäksi asunnon vuokraa voidaan pitää paikkakunnan yleiseen hintatasoon verrattuna korkeana, Janilta selvitetään erityiset perusteet asumisnormin ylittäville menoille ja annetaan tarvittaessa ohjaus etsiä edullisempaa asuntoa.

Jos asumismenot ovat huomattavasti kimppa-asujalle laskettua asumisnormia suuremmat ja asunnon kokonaiskustannukset ovat paikkakunnan kohtuullista tasoa suuremmat, selvitetään, onko hakijalla perusteita kohtuullista tasoa korkeammille kustannuksille. Katso asumismenot ylittävät asumisnormin.

Vuoroasuva lapsi

Jokainen vuoroasuva lapsi korottaa vuoroasuvan lapsen molempien perheiden asumisnormia sekä vesi-, taloussähkö- ja kotivakuutusnormia.

Esimerkki

Leo on 5 –vuotias lapsi ja hän vuoroasuu vanhemmillaan Nooralla ja Samilla. Noora hakee toimeentulotukea itselleen ja Leolle. Nooralle huomioidaan 2 henkilön asumisnormin mukaiset asumismenot. Sami hakee toimeentulotukea itselleen, uudelle puolisolleen Lauralle sekä Leolle. Samille huomioidaan 3 henkilön asumisnormin mukaiset asumismenot.

1.5.1.4.2 Vuokra-asunnon asumismenojen kohtuullisuus

Kohtuullisuusharkinnassa hakijan vuokraa verrataan asumisnormiin. Jos asiakas vastaa vuokrasopimuksen mukaan myös saunamaksusta, lämmitysmenoista tai omakotitalon hoitoon liittyvistä menoista, lasketaan nämä asumisnormiin sisältyvät menot yhteen ja kokonaissummaa verrataan paikkakunnan asumisnormiin. Vuokraan sisältyvää vesimaksua ei huomioida erikseen menona, ellei sen määrää ole määritelty, eikä se korota asumisnormia.

Esimerkki

Aunen vuokra sisältää vesimaksun ja on suuruudeltaan 475,00 euroa. Vuokraa verrataan paikkakunnan asumisnormiin, joka on 495,00 euroa. Aunen vuokra jää alle asumisnormin ja se voidaan hyväksyä kokonaisuudessaan menona laskelmalla. Vesimaksua ei huomioida erikseen menona, eikä sitä vähennetä huomioitavasta vuokrasta, koska sen määrää ei ole eritelty.

Esimerkki

Veetin vuokrasopimukseen on kirjattu, että vuokra 600 euroa sisältää vesimaksun 25 euroa. Vuokraa verrataan paikkakunnan asumisnormiin,

joka on 590 euroa. Veetin vuokra 575 euroa jää alle asumisnormin ja se voidaan hyväksyä kokonaisuudessaan menona laskelmalla. Lisäksi Veetille huomioidaan erikseen 25 euroa vesimaksua.

Jos vuokra-asunnon menot ylittää asumisnormin, harkitaan asumismenojen kohtuullisuutta. Katso kohta asumismenot ylittävät asumisnormin.

Vuokratun omakotitalon asumismenojen kohtuullisuus

Omakotitalossa vuokralla asuvilla lämmitys ei yleensä sisälly vuokraan. Hakijalla voi olla lisäksi myös muita omakotitalon hoitoon liittyviä menoja, jotka voidaan huomioida vuokrasopimuksen mukaisesti. Jos kuukausittaiset omakotitalon hoitoon liittyvät menot ja lämmitysmenot eivät ole tiedossa, hakijaa pyydetään toimittamaan ensimmäisen hakemuksen yhteydessä vuokranantajan arvio vuositason kokonaiskustannuksista ennen kohtuullisuusarvioinnin tekemistä.

Kun kaikki hyväksyttävät asumismenot ovat tiedossa, arvioidaan keskimääräisten kuukausittaisten menojen määrä ja lasketaan asumisnormin sisään kuuluvat menot yhteen. Kuukausittaisia kokonaiskustannuksia verrataan paikkakunnan asumisnormiin.

- Jos asunnossa on sähkölämmitys, joka laskutetaan yhdessä taloussähkön kanssa, vähennetään asumismenojen kohtuullisuutta arvioitaessa kuukausittaisista sähkömenoista taloussähkön osuus (yleensä taloussähkönormi).
- Vuositason arvio lämmitysmenoista ottaa huomioon lämmitysmenojen kausivaihtelun ja asunnon maantieteellisen sijainnin.

Esimerkki

Maarit asuu yksin vuokralla omakotitalossa. Vuokra on 300 euroa. Vuokrasopimuksessa on sovittu, että vuokran lisäksi Maarit maksaa lämmityksestä (maalämpö) kulutuksen mukaan. Lämmitysmenot ovat vuokranantajan arvion mukaan noin 125 e/kk. Maaritin kokonaisasumismenoja vuokra 300 euroa + lämmitys 125 euroa verrataan asumisnormiin, joka on paikkakunnalla 389 euroa. Maaritin asumismenot 425 e/kk ylittävät paikkakunnan normin 36,00 eurolla.

Esimerkki

Remun vuokra on 500 e/kk. Vuokrasopimuksen mukaan Remu maksaa myös lämmityksestä. Asunnossa on sähkölämmitys, joka laskutetaan yhdessä taloussähkön kanssa. Remun sähkölaskut ovat keskimäärin 230 e/kk. Koska Remun sähkölaskut sisältävät kuitenkin myös taloussähköä, vähennetään kuukausittaisista sähkömenoista taloussähkön osuus (55e/kk). Lämmitysmenojen osuus sähkölaskuista on siten 175 e/kk. Asumisnormi on yhdelle henkilölle 715 e/kk. Remun asumisnormin sisälle kuuluvat asumismenot ovat yhteensä 675 e/kk, joten ne alittavat asumisnormin.

Esimerkki

Harri hakee perustoimeentulotukea vuokraamansa omakotitalon asumismenoihin. Harri toimittaa Kelaan vuokrasopimuksen, jonka mukaan vuokra on 350 euroa/kk ja lisäksi Harri vastaa lämmitysmenoista kulutuksen mukaan. Talossa on sähkölämmitys. Paikkakunnan asumisnormi on 520

euroa, eli normissa on 170e/kk tilaa lämmitykselle. Harria pyydetään toimittamaan vuokranantajan arvio, mitkä ovat talon lämmityskustannukset vuositasolla. Harrin toimittaman arvion perusteella kustannukset ovat 4000 euroa vuodessa, jolloin kuukausitason kustannus on 333 euroa. Harrin vuokra 350e ja lämmitys 333e ylittävät asumisnormin 163 eurolla.

Esimerkki

Samin vuokra- ja lämmitysmenot ovat yhteensä 550 euroa kuukaudessa hänen vuokraamassaan omakotitalossa. Paikkakunnan asumisnormi on 600 euroa (1hlö). Asumisnormissa on 50e/kk tilaa omakotitalon hoitomenoille. Sami esittää 100 euron laskun nuohouksesta. Vuokrasopimuksessa on sovittu, että vuokralainen vastaa menosta. Kyseessä on kertaluonteinen kustannus, joka voidaan jakaa useammalle kuukaudelle. Meno voidaan siten hyväksyä kokonaisuudessaan Samin laskelmalla.

Jos kokonaiskustannukset ylittävät asumisnormin, selvitetään, onko hakijalla perusteita asumisnormia korkeammille kustannuksille ja annetaan tarvittaessa kehotus etsiä edullisempaa asuntoa Katso kohta asumismenot ylittävät asumisnormin ja ja esimerkki lämmitysmenojen huomioimisesta vuokratussa omakotitalossa.

1.5.1.4.3 Omistusasuntojen asumismenojen kohtuullisuus

Omistusasunnon asumisnormiin kuuluvat asumismenot lasketaan yhteen ja kokonaiskustannuksia verrataan paikkakunnan asumisnormiin.

- Osakeasunnossa kohtuullisuusarvioinnissa lasketaan yhteen asiakkaan esittämät hyväksyttävät vastikkeet, muut hoitomenot, lämmitys, jos se ei kuulu vastikkeeseen sekä henkilökohtaisen asuntolainan korot.
  - Jos asunnossa on sähkölämmitys, joka laskutetaan yhdessä taloussähkön kanssa, vähennetään asumismenojen kohtuullisuutta arvioitaessa kuukausittaisista sähkömenoista taloussähkön osuus (yleensä taloussähkönormi).
- Omakotitalon kohtuullisuusarvioinnissa lasketaan yhteen asiakkaan esittämät omakotitalon hoitomenot, lämmitys sekä henkilökohtaisten asuntolainojen korot.
  - Jos asunnossa on sähkölämmitys, joka laskutetaan yhdessä taloussähkön kanssa, vähennetään asumismenojen kohtuullisuutta arvioitaessa kuukausittaisista sähkömenoista taloussähkön osuus (yleensä taloussähkönormi).

Jos kokonaiskustannukset ylittävät asumisnormin,selvitetään, onko hakijalla perusteita asumisnormia korkeammille kustannuksille ja annetaan tarvittaessa kehotus etsiä edullisempaa asuntoa. Katso kohta asumismenot ylittävät asumisnormin.

1.5.1.5 Asumismenot ylittävät asumisnormin

Kun hakijan asumismenot ylittävät paikkakunnan kohtuulliset asumismenot, selvitetään hakijalta aina ensin, onko hänellä erityisiä perusteita kohtuullista tasoa suuremmille asumismenoille. Jos erityisiä perusteita ei ole, annetaan hakijalle määräaika edullisemman asunnon etsimiseen.

1.5.1.5.1 Erityiset perusteet ja niiden selvittäminen

Kun asiakkaan asumismenot ylittävät asumisnormin, selvitetään ensimmäiseksi, onko asiakkaalla erityisiä perusteita asua nykyisessä asunnossa.

Jos hakijalla on erityinen peruste asumiseen asunnossa, jonka asumismenoihin hän hakee toimeentulotukea, voidaan erityiseen perusteeseen liittyvät asumismenot huomioida täysimääräisesti kyseisen perusteen voimassaolon ajan. Tällaisia erityisiä perusteita ovat:

1. **Lapsen etu**

   Hakijan kanssa samassa taloudessa asuvan lapsen etu voi olla erityinen peruste hyväksyä asumisnormia korkeammat asumismenot. Nykyisessä asunnossa asuminen voi olla perusteltua lapsen koulu- tai varhaiskasvatuspaikan säilyttämisen johdosta, jos lapsella on erityisen tuen tarve, jota nykyisen koulu- tai varhaiskasvatuspaikan säilyttäminen tukee.

   Lapsen edun mukaista voi olla tukea asumista myös silloin, kun perheen tukiverkostot asuvat lähellä nykyistä asuntoa ja auttavat perhettä ottamalla osaa lapsen tai lasten hoitoon tai harrastuksiin, joka tukee perheen hyvinvointia ja jaksamista.

2. **Lisätilan tarve hoidon tai vamman vuoksi taikka vammaispalvelulain mukaan tehdyt muutokset nykyisessä asunnossa**

   Hakijan tai hänen perheenjäsenensä erityisestä hoidosta tai vammaisuudesta aiheutuva lisätilan tarve on erityinen peruste huomioida asumisnormia suuremmat asumismenot. Yleensä tässä tilanteessa on perusteltua huomioida yhtä henkilöä suurempi asumisnormi, koska apuvälineet vievät tilaa. Tilantarve arvioidaan ensimmäisen hakemuksen yhteydessä ja tilantarve voidaan huomioida niin kauan, kuin tilantarve säilyy samana.

   Henkilöllä saattaa olla useita erilaisia apuvälineitä, jotka yhdessä muodostavat lisätilan tarpeen.

   Tilaa vievinä apuvälineinä voidaan pitää esimerkiksi

   - CP-vammaisen seisonta- tai kävelytelineitä
   - hengityslaitteita
   - lisätilaa vaativia erityisvalmisteisia sänkyjä
   - pyörätuolia

   Lisätilan tarve voi johtua myös siitä, että

   - vaikeasti vammainen henkilö tarvitsee toimissaan hoitajaa, jolle joudutaan varaamaan asunnosta tilaa.
     – Hoitajan tulee olla vammaisen avustaja.
     – Päivisin vammaisen luona vieraileva hoitaja ei tarvitse asunnosta omaa tilaa.
     – Jos vammaisen lapsen vanhemmilla on esimerkiksi vuorotyö ja lapsi tämän vuoksi tarvitsee hoitajan yöllä, voi oman tilan varaaminen hoitajan yöpymistä varten olla tarpeellista.

   Lisätilan tarvetta eivät yksinään yleensä aiheuta esimerkiksi

   - rollaattori

- uniapnealaite
- normaalikokoinen päätetyöskentelyyn tarkoitettu työasema ja siihen rinnastettavat laitteet, kuten lukutelevisio tai pistetulostuslaite.

Asumisnormia suuremmat asumismenot voidaan huomioida myös silloin, kun nykyiseen asuntoon on tehty vammaispalvelulain mukaisia muutoksia.

3. **Lisätilan tarve lapsen tapaamisen vuoksi**

   Lisätilan tarve voi johtua myös siitä, että hakijalla tai hänen puolisollaan on muualla asuvia lapsia, joita hakija tai puoliso tapaa. Tapaamisen tulee perustua kunnan toimielimen tai hyvinvointialueen vahvistamaan sopimukseen tai tuomioistuimen päätökseen lapsen tapaamisesta.

   Lisätilan tarvetta arvioitaessa harkinnassa otetaan huomioon lasten lukumäärä, ikä sekä tapaamisten tiheys ja kesto. Jos tavattavia lapsia on useampia, jokainen lapsi ei tarvitse omaa huonetta. Jos edellytykset lisätilan tarpeelle täyttyvät, tällöin on yleensä perusteltua huomioida yhtä henkilöä suurempi asumisnormi. Kun asumismenot huomioidaan yhtä henkilöä suuremman asumisnormin mukaisesti, huomioidaan taloussähkön-, kotivakuutuksen-, sekä vesimaksun raja-arvo myös yhtä henkilöä suurempana.

4. **Heikko terveydentila, muutoin alentunut toimintakyky tai korkea ikä**

   Asumismenot voidaan tarvittaessa huomioida asumisnormia suurempina heikon terveydentilan, alentuneen toimintakyvyn tai korkean iän perusteella. Voi olla kohtuutonta vaatia henkilöä, jonka kyky selviytyä jokapäiväisistä toimista on alentunut vammaisuuden, huonon terveyden, korkean iän tai muun syyn vuoksi, etsimään asuntoa, jossa hänellä olisi vastaavat edellytykset selviytyä arjestaan kuin nykyisessä asunnossaan.

   Korkeana ikänä voidaan pitää noin 80 vuoden ikää. Vaikka iäkkään henkilön kunto ei olisikaan heikentynyt, muutto pois jopa vuosikymmeniä kotina olleesta asunnosta sekä ero tutuista naapureista ja lähiympäristöstä voi heikentää iäkkään henkilön elämänlaatua ja hyvinvointia.

   Terveydentila osoitetaan lähtökohtaisesti lääkärinlausunnolla tai vastaavalla terveydentilaselvityksellä. Terveydentila tai alentunut toimintakyky voi edellyttää sitä, että asiakas esimerkiksi asuu lähellä palveluja tai tukiverkostoja.

5. **Hyvinvointialueen järjestämä asumispalvelu**

   Asumismenot voidaan tarvittaessa huomioida asumisnormia suurempina, jos hakijan asuu hyvinvointialueen järjestämässä asumispalveluun liittyvässä asunnossa.

6. **Muu edellisiin kohtiin verratava perusteltu syy**

   Hakijalla voi olla sellainen poikkeuksellinen elämäntilanne, jossa ei ole kohtuullista edellyttää uuden asunnon etsimistä.

   Yleensä näissä tilanteissa on tarpeen tehdä yhteistyötä hyvinvointialueen sosiaalihuollon kanssa ja Kela voi tilanteen mukaan edellyttää sosiaalihuollon selvitystä asiakkaan tilanteesta. Esimerkkinä soveltamisesta olisi tilanne, jossa henkilöllä on taustalla pitkäaikainen asunnottomuus ja siihen liittyviä elämänhallinnan haasteita.

Perusteltuna syynä voidaan pitää myös tilannetta, jossa hakijan elämäntilanne ei edellytä sosiaalihuollon antamaa selvitystä, mutta muuttoa voidaan muutoin pitää kohtuuttomana. Tällöin kysymys voi olla esimerkiksi lastensuojelun jälkihuoltoa tarvitsevan henkilön asumisen turvaamisesta. Kyseeseen voivat tulla myös muut henkilön elämäntilanteeseen liittyvät kasautuvat tekijät, jotka kokonaisuutena muodostavat tilanteen siinä määrin hankalaksi, ettei ole kohtuullista edellyttää muuttoa. Asumisen turvaamiseen liittyvä perusteltu syy on myös elinkeinon harjoittaminen maataloudessa tai poronhoidossa. Edellytyksenä on, että elinkeinoa harjoitetaan asunnon sijaintikiinteistöllä ja elinkeino on toimeentulon pääasiallinen lähde.

Erityisten perusteiden selvittäminen

Hakija voi tuoda erityisen perusteen ilmi hakemuksessa. Tällöin tarkistetaan, tukevatko Kelaan aiemmin toimitetut selvitykset asumismenojen huomioimista asiakkaan esittämällä perusteella. Tieto erityisestä perusteesta voi löytyä Kelaan aiemmin toimitetuista tiedoista, esimerkiksi vammais- tai hoitotuen hakemuksista tai lääkärinlausunnosta.

Hakijaa pitää kuulla, jos hän ei ole hakemuksessa esittänyt erityistä perustetta, hakemuksessa esitettyä erityistä perustetta pitää selvittää enemmän tai hänen hakemuksessa esittämillä perusteilla asumismenoja ei voida huomioida täysimääräisesti. Kuuleminen tehdään viestillä tai puhelimitse, jos asiakkaalta pyydetään muutenkin lisäselvityksiä puhelimitse.

Kuulemisen tarkoituksena on selvittää

- onko hänellä tai hänen perheenjäsenillään asumiseen liittyen erityisiä perusteita
- mitkä ovat Kelassa määritellyt kuntakohtaiset asumisnormit ja mitä asumisnormeihin sisältyy
- mitä kohtuullistaminen tarkoittaa hakijalle
- mitä liitteitä tai selvityksiä hakijan tulee toimittaa Kelaan ja mihin mennessä
- minkälaista asuntoa hakijan tulee etsiä, jos erityisiä perusteita ei ole
- onko hakijalla erityisiä vaikeuksia asunnonhakuun liittyen.

Jos kuuleminen tehdään viestillä tai jos puhelinkeskustelun aikana todetaan, että asiakas tarvitsee lisäselvitysten toimittamiselle viikkoa pidemmän ajan, ratkaistaan käsittelyssä oleva hakemus ja todetaan päätöksellä, että erityisten perusteiden selvittäminen on kesken. Tarvittavat selvitykset pyydetään seuraavan jatkohakemuksen liitteeksi.

Jos asiakas kertoo, että hänellä ei ole erityisiä perusteita tai asiakas kykenee toimittamaan selvitykset erityisistä perusteista lisäselvityksille annettavan määräajan puitteissa, ratkaistaan hakemus ja otetaan päätöksessä kantaa asumismenojen kohtuullisuuteen.

Jos toimeentulotuen hakemisessa on katkos, eikä asiakkaan olosuhteissa ole tapahtunut muutoksia, ei asiakasta yleensä kuulla uudelleen.

1.5.1.5.2 Asiakkaalla on erityinen peruste

Jos asiakkaalla on perusteltu syy asumisnormin ylittäville kustannuksille, voidaan erityiseen perusteeseen liittyvät asumismenot huomioida täysimääräisesti kyseisen perusteen voimassaolon ajan. Tilannetta tarkastellaan tarvittaessa uudelleen,

esimerkiksi kerran vuodessa. Pelkästään vuokrankorotuksen perusteella tilannetta ei yleensä tarkastella uudestaan.

Tietyissä tilanteissa asiakasta voidaan edellyttää etsimään edullisempaa asuntoa, vaikka hänellä olisikin erityinen peruste asumisnormia korkeammille kustannuksille. Tällöin asiakkaan nykyinen asunto ei vastaa hänen tarpeitaan eli asunto on esimerkiksi kohtuuttoman kallis tai suuri asiakkaan tarpeisiin. Tällöin asiakkaalle voidaan antaa rajattu kehotus edullisemman asunnon etsimiseen.

1.5.1.6 Määräaika edullisemman asunnon etsimiseen

Jos asiakkaan tilanteessa ei ilmene erityisiä perusteita, jotka puoltavat asumisnormia suurempien menojen huomioimista, annetaan asiakkaalle päätöksessä määräaika, jonka aikana hänen tulee aktiivisesti etsiä edullisempaa asuntoa. Määräaika on 3 kuukautta, jonka aikana todelliset asumismenot huomioidaan täysimääräisesti.

Asiakasta ohjataan etsimään edullisempaa asuntoa asuinpaikkakunnalta ja sen lähialueilta. Uuden asunnon vuokran tulee alittaa sekä nykyisen asunnon että paikkakunnan kohtuullisten asumismenojen raja. Asiakas ei saa tehdä tarpeettomia rajauksia asuntohakemuksiin esimerkiksi asuinalueen tai asunnon koon ja ominaisuuksien perusteella. Joskus rajaukset voivat olla perusteltuja ottaen huomioon asiakkaan terveydentila. Esimerkiksi liikuntarajoitteiselle henkilölle voidaan sallia rajaukseksi hissilliset tai maan tasalla olevat asunnot.

Asiakkaan velvollisuutena on esittää Kelalle, että hän on etsinyt edullisempaa asuntoa aktiivisesti. Tämä tapahtuu toimittamalla Kelaan selvitykset, joista käy ilmi, että asiakas on tehnyt asuntohakemukset vähintään Kelan edellyttämille vuokranantajille**.** Edullisemman asunnon etsiminen tulee aloittaa viipymättä, jotta asunnonhaun voidaan katsoa olleen aktiivista.

Isoissa kaupungeissa Kela edellyttää, että asiakas on tehnyt asuntohakemukset vähintään seuraaville vuokranantajille:

- asuntohakemus asuinpaikkakunnan kunnalliseen vuokrataloyhtiöön,
- vähintään kaksi hakemusta yleishyödyllisille vuokranantajille, jotka toimivat asuinpaikkakunnalla, esimerkiksi SATO, LUMO, Y-säätiö, opiskelija-asuntosäätiöt tms.)
- selvitys, että asiakas on hakenut vähintään yhtä asuntoa yksityiseltä vuokranantajalta

Pienillä paikkakunnilla, joissa vuokranantajia on tarjolla vähemmän, tilanne arvioidaan tapauskohtaisesti.

Jos paikkakunnalla on tarjolla kohtuuhintaisia asuntoja, edellytetään asiakkaan hakevan aktiivisesti asuntoa myös muilta vuokranantajilta. Asiakkaalla on velvollisuus osoittaa, että hän on käyttänyt kaikki käytettävissään olevat keinot edullisemman asunnon saamiseksi. Kunnan asuntotilanne tarkistetaan määräajan päättyessä. Jos kunnassa on tarjolla asumisnormin mukaisia asuntoja, ja hakijalla voidaan katsoa olleen tosiasiallinen mahdollisuus saada hänen tarpeitaan vastaava kohtuuhintainen asunto annetun määräajan puitteissa, voidaan asumismenot kohtuullistaa.

Asiakkaan toimittamista selvityksistä tulee lisäksi käydä ilmi, milloin asuntohakemukset on jätetty (esimerkiksi kuvakaappaus vahvistusviestistä). Asiakkaan toimittamia selvityksiä arvioidaan kokonaisuutena, kun harkitaan, onko asiakas aloittanut

edullisemman asunnon etsimisen viipymättä ja siten osoittanut hakevansa edullisempaa asuntoa riittävän aktiivisesti. Asumismenot voidaan kohtuullistaa, jos arvioidaan, että asiakas ei ole osoittanut etsineensä edullisempaa asuntoa riittävän aktiivisesti.

Vuokrasopimuksen määräaikaisuus on otettava huomioon. Jos vuokrasopimus päättyy ennen määräaikaisuuden loppumista asiakas voi joutua maksamaan sopimussakon tai vahingonkorvausta vuokranantajalle. Harkinnassa on otettava huomioon:

- asiakkaalle aiheutuvat kustannukset,
- ylityksen suuruus ja
- jäljellä oleva vuokra-aika.

Katso esimerkki määräajan antamisesta.

Omistusasunto

Jos hakija tai perhe jää asumaan kohtuullisen tason ylittävään omistusasuntoon, annetaan 3 kuukauden määräaika, jonka aikana asumismenot huomioidaan täysimääräisesti.

Määräaikaa voidaan pidentää 3 kuukautta, jos omistusasunnossa asuvalla hakijalla on vaikeuksia löytää edullisempi asunto, jos asiakas on aloittanut asumistilanteen uudelleen järjestelyn.

Jos 6 kuukauden kuluessa omistusasunnossa asuva asiakas ei ole onnistunut löytämään edullisempaa asuntoa, ohjataan asiakas toimittamaan selvitys siitä, että asunto on myynnissä sekä ohjataan hakija asumisneuvontaan. Tarvittaessa asiakas ohjataan hyvinvointialueen sosiaalihuoltoon, jos kunnassa ei ole tarjolla asumisneuvontaa ja asiakkaan tilanne on erityisen haastava.

Jos 9 kuukauden kuluessa asiakas ei ole onnistunut löytämään edullisempaa asuntoa, ohjataan asiakas toimittamaan selvitys siitä, että asunto on edelleen myynnissä.

Jos vuoden kuluessa asiakas ei ole onnistunut löytämään edullisempaa asuntoa, niin asumismenot kohtuullistetaan. Omistusasuntoon liittyvissä tilanteissa vuotta voidaan pitää kohtuullisena aikana löytää edullisempi asunto. Omistusasuntoa hankkiessaan asunnon ostaja on aina ottanut talouteensa liittyvän riskin. Tämän riskin ja perustoimeentulotuen viimesijaisen tuen luonteen vuoksi perustoimeentulotuella ei ole tarkoituksenmukaista kustantaa pitkiä aikoja sellaisia omistusasuntoon liittyviä asumismenoja, jotka ylittävät paikkakunnan kohtuullisena pidettävien asumismenojen rajan.

Lue lisää etuusprosessista.

Rajattu asunnon hakeminen

Jos asiakkaalla on erityinen peruste asumisnormia korkeammille asumismenoille, mutta asunto, jossa asiakas tällä hetkellä asuu, ei muutoin vastaa asiakkaan tarpeita (esimerkiksi liian suuri asunto) tai asiakas voisi löytää tarpeitaan vastavan edullisemman asunnon toiselta asuinalueelta, voidaan asiakkaalle antaa rajattu kehotus edullisemman asunnon etsimiseen.

Rajattu kehotus edullisemman asunnon etsimiseen voidaan antaa, jos

- asiakkaan toimintakyky arvioidaan sellaiseksi, että asiakas kykenee etsimään edullisemman asunnon,

- ylitys suhteessa asumisnormiin on huomattava (yli 200e),
- alueella on Kelan selvityksen perusteella tarjolla asiakkaan tarpeita vastaavia edullisempia asuntoja ja
- erityinen syy on pitkäkestoinen (yli vuosi).

Rajattu kehotus tarkoittaa sitä, että asiakasta kehotetaan etsimään

- pienempää tai edullisempaa asuntoa samalta asuinalueelta (esim. lapsen etu, palvelujen saavutettavuus) tai
- edullisempaa asuntoa toiselta asuinalueelta, jolloin tietyt rajaukset asuntohakemukseen ovat sallittuja.

Tällaisessa tilanteessa asiakkaalle annetaan rajattu kehotus edullisemman asunnon etsimiseen ja asiakkaalta edellytetään aktiivista asunnon etsimistä hänelle annetuilla reunaehdoilla. Katso tarkemmin Määräaika edullisemman asunnon etsimiseen, määräajan pidentäminen ja Asumismenojen kohtuullistaminen määräajan jälkeen.

1.5.1.6.1 Asumismenojen kohtuullistaminen määräajan päättymisen jälkeen

Määräajan päättymisen jälkeen pääsääntö on, että hakijan asumismenot kohtuullistetaan vastaamaan paikkakunnan kohtuullisena pidettyä tasoa eli asumisnormia. Poikkeustilanteissa määräaikaa voidaan pidentää. Lue lisää määräajan pidentäminen.

Asumismenot kohtuullistetaan vastaamaan asumisnormia, kun hakija

- ilmoittaa, että hän ei aio muuttaa nykyisestä asunnosta
- kieltäytyy vastaanottamasta hänelle tarjotun edullisemman asunnon
- ei toimita pyydettyjä selvityksiä aktiivisesta edullisemman asunnon etsimisestä
- ei osoita riittävää aktiivisuutta asunnon etsimisessä.

Hakijalla on velvollisuus osoittaa, että hän on käyttänyt kaikki käytettävissään olevat keinot edullisemman asunnon saamiseksi. Kunnan asuntotilanne tarkistetaan määräajan päättyessä. Jos kunnassa on tarjolla asumisnormin mukaisia asuntoja, ja hakijalla voidaan katsoa olleen tosiasiallinen mahdollisuus saada hänen tarpeitaan vastaava kohtuuhintainen asunto annetun määräajan puitteissa, ei asunnon etsimistä voida pitää aktiivisena. Näissä tilanteissa asumismenot voidaan kohtuullistaa, vaikka hakija toimittaisi häneltä edellytetyt selvitykset.

Kohtuullistamistilanteissa voi olla tarpeen olla yhteydessä hyvinvointialueeseen asiakkaan sosiaalihuollon tarpeesta. Yhteydenotto asiakkaaseen ja hyvinvointialueen sosiaalihuoltoon voi olla tarpeellista esimerkiksi silloin, jos kohtuullistaminen johtaisi asiakkaan kokonaistilanne huomioiden lähes välittömästi vuokrien rästiintymiseen.

Asumismenojen kohtuullistaminen voidaan tehdä määräajan jälkeen, vaikka välissä olisi katkos perustoimeentulotukiasiakkuudessa, jos asiakkaan elämäntilanne ei ole muuttunut.

Esimerkki

Jenniä on kehotettu etsimään edullisempaa asuntoa ja hänelle on annettu määräaika maaliskuun loppuun. Jenni ei ole hakenut toimeentulotukea ajalla 1.1.-31.3. Jenni hakee toimeentulotukea huhtikuulle. Hän ei ole muuttanut

halvempaan asuntoon, eikä esittänyt selvityksiä edullisemman asunnon etsimisestä. Jennin asumismenot voidaan kohtuullistaa 1.4. alkaen.

Asumismenojen kohtuullistaminen määräajan jälkeen, kun asiakkaalla on erilliset lämmityskustannukset

Jos hakijan vuokra tai vastike ylittää asumisnormin, muita asumisnormiin sisältyviä kustannuksia ei voida huomioida menona. Asumismenot huomioidaan määräajan päätyttyä asumisnormin mukaisesti.

Esimerkki

Riston vuokra omakotitalossa on 500 euroa. Lisäksi hän maksaa erikseen sähkölämmityksestä noin 170 euroa/kk. Talossa on sähkölämmitys, joten kuukausittainen sähkölasku sisältää lämmitysmenojen lisäksi myös taloussähkön osuuden. Risto asuu yksin ja paikkakunnan yhden hengen asumisnormi on 440 euroa. Ristolla ei ole perusteita korkeammille asumismenoille tai kohtuullista suuremmille taloussähkömenoille, ja hän on kieltäytynyt muuttamasta edullisempaan asuntoon. Ristolle voidaan määräajan jälkeen huomioida vuokrasta 440 euroa/kk. Muita omakotitalon menoja ei voida huomioida ja sähkömenoista voidaan huomioida vain taloussähkön kohtuullinen määrä 55 euroa/kk ja sähkön siirron perusmaksu.

Jos vuokra tai vastike jää alle asumisnormin, huomioidaan vuokra tai vastike kokonaisuudessaan. Muita asumisnormiin kuuluvia asumiskustannuksia voidaan huomioida asumisnormiin saakka määräajan päättymisen jälkeen. Asumisnormin ylittäviä menoja ei huomioida.

Esimerkki

Kaija ja Matias asuvat vuokralla omakotitalossa. Talossa on öljylämmitys ja vuokra on 500 euroa. Paikkakunnan Kelan 2 hengen asumisnormi on 583 euroa. Kaija ja Matias ovat ilmoittaneet, että heillä kuluu vuodessa öljyä 3 000 litraa. Öljy maksaa noin 1 000 euroa/1 000 litraa. Näin ollen öljyn kuukausittaiset kustannukset ovat noin 250 euroa/kk ja kuukausittaiset asumismenot ovat siis 750 e/kk. Kaijalle ja Matiakselle annettaan kehotus etsiä edullisempaa asuntoa, koska kuukausittaiset menot ylittävät asumisnormin noin 170 euroa kuukaudessa. Kaijalla ja Matiaksella ei ole perusteita korkeammille asumismenoille ja he eivät ole etsineet edullisempaa asuntoa. Kohtuullistamisen jälkeen voidaan huomioida vuokra 500 euroa/kk ja muita asumismenoja 83 euroa/kk

1.5.1.6.2 Määräajan pidentäminen

Määräaikaa voidaan pidentää, jos hakijalla on vakava ohimenevä kriisitilanne tai erityisiä vaikeuksia löytää edullisempi asunto aktiivisesta asunnonhausta huolimatta taikka muu perusteltu syy. Määräajan pidentämisen aikana asumismenot huomioidaan todellisen suuruisina.

Asiakkaalla on ohimenevä kriisitilanne

Määräaikaa voidaan pidentää, kun kyseessä on yllättävän elämänmuutoksen aiheuttama vakava kriisitilanne, kuten läheisen kuolemantapaus, johon sopeutuminen voi vaatia pidemmän kuin kolmen kuukauden ajan asumisen uudelleen järjestelemiseksi. Sopeutumisaikana pidetään yleensä noin kuutta kuukautta, mutta tämä on arvioitava tapauskohtaisesti.

Asiakkaalla on erityisiä vaikeuksia löytää edullisempi asunto

Määräaikaa voidaan pidentää, jos hakijalla on erityisiä vaikeuksia löytää edullisempi asunto aktiivisesta asunnonhausta huolimatta. Tällaisia erityisiä vaikeuksia voivat olla esimerkiksi kunnan heikko asuntotilanne tai hakijan luottotiedottomuus.

Määräaikaa pidennetään lähtökohtaisesti 3 kuukautta, jonka aikana hakijan on jatkettava aktiivisesti edullisemman asunnon etsimistä ja pidettävä asuntohakemukset vireillä Kelan antaman ohjauksen mukaisesti. Näin ollen määräaikaa voidaan pidentää vain, jos asiakas osoittaa Kelalle asunnon hakemisen olleen aktiivista.

Jos 6 kuukauden kuluessa asiakas ei ole aktiivisesta asunnon hakemisesta huolimatta onnistunut löytämään edullisempaa asuntoa, ohjataan asiakas

- asumisneuvontaan, jos sitä on tarjolla hänen asuinpaikkakunnallaan ja toimittamaan selvitys, jossa hän kertoo, mitä asuntoja hän on hakenut, onko hänelle tarjottu asuntoja ja miten hän aikoo jatkaa asunnon etsimistä.
- tarvittaessa hyvinvointialueen sosiaalihuoltoon, jos kunnassa ei ole tarjolla asumisneuvontaa ja asiakkaan tilanne on erityisen haastava.

Jos 9 kuukauden kuluessa asiakas ei ole aktiivisesta asunnon hakemisesta huolimatta onnistunut löytämään edullisempaa asuntoa, määräaikaa on mahdollista jatkaa 3 kuukautta. Asiakkaan täytyy kuitenkin osoittaa, että asunnon hakeminen on ollut aktiivista.

Jos vuoden kuluessa asiakas ei ole aktiivisesta asunnon hakemisesta huolimatta onnistunut löytämään edullisempaa asuntoa, sillä paikkankunnalta ei ole löytynyt edullisempaa asuntoa, edellytetään

- sosiaalihuollon lausunto, josta käy ilmi miksi asiakkaan on haastavaa löytää edullisempaa asuntoa ja mitä tukitoimia asiakkaalle on tehty tai tullaan tekemään edullisemman asunnon löytämiseksi. Lausunnosta tulee arvioida, onko määräajan jatkamiselle vielä edellytyksiä.

Jos vuoden kuluessa asiakas ei ole aktiivisesta asunnon hakemisesta huolimatta onnistunut löytämään edullisempaa asuntoa luottotietomerkinnästä johtuen, niin asumismenot lähtökohtaisesti kohtuullistetaan.

- Merkintä luottotiedoissa saattaa vaikeuttaa uuden asunnon löytymistä. Se ei kuitenkaan yksin riitä osoittamaan, että asiakkaalla ei olisi aktiivisella asunnonhaulla mahdollisuutta saada jo annetussa ajassa kohtuuhintaista asuntoa.

Katso esimerkit Määräajan pidentäminen, kun asuntoja ei ole tarjolla ja Määräajan pidentäminen, asiakkaalla asunnon hakemista vaikeuttava tekijä.

Lue lisää määräajan pidentämisestä, jos hakija omistaa omistusasunnon.

Lue lisää etuusprosessista.

1.5.1.7 Muutokset perheen tilanteessa tai asumisessa

Kohtuullistettujen asumismenojen uudelleen arviointi

Kohtuullistettujen asumismenojen huomioimista voidaan arvioida uudelleen, jos hakijan tai perheen elämäntilanteessa on tapahtunut asumiseen vaikuttava merkittävä pidempiaikainen muutos asumismenojen kohtuullistamisen jälkeen. Tällainen muutos voi olla esimerkiksi lastensuojelun asiakkuuden alkaminen ja siellä tehty suunnitelma lasten koulunkäynnin tukemiseksi.

Vuokrankorotus tai perhekoon muutos

Vuokran määrän muuttuessa asumismenojen kohtuullisuutta tulee arvioida uudelleen. Jos asunnossa asuvien henkilöiden lukumäärä muuttuu, siirrytään käyttämään uuden henkilömäärän mukaista asumisnormia ja tehdään asumismenojen kohtuullisuusarviointi uudelleen.

Jos asumismenot

- on kohtuullistettu, annetaan 1 kuukauden järjestelyaika, jonka jälkeen asumismenot kohtuullistetaan vastaamaan uuden henkilömäärän mukaista asumisnormia.
- on hyväksytty kokonaisuudessaan, annetaan määräaika edullisemman asunnon etsimiseen, jos perusteita korkeammille asumiskustannuksille henkilömäärän pienentyessä ei ole.

Jos asunnossa asuvien henkilöiden lukumäärä muuttuu kuoleman johdosta, tehdään asumismenojen kohtuullisuusarviointi uudelleen.

Jos asumismenot

- on kohtuullistettu, annetaan tarvittaessa pidempi järjestelyaika (kuitenkin enintään 6 kuukautta).
- on hyväksytty kokonaisuudessaan, annetaan kehotus etsiä edullisempaa asuntoa. Katso kohta määräajan pidentäminen.

Jos asunnossa asuvien henkilöiden lukumäärä kasvaa, esimerkiksi lapsen syntymän johdosta, siirrytään käyttämään uuden henkilömäärän mukaista asumisnormia. Perhekoon kasvaminen ei kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, että perhe tarvitsee suuremman asunnon. Lue lisää muuton tukemisesta.

Ulkomailla oleskelu

Lisätietoa ulkomailla oleskelevan henkilön asumismenojen huomioimisesta.

Vankilassaolo

Lisätietoa vankien tai vankien puolisoiden asumismenojen huomioimisesta.

Avo- ja laitospalvelut

Lisätietoa avo- ja laitospalvelussa olevien asumismenojen huomioisesta.

1.5.1.8 Asumismenojen kohtuullisuusharkinta muuttotilanteessa

Asumismenojen kohtuullisuutta tulee arvioida myös silloin, kun hakija muuttaa. Yleensä hakijan muuttoa tuetaan vain sellaiseen asuntoon, joka vastaa kustannuksiltaan paikkakunnan asumisnormia. Katso muuton perusteet.

Jos uuden asunnon asumismenot ylittävät asumisnormin, selvitetään

- onko hakijalla erityisiä perusteita asumisnormin ylittäville asumiskustannuksille
- onko paikkakunnalla tarjolla edullisempia asuntoja
- onko hakija hakenut edullisempaa asuntoa

Jos asiakkaalla ei ole erityisiä perusteita kohtuullista tasoa kalliimmalle asunnolle ja uuden asunnon asumismenot ylittävät vähäisesti (noin 5-10 %) Kelan kohtuullisena pitämät rajat, voidaan vuokravakuus myöntää harkinnalla. Harkinnassa tulee ottaa huomioon asumisnormin ylityksen suuruus suhteessa asiakkaan tuloihin ja arvioida, pystyykö asiakas tosiasiallisesti kattamaan tuloillaan asumisnormin ylittävän osuuden kuukausittain.Jos vakuus myönnetään, asumismenot huomioidaan laskelmalla heti asumisnormin mukaisesti.

Hakijalle kerrotaan vuokravakuutta myönnettäessä, että vuokravakuus myönnetään poikkeuksellisesti kohtuullisen tason ylittävään asuntoon ja että asumismenoista tullaan huomioimaan vain asumisnormin mukainen osuus. Katso esimerkki.

Vuokravakuutta asumisnormin ylittävään asuntoon ei myönnetä, kun ylitys on vähäistä suurempi.

Jos hakija on saanut ohjauksen etsiä edullisempaa asuntoa ja hän muuttaa Kelan ohjauksesta huolimatta asumisnormin ylittävään asuntoon, kohtuullistetaan asumiskustannukset välittömästi.

Asumismenot voidaan myös kohtuullistaa välittömästi, jos hakijalla ei ole erityistä perustetta asua uudessa asunnossa ja hänen voidaan katsoa tienneen asumisnormeista asuntoon sitoutuessaan, vaikka hän ei olisi hakenut Kelasta toimeentulotukea muuttoon liittyviin menoihin (kuten vuokravakuuteen). Hakijan voidaan katsoa tienneen asumisnormeista, kun hänelle on

- päätöksen perusteluosiossa kerrottu, mitkä ovat hänen asumistarvettaan vastaavaan asunnon kohtuulliset asumismenot asuinpaikkakunnalla. Käytännössä tämä tarkoittaa, että hakijalle on annettu ohjaus etsiä edullisempaa asuntoa.
- kerrottu asumisnormeista yhteydenoton tai viestin yhteydessä.

Ohjauksen antaminen ainoastaan päätöksen lopussa olevassa ”Muut toimintaohjeet”-kohdassa ei ole riittävää tiedottamista asumisnormeista.

Muutto omakotitaloon

Kun hakija on muuttamassa vuokralle omakotitaloon, hakijan tulee selvittää, onko hänellä vuokran lisäksi muita menoja, esimerkiksi lämmitys- jätehuoltomenoja.

Jos vuokrasopimuksesta ei käy riittävällä tasolla ilmi kuukausittaiset asumismenot, hakijalta pyydetään vuokranantajan arvio kuukausittaisista kustannuksista, erityisesti lämmitysmenoista.

Jos hakijalta ei saada arviota asumisen kokonaiskustannuksista, ei muuttoa voida tukea perustoimeentulotuella, koska asumismenojen kohtuullisuusarviointia ei voida tehdä.

1.5.1.9 Vesi-, taloussähkö-, talouskaasu- ja kotivakuutusmaksujen kohtuullisuuden arvioiminen

Yleensä vesi-, taloussähkö ja kotivakuusmaksut huomioidaan todellisen suuruisina, elleivät ne ole kohtuuttomia. Kela on määritellyt näillä menoille kohtuullisuuden eli tarpeellisuuden arvioimiseksi ohjeelliset raja-arvot hakemusten käsittelyn tueksi. Raja-arvot määräytyvät perheen henkilömäärän mukaisesti.

Vesimaksujen kohtuullisuus

Kohtuullisen vesimaksun määrä on 26,40 euroa / henkilö / kuukausi.

Vesimaksujen kohtuullisuuden arvioiminen riippuu siitä, millainen vesimaksu hänellä on:

1. **Kiinteä kuukausittainen vesimaksu** huomioidaan yleensä täysimääräisesti, koska asiakas ei voi vaikuttaa sen suuruuteen.
   a. Jos kiinteä vesimaksu on määritelty poikkeuksellisen suureksi, voidaan tällöin kuulla asiakasta kohtuuttoman suuresta vesimaksusta ja tarvittaessa kohtuullistaa meno myös kiinteän vesimaksun tilanteissa.
2. **Ennakkoon perustuva vesimaksu** huomioidaan täysimääräisesti, jos se on vesinormin mukainen tai ylittää sen enintään noin 10 %:lla.
   a. Jos asiakas toimittaa tasauslaskun, arvioidaan mikä osuus tasauslaskusta voidaan hyväksyä. Tasauslasku jyvitetään niille kuukausille, joille se kohdistuu ja jos vesinormissa on tilaa, voidaan tasauslasku huomioida erääntymiskuukauden menoksi kokonaan tai osittain.
   b. Jos hakija saa vesiennakosta palautusta, huomioidaan se tulona.
3. **Kulutukseen perustuva vesilasku** huomioidaan täysimääräisesti, jos se on vesinormin mukainen tai ylittää sen enintään noin 10 %:lla.

Jos vesimaksu ylittää vesinormin yli 10 %:lla, soitetaan asiakkaalta ja kysytään asiakkaan selvitystä normaalia suuremmasta vesimaksusta tai veden kulutuksesta ennen hakemuksen tai laskun käsittelyä.

Esimerkki

Taina toimittaa veden tasauslaskun 300,20 euroa. Tainalle on vuoden aikana korvattu vesimaksua 15 euroa/kk eli yhteensä 180 euroa. Kun lasketaan yhteen Tainalle jo korvattu vesi ja tasauslasku, Tainan vedestä aiheutuneet kustannukset ovat olleet noin 40 euroa kuukaudessa. Taina ei esittänyt kuulemisen yhteydessä hyväksyttävää syytä kohtuullisen määrän ylittäville vesimaksuille, joten tasauslaskusta huomioidaan 136,80 euroa (26,40 euroa/kk x 12 – 180 euroa).

Jos hakijalla on perusteltu syy suuremmalle vesimaksulle, voidaan vesimaksu huomioida kokonaan. Perusteltu syy voi olla esimerkiksi sairaus tai se, että hakija ei voi vaikuttaa vesimaksun suuruuteen (kunnassa yleisesti kalliit vesimaksut).

Jos hakijalla ei ole perusteltua syytä kohtuullista tasoa suuremmalle vesimaksulle, kohtuullistetaan vesimaksu. Kun kuukausittain saman suuruisen vesimaksun

kohtuullisuus on kerran selvitetty, ei vesimaksun kohtuullisuutta tarvitse arvioida uudelleen, jollei sen määrä muutu.

Katso lisää vesimaksujen kohtuullisuusarvioinnista täältä.

Taloussähkö- ja talouskaasumenojen kohtuullisuus

Katso kohtuulliset taloussähkömenot täältä.

Kela on määritellyt tarpeellisen suuruisten taloussähkömenojen ohjeelliset raja-arvot hakemusten käsittelyn tueksi. Raja-arvon määrittelyssä on käytetty Energiaviraston ylläpitämän hintatietojärjestelmän tietoja sekä sähköyhtiöiden tietoja asukaslukumäärään perustuvasta keskimääräisestä sähkönkulutuksesta. Raja-arvo on määritelty siten, että se huomioi myös mahdollisesti käytössä olevien tavanomaisten, sairauden tai vamman perusteella käytettävien, apuvälineiden keskimääräisen sähkönkulutuksen.

Taloussähkömenoille asetettujen raja-arvojen lisäksi huomioidaan menona aina erikseen sähkönsiirron perusmaksu, sillä asiakas ei voi vaikuttaa sen määrään.

Taloussähkön raja-arvo sisältää

- tarpeellisen osuuden sähkön siirrosta, että myynnistä aiheutuvista kuluista
- mahdollisesti käytössä olevien tavanomaisten, sairauden tai vamman perusteella käytettävien, apuvälineiden keskimääräinen sähkönkulutus

Omakotitalossa tai paritalossa asuville huomioidaan yhtä henkilöä suurempi raja-arvo, koska käytössä on yleensä muista asumismuodoista poikkeavia sähkölaitteita, jotka nostavat taloussähkön kulutusta.

Jos taloussähkömenot

- ylittävät raja-arvon enintään noin 10 %, hyväksytään lasku kokonaisuudessaan
- ylittävät raja-arvon huomattavasti, huomioidaan vain raja-arvon mukainen osuus
  - Hakijalle kerrotaan päätöksessä, että hän voi toimittaa lisäselvityksen, jos menojen suuruudelle on jokin muu perusteltu syy, jota ei ole huomioitu jo annetulla päätöksellä.

Esimerkki

Petri asuu kahden lapsensa kanssa rivitaloasunnossa. Petri toimittaa taloussähkölaskun yhdeltä kuukaudelta. Petriä laskutetaan sähkön siirrosta ja myynnistä samalla laskulla ja lasku on yhteensä 80 euroa. Petrin esittämän laskun sähkönsiirron perusmaksu on 10 euroa. Petrin taloussähkön raja-arvo on 65 euroa ja laskun osuus ilman siirron perusmaksua ylittää taloussähkön raja-arvon vähäisesti (alle 10%), joten Petrin esittämä lasku voidaan huomioida kokonaisuudessaan menona.

Esimerkki

Minna asuu yksin kerrostaloasunnossa. Minna toimittaa kuukauden ajalta muodostuneet taloussähkölaskut siirrosta ja myynnistä. Laskut ovat yhteensä 100 euroa. Sähkön siirron perusmaksun osuus siirtolaskusta on 20 euroa. Minnan taloussähkön raja-arvo on 45 euroa ja todelliset sähkölaskut kuukauden ajalta vähennettynä siirron perusmaksulla 80 euroa. Taloussähkömenot kohtuullistetaan heti ja laskuista huomioidaan menona

taloussähkön raja-arvo 45 euroa sekä siirtolaskusta siirron perusmaksu 20 euroa eli yhteensä 65 euroa. Mikäli asiakas ottaa yhteyttä päätöksen antamisen jälkeen ja esittää jonkin muun kuin päätöksessä jo huomioidun syyn kohtuullista tasoa korkeammille taloussähkömenoille, asiaa voidaan tarkastella uudelleen.

Huomaa, että talouskaasumenojen kohtuullisuutta arvioidaan samalla tavalla kuin taloussähkömenojen kohtuullisuutta.

Katso lisää taloussähkömenoista täältä.

Kotivakuutusmaksun kohtuullisuus

Katso kohtuulliset kotivakuutusmenot täältä.

Jos kotivakuutusmaksu

- ylittää vähäisesti (enintään noin 10 %) Kelan kohtuullisena pidetyn rajan, hyväksytään lasku kokonaisuudessaan.
- ylittää huomattavasti kohtuullisen tason, selvitetään hakijalta ennen laskun käsittelyä, onko hänellä erityisiä perusteita kohtuullista tasoa korkeammille kustannuksille.

Jos menoa ei voida selvitysten perusteella hyväksyä kokonaisuudessaan tai selvitystä ei saada, kotivakuutusmaksu kohtuullistetaan Kelan normin mukaisiksi.

Jos autotallin ja piharakennuksien osuudet vakuutusmaksusta eivät ole erotettavissa, ne voidaan hyväksyä menoksi osana kotivakuutusmaksua, jos kohtuullisena pidetyn kotivakuutuksen määrä ei ylity.

1.5.2 Muuttoon liittyvät menot

Perustoimeentulotuella voidaan kattaa välttämättömiä muuttoon liittyviä menoja, joita ovat asuinirtaimiston kuljetusmenot ja vuokravakuus sekä poikkeustilanteissa varastointipalvelut.

Muuttoa voidaan pääsääntöisesti tukea perustoimeentulotuella, jos

- hakijalla on oikeus perustoimeentulotukeen vuokravakuuden erääntymiskuukaudelle,
- muutto on perusteltu,
- asunto on asumisnormin mukainen tai hakijalla on erityiset perusteet kohtuullista tasoa kalliimmalle asunnolle ja
- asunto on asuinkäyttöön sopiva.

Muuttoon liittyvien menojen huomioimisessa on aina otettava huomioon asiakkaan yksilöllinen kokonaistilanne ja käytettävä tapauskohtaista harkintaa.

Muuttoa pidetään perusteltuna esimerkiksi seuraavissa tilanteissa:

- avo- tai avioero
- terveydelliset syyt, joista voidaan edellyttää lääkärinlausuntoa ja/tai sosiaalitoimen lausuntoa
- perhekoon muutoksesta johtuva lisätilan tarve
  - tapauskohtaisesti on harkittava, aiheuttaako lapsen syntymä heti lisätilan tarpeen
- asunnottomuus

- asunnottomuuden uhka
- työpaikan saaminen toiselta paikkakunnalta
  - huomioitava esimerkiksi työsuhteen kesto
- tutkintoon johtavan opiskelupaikan saaminen toiselta paikkakunnalta
- muutto toiselle paikkakunnalle perustellusta syystä
  - esimerkiksi sosiaaliset perusteet kuten muuttaminen lähemmäksi tavattavaa omaa alaikäistä lasta tai omaishoitajaksi ryhtyminen
  - muutto vastaanottokeskuksesta, kun asiakas on saanut ensimmäisen oleskeluluvan haettuaan kansainvälistä suojelua
  - tilapäistä suojelua saavan asiakkaan muutto vastaanottopalvelujen aikaisesta majoituksesta, kun asiakkaan oleskelu on katsottu perustoimeentulotuen näkökulmasta vakinaiseksi ja hänen vastaanottopalvelunsa ovat päättymässä asiakkaan saatua kotikunnan
- asunnon vaihtaminen edullisempaan Kelan kohtuullisuusharkinnan vuoksi
  - edullisempi asunto voi sijaita samalla paikkakunnalla tai lähikunnissa (noin 100 kilometrin säteellä olevat kunnat omasta asuinkunnasta)
  - jos asiakas muuttaa lähikuntaa kauemmaksi, on toiselle paikkakunnalle muuttamiselle oltava perusteltu syy (katso listan ylemmät kohdat)
- asunnon vaihtaminen huomattavasti edullisempaan asuntoon, vaikka nykyinen asunto olisi asumisnormin mukainen
  - huomioitava esimerkiksi kuukausittainen säästö, muutosta aiheutuvat kustannukset, vuokrasopimuksen pituus
- asunnon vaihtaminen asumisnormin mukaiseen asuntoon, kun vuokravakuus nykyiseen asuntoon on myönnetty vähäisen ylityksen perusteella asumisnormin ylittävään asuntoon
  - jos asiakas ei selviä asumismenojen omavastuuosuuden maksamisesta, tulee tapauskohtaisesti arvioida, voidaanko uutta muuttoa tukea perustoimeentulotuella. Harkinnassa on otettava huomioon: onko asiakkaan olosuhteissa tapahtunut muutosta, esimerkiksi tulojen merkittävä muutos ja asumisen kesto.
- jälkihuollossa olevan nuoren itsenäistyminen sijaishuollosta tai vanhempien kotoa

Esimerkki

Sohvi asuu Helsingissä asunnossa, jonka vuokra on 800 euroa. Kela on kehottanut Sohvia etsimään edullisempaa asuntoa, koska asumismenot ylittävät paikkakunnan kohtuulliset asumismenot (715 e/kk). Sohvi ilmoittaa löytäneensä Järvenpäästä yksiön, jossa vuokra on 600 euroa. Sohvin uusi asunto on edullisempi kuin aikaisempi asunto ja asumismenot alittavat Järvenpään asumisnormin (653 e/kk), joten Sohvin muuttoa Järvenpäähän voidaan tukea myöntämällä muuttoavustus ja vuokravakuus.

Muuttoa ei yleensä pidetä perusteltuna, kun muutto

- johtuu mukavuussyistä esimerkiksi sauna, piha, kaupunginosan vaihto
- johtuu paikkakunnan vaihdosta, joka ei perustu työ- tai opiskelupaikan saamiseen tai muuhun perusteltuun syyhyn
- johtuu pois muutosta vanhempien luota ilman erityisiä perusteita huomioiden hakijan ikä ja elämäntilanne
- ei ole perusteltu muunkaan edellä kerrotun syyn perusteella

Esimerkki

Lukiossa opiskeleva 18-vuotias Linda hakee tukea vuokravakuuteen ja muuttokustannuksiin, koska hän on muuttamassa vanhempiensa luota omaan asuntoon viiden kilometrin päähän vanhemmistaan. Linda kertoo muuton syyksi itsenäistymisen. Itsenäistymistä ei voida yksinään pitää riittävänä perusteena muuton tukemiselle ottaen huomioon Lindan ikä ja elämäntilanne.

Esimerkki

Sähköasentajaksi pian valmistuva 19-vuotias Jaakko hakee tukea muuttoon, koska hän on muuttamassa omilleen asumaan. Sosiaalityöntekijä on toimittanut Kelaan muuttoa puoltavan lausunnon, jossa kerrotaan Jaakon perhesuhteiden kotona olevan hyvin tulehtuneet, mikä on aiheuttanut Jaakolle vakavaa psyykkistä kuormittumista ja vaikeuttanut opintojen loppuun saattamista. Muuttoa voidaan pitää perusteltuna.

Jos muutolle katsotaan olevan hyväksyttävät perusteet ja uuden asunnon asumiskulut ovat kohtuulliset, voidaan asiakkaalle myöntää sekä vuokravakuus että muuttokustannukset, jos asiakas on hakenut molempia.

Jos muuttoa ei voida pitää perustoimeentulotuen näkökulmasta perusteltuna, vuokravakuutta ja muuttokustannuksia ei voida huomioida menona. Tällöin vuokra voidaan tarvittaessa kohtuullistaa heti, jos asiakas muuttaa asuntoon.

Jos muuttoa voidaan pitää perustoimeentulotuen näkökulmasta perusteltuna, mutta asiakas on muuttanut kohtuullista tasoa kalliimpaan asuntoon, vaikka paikkakunnalla olisi ollut tarjolla kohtuuhintaisia sopivia asuntoja, vuokra kohtuullistetaan heti eikä vuokravakuuteen myönnetä toimeentulotukea. Muuttokustannukset voivat kuitenkin tulla tarpeellisilta osin huomioitavaksi menona, jos ne ovat välttämättömiä asuntoon muuttoon liittyviä kuluja.

1.5.2.1 Vuokravakuus

Kela voi myöntää vuokravakuuden osana myönnettyä perustoimeentulotukea. Toimeentulotuen osuus asunnon vuokrasta maksetaan kuitenkin aina suoraan vuokranantajalle, jos asunnon vuokravakuus on myönnetty Kelasta osana perustoimeentulotukea.

Vuokravakuus annetaan pääsääntöisesti kirjallisena maksusitoumuksena. Ainoastaan erityisen painavista syistä vakuus voidaan myöntää poikkeuksellisesti rahana vuokranantajalle. Erityisen painavana syynä voidaan pitää esimerkiksi sitä, että asiakas on muuttamassa tuettuun asumiseen tai asiakas on ollut pitkään asunnoton eikä hän muutoin saa asuntoa. Maksusitoumuksella Kela sitoutuu mainituin ehdoin korvaamaan vahingon vuokranantajalle, jos vuokralainen ei hoida vuokrasopimuksen mukaisia velvollisuuksiaan ja aiheuttaa sillä vuokranantajalle vahinkoa. Samat maksusitoumuksen ehdot koskevat myös rahana maksettua vakuutta.

Asiakkaan itsensä maksamaa vuokravakuutta ei yleensä huomioida menona, sillä se on jo katettu toimeentulotukeen nähden ensisijaisella tavalla. Myöskään pankkilainalla tai siihen rinnastettavalla tavalla jo suoritettua vuokravakuutta ei huomioida menona. Vuokravakuutta varten nostetun lainan lyhennyksiä ei huomioida menona.

Asumisoikeusasunnossa perittävää vastikevakuutta ei huomioida menona.

Lue lisää vuokravakuuden myöntämisestä.

Vuokravakuuden määrä ja kesto

Vuokravakuus voi olla enintään 3 kuukauden vuokraa vastaava määrä. Yli kolmen kuukauden vuokran määrää vastaava vuokravakuutta ei voida myöntää.

Vuokravakuus on asuntokohtainen ja se on voimassa vuokrasopimuksen voimassaoloajan mukaisesti.

Vuokrasuhde voi jatkua, vaikka asiakas esimerkiksi asuisi väliaikaisesti toisessa asunnossa.

Esimerkki

Jaana ja Esko ovat pariskunta ja hakevat vuokravakuutta yhteiseen vuokra-asuntoon. Sittemmin Esko muuttaa pois asunnosta. Vuokrasopimus ei kuitenkaan lakkaa olemasta voimassa, vaan Jaana ja Esko vastaavat edelleen yhdessä vuokrasuhteeseen perustuvista velvoitteistaan niin kauan kuin vuokrasopimus pysyy voimassa. Vuokravakuuden voimassaolo lakkaa vasta, kun vuokrasopimuksen tilalle tehdään uusi vuokrasopimus tai vuokrasopimus irtisanotaan.

Määräaikainen vuokrasopimus päättyy ja sen perään tehdään jatkosopimus

Jos vuokrasopimus on määräaikainen ja sen jälkeen tehdään uusi vuokrasopimus, jatkosopimus, samaan asuntoon, vuokralaisen pitää hakea vuokravakuutta uudelleen. Jos asuntoon myönnetään uusi vuokravakuus ja vuokrasuhde jatkuu, aiempi vakuus mitätöityy ja uusi vakuus kattaa vahingot myös aiemman vakuuden voimassaoloajalta.

Jos vuokrasopimus tehdään saman vuokralaisen kanssa useammin kuin kahdesti peräkkäin enintään kolmen kuukauden määräajaksi, vuokrasopimus tulkitaan toistaiseksi voimassaolevaksi. Tällöin vuokravakuus myönnetään toistaiseksi voimassa olevana.

Vuokrasopimuksen ehtojen muuttaminen tai uusi vuokrasopimus

Jos vuokrasopimuksen ehtoja muutetaan tai voimassa oleva vuokrasopimus korvataan uudella vuokrasopimuksella, pitää vuokralaisen hakea vuokravakuutta uudelleen. Jos asuntoon myönnetään uusi vuokravakuus ja vuokrasuhde jatkuu, aiempi vakuus mitätöityy ja uusi maksusitoumus kattaa vahingot myös aiemman maksusitoumuksen voimassaoloajalta.

Asunnon omistaja vaihtuu

Uutta vuokravakuutta ei tarvitse hakea, jos asunto vaihtaa omistajaa ja voimassa oleva vuokrasopimus siirtyy sellaisenaan asunnon uudelle omistajalle. Jos vuokranantajan ja vuokralaisen välillä solmitaan kuitenkin uusi vuokrasopimus tai vuokrasuhteen ehdot muuttuvat esimerkiksi vuokrasopimuksen kesto, tulee asiakkaan hakea Kelasta uutta vuokravakuutta uudella vuokrasopimuksella.

1.5.2.1.1 Mitä vuokravakuus kattaa

Vuokralainen vastaa vuokranmaksusta itse vuokrasuhteen voimassaoloaikana. Vuokravakuutta ei voi käyttää vuokran maksamiseen, kun vuokrasuhde on voimassa. Vuokralainen ei voi sopia vuokranantajan kanssa, että Kelan vakuutta käytettäisiin viimeisen vuokran maksuun.

Vuokravakuudesta voidaan korvata

- maksamattomat vuokrat
- maksamattomat vesi-, autopaikka- ja saunamaksut, jos maksut on mainittu vuokrasopimuksessa
- sopimussakko, jos vuokralainen on irtisanonut määräaikaisen vuokrasopimuksen ennen määräaikaa
- vahingonkorvaus, joka maksetaan vuokrasopimuksen purkamisen vuoksi
- vahingot, jotka vuokralainen tai huoneistossa vuokralaisen luvalla oleskellut henkilö on tahallaan tai huolimattomuudellaan aiheuttanut huoneistolle, pois lukien huoneiston tavanomainen kuluminen
- ylimääräiset loppusiivouskulut, jos vuokralainen on olennaisesti laiminlyönyt huoneiston siivouksen tai ei ole vienyt tavaroitaan pois
- lukkojen sarjoitus, jos vuokralainen ei palauta kaikkia hänelle vuokrasuhteen aikana luovutettuja avaimia
- häädöstä aiheutuvat viranomaiskulut kuten oikeudenkäyntimaksu, häädön täytäntöönpanomaksu ulosotossa

Vuokravakuudesta ei korvata

- vuokranantajan välillisiä kuluja, kuten matkakuluja
- asuntoirtaimistolle aiheutuneita vahinkoja
- tupakoinnista aiheutuneita haittoja, jos vuokranantaja on sallinut tupakoinnin huoneistossa
- taloyhtiölle tai muulle kolmannelle osapuolelle aiheutuneita vahinkoja
- hyvän vuokratavan ja asuinhuoneiston vuokrauksesta annetun lain vastaisten ehtojen aiheuttamia vaatimuksia

1.5.2.1.2 Vuokravakuushakemuksen käsittely

Vuokravakuutta haetaan lomakkeella TO2 tai sähköisessä asiointipalvelussa perustoimeentulotukihakemuksen yhteydessä. Hakemukseen on liitettävä vuokrasopimus tai asuntotarjous.

Vuokrasopimuksesta tai asuntotarjouksesta on ilmettävä vuokravakuuden myöntämiseksi välttämättömät tiedot:

- vuokrattava asunto
- vuokralainen tai vuokralaiset
- vuokranantaja
- vuokran määrä
- se, mille ajalle vuokrasopimus on tehty
- vuokravakuuden määrä

Tarvittaessa hakijalta pyydetään tarkempia selvityksiä esimerkiksi

- asunnon kokonaiskustannuksista, esimerkiksi vuokranantajan selvitys edellisen vuoden kustannuksista tai kuukausittaisista kustannuksista

- asuinkelpoisuudesta esimerkiksi rakennusviranomaisen todistus

Vuokravakuus myönnetään yleensä etukäteen ja se käsitellään vuokravakuuden erääntymiskuukaudelle. Vuokravakuutta ei yleensä myönnetä takautuvalle ajalle. Vakuus voidaan myöntää takautuvalle ajalle kuitenkin sellaisessa tilanteessa, jos asiakas ei ole esimerkiksi elämäntilanteestaan johtuen kyennyt hakemaan vakuutta ajoissa.

Jos vuokravakuutta haetaan kimppa-asuntoon, johon on tehty yhteinen vuokrasopimus, jokaiselle asukkaalle myönnetään oma vakuus pääluvun mukaiselle osuudelle vuokravakuuden kokonaismäärästä.

1.5.2.1.3 Vuokravakuuden myöntäminen

Vuokravakuus voidaan pääsääntöisesti myöntää, jos

- hakijalla on oikeus perustoimeentulotukeen vuokravakuuden erääntymiskuukaudelle,
- muutto on perusteltu,
- asunto on asumisnormin mukainen tai hakijalla on erityiset perusteet kohtuullista tasoa kalliimmalle asunnolle ja
- asunto on asuinkäyttöön sopiva.

Vuokravakuuden myöntäminen tuloylijäämätilanteessa

Poikkeustilanteissa vuokravakuus voidaan myöntää harkinnalla myös silloin, kun hakijan laskelma on tuloylijäämäinen. Kyse on aina yksilöllisestä ja tapauskohtaisesta harkinnasta ja asiakkaan kokonaistilanne on huomioitava. Harkinnassa tulee ottaa huomioon seuraavat asiat:

- hakijan oma selvitys
- hakijan tai perheen kokonaistilanne- ja tarpeet
- ylijäämän määrän suhde vuokravakuuden määrään

Vuokravakuuden myöntäminen kohtuullista tasoa kalliimpaan asuntoon

Jos asumismenot ylittävät paikkakunnalla kohtuullisena pidettävän määrän, tulee selvittää, onko asiakkaalla erityisiä perusteita kohtuullista tasoa kalliimmalle asunnolle.

Katso lisää asumismenojen kohtuullisuusharkinnasta muuttotilanteessa.

Jos asiakkaalla on perusteet kohtuullista tasoa kalliimmalle asunnolle, myönnetään vuokravakuus ja hyväksytään erityiseen perusteeseen liittyvät asumismenot kokonaisuudessaan kyseisen perusteen voimassaolon ajan.

Jos kunta on tarjonnut hakijalle esimerkiksi tukiasunnon, joka ylittää kohtuullisena pidetyt kustannukset, myönnetään vuokravakuus ja hyväksytään asumiskustannukset kokonaisuudessaan toistaiseksi, jollei asiakkaan tilanteessa tapahdu muutosta.

Jos asiakkaalla ei ole erityisiä perusteita kohtuullista tasoa kalliimmalle asunnolle ja asumismenot ylittävät vähäisesti (noin 5-10 %) paikkakunnalla kohtuullisena pidettävän määrän, voidaan vuokravakuus myöntää harkinnalla. Harkinnassa tulee ottaa huomioon asumisnormin ylityksen suuruus suhteessa asiakkaan tuloihin ja arvioida, pystyykö asiakas *tosiasiallisesti* kattamaan tuloillaan asumisnormin ylittävän

osuuden kuukausittain. Asiakasta ohjataan varautumaan siihen, että asumismenoista huomioidaan muutosta lukien vain normin mukainen osuus.

Jos vuokravakuutta ei myönnetä, hakijaa ohjataan tarvittaessa hankkimaan itse vakuuteen tarvittavat varat, esimerkiksi säästämällä, hakemalla kunnalta sosiaalista luototusta tai pankkilainaa tai ohjattava etsimään edullisempaa asuntoa.

Päätöksen antaminen

Kela antaa vuokravakuutta koskevan päätöksen tiedoksi vain hakijalle. Hakijan pyynnöstä maksusitoumus voidaan lähettää Kelasta suoraan vuokranantajalle. Vuokravakuusmeno kohdistetaan siihen kuntaan, jonka alueella hakija oleskelee, kun vakuus myönnetään. Lue lisää kustannusten kohdentamisesta kuntaan.

Jos vuokravakuus on myönnetty asuntotarjouksen perusteella, tulee hakijan toimittaa Kelaan vuokrasopimus 3 kuukauden kuluessa vuokravakuuden myöntämisestä.

1.5.2.1.4 Vuokravakuuden erityistilanteita

Muutto vastaanottokeskuksesta oleskeluvan saamisen jälkeen

Vastaanottokeskusten palvelut eivät pääty heti, kun turvapaikkaa hakenut asiakas saa oleskeluluvan tai kun tilapäistä suojelua saava asiakas saa kotikunnan. Asiakkaalle annetaan kohtuullinen aika etsiä kohtuuhintaista asuntoa. Kohtuullinen aika tarkoittaa yleensä noin muutamaa kuukautta.

Tarvittaessa vastaanottokeskuksista saa myös ohjausta asunnon etsimiseen tai kuntapaikan hakemiseen vastaanottokeskuksen sijaintipaikkakunnan ELY-alueelta.

Kuntapaikka tarkoittaa, että asiakas saa oleskeluluvan saatuaan kunnasta esimerkiksi asunnon ja maahanmuuttajille tarjottavia kotoutumispalveluita. Kuntapaikan avulla voidaan varmistaa, että uusi kuntalainen saa suunnitellusti tarvitsemansa palvelut. Kaikilla oleskeluluvan saaneilla asiakkailla ei ole kuntapaikkaa.

Kun asiakas oleskeluluvan saatuaan muuttaa vastaanottokeskuksesta tai yksityismajoituksesta ensimmäisen kerran omaan asuntoon, tarpeelliset muutto- ja vuokravakuuskulut sekä vuokra voidaan huomioida menona tarpeellisen suuruisina. Vastaavalla tavalla toimitaan, kun tilapäistä suojelua saava asiakas on saanut kotikunnan. Koska asiakkaalla ei ole tavanomaista asumishistoriaa Suomessa eikä hän välttämättä ole voinut valita oleskelupaikkaansa, ensimmäiseen muuttoon liittyviin kuluihin ei sovelleta yleisiä kulujen hyväksymisen edellyttämiä kriteerejä. Näin ollen esimerkiksi vuokravakuus voidaan myöntää toisella paikkakunnalle ilman työ- tai opiskelupaikkaa tai muiden edellytysten täyttymistä myös kuntapaikasta riippumatta. Lue lisää asumismenoista, vuokravakuudesta ja muuttokuluista.

Vuokravakuuden myöntäminen alaikäiselle

Alaikäiselle voidaan poikkeuksellisesti myöntää vuokravakuus

- kotoutumista edistävän lyhytaikaisen opiskelun vuoksi tai
- lastensuojelullisen tai jälkihuollon tarpeen vuoksi tai
- muusta painavasta syystä.

Alaikäisen vuokravakuutta myönnettäessä tulee yhdessä sosiaalitoimen kanssa selvittää muuton perusteet ja alaikäisen kyky selviytyä itsenäisestä asumisesta.

Päätöksen antamisen yhteydessä tulee varmistaa, että hyvinvointialueella, johon alaikäinen muuttaa, on tieto sinne muuttavasta alaikäisestä, jotta alaikäiselle voidaan varmistaa sosiaalihuollon tuki. Asiakkaalta pyydetään lupa siihen, että Kela voi ilmoittaa muutosta hyvinvointialueelle. Jos lupaa ei saada, voidaan ilmoitus tehdä ilman suostumusta edellytysten täyttyessä. Lue lisää sosiaalihuollon tarpeen ilmoituksen tekemisestä.

Lue lisää Takaisinperintä- ja elatusprosessista.

Vuokravakuuden myöntäminen alivuokrattuun tai jälleenvuokrattuun asuntoon

Vuokravakuus voidaan myöntää myös alivuokrattuun asuntoon. Alivuokralainen vastaa vahingoista ja maksamattomista vuokrista päävuokralaiselle.

Vuokravakuus voidaan myöntää jälleenvuokrattuun asuntoon, jos hakija toimittaa asunnon alkuperäisen vuokranantajan suostumuksen jälleenvuokrauksesta. Jos suostumusta tai muuta selvitystä jälleenvuokrauksen luvallisuudesta ei saada, ei vuokravakuutta voida myöntää. Tämä ei kuitenkaan koske sellaisia asuntoja, jotka kunta tai säätiö on välivuokrannut asiakkaalle. Lue lisää muista asumismuodoista, alivuokrauksesta tai asunnon jälleenvuokrausesta.

1.5.2.1.5 Uuden vuokravakuuden myöntäminen, kun edellinen vakuus on realisoitunut

Jos Kelan myöntämä vuokravakuus on jouduttu maksamaan vuokranantajalle, uuden vakuuden myöntämistä harkitaan kyseisen hakijan kohdalla tiukemmin sekä tehdään tarvittaessa yhteistyötä sosiaalitoimen kanssa.

Hakijaa tiedotetaan asiasta edellisen vuokavakuuden realisoinnin yhteydessä. Jos hakijalla on elämänhallinnassa haasteita, ei Kelasta myönnetä uutta vakuutta ennen kuin asiakkaan tilannetta on selvitetty sosiaalitoimen kanssa. Asiakas voi tarvita esimerkiksi tuettuja asumispalveluita.

Jos aiempi vuokravakuus on realisoitunut maksamattomien vuokrien takia ja asiakkaalle myönnetään uusi vuokravakuus, maksetaan perustoimeentulotuen vuokraosuus jatkossa Kelasta suoraan vuokranantajalle.

1.5.2.1.6 Vuokravakuuden realisointi

Jos vuokranantaja katsoo olevansa oikeutettu käyttämään vuokravakuutta, hänen tulee tehdä siitä Kelalle kirjallinen realisointivaatimus perusteluineen. Vuokranantaja voi käyttää realisointivaatimuksen laatimisessa Vuokravakuuden realisointivaatimus -pohjaa (lomake TO7) tai tehdä vapaamuotoisen vaatimuksen. Vaatimuksessa on mainittava vaadittu summa ja vaatimuksen perusteet. Vuokranantajan tulee ensin pyrkiä perimään saatavat vuokralaiselta ennen kuin niitä haetaan vakuudesta.

Vuokranantaja voi toimittaa realisointivaatimuksen Kelaan aikaisintaan silloin, kun vuokrasuhde on päättynyt. Realisointivaatimus tulee toimittaa Kelaan, kuitenkin viimeistään kolmen kuukauden kuluessa vuokrasuhteen päättymisestä. Yleensä

vuokralainen on muuttanut pois asunnosta ennen realisointivaatimuksen toimittamista. Vaatimusta voidaan täydentää ja täsmentää seuraavan kolmen kuukauden aikana. Vaatimuksen liitteeksi on toimitettava tarvittavat selvitykset esitetyistä kustannuksista ja vahingoista.

Realisointivaatimuksen voi esittää vuokranantaja. Jos vuokrasopimus on tehty kiinteistönvälittäjän toimesta, voi välittäjä esittää realisointivaatimuksen. Vuokralainen ei voi esittää realisointivaatimusta.

Alivuokrasuhteessa vain vuokravakuuden saaja eli alivuokranantaja voi vaatia vakuuden realisointia. Asunnolle aiheutuneet vahingot korvataan ensisijaisesti päävuokralaisen vakuudesta. Jos alivuokralainen ei ole hoitanut vuokranmaksuvelvoitettaan, voidaan vuokrat suorittaa alivuokralaisen vakuudesta.

Vuokralaista kuullaan realisointivaatimuksessa esitetyistä asioista ja hänelle annetaan mahdollisuus esittää oma näkemys asiasta.

Jos edellytykset realisoinnille täyttyvät, maksetaan korvaus vuokranantajalle. Vuokravakuudesta voidaan korvata enintään vuokravakuutena myönnetty summa. Vuokranantajalle lähetetään realisointi-ilmoitus korvauksen maksamisesta tai siitä, ettei korvausta makseta.

Vuokranantaja ei voi valittaa Kelaan realisointi-ilmoituksesta, mutta tarvittaessa Kela voi tutkia vaatimuksen uudelleen vuokranantajan pyynnöstä. Mahdolliset riidat vuokravakuuden käyttämisestä ratkaistaan vuokranantajan ja Kelan välillä. Viime kädessä asia ratkaistaan siinä käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä vuokra-asunto sijaitsee.

Katso lisää vuokravakuuden realisoinnista.

1.5.2.2 Muuttokustannukset

Yleensä asiakkaan tulee järjestää muutto omatoimimuuttona ja vain erityisestä syystä muuttoa voidaan tukea myöntämällä maksusitoumus muuttopalveluun.

Varastointipalvelu voidaan korvata vain tietyissä erityistilanteissa.

1.5.2.2.1 Omatoimimuutto

Pääsääntö on, että asiakas järjestää muuton omatoimisesti. Jos asiakas on hakenut toimeentulotukea muuttokustannuksiin ja muuttoa voidaan pitää perusteltuna, voidaan laskelmalla huomioida muuttoraha menona. Muuttoraha sisältää asuinirtaimiston kuljetusmenot sekä muut muutosta aiheutuvat välttämättömät kustannukset. Muuttoraha on toimeentulotukiperhekohtainen ja se voidaan huomioida joko etukäteen tai jälkikäteen.

Muuttorahan määrä, kun:

- muuton lähtöosoitteesta on alle 200 km muutettavaan kohdeosoitteeseen
  - 120 euroa (1-3 henkilön toimeentulotukiperhe)
  - 180 euroa (4 tai useamman henkilön toimeentulotukiperhe)
- muuton lähtöosoitteesta on yli 200 km muutettavaan kohdeosoitteeseen
  - 180 euroa (toimeentulotukiperheen henkilömäärästä riippumatta)

Muuttokulut huomioidaan kuitenkin todellisen suuruisina, jos asiakas hakee toimeentulotukea muuttorahaa pienemmälle summalle. Asiakkaan ei edellä mainituissa tilanteissa tarvitse toimittaa muuttokustannuksista tositteita.

Jos asiakas hakee omatoimimuuton kustannuksia enemmän kuin muuttorahan verran, voidaan kuluja huomioida poikkeuksellisesti myös yllä mainittuja summia enemmän, jos:

- asiakkaan muuttomatka on pitkä, esimerkiksi 500 km muuton lähtöosoitteesta kohdeosoitteeseen ja/tai
- perheen koko on poikkeuksellisen suuri.

Näissä tilanteissa voidaan harkinnalla korvata välttämättömät ja kohtuulliset kustannukset, jotka ovat asiakkaalle todellisuudessa aiheutuneet. Asiakkaan tulee toimittaa aiheutuneista kustannuksista esimerkiksi polttoainekuluista kuitit.

Esimerkki

Matin seitsemänhenkinen perhe muuttaa vanhempien työn takia Lappeenrannasta Seinäjoelle. Välimatka on 420 kilometriä. Matille on myönnetty muuttoraha 180 euroa etukäteen. Muuton jälkeen Matti ilmoittaa, että muuton kustannukset ovat yhteensä olleet 280 euroa. Mattia pyydetään toimittamaan kuitit kaikista muutosta aiheutuneista kuluista. Matti toimittaa kuitit muuttoauton vuokrasta (200 euroa) ja polttoainekuluista (80 euroa). Menona voidaan huomioida muuttorahan ylimenevät kustannukset eli 100 euroa, koska matka on ollut pitkä ja perheen koko huomioon ottaen kustannukset ovat kohtuulliset.

1.5.2.2.2 Muuttopalvelu

Pääsääntöisesti muutto tulee toteuttaa omatoimimuuttona. Erityisen painavalla perusteella asiakkaalle voidaan myöntää maksusitoumus Kelan kilpailuttamiin muuttopalveluihin. Tällöinkin edellytetään, että muuttoa voidaan pitää perusteltuna. Jos asiakkaalle myönnetään muuttopalvelu ei muuttorahaa huomioida menona.

Jos asiakas hakee muuttopalvelua, tulee häneltä selvittää:

- pystyykö hän toteuttamaan muuton itse ja
- onko hänellä omaisia tai muuta verkostoa, jotka voisivat auttaa muuton toteuttamisessa, esimerkiksi muita perheen jäseniä, asiakkaan aikuisia lapsia, ystäviä, naapureita tai muita vastaavia henkilöitä.

Asiakkaan tulee esittää erityiset perusteet siitä, ettei hän pysty hoitamaan tai järjestämään muuttoa omatoimisesti. Erityisperusteena voidaan pitää esimerkiksi tilannetta, jossa asiakkaalla on sairaus, joka estää tai rajoittaa hänen mahdollisuuksiaan hoitaa muuttoa omatoimisesti, eikä hänellä ole omaisia tai muuta verkostoa, jotka voisivat auttaa muutossa. Terveydellisestä syystä on aina esitettävä lääkärintodistus, jos sellaista ei ole jo aiemmin toimitettu Kelaan. Jos muuttoajankohdan siirto mahdollistaa itsenäisen muuton toteuttamisen, muuttoajankohdan siirron mahdollisuus tulee selvittää.

Kun harkitaan, onko muuttopalvelun myöntämiseksi olemassa erityisen painavat perusteet, tulee asiakkaan tilanne arvioida aina tapauskohtaisesti ja kokonaisvaltaisesti ottaen huomioon:

- asiakkaan terveydentila,
- asiakkaan perheenjäsenten mahdollisuus hoitaa tai järjestää muutto,

- mahdollisuudet saada apua muuttoon omaisilta tai muulta verkostolta sekä
- muut asiassa esitetyt seikat.

Jos asiakas esittää itse maksaneensa muuttopalvelun, menoksi hyväksytään enintään se määrä, mikä hänelle olisi Kelan hankintamenettelyllä myönnetty. Tämä edellyttää kuitenkin, että muuttopalvelun käytölle on ollut edellä mainitut erityisen painavat perusteet. Jos muuttopalvelun käytölle ei ole ollut perusteita, voidaan muuttoa tukea omatoimimuuton muuttorahalla, jos sen myöntämisen edellytykset muutoin täyttyvät.

Kelan kilpailuttamat muuttopalvelut jaotellaan perusmuuttoon ja kokonaismuuttoon:

- **Perusmuutto** voidaan myöntää tilanteessa, jossa asiakas perheineen ei erityisestä syystä pysty itse siirtämään ja kuljettamaan muutettavia tavaroita.
  - Perusmuutto sisältää koti-irtaimiston siirron sovitusta lähtöosoitteesta huoneiston sisältä sovittuun kohdeosoitteeseen huoneiston sisälle.
  - Perusmuutto sisältää myös muuttotavaroiden lastauksen ajoneuvoon, niiden purkamisen ajoneuvosta ja siirtämisen huoneiston sisälle kohdeosoitteessa.
  - Perusmuutto ei sisällä tavaroiden pakkaamista eikä pakattujen tavaroiden purkamista.
- **Kokonaismuutto** voidaan myöntää tilanteessa, jossa asiakas perheineen ei erityisen poikkeuksellisesta syystä kykene edellä mainitun lisäksi myöskään pakkaamaan muutettavia tavaroita.
  - Kokonaismuutto sisältää perusmuuttoon kuuluvien palveluiden lisäksi muuttotavaroiden pakkauksen ja purkamisen.

Kela arvioi asiakkaan toimittamien selvitysten perusteella onko asiakkaalla tarve perusmuutolle vai kokonaismuutolle. Palveluntarjoaja määrittelee Kelasta ja asiakkaalta saamiensa tietojen pohjalta muuton tarkan ajankohdan ja vastaavat yksityiskohdat asiakkaan kanssa. Jos asiakas tarvitsee muuttolaatikoita, arvioi palveluntarjoaja muuttolaatikoiden määrän muutettavan asunnon koon perusteella. Muuttopalvelu toteutetaan yleensä arkipäivisin. Lue lisää muuttopalvelut – prosessista

1.5.2.2.3 Varastointipalvelu

Varastointipalveluissa käytetään Kelan kilpailuttamia palveluntuottajia niillä paikkakunnilla, joilla Kela on tehnyt sopimukset varastointipalveluiden hankinnasta. Jos paikkakunnalla tai sen lähialueella ei ole tehty hankintasopimusta varastoinnista, hankitaan varastointipalvelu suoraan muulta palveluntuottajalta. Lue lisää varastointipalvelut -prosessista.

Varastointipalvelu myönnetään vain erityisen painavasta syystä ja lisäksi muuton tulee olla perusteltu. Käytännössä se tapahtuu ainoastaan silloin, kun

- asiakas on saanut häädön vanhasta asunnosta eikä uutta asuntoa tai osoitetta vielä ole ja
- asiakkaalla on suunnitelma asumisen järjestämiseksi, yleensä hyvinvointialueen sosiaalipalveluissa tehty suunnitelma.

Asiakkaan tarve varastointipalvelulle tulee harkita kokonaisvaltaisesti ottaen huomioon asiakkaan kokonaistilanne sekä varastointipalvelun myöntämisen tarkoituksenmukaisuus. Varastointipalvelua voidaan yleensä tukea perustoimeentulotukena enintään 3 kuukauden ajan.

Esimerkki

Ville on saanut häädön edellisestä asunnosta. Hyvinvointialueen sosiaalipalveluissa on tehty suunnitelma Villen asumisen järjestämiseksi. Ville on saamassa tukiasunnon kolmen kuukauden päästä. Ville saa kyseiseksi ajaksi tavaroilleen varastointipalvelun.

1.5.3 Sähkö- ja lämpövakuus

Kela voi myöntää sähkö- tai lämpövakuuden perustoimeentulotukena. Energiayhtiö voi edellyttää asiakkaaltaan vakuutta, jos hänellä on yhtiölle erääntyneitä saatavia tai luottotietojen perusteella on riskinä, että henkilö ei kykene suoriutumaan sopimukseen perustuvista maksuista. Sähkövakuus asetetaan sen varalle, ettei asiakas täytä sähkösopimuksessa määriteltyjä velvoitteitaan. Kela sitoutuu maksusitoumuksessa mainituin ehdoin korvaamaan palveluntuottajalle eli energiayhtiölle aiheutuneen vahingon, jos asiakas ei täytä sähkösopimuksessa määriteltyjä velvoitteitaan.

Lämpövakuuden osalta toimitaan samojen periaatteiden mukaisesti kuin sähkövakuuden osalta.

Sähkövakuus annetaan sähkösopimuksen voimassaoloajalle. Sähkövakuuden määrä on enintään viiden kuukauden sähkönkulutusta vastaava määrä. Vakuus koskee asuinhuoneiston sähkösopimusta, eikä sitä voi siirtää toiseen asuntoon tai toiselle henkilölle.

Asiakkaan itsensä maksamaa sähkö- tai lämpövakuutta ei yleensä huomioida menona, sillä se on jo katettu toimeentulotukeen nähden ensisijaisella tavalla. Myöskään pankkilainalla tai siihen rinnastettavalla tavalla jo suoritettua vakuutta ei huomioida menona. Vakuutta varten nostetun lainan lyhennyksiä ei huomioida menona.

Sähkö- ja lämpövakuus myönnetään pääsääntöisesti maksusitoumuksena. Vakuus voidaan myöntää rahana ainoastaan erityisen painavasta syystä.

1.5.3.1 Mitä vakuus kattaa

Vakuudella voidaan kattaa vakuuden voimassaoloaikana syntyneet ja erääntyneet

- laiminlyödyt sähköenergia- ja sähkönsiirtomaksut sekä palvelumaksut
- sähköjen katkaisemiseen ja kytkemiseen liittyvät maksut
- laskutuslisät, perintäkulut ja toimistokulut

Sähkövakuudesta ei korvata maksuja, jotka ovat syntyneet ennen vakuuden antamista.

1.5.3.2 Vakuushakemuksen käsittely ja myöntäminen

Asiakas hakee sähkövakuutta toimittamalla sähköyhtiön vakuusvaatimuksen Kelaan.

Sähkövakuus voidaan pääsääntöisesti myöntää, jos

- hakijalla on oikeus perustoimeentulotukeen sähkövakuuden erääntymiskuukaudelle
- asunto on asuinkäyttöön sopiva
- asiakas ei ilman sähkövakuutta saa sähkösopimusta
- hakijan sähköt ollaan katkaisemassa tai sähköt on jo katkaistu

Poikkeustilanteissa sähkövakuus voidaan myöntää harkinnalla myös silloin, kun hakijan laskelma on tuloylijäämäinen.

Sähkövakuus voidaan myöntää, vaikka asumismenot ylittäisivät kohtuullisen asumismenoille määritellyn tason. Sähkövakuuden myöntämisellä ei ole myöskään vaikutusta asumismenojen kohtuullisuusharkintaan.

Kun Kela on myöntänyt asiakkaalle sähkövakuuden, maksetaan asiakkaan toimittamat sähkölaskut jatkossa suoraan sähköyhtiölle.

Sähkövakuus toimitetaan asiakkaalle päätöksen liitteenä. Asiakkaan suostumuksella sähkövakuus voidaan myös toimittaa suoraan sähköyhtiölle.

1.5.3.3 Vakuuden realisointi

Kun sähkösopimus päättyy, myös vakuuden voimassaolo päättyy.

Jos sähköyhtiö katsoo olevansa oikeutettu käyttämään sähkövakuutta, tulee sähköyhtiön tehdä Kelalle kirjallinen vaatimus vakuuden realisoimiseksi. Vakuudesta voidaan korvata enintään vakuutena myönnetty summa.

Energiayhtiö voi hakea saataviaan vakuudesta toimittamalla Kelaan joko sähkövakuuden realisointivaatimuksen (lomake TO6) tai vapaamuotoisen kirjallisen selvityksen. Sähköyhtiö voi vaatia sähkövakuuden realisointia, kun sähkösopimus päättyy. Sähköyhtiö voi vaatia vakuuden realisointia myös jo sopimuksen voimassaoloaikana, jos sähkön toimittamisen jatkaminen asiakkaalle sitä edellyttää.

Asiakkaalle ilmoitetaan sähkövakuuden realisoimisesta.

Jos sähkövakuus realisoituu, maksetaan asiakkaan toimittamat sähkölaskut jatkossa suoraan sähköyhtiölle.

Uuden sähkövakuuden myöntäminen, kun edellinen on realisoitunut

Sähkövakuuden realisoiminen päättää aina sähkövakuuden voimassaolon.

Jos sähkösopimus jatkuu edellisen vakuuden realisoimisen jälkeen ja asiakas on oikeutettu perustoimeentulotukeen, Kela voi jatkaa maksusitoumuksena annetun vakuuden voimassaoloa ilman erillistä hakemusta. Sähköyhtiön tulee ilmoittaa realisointivaatimuksessa, jatkuuko asiakkaan sopimus realisoinnista huolimatta.

Kun asiakkaan sähkövakuus realisoituu, käsittelijä ottaa aina yhteyttä asiakkaaseen sosiaalityöntarpeen selvittämiseksi. Tarvittaessa tehdään sosiaalityön ilmoitus. Lue lisää sähkövakuuden myöntämisestä.

1.5.4 Terveydenhuoltomenot

Terveydenhuoltomenoja katetaan sekä toimeentulotuen perusosalla, että muina perusmenoina.

Vähäiset terveydenhuoltomenot sisältyvät toimeentulotuen perusosaan, eikä niitä hyväksytä erikseen menoina. Tällaisia menoja ovat esimerkiksi ilman lääkärin määräystä ostettavat käsikauppalääkkeet ja -valmisteet, perusvoiteet, vitamiinit ja laastarit.

Perustoimeentulotuessa voidaan perusosan lisäksi muina perusmenoina ottaa huomioon terveydenhuoltomenoja todellisen suuruisina, jos niitä ei ole korvattu muista ensisijaisista järjestelmistä, kuten esimerkiksi sairausvakuutuksesta. Tällaisia menoja ovat esimerkiksi:

- terveydenhuollon ammattihenkilön määräyksellä hankitut lääkkeet ja haavanhoitotuotteet
- terveydenhuollon asiakasmaksut
- silmälasien hankintamenot

Toimeentulotuessa huomioon otettavien terveyden- ja sairaanhoidon maksujen osalta edellytetään yleensä, että palvelut ovat julkisen terveydenhuollon itse tuottamia tai ostamia.

1.5.4.1 Silmälasien ja piilolinssien myöntäminen

Silmälasit myönnetään toimeentulotukena vain, jos ne ovat silmäsairauden tai puutteellisen näkökyvyn takia tarpeelliset. Maksusitoumus näöntarkastukseen voidaan myöntää kolmen vuoden välein. Maksusitoumus kattaa myös silmälasit, jos näöntarkastuksessa todetaan tarve uusille silmälaseille. Jos näöntarkastuksen perusteella asiakkaan voimakkuuksissa ei ole tapahtunut sellaisia muutoksia, joiden vuoksi hän tarvitsee uudet silmälasit, ja hänen edelliset silmälasinsa ovat toimivat ja hyväkuntoiset, maksusitoumus ei kata uusia silmälaseja. Erityisestä syystä maksusitoumus näöntarkastukseen voidaan myöntää myös useammin. Erityisenä syynä voidaan pitää esimerkiksi silmälasien rikkoutumista tai näön heikkenemisen aiheuttamaa silmälasien uusimistarvetta.

Piilolinssien hankintakulut eivät yleensä ole perustoimeentulotukeen oikeuttavia terveydenhuoltomenoja. Esimerkiksi urheiluharrastuksen takia niitä ei myönnetä Kelasta. Jos silmälasien voimakkuus heikentää selvästi asiakkaan toimintakykyä, asiakas voi selvittää piilolinssien tarpeen toimittamalla lääkärinlausunnon Kelaan. Piilolinssinesteiden kulut katetaan perusosalla.

Kela on tehnyt hankintasopimuksia toimeentulotukiasiakkaiden optikkotuotteiden ja –palveluiden hankinnasta. Asiakkaalle annetaan ensisijaisesti maksusitoumus hänen tarvitsemiinsa optikkotuotteisiin ja -palveluihin. Jos asiakas ostaa optikkoliikkeestä sopimushintaa kalliimpia tuotteita tai palveluita, hänen tulee maksaa itse hinnanerotus. Jos Kela antaa maksusitoumuksen muuhun kuin asiakkaan oleskelukunnan alueella olevaan liikkeeseen, asiakkaalla on oikeus saada tarpeelliset matkakustannukset toimeentulotukena. Paikallisliikenteen matkat sisältyvät perusosaan. Lue lisää terveydenhuoltoon liittyvistä matka- ja yöpymiskustannuksista. Katso myös Optikkopalvelut - prosessi.

Jos asiakas esittää itse maksaneensa näöntarkastuksen, silmälasit tai piilolinssit, menoksi hyväksytään Kelan hankintamenettelyn mukaisesti myönnettyjen tuotteiden ja palvelujen hinta. Tämä edellyttää kuitenkin, että tarve silmälasien tai piilolinssien hankintaan on todettu. Lue lisää Optikkopalvelut- prosessista.

Silmälaseja varten annetulla maksusitoumuksella ei voida korjata silmälaseja. Jos asiakas hakee toimeentulotukea silmälasien korjaamiseen, selvitetään ensin, kattaako mahdollinen takuu silmälasien korjaamisen. Jos takuu ei ole enää voimassa, ohjataan asiakasta pyytämään kustannusarvio korjaamisen kuluista. Jos kustannusarvio on korkeampi kuin mitä uudet silmälasit tulisivat maksamaan Kelan antamalla maksusitoumuksella, annetaan asiakkaalle maksusitoumus uusiin silmälaseihin. Korjauskustannukset voidaan myös hyväksyä menoksi kuittia tai laskua vastaan.

Maksusitoumuksella hankituilla tuotteilla on yhden vuoden takuu valmistus- ja tuotevirheiden osalta. Jos toimitetut tuotteet eivät toimi siinä käyttötarkoituksessa, johon ne on toimitettu, optikkoliike korjaa virheen veloituksetta ja viivytyksettä. Tuotteilla on kolmen vuoden huoltotakuu, joka kattaa

- sankojen taivutuksen,
- irronneen ruuvin korvaamisen uudella vastaavalla sekä
- ruuvien kiristyksen.

Tuotteet voi luovuttaa huollettavaksi veloituksetta kolmen vuoden ajan siitä päivästä laskettuna, kun tuotteet on luovutettu käyttöön. Jos asiakas hakee tukea silmälasien korjauskustannuksiin tilanteessa, jossa tuotteen virheen korjaaminen tai huolto kuuluu takuun piiriin, asiakas ohjataan olemaan suoraan yhteydessä siihen optikkoliikkeeseen, josta silmälasit on hankittu.

Yksityisiä silmälääkärikustannuksia ei yleensä huomioida perustoimeentulotuessa.

1.5.4.2 Suun ja hampaiden hoitoon liittyvät menot

Perustoimeentulotuessa otetaan huomioon terveydenhuoltomenot tarpeellisen suuruisina. Terveydenhuoltolaki velvoittaa hyvinvointialueet järjestämään asukkailleen myös tarpeellisen hammashoidon. Hammashoitoon toimeentulotukea hakeva asiakas ohjataan hyvinvointialueen järjestämään hammashoitoon, jonka asiakasmaksuasetuksen mukaiset maksut ovat toimeentulotuessa huomioitavia menoja. Tällaisia menoja ovat esimerkiksi julkisessa terveydenhuollossa tehtävä hampaan paikkaaminen tai oikomishoito.

Julkisen terveydenhuollon tulee vastata myös tarpeellisesta hammasproteettisesta hoidosta. Perustoimeentulotuessa otetaan huomioon tarpeellisen suuruiset hammasproteettisen hoidon kustannukset. Hammasprotetiikka koostuu sekä kliinisestä että teknisestä työstä, joiden kustannuksista säädetään asiakasmaksuasetuksessa.

Toimeentulotuessa huomioidaan julkisessa hammashoidossa tehdyn hammasproteettisen hoidon kliinisen työn kustannukset. Kliinisen työn kustannukset saavat olla enintään asiakasmaksuasetuksen mukaiset. Kliinistä työtä on esimerkiksi jäljennöksen otto hampaistosta proteesin valmistamiseksi tai valmiin proteesin sovittaminen potilaan suuhun. Teknisen työn kustannukset katsotaan yleensä kohtuullisiksi, kun ne ovat hyvinvointialueen sopimuksen mukaiset. Tekninen työ on työtä, jossa konkreettisesti valmistetaan proteettinen rakenne kuten kokoproteesi tai osaproteesi. Muina teknisinä töinä voidaan huomioida menona esimerkiksi purentakisko, hammaskruunut ja –sillat tai oikomiskoje. Jos hyvinvointialue ei ole tehnyt sopimusta hammasproteettisen hoidon osalta, katsotaan yleensä hyvinvointialueen antaman kustannusarvion mukaiset kustannukset kohtuullisiksi.

1.5.4.2.1 Hammasproteettisen hoidon lasku

Yleensä suun ja hampaiden hoitoon liittyvät menot huomioidaan toimeentulotuessa laskua vastaan. Hyvinvointialueiden suun terveydenhuollon yksiköt voivat tilata hammasproteettiseen hoitoon liittyvän teknisen työn yksityiseltä hammasteknikolta. Hyvinvointialueen hammaslääkärin tilaaman teknisen työn laskussa tulee olla työn tilanneen hyvinvointialueen tiedot. Jos laskusta ei näy hyvinvointialueen tietoja tai kustannuksia ei ole eritelty, selvitetään asiakkaan suostumuksella hyvinvointialueelta, liittyykö teknisen työn lasku hyvinvointialueella annettuun hoitoon.

Sopimuserikoishammasteknikon laskussa tulee olla lähettäneen hyvinvointialueen tiedot sekä kliinisen ja teknisen työn kustannukset eriteltynä. Jos laskusta ei näy hyvinvointialueen tietoja tai kustannuksia ei ole eritelty, selvitetään asiakkaan suostumuksella hyvinvointialueelta, onko hyvinvointialue ohjannut asiakkaan sopimuserikoishammasteknikolle. Jos erikoishammasteknikon laskusta puuttuu kustannuserittely, se pyydetään hyvinvointialueelta.

Jos hyvinvointialue on tilannut teknisen työn hammasteknikolta tai ohjannut asiakkaan erikoishammasteknikolle, joiden kanssa hyvinvointialueella ei ole sopimusta, pyydetään hyvinvointialueen hammashoitolasta hoitosuunnitelma ja kustannusarvio. Kustannusarviossa tulee olla eriteltynä asiakasmaksuasetuksen mukaiset kliinisen ja teknisen työn osuudet.

Jos hyvinvointialue ei ole ohjannut asiakasta erikoishammasteknikolle tai tekninen työ ei ole hyvinvointialueen hammaslääkärin tilaama, kustannusta ei yleensä voida huomioida perustoimeentulotuessa.

Lue lisää prosessikuvauksesta.

1.5.4.2.2 Hammasproteettiseen hoitoon annettava maksusitoumus

Maksusitoumus hammasteknisen työn kustannuksiin

Jos asiakas tarvitsee maksusitoumuksen hammaslaboratoriosta tilattavan hammasteknisen työn kustannuksiin, voidaan maksusitoumus myöntää hyvinvointialueen hammaslääkärin tekemän hoitosuunnitelman ja kustannusarvion pohjalta. Lisäksi edellytetään, että proteettisen hoidon kliinisen työn tekee hyvinvointialueen hammaslääkäri.

Kustannusarviossa tulee olla

- eriteltynä kliinisen ja hammasteknisen työn kustannukset,
- tieto hammasteknisen työn palveluntuottajasta tai palveluntuottajista ja
- tieto mahdollisista vaihtoehtoisista hoitosuunnitelmista kustannusarvioineen.

Maksusitoumus hammasteknikolle voidaan antaa vain hammasteknisen työn kustannuksiin.

Lue lisää tarvittavista selvityksistä ja menettelystä prosessikuvauksesta.

Maksusitoumus hammasteknisen ja kliinisen työn kustannuksiin

Jos hyvinvointialue ohjaa kokoproteesihoitoa tarvitsevan asiakkaan suoraan yksityiselle erikoishammasteknikolle, jonka kanssa hyvinvointialueella ei ole sopimusta, voidaan erikoishammasteknikolle hoitoon ohjatulle asiakkaalle antaa maksusitoumus hyvinvointialueen hammaslääkärin tekemän hoitosuunnitelman ja kustannusarvion pohjalta. Kustannusarviossa tulee olla

- eriteltynä kliinisen ja hammasteknisen työn kustannukset sekä
- tieto hammasteknisen työn palveluntuottajasta tai palveluntuottajista

Kun asiakas tarvitsee kokoproteesin tai kokoproteesit, erikoishammasteknikko tekee sekä kliinisen että teknisen työn. Maksusitoumus erikoishammasteknikolle voidaan antaa hyvinvointialueen hammaslääkärin tekemän kustannusarvion pohjalta teknisen ja kliinisen työn kustannuksiin.

Hyvinvointialue voi myös ohjata kokoproteesihoitoa tarvitsevan asiakkaansa suoraan yksityiselle erikoishammasteknikolle, jonka kanssa hyvinvointialueella on sopimus. Tilanteessa, jossa hyvinvointialue on ohjannut asiakkaan hoitoon hyvinvointialueen sopimuserikoishammasteknikolle ei tarvita maksusitoumusta, vaan kustannukset huomioidaan edellytysten täyttyessä laskun mukaan.

Lue lisää tarvittavista selvityksistä ja menettelystä prosessikuvauksesta.

1.5.4.3 Terveydenhuoltoon liittyvät matkakustannukset

Perustoimeentulotuessa huomioidaan yleensä menoina vain julkisessa terveydenhuollossa käynnistä syntyneet matkakustannukset, joista Kela maksaa yleensä sairausvakuutuslain mukaisen korvauksen (sv-korvaus).

Paikallisliikenteen matkoina tehtävät terveydenhuollon matkat kuuluvat perusosaan. Paikallisliikenteen matkat voidaan kuitenkin poikkeuksellisesti huomioida perustoimeentulotuessa, jos kyseessä on

- pidempi matka ja osa matkasta on paikallisliikennettä tai
- sarjahoito, esimerkiksi asiakas käy korvaushoidossa sovittuina päivinä usean kerran viikossa. Asiakkaalta voidaan pyytää käyntien toteutumisesta luotettavaa selvitystä.

Perustoimeentulotuessa huomioidaan yleensä matkakustannuksista sv-korvauksen jälkeinen osuus eli asiakkaan omavastuuosuus. Matka huomioidaan lähimpään mahdolliseen tutkimus- ja hoitopaikkaan. Matka voidaan tehdä julkisella liikenteellä, omalla autolla, taksilla tai ambulanssilla. Matkakustannukset huomioidaan halvimman matkustustavan mukaan asiakkaan sairaus ja terveydentila sekä liikenneolosuhteet huomioiden. Matkakustannuksen huomioimiseen tarvitaan yleensä sairaalan kutsu tai vastaava selvitys käynnistä esimerkiksi kuntoutuspäätös.

Menoina huomioidaan matkat yksityisen palveluntuottajan luo, jos kyseessä on:

- Kelan tai hyvinvointialueen maksama avo- tai laitoskuntoutus. Laitoskuntoutuksen aikana tehtäviä kotilomamatkoja ei yleensä tueta.
- Kelan korvaama psykoterapia
- Kelan harkinnanvaraisena kuntoutuksena järjestämä neuropsykologinen kuntoutus
- terveydenhuollon käynti, johon hyvinvointialue on antanut maksusitoumuksen ja palvelusta peritään vain asiakasmaksulain suuruinen maksu
- käynti YTHS:n lähimmässä toimipisteessä, josta opiskelijan tarvitsema hoito on saatavilla
- 65 vuotta täyttäneiden valinnanvapauskokeiluun liittyvät matkakulut
  - Matkat korvataan oman hyvinvointialueen sisällä hoitopaikkaan tehtynä.
  - Matkat oman hyvinvointialueen ulkopuolelle korvataan lähimmän hoitopaikan periaatteen mukaisesti.

Jos yksityisen terveydenhuollon kulu (ei Kelan tai hyvinvointialueen järjestämä) on asiakkaan kohdalla hyväksytty menoksi perustoimeentulotuessa, hyväksytään myös

yksityisessä terveydenhuollossa käymisestä syntyneiden matkakulujen omavastuut toimeentulotuessa menona. Lue lisää yksityisen terveydenhuollon kustannuksista.

Matkat proteettiseen hammashoitoon huomioidaan perustoimeentulotuessa, jos proteettinen hoito on toimeentulotuessa huomioitavaa. Vain rintamaveteraanit saavat sv-korvauksen matkakustannuksista proteettiseen hammashoitoon. Lue lisää proteettisen hoidon huomioimisesta.

Matkat julkisen terveydenhuollon järjestämiin syöpäseulontoihin voidaan huomioida menona laskelmalla halvimman matkustustavan mukaan. Nämä matkat eivät ole sv-korvattavia.

1.5.4.3.1 Matkakustannusten huomioiminen etukäteen

Matkakustannukset voidaan huomioida etukäteen myöntämällä maksusitoumus tai huomioimalla meno tositetta vastaan laskelmassa.

Maksusitoumus voidaan myöntää:

- **Taksin omavastuuosuuteen**
  - Edellyttäen, että hakijalla on
    - voimassa oleva todistus pitkäaikaisesta taksinkäytön tarpeesta tai
    - todistus matkakorvausta varten (SV 67) tai
    - puutteelliset liikenneolosuhteet
    - ja hänen vuotuinen omavastuuosuutensa ei ole täyttynyt.
  - Lue lisää taksimatka – prosessista.
    - Jos asiakas on kotiutumassa sairaalasta ja tarvitaan kiireellisesti maksusitoumus taksiin, katso menettely kiire-prosessista.

- **Linja-automatkaan**
  - Lue lisää linja-auto prosessista.

- **Juna- tai lentomatkaan**
  - Lue lisää juna- ja lentomatka – prosessista.

Matkakustannukset voidaan huomioida tositetta vastaan laskelmassa (ajanvarauskirje, lomake SV67 tai muu vastaava selvitys käynnistä), kun maksusitoumuksen myöntäminen ei ole mahdollista. Kulkuneuvona voi olla julkinen liikenne tai oma auto edellytysten täyttyessä.

Edellytykset oman auton käytöstä aiheutuneiden kustannusten hyväksymiselle:

- yhdensuuntainen matka on alle 200 km
- yhdensuuntainen matka on yli 200 km ja hakijalla on terveydenhuollon todistus (SV 67) tai puutteelliset liikenneolosuhteet tai
- yhdensuuntainen matka on yli 200 km. Lääkärintodistusta ei tarvita, kun oman auton käyttämisestä aiheutuvat kustannukset ovat pienemmät kuin julkisella kulkuneuvolla tehdyn matkan.

Oman auton käytöstä huomioidaan sairausvakuutuslain mukainen korvaus 0,33 e/km. Katso myös oman auton käyttö – prosessi.

1.5.4.3.2 Matkakustannusten huomioiminen jälkikäteen

Matkakustannukset voidaan huomioida jälkikäteen laskelmassa, kun hakija toimittaa kuitin, laskun tai selvityksen hyväksyttävästä julkisen terveydenhuollon matkasta. Matka on voitu tehdä omalla autolla, julkisella liikenteellä, taksilla tai ambulanssilla. Sv-korvaus tulee olla haettu/haetaan ennen menon huomioimista toimeentulotuessa. Laskelmassa huomioidaan matkan omavastuuosuus (25 euroa). Jos matkakustannus on ollut alle 25 euroa (esimerkiksi15 euroa), huomioidaan todellinen kustannus (15 euroa) menona laskelmalla.

Taksimatkan huomioiminen jälkikäteen, kun matkaa ei ole tilattu alueellisesta tilausnumerosta

Kelan korvaamat taksimatkat tulee tilata alueellisesta tilausnumerosta. Muulla tavoin tilatusta matkasta ei saa sv-korvausta eikä matka kerrytä asiakkaan matkakattoa. Jos hakijan esittämästä terveydenhuollon taksikuitista tai laskusta ei ole vähennetty sairausvakuutuslain mukaista korvausta, hakija on käyttänyt muuta kuin alueellisen tilausnumeron kautta tilattavaa taksia.

Jos hakija ei ole tilannut matkaa tilausnumeron kautta, toimeentulotuessa voidaan menona huomioida omavastuuosuus 25 euroa. Jos matkakustannus on ollut alle 25 euroa (esimerkiksi 15 euroa), huomioidaan todellinen kustannus (15 euroa) menona laskelmalla. Hakijaa kehotetaan päätöksessä tilaamaan taksi jatkossa alueellisesta tilausnumerosta.

1.5.4.4 Terveydenhuoltoon liittyvät yöpymiskustannukset

Terveydenhuollon menona voidaan huomioida tarpeellisen suuruiset yöpymiskulut esimerkiksi potilas- tai sairaalahotellissa, joista on saatu sv-lain mukainen korvaus. Matkan tulee olla suuntautunut julkiseen hoito- tai tutkimuslaitokseen. Yöpymisen syy tulee olla esimerkiksi

- lähiomaisen, yleensä lapsen, välttämätön hoitoon osallistuminen
  - menot kirjataan sen henkilön menoiksi, kenen hoidosta on kysymys
- tutkimus, hoito tai kuntoutus alkaa niin, ettei kotipaikkakunnalta ole mahdollista matkustaa samana päivänä

toistuvien päivittäisten matkojen välttäminen tutkimus- tai hoitojakson aikana kodin ja hoitopaikkakunnan välillä. Lue lisää toimeentulotukeen kuuluvista terveydenhuollon matkoista.

1.5.4.5 Julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksut

Toimeentulotuessa huomioidaan yleensä vain Suomessa julkisten sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen käytöstä aiheutuneet menot.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksut voivat olla joko tasasuuruisia tai tulosidonnaisia. Tasasuuruisten asiakasmaksujen suuruuteen asiakkaan taloudellisella tilanteella ei ole vaikutusta. Tulosidonnainen maksu määrätään asiakkaan tulojen perusteella.

Sosiaalihuollon asiakasmaksut

Maksu voidaan määrätä sosiaalihuollon avopalveluista, joita ovat esimerkiksi

- kotiin annettavat palvelut
- yhteisöllinen asuminen
- ympärivuorokautinen palveluasuminen

Maksu voidaan määrätä sosiaalihuollon laitospalveluista, joita ovat esimerkiksi

- päihdekuntoutus

Lue lisää kohdasta Hyvinvointialueen järjestämät sosiaali- ja terveydenhuollon avo- ja laitospalvelut.

Terveydenhuollon tasasuuruiset asiakasmaksut

Terveydenhuollon tasasuuruisia asiakasmaksuja ovat esimerkiksi:

- lääkärin ja hammashoidon maksut, esimerkiksi terveyskeskusmaksut
- tilapäisen kotisairaanhoidon tai muun terveydenhuollon työntekijän suorittaman kotikäynnin maksut
- poliklinikkamaksut
- sairaalan potilasmaksut
- hoitoon liittyvän lääkärinlausunnon maksut, ei kuitenkaan ajokorttia varten hankittu lausunto
- julkisen terveydenhuollon fysioterapian maksut

Perustoimeentulotuessa ei huomioida menona julkisen terveydenhuollon peruuttamattomasta käynnistä aiheutunutta kustannusta.

Terveydenhuollon tulosidonnaiset asiakasmaksut

Terveydenhuoltona järjestettäviä palveluita, joista määrätään tulosidonnaisia asiakasmaksuja ovat:

- pitkäaikainen laitoshoito
- säännöllinen ja jatkuva kotisairaanhoito.

1.5.4.5.1 Omaishoitajan vapaanaikainen hoito ja huolenpito

Perustoimeentulotuessa otetaan huomioon sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköissä tapahtuvasta hoidosta ja huolenpidosta omaishoitajan lakisääteisen vapaan vuoksi hoidettavalle aiheutuvat maksut. Omaishoitajalla on oikeus pitää vapaata vähintään kaksi vuorokautta kalenterikuukautta kohden. Jos omaishoitaja on sidottu yhtäjaksoisesti tai vähäisin keskeytyksin tai jatkuvasti päivittäin hoitoon, on omaishoitajalla oikeus pitää vapaata vähintään kolme vuorokautta kalenterikuukautta kohden. Hyvinvointialue voi järjestää omaishoitajalle myös tätä enemmän vapaapäiviä

tai alle vuorokauden mittaisia virkistysvapaita. Näistä aiheutuviin kuluihin on mahdollista hakea hyvinvointialueelta täydentävää toimeentulotukea ja ne voidaan huomioida henkilön tai perheen erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuvina menoina täydentävässä toimeentulotuessa.

1.5.4.5.2 Asiakasmaksun alentaminen tai perimättä jättäminen

Asiakasmaksulaki korostaa maksun alentamisen ja perimättä jättämisen ensisijaisuutta viimesijaiseen toimeentulotukeen nähden. Asiaa koskevan säännöksen tarkoituksena ei ole kuitenkaan estää toimeentulotuen hakemista tai myöntämistä ennen maksun alentamista ja perimättä jättämistä koskevan asian ratkaisemista. Sosiaalihuollon palveluista määrätty asiakasmaksu (tasasuuruinen ja tulosidonnainen) ja terveydenhuollon palveluista henkilön maksukyvyn mukaan määrätty (tulosidonnainen) asiakasmaksu on jätettävä perimättä tai sitä on alennettava siltä osin kuin maksun periminen vaarantaa henkilön tai perheen toimeentulon edellytyksiä. Tämän perusteella toimeentulotuen asiakkaalta ei tulisi periä kyseisiä maksuja.

Jos asiakas on terveyden-, sosiaali-, päihdehuoltolain tai perhehoitolain perusteella määräytyvässä laitoshoidossa tai asumis- tai muiden palvelujen piirissä, joka ei ole tilapäistä, asiakasta ohjataan hakemaan asiakasmaksun alentamista.

Terveydenhuollon tasasuuruisiin asiakasmaksuihin ohjataan hakemaan alentamista, vaikka tältä osin perimättä jättäminen tai alentaminen on hyvinvointialueiden päätettävissä. Kela ottaa toimeentulotuessa huomioon muina terveydenhuoltomenoina tasasuuruiset asiakasmaksut, vaikka osa hyvinvointialueista ei niitä alentaisi. Jos asiakkaan tiliotteelta havaitaan mahdollinen hyvinvointialueen tekemä asiakasmaksun palautus, asiaa selvitetään tarkemmin. Palautus voidaan huomioida laskelmalla tulona, jos kyseessä oleva lasku on huomioitu menona perustoimeentulotuessa.

1.5.4.5.3 Terveydenhuollon maksukatto

Julkisen terveydenhuollon asiakasmaksuissa on kalenterivuosittainen maksukatto. Maksukaton täytyttyä asiakas saa maksukaton piiriin kuuluvat palvelut maksutta. Vuonna 2026 maksukatto on 815 euroa (vuonna 2025 maksukatto on 762 euroa). Lyhytaikaisesta laitoshoidosta voidaan periä vuonna 2026 enintään 26,80 euron (vuonna 2025 enintään 25,10 euron hoitopäivämaksu), vaikka asiakkaan maksukatto on täyttynyt.

Terveyspalvelujen käyttäjän on itse seurattava maksukaton täyttymistä. Maksukaton täyttymisellä on merkitystä perustoimeentulotuessa huomioitaviin menoihin. Asiakasta on tämän vuoksi tarvittaessa ohjattava hakemaan maksukaton täyttymistä.

1.5.4.6 Muut hyväksyttävät terveydenhuollon maksut

Perustoimeentulotuessa hyväksyttäviä muita kuin julkisten terveydenhuoltopalveluiden maksuja ovat:

- Kelan lakisääteisenä kuntoutuksena korvaamien psykoterapioiden omavastuuosuudet ja toimistomaksut sekä terapiapalautteiden tai loppulausuntojen lausuntopalkkioiden omavastuuosuudet.

  - Ennen psykoterapian aloittamista koskevia tutustumiskäyntejä psykoterapeutille ei hyväksytä menona.
- Kelan harkinnanvaraisena kuntoutuksena järjestämän neuropsykologisen kuntoutuksen omavastuuosuudet ja toimistomaksut sekä neuropsykologisen kuntoutuksen kuntoutuspalautteen tai loppulausunnon lausuntopalkkioiden omavastuuosuudet.
- Korkeakouluopiskelijoiden opiskelijaterveydenhuollon maksu (OTH-maksu)
  - Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö (YTHS) tuottaa terveydenhuoltopalvelut sekä yliopisto- että ammattikorkeakouluissa opiskeleville.
  - Korkeakouluopiskelija voi maksaa samalla kertaa kevät- ja syyslukukauden terveydenhoitomaksun tai yhden maksun/lukukausi.
  - Maksu huomioidaan eräpäivän mukaiselle kuukaudelle menoksi.
  - Poikkeuksena tilanne, jossa asiakas on maksanut koko vuoden opiskelijaterveydenhuollon maksun kerralla, voit huomioida koko maksun menona.

Esimerkki

Asiakas on maksanut maaliskuussa koko vuotta koskevan opiskelijaterveydenhuollon maksun. Maaliskuun perustoimeentulotuen laskelmalla huomioidaan koko vuoden lasku menona.

1.5.4.7 Yksityisen terveydenhuollon kustannukset

Yksityisen terveydenhuollon kustannuksiin ei yleensä myönnetä toimeentulotukea.

Terveydenhuoltolaki velvoittaa hyvinvointialueet järjestämään riittävän terveydenhuollon asukkailleen henkilön terveydentilan edellyttämässä ajassa. Siksi ei ole perusteltua, että toimeentulotuella katetaan yksityisen terveydenhuollon kustannuksia. Näihin kustannuksiin toimeentulotukea hakevan asiakkaan tulee selvittää mahdollisuudet saada tarvittava hoito julkisesta terveydenhuollosta. Jos hyvinvointialue ei tarjoa tarvittavaa lääkärin hoitoa tai tutkimusta, hyvinvointialueen on mahdollista järjestää toiminta ostopalveluna yksityisessä terveydenhuollossa. Tällöin asiakkaalta peritään vain julkista terveydenhuoltoa vastaava maksu.

Kiireellisessäkin tilanteessa asiakkaan tulee ensisijaisesti hakeutua julkisen terveydenhuollon päivystykseen.

1.5.4.8 65 vuotta täyttäneiden valinnanvapauskokeilu 1.9.2025 alkaen

1.9.2025 alkaen 65 vuotta täyttäneet saavat Kelan korvaamana valinnanvapauskokeiluun liittyneiden yksityisten palveluntuottajien yleislääkärikäynnit julkisen terveydenhuollon asiakasmaksun hinnalla. Asiakkaat saavat korvauksen enintään kolmesta yleislääkärikäynnistä vuodessa, mutta vuonna 2025 korvataan enintään kaksi käyntiä.

Lisäksi Kela korvaa myös yleisimpiä vastaanotolla määrättyjä laboratorio- ja kuvantamistutkimuksia, joista korvaus on 50 % tutkimuksen enimmäishinnasta.

Toimeentulotuessa huomioidaan menona valinnanvapauskokeiluun kuuluvien lääkärikäyntien maksut ja laboratorio- ja kuvantamistutkimusten omavastuuosuudet.

Valinnanvapauskokeilu kestää vuoden 2027 loppuun saakka.

Lue lisää 65 vuotta täyttäneiden valinnanvapauskokeilusta.

Lue lisää 65 vuotta täyttäneiden valinnanvapauskokeiluun liittyvistä matkakuluista.

1.5.4.9 Hyvinvointialueen myöntämä palveluseteli yksityisen terveydenhuollon kustannuksiin

Palvelusetelillä tarkoitetaan hyvinvointialueen terveyspalvelujen saajalle myöntämää sitoumusta korvata palvelujen tuottajan antaman palvelun kustannukset hyvinvointialueen ennalta määrittelemään arvoon asti. Palveluseteli on yksi tapa järjestää hyvinvointialueen vastuulle kuuluvia terveyspalveluja.

Palvelusetelillä edistetään terveyspalveluiden käyttäjien valinnanvapautta ja mahdollisuuksia hankkia tarvitsemiaan palveluita hyvinvointialueen hyväksymiltä yksityisiltä palvelujen tuottajilta.

Hyvinvointialue päättää, ottaako se palvelusetelin käyttöön ja mihin palveluihin se antaa setelin. Palveluseteli on tarkoitettu kaikille terveyspalveluja tarvitseville. Setelin saaminen edellyttää, että hyvinvointialueen terveydenhuollon edustaja arvioi henkilön palvelun tarpeen. Jos asiakas tai potilas ei halua käyttää palveluseteliä, hyvinvointialueen on ohjattava hänet hyvinvointialueen muulla tavoin järjestämiin palveluihin.

Hyvinvointialueella on informointivelvoite suhteessa asiakkaaseen. Hyvinvointialueen on selvitettävä palveluseteliä myönnettäessä asiakkaalle tämän

- asema palveluseteliä käytettäessä,
- palvelusetelin arvo,
- palvelun tuottajien hinnat,
- omavastuuosuuden määräytymisen perusteet ja arvioitu suuruus sekä vastaavasta palvelusta lain mukaan määräytyvä asiakasmaksu.

Palvelusetelillä ostetusta palvelusta hyväksytään perustoimeentulotuessa menona se määrä, mitä palvelu olisi maksanut asiakkaalle hyvinvointialueen itse tuottamana eli julkisen palvelun asiakasmaksun osuus. Asiakkaan tulee toimittaa nämä tiedot Kelalle hakemuksen liitteenä. Jos asiakas käyttää palveluseteliä, laskussa tulee näkyä, mitä palvelua asiakas on käyttänyt esimerkiksi lääkärissä käynti.

1.5.5 Lääkkeet ja muut apteekista ostetut valmisteet

Terveydenhuoltomenoja katetaan sekä toimeentulotuen perusosalla, että muina perusmenoina. Perusosalla katetaan vähäiset terveydenhuoltomenot, joita ovat esimerkiksi:

- ilman reseptiä ostetut lääkkeet
- laastarit
- luontaistuotteet
- hammastahnat ja suuvedet.

Muina perusmenoina otetaan tarpeellisen suuruisina huomioon muut kuin perusosaan sisältyvät välttämättömät terveydenhuoltomenot. Tällaisia menoja ovat esimerkiksi terveydenhuollon ammattihenkilön määräämät yleisesti hyväksytyn hoitokäytännön

mukaiset lääkkeet sairauden hoitoon. Lisäksi voidaan huomioida joitakin sellaisia menoja, jotka eivät johdu sairauden hoidosta, kuten esimerkiksi:

- kustannukset hedelmöityshoidosta,
- ehkäisypillereistä
- tupakan vieroituslääkkeistä.

Muina perusmenoina ei kuitenkaan huomioida toimeentulotuessa esimerkiksi:

- kansalliseen rokotusohjelmaan kuulumattomia rokotuksia
  - Jos rokotus kuuluu kansalliseen rokotusohjelmaan, asiakas saa sen maksutta omalta hyvinvointialueeltaan.
- lääkemääräyksellä määrättyjä vitamiini- ja hivenainevalmisteita ilman osoitettua puutostilaa
- ilman lääkemääräystä ostettavissa olevia nikotiinikorvaushoitotuotteita
- esteettisiin tarkoituksiin käytettäviä lääke- ja itsehoitovalmisteita.

Joistain valmisteista tarvitaan erillinen lääketieteellinen selvitys, jonka perusteella arvioidaan valmisteen välttämättömyys asiakkaan hoidossa toimeentulotuen myöntämisen näkökulmasta. Kela voi menon tarpeellista suuruutta ja välttämättömyyttä arvioidessaan ottaa huomioon yleisesti hyväksytyn hoitokäytännön ja tutkimusnäytön sekä uusien tai erityisen kalliiden lääkevalmisteiden osalta myös kustannusvaikuttavuuden.

Hakija ja perheenjäsenet saavat yleensä myönteisen perustoimeentulotukipäätöksen yhteydessä maksusitoumuksen apteekkiin, Maksusitoumus lääkekustannuksiin. Lisäksi menona voidaan huomioida asiakkaan itse maksamia lääkekuluja samojen yleisten periaatteiden mukaisesti kuin maksusitoumusta myönnettäessä. Lue lisää asiakkaan itse maksamista lääkekuluista.

Asiakas voi saada lääkkeitä kerralla

- enintään 3 kuukauden hoitoaikaa vastaavan lääkemäärän, ellei toimitettavaa lääkemäärää ole erikseen maksusitoumuksessa rajattu. Lääkemäärä lasketaan lääkemääräyksen annostusohjeen perusteella.
- enintään 1 kuukauden hoitoaikaa vastaavan lääkemäärän, jos yhden korvattavan pakkauksen arvonlisäverollinen vähittäishinta on toimitushetkellä korkeampi kuin 1000 euroa (kalliit lääkkeet). Lääkemäärä lasketaan lääkemääräyksen annostusohjeen perusteella.

Asiakas voi hankkia uuden lääke-erän vasta, kun edellinen erä on käytetty lääkkeen määrääjän ohjeen mukaan lähes kokonaan. Jos asiakas hankkii lääkkeitä enemmän kuin annostusohjeen mukaan on tarpeen, voidaan kyseessä olevat valmisteet rajata pois maksusitoumukselta tai niiden kustannuksia ei oteta menona huomioon perustoimeentulotuessa.

Määrätty lääkevalmiste tulee vaihtaa halvempaan vaihtokelpoiseen lääkevalmisteeseen paitsi silloin, jos lääkkeen määrääjä on kieltänyt vaihdon tai jos kyseessä on lääkkeen valtakunnallinen saatavuusongelma. Jos asiakas kieltää vaihdon, maksaa asiakas itse hinnan erotuksen. Tätä itse maksettua osuutta ei hyväksytä menona perustoimeentulotuessa.

Asiakkaan ensisijaiset etuudet (lääkekorvausoikeudet ja –korvaukset) tulisi olla ratkaistuna ennen perustoimeentulotukea tai ne tulisi selvittää viimeistään perustoimeentulotukihakemuksen käsittelemisen yhteydessä.

1.5.5.1 Maksusitoumus apteekkiin

Maksusitoumus on henkilökohtainen ja se on yleensä voimassa saman ajan kuin perustoimeentulotukipäätös. Maksusitoumus voidaan antaa joissain tapauksissa myös lyhyemmäksi ajaksi. Maksusitoumusta ei voi myöntää takautuvalle ajalle.

- Jos perustoimeentulotuen päätös tehdään loppukuusta, eikä asiakas ole hakenut perustoimeentulotukea tai hänellä ei ole oikeutta perustoimeentulotukeen seuraavana kuukautena, järjestelmä muodostaa asiakkaalle maksusitoumuksen.
  - Maksusitoumuksen viimeinen voimassaolopäivä on 14 vuorokautta ratkaisupäivästä.
- Jos toimeentulotukihakemusta ei ehditä ratkaista hakukuukauden aikana, vaan myönteinen päätös tehdään edeltävälle kuukaudelle kuluvan kuukauden alussa ja asiakkaalla ei ole myönteistä toimeentulotuen päätöstä kuluvalle kuukaudelle tai asiakas ei ole hakenut toimeentulotukea kuluvalle kuukaudelle, järjestelmä muodostaa asiakkaalle maksusitoumuksen
  - Maksusitoumuksen viimeinen voimassaolopäivä on 14 vuorokautta ratkaisupäivästä.

Lääkemaksusitoumukset ovat yleensä sähköisessä muodossa, jolloin apteekki saa tiedon maksusitoumuksesta Kelan suorakorvaustietojen kyselypalvelun kautta. Myös tieto maksusitoumuksen rajauksesta välittyy apteekkiin tätä kautta. Asiakas voi asioida haluamassaan apteekissa, ellei esimerkiksi annosjakelu- tai apteekkisopimusta ole tehty tietyn apteekin kanssa. Tieto maksusitoumuksesta näkyy apteekissa yleensä päätöksen antamista seuraavana päivänä. Perustoimeentulotukipäätöksen mukana asiakas saa ohjeen maksusitoumuksen käyttämiseen.

Yleensä asiakkaalla on voimassa yksi maksusitoumus samalle ajanjaksolle.
Jos maksusitoumuksen sisältö muuttuu kesken myöntöjakson, voimassa oleva maksusitoumus lakkautetaan ja uusi maksusitoumus myönnetään uusin ehdoin. Maksusitoumus lakkautetaan näissä tilanteisessa heti ja uusi maksusitoumus saatetaan voimaan samasta ajankohdasta.

Maksusitoumustyypit ovat:

1. Maksusitoumus lääkekustannuksiin

Maksusitoumuksella lääkekustannuksiin asiakas voi saada sairauden hoidon kannalta välttämättömät myyntiluvalliset lääkkeet ja valmisteet, jotka on määrätty lääkemääräyksellä sairauden hoitoon ja joilla on valmistekohtainen tuotenumero (Vnr-numero). Tällaisia lääkkeitä tai valmisteita ovat esimerkiksi

- sairausvakuutuslain mukaan korvattavat lääkevalmisteet, jotka ovat asiakkaalle korvattavia
- ei-korvattavat lääkevalmisteet, jos lääkevalmisteen hinta ei ylitä 200 euroa/ lääkepakkaus
- lääkemääräyksellä määrätyt it sehoitolääkkeet ja –valmisteet, jos valmisteella on tuotenumero.

Maksusitoumus lääkekustannuksiin kattaa myös lääkemääräyksellä määrätyt

- ehkäisyvalmisteet esimerkiksi e-pillerit, kuparikierukka, hormonikierukka, vaikka lääkemääräyksessä ei ole merkintää sairauden hoidosta,
- sairausvakuutuslain mukaan korvattavat perusvoiteet, kun lääkemääräyksessä on merkintä pitkäaikaisesta ihotaudin hoidosta,

- apteekissa valmistetut, sairauden hoitoon tarkoitetut lääkeseokset, vaikka valmisteilla ei ole VNR-numeroa (ex tempore),
- asiakkaan alkuomavastuun,
- lääkekohtaisen omavastuun, kun vuosiomavastuu ylittyy tai on ylittynyt,
- annosjakeluasiakkaan ja apteekkisopimusasiakkaan maksettavaksi jäävät annos-jakelupalkkioiden kohtuulliset kustannukset,
- apteekkisopimusasiakkaille koituvat kohtuulliset pakkausmateriaalikustannukset,
- lääkkeen annosteluun liittyvä välttämätön tarvike esimerkiksi mittamuki, ruisku sekä lääkemääräyksellä määrätty Babyhaler tai muovidosetti.

Lue lisää maksusitoumuksen myöntämisestä.

2. Rajattu maksusitoumus

Jos asiakas tarvitsee valmistetta, joka ei kuulu Maksusitoumuksella lääkekustannuksiin katettaviin valmisteisiin, asiakkaan tulee esittää hakemuksensa liitteenä

- lääkemääräys sekä
- lääkärin, erikoislääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön laatima lääketieteellinen selvitys (esimerkiksi hoitosuunnitelma, käyntimerkintä) lääkkeen tai valmisteen välttämättömyydestä.

Selvitysten perusteella tehdään yksilöllinen arvio valmisteen tarpeellisuudesta asiakkaan sairauden hoidossa ja Rajatun maksusitoumuksen myöntämisestä.

Tällaisia valmisteita ovat esimerkiksi:

- lääkemääräyksellä määrätyt haavanhoitotuotteet esimerkiksi leikkauksen jälkitilaan tai palovamman tai säärihaavan hoitoon, kun hoito on lyhytaikaista eli kestää enintään kolme kuukautta
- lääkemääräyksellä määrätyt kliiniset ravintovalmisteet, jos asiakkaalle ei ole myönnetty korvausoikeutta kliiniseen ravintovalmisteeseen tai kliininen ravintovalmiste on ei-korvattava.
- rajoitetusti korvattavat lääkkeet tai reseptimerkinnälliset valmisteet, jos asiakkaalle ei ole myönnetty korvausoikeutta tai reseptissä ei ole tarvittavaa reseptimerkintää
- potilaskohtaiset erityislupavalmisteet ja siihen liittyvä erityislupamaksu
- ei-korvattava lääkevalmiste, joka maksaa yli 200 euroa
- ravintolisät esimerkiksi maitohappobakteerit, D-vitamiinivalmisteet ja monivitamiinivalmisteet, joilla ei ole VNR-numeroa

Joissain tilanteissa Maksusitoumukselta lääkekustannuksiin voidaan rajata pois lääkkeitä tai lääkeaineryhmiä. Rajaus voi tulla kyseeseen esimerkiksi, jos lääkekustannuksia ei voida pitää asiakkaan sairauden hoidon kannalta välttämättöminä tai lääkekustannus on jo huomioitu perustoimeentulotuessa. Katso tarkemmin lääkeprosessista.

3. Kertakäyttöinen maksusitoumus

Kertakäyttöinen maksusitoumus myönnetään asiakkaalle esimerkiksi seuraavissa tilanteissa:

- kiire-tilanteessa. Lue lisää kiireprosessista.

Kertakäyttöisellä maksusitoumuksella asiakkaan tulee ostaa lääkkeet apteekista samalla kertaa.

4. Paperinen maksusitoumus

Joissain tilanteissa lääkemaksusitoumus annetaan asiakkaalle paperisena.

Esimerkiksi

- lääkkeellistä happea varten. Lue lisää lääkkeellisen hapen prosessista.
- asiakkaille, joilla ei ole suomalaista henkilötunnusta. Lue lisää tilapäisesti oleskeleva henkilö –prosessista.

1.5.5.2 Ylijäämätilanteet

Ylijäämä enintään 20 euroa (yhden hengen talous) tai 50 euroa (perhe)

Asiakkaalle voidaan myöntää ylijäämästä huolimatta maksusitoumus lääkkeisiin, jos kaikki alla olevat edellytykset täyttyvät

- ylijäämä on enintään 20 euroa (yhden henkilön talous) tai enintään 50 euroa (perhe) ja
- asiakkaalla on säännöllisinä toistuvat tulot esimerkiksi eläke tai työttömyyskorvaus ja
- ylijäämä muodostuu säännöllisistä kuukausittain toistuvista saman suuruisista menoista esimerkiksi vuokra ja vesimaksu ja
- asiakkaalla on säännöllisesti käytettäviä lääkkeitä ja
- lääkkeet maksavat enemmän kuin ylijäämä on.

Asiakkaan tulee ilmaista lääketarve, mutta lääkkeitä ei tarvitse yksilöidä. Hakemuksen liitteeksi tarvitaan ei-korvattavista lääkkeistä potilasohje tai Omakannasta saatava kopio sähköisestä reseptistä.

Jos säännöllisesti käytettävät lääkkeet maksavat asiakkaalle enemmän kuin ylijäämä, asiakkaalle myönnetään maksusitoumus lääkkeisiin, vaikka perustoimeentulotuki muilta osin hylätään. Maksusitoumus annetaan vain niille perheenjäsenille, joilla on säännöllisesti käytettäviä lääkkeitä. Maksusitoumus voidaan antaa pääsääntöisesti vuosiomavastuun (lääkekatto) ylittymiseen saakka. Lue lisää maksusitoumuksesta ylijäämätilanteessa.

Ylijäämä suurempi kuin 20 euroa (yhden hengen talous) tai suurempi kuin 50 euroa (perhe)

Jos asiakkaan ylijäämä on suurempi kuin 20 euroa (yhden hengen talous) tai suurempi kuin 50 euroa (perhe) ja asiakas hakee yksilöimälleen lääkkeelle maksusitoumusta, selvitetään, maksaako lääke enemmän kuin ylijäämä on ja onko asiakkaalla ylijäämän verran rahaa käytössään.

Hakemuksen liitteeksi tarvitaan kopio potilasohjeesta tai Omakannasta saatava kopio sähköisestä reseptistä. Lääkkeen hinta-arvio lasketaan yleensä kuukauden hoitoannokselle ja hinta-arviossa huomioidaan alkuomavastuu, mahdolliset korvausoikeudet, lääkekaton ylittyminen ja apteekin perimä toimitusmaksu.

Jos asiakkaalle välttämätön lääke maksaa enemmän kuin laskelman ylijäämä ja asiakkaalla on ylijäämän verran rahaa käytössään, lääkkeen kustannus viedään

asiakkaan laskelmalle. Tällöin asiakas saa ylijäämän ja lääkkeen kustannuksen erotuksen verran rahaa perustoimeentulotukena ja maksaa lääkkeen itse. Perustoimeentulotuki ja maksusitoumus muihin kuin ylijäämälaskelmassa huomioituihin lääkkeisiin myönnetään koko perheelle.

Jos asiakkaalla ei ole ylijäämän verran rahaa käytössään ja hän ilmoittaa, ettei pysty hankkimaan lääkettä, perustoimeentulotuki hylätään ja asiakas ohjataan hakemaan täydentävää toimeentulotukea hyvinvointialueelta. Poikkeuksena Kiire-tilanne. Lue lisää maksusitoumuksesta ylijäämätilanteessa ja kiireellisestä toimeentulotuesta.

1.5.5.3 Asiakkaan itse maksamat lääkekulut

Asiakas voi hakea toimeentulotukea itse maksamiinsa lääkekuluihin. Lääkemenojen huomioimisesta koskevat tällöin samat periaatteet kuin myönnettäessä lääkemaksusitoumusta.

Hakemuksen liitteeksi tarvitaan selvitys lääkekustannuksista, apteekin kuitti tai lasku.

- Jos asiakas ei ole saanut kustannuksista sairausvakuutuslain mukaista korvausta apteekissa ja kyseessä on sairausvakuutuslain mukaan korvattava lääke, liitteeksi tarvitaan lisäksi apteekin antama laskelma.

Jos kyseessä on lääke, joka ei ole sairausvakuutuslain mukaan korvattava, liitteeksi riittää kuitin tai laskun lisäksi kopio potilasohjeesta tai Omakannasta saatava kopio sähköisestä reseptistä. Lue lisää lääkeprosessista.

1.5.6 Varhaiskasvatuksen sekä koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan menot

Lasten varhaiskasvatuksesta sekä koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnasta aiheutuvia menoja voidaan ottaa tarpeellisen suuruisena huomioon laskelmalla. Toimeentulotukeen nähden ensisijainen keino on kuitenkin kunnan mahdollisuus jättää tällaiset maksut perimättä tai alentaa niitä.

1.5.6.1 Kunnallisen varhaiskasvatuksen menot

Kunnan järjestämän varhaiskasvatuksen maksu voidaan jättää perimättä tai sitä voidaan alentaa siltä osin kuin maksun periminen vaarantaa henkilön tai perheen toimeentulon edellytyksiä tai henkilön elatusvelvollisuuden toteuttamista. Varhaiskasvatusmaksun alentaminen tai siitä vapauttaminen on ensisijaista toimeentulotukeen nähden. Jos asiakas hakee toimeentulotukea kunnallisen varhaiskasvatuksen maksuihin, tulee häntä ohjata välittömästi hakemaan kunnasta maksun alennusta tai vapautusta maksusta.

Varhaiskasvatusmaksu voidaan huomioida kokonaan menona laskelmalla hakemiskuukauden ja enintään sitä seuraavan kuukauden ajalta riippuen siitä, missä vaiheessa kuukautta toimeentulotukihakemus ratkaistaan. Asiakkaalta pyydetään seuraavan hakemuksen liitteeksi:

- kunnan päätös maksun alentamisesta tai maksuvapautuksesta tai
- tosite siitä, että maksun alentamishakemus on vireillä kunnassa.

Kun asiakas on toimittanut kunnan uuden maksupäätöksen, menot huomioidaan sen mukaisina.Jos asiakas ei kirjallisesta ohjauksesta huolimatta hae vapautusta tai alennusta maksuihinsa, maksuja ei tämän jälkeen huomioida menona.

1.5.6.2 Yksityisen varhaiskasvatuksen menot

Koska asiakasmaksujen alentaminen tai niistä vapauttaminen on mahdollista vain kunnallisissa palveluissa, yksityisestä varhaiskasvatuksesta aiheutuneet kustannukset huomioidaan vain poikkeustilanteessa ja erityisin perustein. Jos asiakas hakee toimeentulotukea yksityisen varhaiskasvatuksen kustannuksiin, hänet ohjataan välittömästi hakemaan kunnallista varhaiskasvatuspaikkaa.

Yksityisen hoidon kustannukset voidaan hyväksyä hakemiskuukauden sekä enintään sitä seuraavan kuukauden ajalta täysimääräisinä riippuen siitä, missä vaiheessa kuukautta toimeentulotukihakemus ratkaistaan. Asiakkaalta pyydetään seuraavan hakemuksen liitteeksi:

- kunnan päätös kunnallisesta varhaiskasvatuspaikasta tai
- tosite siitä, että hakemus varhaiskasvatuspaikasta on vireillä kunnassa.

Jos asiakas on hakenut kunnallista varhaiskasvatuspaikkaa, tehdään hänelle kuukauden pituisia toimeentulotukipäätöksiä ja yksityisen varhaiskasvatuksen maksut huomioidaan menona, kunnes siirto kunnalliseen varhaiskasvatukseen on mahdollista. Asiakkaan tulee toimittaa kunnan päätös kunnallisesta varhaiskasvatuspaikasta ja siitä perittävästä maksusta, jonka jälkeen menot huomioidaan tämän päätöksen mukaisina.

Kunnan varhaiskasvatuspaikkaa tulisi hakea viimeistään neljä kuukautta ennen kuin varhaiskasvatuspaikkaa tarvitaan. Kiireellisessä tilanteessa, esimerkiksi vanhemman työllistyessä, tulee kunnan järjestää varhaiskasvatuspaikka kahden viikon kuluessa hakemuksen saapumisesta. Jos asiakas ei ole saanut kunnallista varhaiskasvatuspaikkaa neljän kuukauden kuluessa siitä, kun häntä on ohjattu ensimmäisen kerran hakeutumaan kunnalliseen varhaiskasvatukseen, tulee selvittää tarkemmin, miksi varhaiskasvatuspaikkaa ei ole tarjottu. Asiaa voidaan asiakkaan suostumuksella selvittää suoraan kunnan varhaiskasvatuspalveluista tai asiakas voi esittää kunnan päätöksen tai selvityksen asiasta.

- Jos ilmenee, että asiakas ei ole ottanut kunnallista varhaiskasvatuspaikkaa vastaan, ei yksityisen varhaiskasvatuksen maksua voida huomioida menona kunnallisesta varhaiskasvatuspaikasta kieltäytymisestä lukien.
- Jos asiakas ei kirjallisesta ohjauksesta huolimatta hae kunnan järjestämää varhaiskasvatuspaikkaa, maksuja ei yleensä huomioida menona.
  - Tällöin tulona ei vastaavasti huomioida lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain mukaista tukea.

Yksityisen varhaiskasvatuksen maksu voidaan kuitenkin ottaa poikkeuksellisesti perheen erityisten tarpeiden tai olosuhteiden vuoksi perustoimeentulotuessa huomioon myös pidempiaikaisesti. Tällainen tilanne voi esimerkiksi olla:

- pitkäaikaisen hoitosuhteen jatkuminen on esimerkiksi lastensuojelun tai erikoissairaanhoidon antaman selvityksen perusteella poikkeuksellisen tärkeää lapsen kasvun ja kehityksen kannalta,
- toimeentulotuen tarve arvioidaan lyhytaikaiseksi,
- kielisyyt (suomi, ruotsi, saame) tai
- lapsella todetut erityistarpeet, jos vastaavaa hoitoa ei ole saatavissa kunnan järjestämänä.

  - Asiakkaan on tullut hakea kunnan järjestämää varhaiskasvatuspaikkaa ja hänen tulee esittää kunnan selvitys siitä, ettei lapsen erityistarpeita vastaavaa hoitoa voida järjestää kunnan toimesta.

Tarvittaessa asiakkaan tulee toimittaa esimerkiksi hyvinvointialueen sosiaalitoimen selvitys perusteista, joiden vuoksi lapsen yksityinen varhaiskasvatus on välttämätöntä. Jos asiakas toimittaa selvityksen, jossa esitettyä perustetta voidaan pitää hyväksyttävänä, voidaan yksityisen varhaiskasvatuksen maksu huomioida menona.

Jos yksityisen hoidon kustannukset huomioidaan menona, niin tulona huomioidaan seuraavat tuet, jos ne ovat maksussa asiakkaalle itselleen:

- lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain mukainen tuki
- yksityisen hoidon tuen hoitolisä
- muu mahdollinen kunnan maksama taloudellinen tuki yksityisen hoidon käyttämiseen.

1.5.6.3 Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan menot

Koululaisten perusopetuslain mukaisen aamu- ja iltapäivätoiminnan kustannuksia voidaan huomioida tarpeellisen suuruisena 1.- ja 2.-luokkalaisilla sekä muun vuosiluokan osalta oppimisen tuen tarpeessa olevalle. Erityisen tuen tarpeesta tulee toimittaa kunnan antama päätös ja toiminnan tulee olla kunnan järjestämää erityisen tuen tarpeen perusteella. Kunnan järjestämän aamu- ja iltapäivätoiminnan maksu on jätettävä perimättä tai sitä on alennettava, jos huoltajan elatusvelvollisuus, toimeentuloedellytykset tai huollolliset näkökohdat huomioon ottaen siihen on syytä.

- Jos asiakas hakee toimeentulotukea kunnalliseen aamu- ja iltapäivätoimintaan, tulee hänet ohjata hakemaan kunnalta maksun alentamista tai poistoa, kuten lasten kunnallisten varhaiskasvatusmenojen kohdalla.
- Jos asiakas hakee toimeentulotukea yksityiseen aamu- ja iltapäivätoimintaan, tulee hänet ohjata hakeutumaan kunnan palveluiden piiriin, kuten yksityisen varhaiskasvatuksen kohdalla.
  - Jos saadusta selvityksestä kuitenkin ilmenee, ettei kunta järjestä kyseistä toimintaa tai kyseessä on poikkeustilanne, jossa yksityisen varhaiskasvatuksen menot voitaisiin hyväksyä, myös yksityinen aamu- ja iltapäivätoiminta voidaan poikkeuksellisesti huomioida menona.

Osa kunnista tarjoaa myös kaikille 1.-6.-luokkalaisille lapsille avointa leikkipuistoissa järjestettyä iltapäivätoimintaa. Leikkipuistotoimintaa voidaan tarjota myös koulujen loma-aikoina ja sitä voidaan järjestää sisä- tai ulkotiloissa. Leikkipuistotoiminnasta perittävä vapaaehtoinen välipalamaksu ei ole perustoimeentulotuessa huomioon otettava iltapäivätoiminnan meno.

1.5.7 Lapsen tapaamisesta aiheutuvat menot

Alle 18-vuotiaan lapsen oikeutta tavata eri taloudessa asuvaa vanhempaansa voidaan turvata perustoimeentulotuella. Tapaamiskustannuksia ei huomioida lainkaan toimeentulotuessa menona, jos lapsi tapaa muuta henkilöä, kuin omaa vanhempaansa.

Lapsen tapaamismenoja voidaan huomioida seuraaville henkilöille:

- Lasta tapaavalle vanhemmalle
  - lapsen ravintomenojen osuus perusosasta eli ruokaraha tapaamispäiviltä ja
  - matkakustannukset edullisinta matkustustapaa käyttäen
- Lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle tai lapsen kanssa asuvalle huoltajalle
  - matkakustannukset edullisinta matkustustapaa käyttäen
    - menoja huomioidaan vain, jos matkakulut on sovittu asiakkaan maksettavaksi vahvistetulla sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä
    - jos vahvistetussa sopimuksessa tai tuomioistuimen päätöksessä ei ole erikseen sovittu kulujen maksajasta, vastaa lasta tapaava vanhempi tapaamiskuluista
    - lapsen ruokarahaa ei huomioida menona

Tapaamiskustannuksia huomioidaan lasta tapaavalle vanhemmalle ja/tai lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle/huoltajalle ja vain siltä osin, kuin

- ne aiheutuvat siitä, että lapsi tapaa eri taloudessa asuvaa vanhempaansa,
- ne perustuvat voimassaolevaan kunnan toimielimen tai hyvinvointialueen vahvistamaan sopimukseen tai tuomioistuimen päätökseen ja
- asiakas tosiasiallisesti vastaa kustannuksista.

Esimerkki

Janne tapaa 9-vuotiasta lastaan Nikoa joka toinen viikonloppu lauantaista sunnuntaihin. Tapaamissopimuksessa ei ole sovittu tapaamiskulujen maksamisesta erikseen, joten kulujen maksamisesta vastaa Janne. Janne hakee toimeentulotukea tapaamiskustannuksiin, jotka muodostuvat lapsen bussilipuista ja lapsen ravintomenoista. Jannelle huomioidaan tapaamismenoina laskelmalla lapsen bussilippu neljältä matkalta sekä ruokaraha neljältä päivältä.

Esimerkki

Maija asuu yhdessä 10-vuotiaan lapsensa Pinjan kanssa. Pinja tapaa vahvistetun tapaamissopimuksen mukaan isäänsä Markkua joka toinen viikonloppu lauantaista sunnuntaihin ja matkakustannukset on tapaamissopimuksessa sovittu maksettavan puoliksi vanhempien kesken. Maija hakee toimeentulotukea tapaamiskustannuksiin ja on toimittanut kuitin maksamistaan lapsen junalipuista sisältäen yhden menomatkan ja yhden paluumatkan. Pinja matkustaa 2 kertaa kuukaudessa isänsä luokse (2 menomatkaa ja 2 paluumatkaa), joten Maijan menona huomioidaan toimitettujen kahden junalipun hinta eli Maijan osuus matkakuluista. Maijalle ei huomioida lapsen ruokarahaa, koska hän asuu Pinjan kanssa.

Asiakkaan tulee hakea tapaamiskustannuksia toimeentulotuesta, jotta niitä voitaisiin huomioida laskelmalla. Hakemuksen liitteeksi tarvitaan kunnan toimielimen tai hyvinvointialueen vahvistama sopimus tai tuomioistuimen päätös lapsen tapaamisoikeudesta.

Menona huomioidaan vain tosiasiallisesti asiakkaalle aiheutuneet kustannukset. Hakemiskuukaudelta huomioidaan kuitenkin tapauskohtaisesti harkiten enintään lapsen perusosaa vastaavan määrän verran tapaamiskustannuksia. Jos tapaamiskustannukset on vahvistetulla sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä sovittu jaettavan lasta tapaavan vanhemman ja lapsen kanssa asuvan vanhemman tai huoltajan kesken, huomioidaan asiakkaalle yleensä lapsen tapaamismenona enintään puolet lapsen perusosaa vastaavasta määrästä.

Jos lapsi asuu puolet ajasta toisen vanhemman luona ja puolet ajasta toisen vanhemman tai huoltajan luona, lapsen perusosa jaetaan puoliksi eikä tapaamiskuluja huomioida erikseen laskelmalla. Lue lisää vuoroasumisesta.

Tapaamismenoja voidaan huomioida vain, jos tapaaminen perustuu lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettuun lakiin ja kustannukset aiheutuvat Suomessa. Kustannukset eivät aiheudu Suomessa, jos ne aiheutuvat ulkomaille tai ulkomailta matkustamisesta. Käytännössä tapaamiskuluja huomioidaan yleensä vain silloin, jos sekä tavattava lapsi että tapaava vanhempi asuvat Suomessa.

Lastensuojelun asiakassuunnitelman mukaisia lapsen tapaamiskuluja ei huomioida menona perustoimeentulotuessa.

Jos alle 18-vuotias asuu itsenäisesti, ei lapsen tapaamisesta aiheutuvia kustannuksia yleensä huomioida. Poikkeuksena on tilanteet, joissa tapaamissopimuksessa on kirjattuna, että alle 18- vuotias asuu itsenäisesti eikä kyseessä ole lastensuojelun sijoitus, jolloin lastensuojelu vastaa lapsen tapaamiskustannuksista.

Tapaamissopimuksen ylittäviin tapaamiskuluihin voi hakea hyvinvointialueelta täydentävää toimeentulotukea. Myös silloin, jos tavattava lapsi on yli 18-vuotias ja tarvitsee erityistä huolenpitoa esimerkiksi kehitysvammaisuuden vuoksi, hyvinvointialue voi harkintansa mukaan myöntää joko ehkäisevää tai täydentävää toimeentulotukea kyseisiin menoihin.

Katso lisää lapsen tapaamisesta aiheutuvista kuluista.

1.5.7.1 Lapsen ruokaraha

Lasta tapaavalle vanhemmalle voidaan huomioida menona tapaamispäiville lapsen ruokaraha eli ravintomenojen osuus lapsen iän mukaisesta perusosasta. Ravintomenojen osuus on 49 % lapsen perusosan määrästä. Yhden vuorokauden ravintomenot ovat kuukauden ravintomenot jaettuna luvulla 30. Ruokaraha huomioidaan kullekin lapselle erikseen jokaista päivää kohti, esimerkiksi perjantaista maanantaiaamuun (4 päivää). Lapsen ruokarahaa voi hakea myös etukäteen ja sitä huomioidaan enintään kunnan toimielimen tai hyvinvointialueen vahvistamassa sopimuksessa tai tuomioistuimen päätöksessä ilmoitettujen tapaamispäivien mukaisesti. Ruokarahaa ei huomioida asiakkaalle, jos lapsi asuu tai vuoroasuu hänen luonaan, koska lapsen ravintomenot sisältyvät lapsen perusosaan ja tapaamissopimuksessa voidaan sopia vain matkakulujen jakamisesta.

Esimerkki

Maria tapaa 6-vuotiasta poikaansa kahtena viikonloppuna kuukaudessa, perjantaista maanantaiaamuun. Maria hakee toimeentulotukea lapsen tapaamiskuluihin ja on toimittanut kunnan toimielimen vahvistaman sopimuksen tapaamisista. Marialle huomioidaan lapsen tapaamisesta aiheutuvana menona ruokarahaa kahdeksalta päivältä.

Tavattavalle lapselle ei huomioida menona keliakiasta aiheutuvia ylimääräisiä ravintomenoja.

1.5.7.2 Tapaamisesta aiheutuvat matkakustannukset

Lapsen tapaamisesta aiheutuvia matkakustannuksia voidaan huomioida menona, jos tapaamisesta on kunnan toimielimen tai hyvinvointialueen vahvistama sopimus tai tuomioistuimen päätös.

Matkakustannusten jakamisesta voi olla erikseen sovittu lapsen tapaamista koskevassa sopimuksessa tai tuomioistuimen päätöksessä. Kuluista on voitu esimerkiksi sopia, että lapsen kanssa asuva vanhempi tai huoltaja huolehtii lapsen tapaamisen matkakuluista kokonaan tai osittain. Tällöin matkakustannuksia voidaan huomioida myös lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle tai huoltajalle. Matkakustannuksia voidaan huomioida menona vain siltä osin, kuin kustannukset on vahvistettu asiakkaan maksettavaksi.

Jos matkakustannusten jakamisesta ei ole erikseen sovittu vahvistetulla tapaamissopimuksella tai määrätty tuomioistuimen päätöksellä, vastaa tapaamiskulujen maksamisesta lasta tapaava vanhempi. Matkakustannuksia voidaan siten huomioida menona lasta tapaavalle vanhemmalle, vaikka sopimuksessa ei ole mainintaa matkakustannusten jakautumisesta.

Esimerkki

Risto tapaa lastaan Väinöä joka toinen viikonloppu ja hakee toimeentulotukea lapsen tapaamisesta aiheutuviin kustannuksiin. Lapsen tapaamisesta vahvistetun sopimuksen mukaan lapsen vanhemmat vastaavat puoliksi tapaamisesta aiheutuvista matkakuluista. Riston menona huomioidaan siten puolet lapsen tapaamisesta aiheutuneista matkakuluista sekä ruokarahat tapaamispäiviltä.

Esimerkki

Leena asuu yhdessä lapsensa Viivin kanssa. Leena hakee toimeentulotukea lapsen tapaamisesta aiheutuviin kustannuksiin, sillä Viivi tapaa isäänsä Mikkoa joka lauantai ja vanhemmat ovat keskenään sopineet, että Leena maksaa Mikon junaliput tapaamispäiviltä. Lapsen tapaamisesta vahvistettuun sopimukseen ei ole kirjattu mitään matkakulujen jakamisesta, joten lasta tapaava vanhempi vastaa tapaamisen kuluista. Leenalle ei huomioida menona lapsen tapaamiskuluja, sillä ne eivät perustu vahvistettuun tapaamissopimukseen.

Jos tapaamiset on vahvistetulla sopimuksella sovittu tai tuomioistuimen päätöksellä määrätty tapahtuvan muussa paikassa, kuin lasta tapaavan vanhemman kodissa, huomioidaan tapaajan matkustuskulut sovittuun tapaamispaikkaan. Jos lasta tapaavalla vanhemmalla on osoitteena Poste Restante, on aina selvitettävä, missä lapsen tapaaminen tosiasiallisesti tapahtuu ja missä lasta tapaava vanhempi tosiasiallisesti oleskelee, jotta matkakuluja voitaisiin huomioida menona.

Tapaamisesta aiheutuvat paikallisliikennemaksut

Lasta tapaavan vanhemman menona voidaan huomioida lapsen ja/tai saattajan paikallisliikennemaksu, jos maksu aiheutuu lasta tapaavan vanhemman maksettavaksi. Lasta tapaavan vanhemman omaa paikallisliikennemaksua ei huomioida hänen menonaan, sillä se sisältyy perusosamenoihin.

Lapsen kanssa asuvalle vanhemmalle tai huoltajalle voidaan huomioida menona saattajan tai lasta tapaavan vanhemman paikallisliikennemaksu, jos maksu on vahvistettu lapsen kanssa asuvan vanhemman tai huoltajan maksettavaksi. Lapsen

kanssa asuvalle vanhemmalle tai huoltajalle ei huomioida menona hänen omaa eikä lapsen paikallisliikennemaksua, sillä ne sisältyvät perusosamenoihin.

1.5.7.2.1 Matkakustannusten määrä

Matkakustannukset huomioidaan edullisimman kulkuneuvon mukaan. Valittaessa matkustustapaa (esimerkiksi linja-auto, metro, juna, lentokone sekä kulkuneuvon vaihtaminen) tulee arvioida myös sitä, millä matkustustavalla matkustaminen ei muodostu lapselle kohtuuttoman raskaaksi ja siten vaaranna tapaamisoikeuden toteutumista. Harkinnassa otetaan huomioon esimerkiksi:

- lapsen ikä ja kehitystaso,
- matka-aika sekä
- kokonaisrasitus.

Yleensä matkakustannukset huomioidaan jälkikäteen tositteita vastaan. Kuitteja ei kuitenkaan tarvita, jos asiakkaalle myönnetään matkakuluihin maksusitoumus. Lisäksi Kela voi tilata VR:n lipun tai lentolipun asiakkaan puolesta.

Hakemiskuukaudelta voidaan huomioida yleensä enintään lapsen perusosaa vastaavan määrän verran tapaamiskustannuksia eli tosiasiallisia matkakustannuksia ja ruokarahaa yhteensä. Jos kustannukset on vahvistettu jaettavan lasta tapaavan vanhemman ja lapsen kanssa asuvan vanhemman tai huoltajan kesken, huomioidaan asiakkaalle yleensä lapsen tapaamismenona enintään puolet lapsen perusosaa vastaavasta määrästä

Oman auton käytöstä aiheutuvat kustannukset hyväksytään menona vain erityisestä syystä. Erityisenä syynä voidaan pitää sitä, että

- lasta tapaavan vanhemman tai lapsen kotiin on enemmän kuin alle 2 kilometrin kävelymatka julkisilta kulkuneuvoilta tai
- jos kävelymatka on alle 2 kilometriä, voidaan oman auton käyttö hyväksyä myös lapsen tai tarvittavan saattajan terveydellisillä syillä, esimerkiksi lapsen tai tarvittavan saattajan vaikea liikuntarajoite, kuten pyörätuoli.

Jos matkakustannukset tulevat huomioitavaksi oman auton käytön mukaisina, selvitetään tosiasialliset kustannukset yleensä pyytämällä asiakkaan arvio aiheutuneista matkakuluista. Matkakustannuksia voidaan huomioida enintään 0,20 e/km 30.6.2022 asti ja 0,33 e/km 1.7.2022 alkaen. Menona huomioidaan kuitenkin vain tosiasiallisesti aiheutuneet matkakustannukset. Jos oman auton käytölle ei ole erityistä syytä, mutta asiakas ei halua käyttää julkista kulkuneuvoa, voidaan jälkikäteen matkakustannukset huomioida menona edullisimman kulkuneuvon mukaisesti toteutuneilta tapaamispäiviltä. Lue lisää matkakustannusten huomioimisesta.

Esimerkki

Martti tapaa 4-vuotiasta lastaan joka toinen viikonloppu omassa kodissaan. Lapsi tarvitsee iän puolesta saattajan ja Martille hyväksytään oman auton käyttö pyörätuolin vuoksi. Martti asuu Rovaniemellä ja lapsi asuu Kemissä. Martti hakee toimeentulotukea matkakuluihin. Martilta kysytään, kuinka paljon hänelle aiheutuu tosiasiallisesti matkakuluja. Koska Martin esittämiä kuluja voidaan pitää kohtuullisina matkan pituus huomioiden ja Martti on ne itse tosiasiallisesti maksanut, voidaan Martin esittämien matkakulujen määrä huomioida laskelmalla menona.

Esimerkki

Raisa tapaa sopimuksen mukaan 10-vuotiasta lastaan joka toinen viikonloppu Raisan kotona Espoossa. Raisa kuitenkin tapaa lasta lapsen kotona Turussa ja Raisa haluaa kulkea matkat omalla autolla. Oman auton käytöstä aiheutuvia kustannuksia ei hyväksytä menona ilman erityistä syytä. Raisa ilmoittaa helmikuussa, että hän on tavannut lastaan tammikuun aikana. Koska oman auton käytöstä aiheutuvia kustannuksia ei voida pitää välttämättöminä ja tapaamissopimuksen mukaan lapsi matkustaa Espooseen, voidaan Raisan tammikuun menoksi huomioida edullisimman kulkuneuvon, kuten lapsen junalippujen, mukaiset matkakustannukset toteutuneiden tapaamispäivien osalta.

1.5.7.2.2 Lapsen saattajan matkakustannukset

Myös lapsen saattajan tarpeelliset matkakulut voidaan tapauskohtaisella harkinnalla huomioida lapsen tapaamisesta aiheutuneena menona, jos

- lapsi on alle 7-vuotias tai
- 7-vuotiaan tai sitä vanhemman lapsen kehitystaso ja kyky suoriutua matkasta itsenäisesti sitä vaativat esimerkiksi kehitysvamman, näkövamman tai liikuntarajoitteen takia. Myös matkan pituus ja käytettävä kulkuneuvo otetaan harkinnassa huomioon.

Saattajan kuluja voidaan huomioida vain siltä osin kuin ne aiheutuvat asiakkaan maksettavaksi. Saattajan kuluja voidaan huomioida vain sellaisilta matkoilta, jotka perustuvat kunnan toimielimen tai hyvinvointialueen vahvistamaan sopimukseen tai tuomioistuimen päätökseen. Saattajana voi toimia vanhempi tai vanhemman hyväksymä henkilö.

Esimerkki

Mikko asuu Kuhmossa ja tapaa joka toinen viikonloppu Oulussa asuvaa lastaan Aapoa. Tapaamissopimuksessa ei ole erikseen sovittu tapaamiskulujen maksajasta, joten Mikko vastaa tapaamiskuluista. Aapo on 8-vuotias ja matkustus isän luokse tapahtuu ensin junalla, josta Aapo joutuu vaihtamaan linja-autoon. Mikko hakee toimeentulotukea Aapon matkakulujen lisäksi omaan kaukomatkan linja-autolippuunsa, koska hän saattaa Aapon oikeaan junaan. Tapaamismenona voidaan hyväksyä Aapon matkakulujen lisäksi myös saattajan eli Mikon oma kaukomatkan linja-autolippu, sillä Mikon antaman selvityksen perusteella Aapon ei voida katsoa kykenevän ikänsä ja kehitystasonsa puolesta suoriutumaan itsenäisesti kulkuneuvon vaihdosta juna-asemalla vieraalla paikkakunnalla, kun lisäksi otetaan huomioon matkan pituus ja kokonaiskesto.

1.5.7.3 Muut menot tapaamisten aikana

Yleensä tavattavan lapsen toimeentulotukilain mukaiset muut perusmenot huomioidaan lapsen kanssa asuvan vanhemman laskelmassa menona. Lapsen tapaamisen aikana voi kuitenkin olla tilanteita, jolloin tapaavan vanhemman maksettavaksi tulee muita lapsen perusmenoja. Lapsi voi esimerkiksi sairastua ja hänelle tulee akuutti reseptilääkemeno tapaamisen aikana. Tällaisia menoja voidaan poikkeuksellisesti huomioida lasta tapaavan vanhemman menona.

1.5.7.4 Loma-aikojen ja juhlapyhien tapaamiset

Loma-aikojen ja juhlapyhien aikaisesta tapaamisesta on yleensä sovittu kunnan tai hyvinvointialueen toimielimen vahvistamassa sopimuksessa tai tuomioistuimen päätöksessä. Loma-aikojen ja juhlapyhien aikaisesta tapaamisesta voidaan huomioida tarvittaessa matkakustannuksia ja lasta tapaavalle vanhemmalle myös lapsen ruokaraha.

Jos loma-aikojen ja juhlapyhien tapaamisesta ei ole erikseen sovittu tapaamista koskevassa sopimuksessa tai päätöksessä, voidaan tällaiset tapaamismenot kuitenkin yleensä huomioida lasta tapaavan vanhemman ilmoituksen mukaisesti. Näissä tilanteissa voidaan tarvittaessa pyytää lapsen kanssa asuvan vanhemman tai huoltajan allekirjoittama selvitys tapaamisten toteutumisesta.

1.5.7.5 Tapaamisten toteutuminen

Jos asiakas hakee toimeentulotukea lapsen tapaamisesta aiheutuviin kustannuksiin, voi joissain tilanteissa olla tarpeen selvittää tapaamisten toteutumista, sillä perustoimeentulotuessa voidaan huomioida menona vain tosiasiallisesti aiheutuneita kustannuksia. Tapaamisten toteutumisesta ei yleensä tarvita erillistä selvitystä, jos lasta tavataan säännöllisinä tapaamisaikoina eikä ole muuta syytä epäillä tapaamisten toteutumista. Tapaamisten toteutumisesta on kuitenkin esitettävä lisäselvitystä esimerkiksi silloin, jos

- säännöllisiä tapaamispäiviä ei ole sovittu,
- lasta tavataan lähes joka päivä,
- tapaamisesta aiheutuvat kulut ovat huomattavan korkeat tai
- on syytä epäillä tapaamisten toteutumista.

Lisäselvityksenä voidaan pyytää esimerkiksi alla lueteltuja selvityksiä, jotka pyydetään aina asiakkaalta itseltään:

- lapsen kanssa asuvan vanhemman tai huoltajan allekirjoittama selvitys tapaamisten toteutumisesta, josta käy ilmi toteutuneiden tapaamispäivien päivämäärät
- asiakkaan vapaamuotoinen selvitys tapaamisten toteutumisesta ja tapaamisjärjestelyistä – esimerkiksi missä tapaamiset tapahtuvat, mistä lapsi haetaan ja minne lapsi viedään, kuinka usein tapaamiset toteutuvat sekä kuinka usein ne peruuntuvat
- päiväkodin tai koulun selvitys lapsen kulkemisesta päiväkotiin tai kouluun
- kopiot matkalipuista, jos niitä ei ole vielä toimitettu
- kopiot polttoainekuiteista, jos polttoainekulujen suuren määrän ja asiakkaan tiliotteiden perusteella herää epäilys, ettei polttoainetta osteta yhtä paljon, kuin siihen haetaan tukea.

1.5.8 Tarpeellinen henkilötodistus, oleskelu- tai matkustusasiakirja

Tarpeellisen henkilötodistuksen, oleskeluasiakirjan tai matkustusasiakirjan hankkimisesta aiheutuvat menot huomioidaan perustoimeentulotuessa tarpeellisen

suuruisina. Käytännössä kulut muodostuvat hakemusmaksusta, passikuvasta ja mahdollisista kotimaan matkakuluista.

Kuvallisen henkilötodistuksen esimerkiksi henkilökortin tai passin sekä oleskeluasiakirjan hankkimisesta aiheutuva meno voidaan huomioida laskelmalla menona. Tällöin henkilötodistuksen hankintamenon tarpeellisuutta arvioitaessa otetaan huomioon asiakirjan voimassaoloaika. Poikkeuksellisesti uuden henkilötodistuksen hankintameno voi tulla huomioitavaksi, vaikka vanha asiakirja olisi edelleen voimassa, jos vanha asiakirja esimerkiksi ryöstetään tai se katoaa. Ryöstöstä tai katoamisesta tulee aina tehdä katoamis- tai rikosilmoitus poliisille ja kopio ilmoituksesta tarvitaan kustannusten huomioimiseksi.

Passi tai kuvallinen henkilökortti katsotaan asiakkaalle tai hänen perheenjäsenelleen tarpeelliseksi erilaisissa asiointitilanteissa, koska esimerkiksi perustoimeentulotuki maksetaan pankkiin, jossa henkilöllisyys on todistettava. Menona voidaan asiakkaan hakemuksesta huomioida joko passi tai henkilökortti riippuen siitä, kumman hakemusmaksu on edullisempi. Jos henkilötodistus katsotaan tarpeelliseksi, huomioidaan asiakkaalle kulut edullisemman vaihtoehdon mukaan, vaikka asiakas olisi hankkinut kalliimman. Jos asiakkaalla on voimassa oleva passi, ei henkilökorttia katsota tarpeelliseksi, mutta jos asiakas ei saa ulkomaan passilla esimerkiksi pankkitiliä avattua, voidaan myös henkilökortin hankkimiskulut huomioida poikkeuksellisesti menona. Pelkästään ulkomaille matkustusta varten passin hankkimiskuluja ei kuitenkaan kateta perustoimeentulotuella.

Kansalaisuushakemuksen hankintakulu ei ole perustoimeentulotuessa huomioitava meno.

Jos hakijan oleskelu katsotaan luonteeltaan tilapäiseksi, oleskeluluvan hankintakuluja ei huomioida menoina perustoimeentulotuessa. Usein ensimmäistä oleskelulupaa haettaessa oleskelu on luonteeltaan tilapäistä. Poikkeuksellisesti myös nämä menoerät voidaan kuitenkin huomioida, jos oleskelun luonne arvioidaan vakinaiseksi. Poikkeuksen muodostavat esimerkiksi

- Suomessa vastasyntynyt lapsi, jolle voidaan myöntää perustoimeentulotukea ensimmäisen oleskeluluvan hankintaan, jos kyseessä on tarpeellinen kustannus ja lapsen vanhemman oleskelu Suomessa on vakinaista. Ensimmäinen oleskelulupa tulee hakea kolmen kuukauden kuluessa lapsen syntymästä.
- Suomessa vakinaisesti oleskelevan perheensä luokse pysyvässä tarkoituksessa muuttava alaikäinen lapsi, jolta edellytetään oleskelulupaa. Myös tällaisessa tilanteessa ensimmäinen oleskelulupakustannus voidaan huomioida menona perustoimeentulotuessa.
- Puolison luokse avioliiton nojalla Suomeen muuttavan aviopuolison ensimmäinen oleskelulupakustannus voidaan huomioida, jos oleskelun luonteen kokonaisarvioinnissa päädytään siihen, että oleskelu on luonteeltaan vakinaista.

Pääsääntöisesti perustoimeentulotuessa ei huomioida menona ulkomailla tai siellä oleskelusta syntyviä välittömiä tai välillisiä kuluja. Jos henkilötodistus, oleskeluasiakirja tai matkustusasiakirja hankitaan ulkomailta tai sen hankkimiseksi on matkustettava ulkomaille, hankintaan liittyviä kuluja ei huomioida perustoimeentulotuessa muina perusmenoina, koska menon katsotaan syntyvän ulkomailla tai sinne matkustamisesta.

Poikkeuksen edellä mainittuun muodostaa, jos unioninkansalainen on hankkinut passin tai henkilöllisyystodistuksen EU-maasta ja hakee passin tai henkilöasiakirjan hankintamenoon perustoimeentulotukea. Unionin kansalaisen maahantulon ja oleskelun edellytyksenä on, että hänellä on voimassa oleva henkilötodistus tai passi, joten unioninkansalaisen passin tai henkilöasiakirjan välitöntä hankintamenoa

pidetään Suomessa oleskelusta aiheutuvana menona. EU-maasta hankitun passin tai henkilöasiakirjan meno voidaan tällöin huomioida perustoimeentulotuessa muina perusmenoina. EU-maahan matkustamisesta tai siellä oleskelusta syntyneitä kuluja ei kuitenkaan oteta huomioon perustoimeentulotuessa, koska menon katsotaan syntyvän ulkomailla tai sinne matkustamisesta. Lue lisää ulkomailla oleskelun vaikutuksesta perusosaan.

Tällaisia kuluja ovat esimerkiksi ulkomaisen passin tai ulkomaisen henkilöllisyystodistuksen hankintaan liittyvät

- matkakulut,
- hakemuskulut,
- postikulut,
- käännättämiskulut,
- matkan edellyttämät rokotukset.

Jos ulkomaalaisen kansallinen passi tai henkilökortti on mahdollista hankkia Suomessa sijaitsevasta konsulaatista tai lähetystöstä, voidaan menot huomioida toimeentulotuen muina perusmenoina muiden yleisten edellytysten täyttyessä.

Tarpeellisen henkilötodistuksen, oleskeluasiakirjan tai matkustusasiakirjan hankkimiseen liittyviä Suomessa syntyviä majoituskustannuksia ei huomioida. Matkakulut lähialueen asiointipaikkaan sisältyvät perusosaan. Kotimaan matkakustannuksia huomioidaan yleensä vain, jos ne ylittävät paikallisliikenteen matkojen tason. Suomesta hankittavaan asiakirjaan liittyvät kotimaan kaukoliikenteen tarpeelliset matkakulut voidaan huomioida edullisimman matkustustavan mukaan menona. Yleensä matkakustannukset huomioidaan jälkikäteen tositteita vastaan. Kuitteja ei kuitenkaan tarvita, jos asiakkaalle myönnetään matkakuluihin maksusitoumus. Lisäksi Kela voi tilata esimerkiksi VR:n lipun asiakkaan puolesta.

Lue lisää maksusitoumuksen antamisesta Henkilöasiakirjat –prosessikuvauksesta.

1.5.9 Keliakiasta aiheutuvat ylimääräiset ravintomenot

Perustoimeentulotuessa huomioidaan muina perusmenoina keliakiasta aiheutuvia ylimääräisiä ravintomenoja 1.3.2025 alkaen. Keliakiasta johtuvia ylimääräisiä ravintomenoja huomioidaan keliakiaa sairastavalle 16 vuotta täyttäneelle henkilölle 38 euroa kuukaudessa. Summa on henkilökohtainen ja koskee jokaista keliakiaa sairastavaa perheenjäsentä, joka on täyttänyt 16 vuotta. Huomioitavan menon määrä on kiinteä eikä sen määrään vaikuta menotositteet.

Keliakiasta aiheutuvat ylimääräiset ravintomenot huomioidaan ainoastaan hakemuksesta eikä niitä huomioida takautuvasti.

Keliakiasta aiheutuvat ylimääräiset ravintomenot voidaan huomioida aikaisintaan sen kuukauden alusta alkaen, jona keliakia tai ihokeliakia on asianmukaisesti diagnosoitu. Hakemuksen liitteeksi tarvitaan selvitys keliakiadiagnoosista. Selvitys voi olla esimerkiksi lääkärintodistus tai muu lääketieteellinen luotettava selvitys, jossa ilmenee keliakiadiagnoosi.

- Jos asiakas on toimittanut keliakiadiagnoosin osoittavan selvityksen Kelaan jo aiemmin esimerkiksi aiemmin maksettua ruokavaliokorvausta varten tai alle 16-vuotiaan vammaistukea hakiessaan, uutta selvitystä ei tarvita. Koska keliakia on parantumaton sairaus, myös useita vuosia vanha selvitys diagnoosista on riittävä.

Keliakiasta aiheutuvat ylimääräiset ravintomenot voidaan huomioida 16 -vuotiaille menona sitä kuukautta seuraavasta kuukaudesta lukien, kun henkilö on täyttänyt 16-vuotta.

- Alle 16-vuotiaalla on mahdollista saada alle 16-vuotiaan vammaistukea keliakiasta aiheutuviin kustannuksiin siihen kuukauteen asti, jona henkilö täyttää 16 vuotta.

Vuoroasuvalle 16-vuotta täyttäneelle lapselle huomioidaan puolelta kuukaudelta keliakiasta aiheutuvat ylimääräiset ravintomenot eli 19 euroa kuukaudessa. Tavattavalle lapselle ei huomioida menona keliakiasta aiheutuvia ylimääräisiä ravintomenoja.

Lue lisää keliakiasta aiheutuvista ylimääräisistä ravintomenoista.

1.6 Erityistilanteet

Tietyissä tilanteissa toimeentulotukioikeuden määrittämiseen saattaa liittyä erityispiirteitä koskien tulojen ja menojen huomioimista. Nämä tilanteet ovat

- alaikäinen
- asevelvollinen
- avo- ja laitospalveluissa oleva asiakas
- hakijan tai perheenjäsenen kuolema
- jälkihuolto
- opiskelija
- ulkomaalainen
- vanki
- yrittäjä

1.6.1 Alaikäinen

Aina kun alaikäinen lapsi asuu erillään toisesta tai molemmista vanhemmistaan, tulee lapsesta erillään asuvan vanhemman tai vanhempien elatuskyky selvittää. Vanhemmat vastaavat lapsensa elatuksesta, kunnes lapsi täyttää 18-vuotta. Toimeentulotukihakemusta ei kuitenkaan voida koskaan hylätä sillä perusteella, että vanhempi laiminlyö elatusvelvollisuutensa, vaan tällöin tulee selvittää mahdollisuus periä myönnetty tuki takaisin vanhemmalta. Lue lisää vanhemman elatusvelvollisuudesta.

Kun alaikäinen lapsi asuu yksin tai muun henkilön kuin oman vanhempansa luona, muodostaa lapsi oman toimeentulotukiperheensä eli lapselle tehdään oma toimeentulotuen laskelma. Lapsen omalla laskelmalla voidaan huomioida vain lapsen tosiasiallisesti käytettävissä olevat tulot ja varat.

Jos alaikäiset sisarukset asuvat muun henkilön kuin oman vanhempansa luona, eivät sisarukset muodosta yhteistä toimeentulotukiperhettä. Kullekin alaikäiselle tehdään oma erillinen laskelma.

Jos alaikäisellä on oma lapsi ja hän asuu lapsensa kanssa oman vanhempansa luona, muodostaa alaikäinen lapsensa kanssa yhden toimeentulotukiperheen ja alaikäisen vanhempi toisen toimeentulotukiperheen. Tällöin alaikäiselle huomioidaan yksinhuoltajan perusosa, jos hänellä ei ole puolisoa samassa taloudessa. Alaikäisen vanhemmalle huomioidaan yksinasuvan perusosa, jos hänen kanssaan ei asu puolisoa tai muita alaikäisiä lapsia.

Esimerkki

Viivi on 17-vuotias ja asuu vauvansa Niilon ja äitinsä Leilan kanssa. Viiville ja Niilolle tehdään yhteinen laskelma, jossa Viiville huomioidaan yksinhuoltajan perusosa. Jos myös Leila hakee toimeentulotukea, tehdään hänelle erillinen oma laskelma, jossa huomioidaan yksinasuvan perusosa.

Lapsen huoltajalla on yleensä oikeus saada tieto lapsen Kela-asioista. Aina lapsen tietoja luovutettaessa on huolehdittava siitä, ettei samalla luovuta lapsen kanssa asuvan muun henkilön salassa pidettäviä tietoja. Jos lapsella on turvakieltomääräys lue lisää turvakielto -ohjeesta. Lue lisää tiedonsaantioikeudesta.

Katso myös Alle 18-vuotiaan lapsen tulot, Alle 18-vuotiaan lapsen varat ja Lastensuojeluilmoituksen tekeminen.

1.6.1.1 Vuoroasuminen

Jos lapsi vuoroasuu molempien vanhempiensa luona, katsotaan lapsen kuuluvan molempien vanhempiensa toimeentulotukiperheeseen puoliksi. Vuoroasumisesta tulee olla sovittu

- kunnan tai hyvinvointialueen vahvistamalla sopimuksella,
- tuomioistuimen päätöksellä tai
- vanhempien kesken.

Vuoroasuvan lapsen perusosa jaetaan vanhempien kesken ja lapsen tulot ja varat huomioidaan pääsääntöisesti puoliksi kummankin toimeentulotukiperheen laskelmalla. Lapsen menoja voidaan huomioida kummallekin vanhemmalle, ei kuitenkaan päällekkäisiä kuluja. Vuoroasuvalle 16-vuotta täyttäneelle lapselle huomioidaan puolelta kuukaudelta keliakiasta aiheutuvat ylimääräiset ravintomenot eli 19 euroa kuukaudessa. Kummallekin vanhemmalle voidaan huomioida perusosaksi yksinhuoltajan perusosa, jos heillä ei ole puolisoita. Katso myös lapsen tulojen ja varojen huomioiminen vuoroasumisessa.

Esimerkki

Timo hakee toimeentulotukea itselleen ja vuoroasuvalle 7-vuotiaalle lapselleen Neealle. Timon laskelmalla huomioidaan Neean iänmukaisesta perusosasta puolet ja Timolle huomioidaan yksinhuoltajan perusosa.

Myös silloin, jos lapsen tapaamisesta on edellä mainituin tavoin sovittu tai määrätty siten, että lapsi tapaa erillään asuvaa vanhempaansa vähintään 40 % ajasta, on kyseessä lapsen toimeentulotuentarpeen kannalta yleensä vuoroasuminen. Harkittaessa voidaanko lapsen katsoa asuvan kahdessa kodissa, otetaan huomioon esimerkiksi seuraavat seikat:

- tapaamisten paikka sekä
- yöpymisten määrä lapsen kanssa erillään asuvan vanhemman luona.

Vuoroasumisessa lapsen tapaamiskustannuksia eli lapsen ruokarahaa tai matkakuluja ei huomioida menona, koska lapsi asuu molempien vanhempiensa kanssa samassa taloudessa. Vuoroasuva lapsi huomioidaan sen sijaan korottavasti molempien perheiden asumisnormia sekä vesi-, taloussähkö- ja kotivakuutusnormia valittaessa.

Esimerkki

Leo on 5 –vuotias lapsi ja hän vuoroasuu vanhemmillaan Nooralla ja Samilla. Noora hakee toimeentulotukea itselleen ja Leolle. Nooralle huomioidaan 2 henkilön asumisnormin mukaiset asumismenot. Sami hakee toimeentulotukea itselleen, uudelle puolisolleen Lauralle sekä Leolle. Samille huomioidaan 3 henkilön asumisnormin mukaiset asumismenot.

Vuoroasuvan lapsen kohdalla vanhempien elatuskyky selvitetään riippumatta siitä, kenen luona lapsen väestörekisteritietoihin merkitty osoite on. Se vanhempi, jolla on suurempi elatuskyky, voidaan velvoittaa suorittamaan lapselle elatusapua, vaikka kumpikin vanhempi vuorollaan huolehtisi lapsen jokapäiväisestä elatuksesta yhtä laajasti ja he muutenkin suorittaisivat yhtä suuren osuuden lapsen elatuksesta aiheutuvista kustannuksista.

- Jos kyse on kuitenkin vuoroasumiseksi tulkittavasta vähintään 40% tapaamisesta, voidaan takaisinperintä määrätä vain sen vanhemman osalta, jonka luona lapsen väestörekisteritietomerkintä ei ole.

Lue lisää vanhemman elatusvelvollisuudesta.

Lue lisää vuoroasumisesta.

Vuoroasuminen muun huoltajan luona

Jos lapsi vuoroasuu vanhempansa ja muun huoltajansa luona, on vuoroasumisesta oltava:

- kunnan tai hyvinvointialueen toimielimen vahvistama sopimus tai
- tuomioistuimen päätös.

Lapsi muodostaa oman toimeentulotukiperheensä siltä osin, kuin hän asuu muulla huoltajallaan. Jos lapsi vuoroasuu, jaetaan lapsen perusosa vanhemman ja lapsen oman laskelman kesken. Lapsen tulot ja varat huomioidaan pääsääntöisesti puoliksi vanhemman ja lapsen oman laskelman kesken. Lapsen menoja voidaan huomioida sekä vanhemman että lapsen omalla laskelmalla, ei kuitenkaan päällekkäisiä menoja.

Myös silloin, jos lapsi asuu muulla huoltajallaan ja tapaa erillään asuvaa vanhempaansa kunnan tai hyvinvointialueen toimielimen vahvistaman sopimuksen tai tuomioistuimen päätöksen mukaan vähintään 40 % ajasta, on kyseessä lapsen toimeentulotuentarpeen kannalta yleensä vuoroasuminen. Tällöin lapsi kuuluu kahteen toimeentulotukiperheeseen eikä tapaamiskustannuksia huomioida menona.

Vaikka lapsi tapaisi muuta huoltajaansa vähintään 40 % ajasta, ei tapaamista kuitenkaan tulkita vuoroasumiseksi ja lapsi kuuluu vain yhteen toimeentulotukiperheeseen.

1.6.1.2 Yksin asuva lapsi

Yksin asuva lapsi muodostaa oman toimeentulotukiperheensä ja hänelle tehdään oma laskelma. Laskelmalla huomioidaan:

- lapsen tosiasiallisesti saamat tulot, esimerkiksi tosiasiallisesti maksettu elatusapu tai lapsen tilille maksettu lapsilisä,
- lapsen käytettävissä olevat varat,
- yksin asuvan henkilön perusosa sekä

- lapsen muut perusmenot.

Yksin asuvan lapsen vanhempien elatuskyky tulee aina selvittää. Hakemusta ei kuitenkaan voida hylätä sillä perusteella, että vanhempi laiminlyö elatusvelvollisuutensa. Tällaisessa tilanteessa tulee selvittää mahdollisuus periä myönnetty toimeentulotuki takaisin vanhemmalta. Lisäksi tulee arvioida, onko tarvetta tehdä lastensuojeluilmoitus. Katso myös vanhemman elatusvelvollisuus ja lastensuojeluilmoituksen tekeminen.

Esimerkki

Elli on 16-vuotias ja muuttanut asumaan yksin omaan asuntoon. Ellin osalta on maksussa lapsilisä sekä elatustuki hänen äidilleen. Ennen päätöksen antamista Elliä kuullaan vanhemmilta saadusta elatuksesta ja Elli kertoo, ettei hän saa mitään rahaa vanhemmiltaan. Ellille tehdään oma laskelma, jossa ei huomioida lapsilisää eikä elatustukea tulona, koska Elli ei ole saanut niitä käyttöönsä. Elliä ohjataan hakemaan tuet itselleen maksuun ja päätöksellä määrätään Ellille maksettu toimeentulotuki takaisinperittäväksi hänen vanhemmiltaan, jos vanhemmat ovat tahallisesti laiminlyöneet elatusvelvollisuutensa.

Jos alaikäinen asuu esimerkiksi ystävän kanssa, huomioidaan hänelle yhteistaloudessa asuvan perusosa. Muilta osin laskelma tehdään kuten yksin asuvan lapsen kohdalla.

1.6.1.3 Alaikäisen avoliitto ja avioliitto

Jos alaikäinen asuu avoliitossa toisen henkilön kanssa, eivät he muodosta yhteistä toimeentulotukiperhettä ennen kuin molemmat osapuolet ovat täysi-ikäisiä. Alaikäisille avoliiton osapuolille tehdään erilliset laskelmat, joissa

- asumismenot on jaettu puoliksi ja
- perusosana on yhteistaloudessa asuvan perusosa.

Alaikäisen asiakkaan vanhempien elatuskyky tulee selvittää ja myönnetty toimeentulotuki voidaan tarvittaessa määrätä takaisinperittäväksi vanhemmilta. Lue lisää vanhemman elatusvelvollisuudesta.

Esimerkki

Tiia on 17-vuotias ja asuu avoliitossa 18-vuotiaan Miikan kanssa. Koska Tiia on alaikäinen, tehdään kummallekin oma erillinen laskelma. Tiiaa tulee kuulla vanhemmilta saadusta elatuksesta ennen päätöksen antamista ja Tiialle maksettu toimeentulotuki voidaan määrätä takaisinperittäväksi hänen vanhemmiltaan, jos vanhemmat ovat tahallisesti laiminlyöneet elatusvelvollisuutensa.

Jos alaikäisellä on kuitenkin avopuolisonsa kanssa yhteinen lapsi, joka asuu heidän kanssaan, muodostavat he yhteisen toimeentulotukiperheen ja heille tehdään yhteinen laskelma. Tällöinkin alaikäisen avoliiton osapuolen omien vanhempien elatuskyky tulee selvittää.

Jos alaikäinen on solminut avioliiton ja hän asuu yhteistaloudessa aviopuolisonsa kanssa, muodostavat he yhteisen toimeentulotukiperheen ja heille tehdään yhteinen laskelma. Tällöin myös elatusvelvollisuus vanhempien osalta päättyy ja siirtyy aviopuolisolle.

1.6.1.4 Muun huoltajan luona asuva lapsi

Kunnan tai hyvinvointialueen toimielimen vahvistamalla sopimuksella voidaan sopia tai tuomioistuimen päätöksellä määrätä, että lapsi asuu muun huoltajansa, kuin oman vanhempansa luona. Lapsi ei kuitenkaan muodosta yhteistä toimeentulotukiperhettä muun huoltajansa kanssa. Lapselle tehdään oma laskelma, jossa huomioidaan:

- tulona lapsilisä, elatusapu- ja tuki, lapselle kuuluvat eläkkeet sekä muut lapsen tulot, jos ne ovat maksussa lapsen tai muun huoltajan tilille,
- lapsen käytettävissä olevat varat,
- lapsen iän mukainen perusosa sekä
- lapsen muut perusmenot.

Tarvittaessa lasta tai muuta huoltajaa ohjataan hakemaan lapsen etuudet itselleen maksuun. Vanhempien elatuskyky tulee aina selvittää. Lue lisää vanhemman elatusvelvollisuudesta.

Muulle huoltajalle voidaan huomioida yksinhuoltajan perusosa, jos hänellä ei ole puolisoa.

Esimerkki

Niko on 15-vuotias ja asuu isoäitinsä Selman luona. Selma hakee molemmille toimeentulotukea ja kummankin toimeentulotuki ratkaistaan erikseen. Selman laskelmalla huomioidaan vain Selman tulot ja menot ja perusosaksi huomioidaan yksinhuoltajan perusosa. Nikolle tehdään oma laskelma, jolla huomioidaan vain Nikon tulot ja menot ja perusosaksi huomioidaan lapsen iänmukainen perusosa. Selman tilille maksettava Nikon lapsilisä huomioidaan Nikon laskelmalla tulona.

1.6.1.5 Yksityisesti sijoitettu lapsi

Yksityisesti sijoitettu lapsi on kyseessä silloin, kun vanhempi on itsenäisesti siirtänyt lapsen asumisen esimerkiksi sukulaiselleen ilman lastensuojelun myötävaikutusta. Hyvinvointialueen sosiaalihuollolla on velvollisuus selvittää sijoituksen edellytykset ja sijoituksen hyväksymisestä on tehtävä päätös. Jos sijoituksen hyväksymispäätöstä ei ole toimitettu Kelaan, tehdään lapsen toimeentulotukipäätöksen yhteydessä lastensuojeluilmoitus, johon kirjataan huoli lapsen asumisesta ja siitä, kuka hoitaa lapsen asioita. Kyse ei kuitenkaan ole yksityisestä sijoituksesta, jos lapsi asuu muun huoltajansa luona kunnan tai hyvinvointialueen toimielimen vahvistaman sopimuksen tai tuomioistuimen päätöksen perusteella. Tällöin kyseessä on muun huoltajan luona asuva lapsi.

Yksityisesti sijoitettu lapsi ei muodosta yhteistä toimeentulotukiperhettä lapsen hoitoonsa ottaneen henkilön kanssa. Lapselle tehdään oma laskelma, jossa huomioidaan:

- tulona lapsilisä, elatusapu- ja tuki, lapselle kuuluvat eläkkeet sekä muut lapsen tulot, jos ne ovat maksussa lapsen tai lapsen hoitoonsa ottaneen henkilön tilille,
- lapsen käytettävissä olevat varat,
- lapsen iän mukainen perusosa sekä
- lapsen muut perusmenot.

Yksityisesti sijoitetun lapsen huoltajalta pyydetään valtakirja, jossa annetaan lapsen hoitoonsa ottaneelle henkilölle lupa lapsen edustamiseen lapsen henkilöä koskevissa asioissa ja lupa maksaa toimeentulotuki hänen ilmoittamalleen tilille. Kiireellisessä tilanteessa valtuutus voidaan antaa suullisesti puhelimessa, mutta huoltajaa pyydetään toimittamaan jatkoa varten kirjallinen valtakirja. Vaikka valtuutusta tai valtakirjaa ei saada, lapsen hoitoonsa ottaneen henkilön laatima hakemus ratkaistaan. Lapsen hoitoonsa ottaneella henkilöllä, joka ei ole lapsen huoltaja, ei ole yleensä tiedonsaantioikeutta lasta koskeviin salassa pidettäviin tietoihin. Lue lisää lapsen asioita koskevista tiedonsaantioikeuksista.

Tuki voidaan maksaa lapsen hoitoonsa ottaneen henkilön tilille käytettäväksi lapsen elatukseen. Lapsen toimeentulotukea ei voida maksaa lapsen huoltajalle, jonka luona lapsi ei asu, koska lapsen huoltajalle ei synny lapsesta toimeentulotuesta korvattavia kustannuksia.

Lapsen päätös lähetetään lapsen nimellä osoitteeseen, jossa lapsi asuu, sekä lapsen huoltajalle. Lapsen päätöstä ei lähetetä lapsen hoitoonsa ottaneelle henkilölle.

Tarvittaessa ohjataan lasta tai lapsen hoitoonsa ottanutta henkilöä hakemaan lapsen etuudet itselleen maksuun. Yksityisesti sijoitetun lapsen vanhempien elatuskyky tulee aina selvittää. Lue lisää vanhemman elatusvelvollisuudesta.

Lapsen hoitoonsa ottaneelle henkilölle voidaan huomioida yksinhuoltajan perusosa, jos hänellä ei ole puolisoa.

1.6.1.6 Lastensuojelun sijoittama lapsi

Jos kyseessä on lastensuojelun sijoittama lapsi, lapsesta on lastensuojelun huostaanottopäätös tai sijoituspäätös joko lapsen sukulaiselle, sijaisperheeseen tai lastensuojelulaitokseen. Lastensuojelun sijoittama lapsi ei muodosta toimeentulotukiperhettä samassa taloudessa asuvien sijaisvanhempien tai muun sijaishuoltopaikan edustajan kanssa. Lastensuojelun sijoittamalla lapsella ei ole toimeentulotuen tarvetta, koska hyvinvointialue vastaa lapsen kustannuksista. Hyvinvointialue vastaa esimerkiksi lapsen:

- ravinnosta,
- asumisesta,
- harrastuksista,
- henkilökohtaisista tarpeista,
- tavanomaisista terveydenhuollon kustannuksista,
- lapsen käyttövaroista sekä
- vanhemmalle lapsen tapaamisesta aiheutuvista kustannuksista siihen saakka, kunnes sijoitus on päättynyt.

Jos lastensuojelun sijoittamalle lapselle haetaan toimeentulotukea, toimeentulotuki yleensä hylätään, koska lapsen kaikki menot korvataan lastensuojelusta. Laskelmaa ei tehdä. Tarvittaessa asiaa selvitään yhdessä hyvinvointialueen lastensuojelun kanssa.

Esimerkki

Hannan poika Kalle on huostaanotettu. Kalle on äitinsä luona viikoittain perjantaista sunnuntaihin. Hanna saa itselleen Kallesta maksettavan lapsilisän sekä elatustuen, joilla hänen tulee hyvinvointialueen mukaan kattaa Kallen tapaamisesta aiheutuneet kulut. Hannalle ei huomioida tulona näitä etuuksia eikä Hannalle huomioida menona Kallen tapaamiskuluja. Jos

Kallesta aiheutuneet tapaamiskulut ylittävät lapsilisän ja elatustuen määrän, tulee Hannan hakea niihin tukea hyvinvointialueelta, koska hyvinvointialue vastaa tapaamiskuluista koko huostaanoton ajan. Hannalle huomioidaan yksinasuvan perusosa, koska lastensuojelu vastaa Kallen kustannuksista eikä Kalle asu pysyväisluonteisesti Hannan kanssa.

Lapsen toimeentulotukipäätös lähetetään aina lapselle ja tiedoksi lapsen huoltajalle sekä hyvinvointialueen lastensuojeluun. Katso myös lisää lapsen asioita koskevista tiedonsaantioikeuksista.

Jos lapsi on lastensuojelun sijoittamana perheessä, voidaan sijaisvanhemmalle huomioida yksinhuoltajan perusosa, jos hänellä ei ole puolisoa.

1.6.1.7 Avohuolto

Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskykyä ja -mahdollisuuksia. Toimeentulotuen laskelmalla ei huomioida tulona lastensuojelulain mukaista avohuollon taloudellista tukea.

Jos lapsi asuu vanhempiensa luona, ei avohuolto vaikuta perheen toimeentulotuen ratkaisemiseen, vaan heille tehdään yhteinen päätös.

Jos perhe on lastensuojelun tukitoimena järjestetyssä perhekuntoutuksessa, selvitetään hyvinvointialueelta, mitä palveluja perhekuntoutuksessa asumiseen sisältyy. Perheelle tehdään yhteinen laskelma, vaikka toinen vanhemmista ei osallistuisi perhekuntoutukseen ja asuu perheen yhteisessä kodissa. Lapsille huomioidaan iän mukaiset perusosat perheen laskelmassa. Jos perhekuntoutuksessa asumiseen sisältyy ruokailu, vähennetään sen osuus perusosista perhekuntoutukseen osallistujilta.

Jos lapsi on avohuollon tukitoimena sijoitettu kodin ulkopuolelle, kuten sijaisperheeseen, lastensuojelu vastaa lapsen kustannuksista. Tällöin lapselle ei voida myöntää toimeentulotukea. Lapsi voi olla myös sijoitettuna vankilan perheosastolle vanhempansa luokse. Avohuollon sijoitustilanteissa toimeentulotuki ratkaistaan kuten edellä kohdassa lastensuojelun sijoittama lapsi.

1.6.2 Asevelvollinen

Asevelvollisten, varusmies- tai siviilipalvelusta suorittavien ensisijainen etuus on pääsääntöisesti sotilasavustus, joka turvaa palveluksessa olevan varusmies- tai siviilipalvelusta suorittavan ja hänen omaisensa toimeentuloa palveluksen aikana. Sotilasavustuksessa omaisena pidetään tietyin edellytyksin muun muassa aviopuolisoa, avopuolisoa tai huollettavaa lasta. Tarvittaessa varusmies- tai siviilipalvelusta suorittavalla sekä hänen perheellään voi olla oikeus perustoimeentulotukeen.

Palvelusta suorittavalle voidaan sotilasavustuksena myöntää asumisavustusta ja opintolainan korkomenoja, jos ne erääntyvät maksettaviksi palvelusaikana tai palveluksen päättymiskuukauden aikana. Jos palvelusta suorittava on määrätty maksamaan elatusapua lapsestaan, mutta hän ei pysty maksamaan sitä palveluksensa aikana, Kela maksaa lapselle elatusavun suuruisen määrän. Lisäksi palvelusta suorittavalle maksetaan päivärahaa ja heillä on oikeus muun muassa maksuttomiin palvelus- ja lomamatkoihin.

Palveluksessa olevan päivärahoja tai opintolainan korkomenoja vastaavaa osaa sotilasavustuksesta ei huomioida tulona perustoimeentulotuessa palveluksen aikana. Palvelusta suorittavalla ei ole oikeutta perustoimeentulotuen perusosaan, koska hän saa palveluspaikassa maksuttoman majoituksen, ruoan ja vaatetuksen tai korvaavan tuen. Loma-ajalta ei ole myöskään oikeutta perustoimeentulotuen perusosaan, koska asevelvollisella on mahdollisuus turvata toimeentulo loma-ajalta esimerkiksi jäämällä palveluspaikkaan loma-ajaksi. Kertausharjoitus ei vaikuta perusosan määrään eikä sen aikana mahdollisesti maksettuja päivärahoja ei huomioida tuloksi.

Jos palvelusta suorittavalla on muilla perusmenoilla katettavia menoja, joita puolustusvoimat tai siviilipalveluksen palveluspaikka ei kata, hänellä voi olla oikeus saada perustoimeentulotukea. Tällaisia menoja voivat olla esimerkiksi kotivakuutusmaksu tai lapsen tapaamisesta aiheutuvat menot. Palvelusaikana puolustusvoimat tai siviilipalveluspaikka järjestää terveydenhuollon palvelut ja lääkkeet palvelusta suorittaville maksutta. Jos hakija esittää selvitystä tarpeellisesta lääkemenosta, jota puolustusvoimat tai siviilipalveluspaikka ei poikkeuksellisesti kata, voidaan myöntää rajattu maksusitoumus tarpeelliseen lääkkeeseen.

Asevelvollisen omaiselle voidaan sotilasavustuksena myöntää perusavustusta, asumisavustusta ja erityisavustusta. Asevelvollinen ja hänen puolisonsa katsotaan kuuluvan samaan toimeentulotukiperheeseen ja heille tehdään yhteinen toimeentulotuen päätös. Asevelvollisen puolisolle huomioidaan yhteistaloudessa asuvan perusosa ja hänelle mahdollisesti myönnetty sotilasavustus huomioidaan laskelmalla tulona. Tuloina ei huomioida sotilasavustuksena korvattavia opintolainan korkomenoja tai erityisavustuksena korvattavia lasten hoitoon liittyviä menoja.

Hakija voi hakea tarvittaessa myös täydentävää tai ehkäisevää toimeentulotukea hyvinvointialueelta.

Varusmies- tai siviilipalveluksen päättymisen jälkeen maksetut päivärahaerät katsotaan aina tuloksi.

Esimerkki

Eero ja Anni ovat avoliitossa eikä heillä ole lapsia. He saavat yleistä asumistukea. Eero on aloittanut varusmiespalveluksen. Annin ei ole mahdollista saada sotilasavustusta asevelvollisen avopuolisona. Perheen hakiessa toimeentulotukea laskelmalla otetaan tulona huomioon yhteiseen asuntoon myönnetty yleinen asumistuki ja Eeron sotilasavustus, joka kattaa Eeron osuuden asumismenoista siltä osin kuin asumistuki ei sitä kata. Menoksi viedään asunnon vuokra ja Annille yhteistaloudessa asuvan perusosa. Eerolla ei ole oikeutta varusmiespalveluksen ajalta perusosaan. Jos Eerolla on muita perusmenoja, hakemuksen käsittelyn yhteydessä selvitetään, onko meno mahdollista kattaa puolustusvoimien toimesta tai sotilasavustuksella. Tarvittaessa kyseiset menoerät voidaan huomioida laskelmalla yleisten myöntämiskriteerien mukaisesti.

Esimerkki

Pekka suorittaa asevelvollisuutta ja hänellä on avopuoliso ja yhteinen lapsi. Perheen tuloina laskelmalla ovat yleinen asumistuki ja sotilasavustus pois lukien opintolainan korkomenoja vastaavaa osaa sotilasavustuksesta. Lisäksi Pekalle maksetaan päivärahaa, jota ei huomioida palveluksen aikana. Koska Pekka saa palveluspaikassa maksuttoman majoituksen, muonituksen ja vaatetuksen, laskelmalla ei huomioida Pekan perusosaa menona

asepalveluksen ajalta. Puolison perusosaksi huomioidaan yhteistaloudessa asuvan perusosa ja lapselle lapsen perusosa.

Katso esimerkki miten toimitaan, kun asevelvollisuus alkaa kesken kuukauden.

1.6.3 Hakijan tai perheenjäsenen kuolema

Hakemus voidaan ratkaista, kun henkilön kuolintieto on päivittynyt väestötietojärjestelmään. Hakemus voidaan kuitenkin ratkaista myös ennen kuolintiedon päivittymistä väestötietojärjestelmään, jos tieto saadaan luotettavasta lähteestä kuten esimerkiksi lesken tai lapsen yhteydenotosta.

Kuolleen henkilön hakemuksen käsittely riippuu siitä, onko

- toimeentulotuen hakemus ollut vireillä ennen kuolemaa tai
- asiakkaalle jo ehditty tehdä päätös perustoimeentulotuesta kuolinkuukaudelle tai
- kyseessä uusi hakemus.

Jos kuolleella henkilöllä tai hänen perheellään ei ole ollut kuolinkuukaudelle päätöstä perustoimeentulotuesta, tulee perustoimeentulotuki ratkaista takautuvasti. Lue lisää ratkaisemisesta kohdasta Hakijalla tai perheenjäsenellä ei ole päätöstä kuolinkuukaudelle. Hakemus jätetään kuolleen henkilön nimellä, jos hän oli yksinasuva. Hakemuksen voi tehdä kuolinpesän hoitaja, sosiaalitoimen työntekijä, pesänselvittäjä tai kuolinpesän yhteishallinnossa pesän osakas muiden valtuuttamana. Jos kuollut henkilö on ollut avio- tai avoliitossa, hakijana voi olla edellä mainittujen lisäksi vainajan puoliso.

Jos kuolleella henkilöllä tai hänen perheellään on ollut kuolinkuukaudelle päätös perustoimeentulotuesta, tehdään tarkistus kuolinkuukaudelle.

Kuolleen henkilön tuloina huomioidaan kaikki ne tulot, jotka hänelle on maksettu kuolinkuukaudelta. Suurin osa etuuksista maksetaan normaalisti siltä kuukaudelta, jonka aikana henkilö kuolee ja etuudet lakkautetaan kuolemaa seuraavan kuukauden alusta alkaen. Maksetut etuudet ja niiden määrät tarkistetaan etuusjärjestelmistä, jotta ne tulevat huomioiduksi oikein. Muista vainajan tuloista ilmoitetaan hakemuksella ja liitteillä, ja esimerkiksi mahdolliset palkkatulot huomioidaan normaalisti laskelmalla kuolinkuukauden tulona.

Jos kuolleelle henkilölle on ehditty maksaa kuolinkuukautta seuraavan kuukauden toimeentulotuki, pyydetään kuolinpesää palauttamaan liikaa maksettu toimeentulotuki Kelaan. Jos maksettavaa tulee esimerkiksi kuolleen henkilön elinaikana erääntyneiden laskujen tai muutoksenhaun kautta, maksetaan nämä erät kuolinpesälle.

Lue lisää kuolleen henkilön hakemuksen käsittelystä.

Hautausavustus

Hyvinvointialueet vastaavat hautausavustuksen myöntämisestä ja edellyttävät perustoimeentulotuen ratkaisemista ennen hautausavustuksen käsittelyä. Hautausavustusta koskeva perustoimeentulotuki joudutaan usein ratkaisemaan puutteellisilla tiedoilla, mikä tulee todeta päätöksessä. Esimerkiksi vainajan tiliotteita ei useimmissa tapauksissa ole käytettävissä, koska kuolinpäivän jälkeen pankki luovuttaa henkilön tilitiedoista vain saldotositteen kuolinpäivältä ilman erityisiä asiakirjoja. Omaisilla ei myöskään ole välttämättä tarkkaa tietoa vainajan tuloista ja menoista. Tästä syystä perustoimeentulotuki pyritään ratkaisemaan Kelassa jo käytettävissä olevilla sekä hakemuksen liitteenä toimitettujen asiakirjojen tiedoilla.

Eläkkeiden ennakonpidätysprosentin saa usein selville kansaneläkkeestä tai eläketulon ennakonpidätyksen voi arvioida esimerkiksi Veronmaksajien verkkosivun avulla.

Jos kuollut henkilö on ollut perustoimeentulotuen saajana jo ennen kuolemaansa ja hänellä on voimassa oleva päätös perustoimeentulotuesta, toimitetaan Kelaan saapuva hautausavustushakemus suoraan hyvinvointialueelle kaikkine liitteineen. Hautausavustusta käsiteltäessä tulee lisäksi varmistaa, että muihin etuuksiin on välittynyt tieto asiakkaan menehtymisestä.

1.6.3.1 Hakijalla tai perheenjäsenellä on hakemus vireillä ennen kuolemaa tai voimassa oleva päätös kuolinkuukaudelle

Yksin asuva

Kuolleen henkilön toimeentulotuki ratkaistaan tai tarkistetaan kuolinkuukaudelta riippuen siitä, onko hakemus ehditty jo ratkaista ja toimeentulotukipäätös antaa. Perusosa huomioidaan kuolinpäivään saakka. Kuolleen henkilön jo myönnetty perustoimeentulotuki lakkautetaan seuraavasta maksamattomasta erästä alkaen. Kuolleen henkilön maksusitoumukset lakkautetaan kuoleman jälkeiseen päivään.

Jos kuolleen henkilön muihin perusmenoihin kuuluvia laskuja toimitetaan kuolinpäivän jälkeen, ne huomioidaan menona perustoimeentulotuen laskelmalla silloin kun niiden eräpäivä on ennen kuolinpäivää tai kuolinpäivänä. Jos laskun eräpäivä on kuolinpäivän jälkeen, vainajan muiden perusmenojen laskut kuuluvat kuolinpesän velkoihin.

Jos laskelmalle on viety menoja, joiden eräpäivä on kuolinpäivän jälkeen, ne tulee poistaa laskelmalta ja lähettää laskut maksettavaksi kuolinpesälle. Maksamattomat laskut kirjataan kuolinpesän velkoina perukirjaan ja ne maksetaan kuolinpesän varallisuudesta. Omaisilla ei ole velvollisuutta maksaa kuolinpesän veloiksi luettavia laskuja.

Päätös ja erääntyvät laskut lähetetään kuolinpesälle joko kuolinpesän hoitajan osoitteella tai jos se ei ole tiedossa, vainajan kotiosoitteella.

Perheellinen

Jos kuollut henkilö on perheellinen ja perheelle on myönnetty perustoimeentulotuki, tarkistetaan perheen päätös ja poistetaan kuolleen henkilön henkilökohtaiset menot (esimerkiksi terveydenhuoltomenot) kuolinkuukauden laskelmalta.

Kuolleen henkilön maksusitoumukset lakkautetaan kuoleman jälkeiseen päivään.

Lue lisää kuolleen henkilön hakemuksen käsittelystä.

1.6.3.2 Hakijalla tai perheenjäsenellä ei ole päätöstä kuolinkuukaudelle

Yksin asuva

Jos yksinasuvalla ei ole ollut vireillä toimeentulotukiasiaa ennen kuolemaansa eikä päätöstä perustoimeentulotuesta kuolinkuukaudelle, hakemus ratkaistaan ja oikeus perustoimeentulotukeen hylätään. Kuolleelle henkilölle tehdään kuitenkin laskelma hautausavustusta varten siltä kuukaudelta, jona vainaja on menehtynyt riippumatta siitä, mikä hakuaika hakemukselle ilmoitetaan.

Jos kuolleen henkilön vielä eläessä ei ole haettu perustoimeentulotukea, ei yleensä voida katsoa olevan enää jo elettyyn aikaan kohdistuvaa toimeentulotuen tarvetta kuolleen henkilön oikeudenomistajien hakiessa perustoimeentulotukea. Kuolleen henkilön oikeudenomistajilla on kuitenkin oikeus jatkaa kuolleen henkilön vireille paneman asian hoitamista esimerkiksi muutoksenhaun kautta.

Perheellinen

Perheen toimeentulotuki ratkaistaan kuolinkuukaudelta. Kuolleen henkilön perusosa huomioidaan kuolinpäivään saakka.

Laskut kirjataan kuolinpesän velkoina perukirjaan ja ne maksetaan kuolinpesän varallisuudesta, jos laskun eräpäivä on kuolinpäivän jälkeen. Omaisilla ei ole velvollisuutta maksaa kuolinpesän veloiksi luettavia laskuja. Vaikka esimerkiksi leski olisi maksanut omista tuloistaan kuolinpesän velkoihin kuuluvan laskun, ei laskua huomioida perustoimeentulotuen menona. Poikkeuksen kuitenkin muodostavat perheellisen vainajan kohdalla välttämättömät asumismenot, kuten vuokra, vesi, sähkö tms., jotka voidaan huomioida asumisen turvaamiseksi aina menona, vaikka ne olisivat olleet vainajan nimissä. Asiakasta tulee kuitenkin ohjeistaa siirtämään välttämättömiin asumismenoihin liittyvät sopimukset omiin nimiinsä mahdollisimman pian. Katso myös siirtymäaikaa koskeva ohjeistus asumismenoihin liittyen.

Päätös ja kuolleen henkilön laskut lähetetään puolisolle.

Lue lisää kuolleen henkilön hakemuksen käsittelystä.

1.6.4 Jälkihuolto

Jälkihuolto on sijaishuollon tai pitkän avohuollon sijoituksen päättymisen jälkeen lastensuojelulain nojalla annettavaa taloudellista ja muuta tukea. Hyvinvointialueen velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy 5 vuoden kuluttua siitä, kun lapsi on sijoittamisen päättymisen jälkeen ollut viimeksi lastensuojelun asiakas ja viimeistään, kun nuori täyttää 23 vuotta.

Opintolaina

Jälkihuollossa olevan nuoren tulee nostaa opintolaina. Jos jälkihuollossa olevalle on ennen lainmuutosta 1.2.2026 annettu päätös, jossa on kerrottu, että opintolainaa ei tarvitse nostaa, edellytetään opintolainan nostamista 1.8.2026 alkaen.

Itsenäistymisvarat

Jälkihuollossa olevalle nuorelle on voinut kertyä lastensuojelulain mukaisia itsenäistymisvaroja. Itsenäistymisvaroja ei huomioida varoina jälkihuollon aikana 1.5.2026 alkaen, kun niitä annetaan nuoren käyttöön.

Itsenäistymisvaroja ei huomioida tulona myöskään silloin, kun niitä on tarkoitus käyttää perustoimeentulotuen muihin perusmenoihin esimerkiksi vuokravakuuteen. Tällöin kyseistä menoa ei huomioida myöskään perustoimeentulotuessa.

Jälkihuollon päättyessä tai viimeistään nuoren täyttäessä 23-vuotta, hän saa jäljelle jääneet itsenäistymisvarat käyttöönsä. Varat huomioidaan jälkihuollon päätyttyä varallisuutena laskelmassa. Jälkihuollon päätyttyä toimeentulotukihakemuksen liitteeksi on toimitettava hyvinvointialueen selvitys itsenäistymisvarojen määrästä.

Asumisen ja toimeentulon turvaaminen jälkihuollossa

Kun riittämätön toimeentulo, puutteelliset asumisolot tai asunnon puuttuminen ovat olennaisena esteenä jälkihuollon piirissä olevan kuntoutumiselle, hyvinvointialueen on viivytyksettä järjestettävä riittävä taloudellinen tuki sekä korjattava asumisoloihin liittyvät puutteet tai järjestettävä tarpeen mukainen asunto. Tällä perusteella hyvinvointialueelta saatua taloudellista tukea ei huomioida tulona.

1.6.5 Hyvinvointialueen järjestämät sosiaali- ja terveydenhuollon avo- ja laitospalvelut

Hyvinvointialueet tukevat asumista järjestämällä avo- ja laitospalveluita. Hyvinvointialueet voivat järjestää avo- ja laitospalveluita itsenäisesti tai ostamalla palvelut muilta hyvinvointialueilta tai yksityisiltä palveluntuottajilta. Hyvinvointialue voi myös myöntää palvelusetelin, jolla palvelun voi ostaa.

Hyvinvointialueet perivät järjestämästään sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista asiakasmaksuja. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista määrätyt asiakasmaksut ovat tasasuuruisia tai asiakkaan maksukyvyn mukaan määräytyviä tulosidonnaisia maksuja. Asiakasmaksuista huomioidaan perustoimeentulotuessa menoina ne osuudet, jotka kuuluvat muihin perusmenoihin.

Asiakasta ohjataan ensisijaisesti hakemaan kaikkiin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuihin asiakasmaksun alentamista. Lue lisää asiakasmaksun alentamisesta tai perimättä jättämisestä.

1.6.5.1 Avohuollon asumispalvelut

Hyvinvointialueet voivat hankkia ja tarjota sosiaalihuollon asumiseen, hoivaan ja huolenpitoon liittyviä palveluja avohuoltona. Sosiaalihuollon asumispalveluja järjestetään henkilöille, jotka erityisestä syystä tarvitsevat apua tai tukea asumisessa tai asumisensa järjestämisessä. Avohuollon asumispalvelun muotoja ovat:

- kotiin annettavat palvelut,
- yhteisöllinen asuminen, (aiemmin palveluasuminen)
- pitkäaikainen ympärivuorokautinen palveluasuminen (aiemmin pitkäaikainen tehostettu palveluasuminen) ja
- pitkäaikainen perhehoito.

1.6.5.1.1 Kotiin annettavat palvelut

Sosiaalihuollon palveluja järjestetään yleensä niin, että asiakas asuu kotona. Kotiin annettavilla palvelulla tarkoitetaan kotihoitoa. Kotihoito pitää sisällään kotipalvelun ja kotisairaanhoidon. Kotihoidolla tarkoitetaan palvelua, jolla huolehditaan, että henkilö suoriutuu jokapäiväiseen elämään kuuluvista toiminnoista kodissaan ja asuinympäristössään. Kotihoidon lisäksi asiakkaalle voidaan tarjota tarpeen mukaan tukipalveluita.

Kotihoito

Kotiin annettavista palveluista hyvinvointialue perii tulosidonnaisen kuukausimaksun, joka määräytyy

- palvelupäätökseen kirjattujen palvelutuntien määrän,
- asiakkaan maksukyvyn ja
- perheen koon mukaan.

Kotihoidon laskut voidaan huomioida menona ja niistä ei pyydetä erittelyä.

Tukipalvelut

Hyvinvointialue voi järjestää tukipalveluita ja periä niistä erillisen maksun. Tukipalveluita ovat:

- ateriapalvelu
- vaatehuoltopalvelu
- siivouspalvelu
- asiointipalvelu
- osallisuutta ja sosiaalista kanssakäymistä edistävä tai tukeva palvelut.
- turvapalvelut (turvapuhelin, turvaranneke ja hälytyskäynnit)

Tukipalveluita ei huomioida menona perustoimeentulotuessa, sillä ne sisältyvät perusosaan. Tästä poikkeuksena ovat hyvinvointialueen järjestämät turvapalvelut, jotka voidaan huomioida perustoimeentulotuessa menona. Turvapalvelu voi olla hyvinvointialueen tai hyvinvointialueen ostopalveluntuottajan laskuttama. Asiakkaan itse hankkimia turvapalveluja yksityisiltä palvelujentuottajilta ei huomioida menona.

Poikkeuksellisesti tukipalveluista aiheutuvia menoja voidaan asiakkaan pyynnöstä siirtää suoraan hyvinvointialueelle käsiteltäväksi.

Perustoimeentulotuen hakemuksen ratkaisemiseksi tarvitaan asiakasmaksupäätös. Jos hyvinvointialue on järjestänyt asiakkaalle tukipalveluna turvapalvelun tai kotisairaanhoidon, niin silloin tarvitaan selvitys turvapalvelun osuudesta sekä kotisairaanhoidon laskut.

Kotipalvelu-termiä käytetään jatkossa enää lapsiperheiden kotipalvelusta, joka on jatkossa oma palvelunsa.

Jos asiakkaalle syntyy toimeentulotukioikeus, ohjaa asiakasta ensisijaisesti hakemaan asiakasmaksun alentamista tai perimättä jättämistä hyvinvointialueelta.

Lue lisää avo- ja laitospalvelut prosessista.

1.6.5.1.2 Yhteisöllinen asuminen

Yhteisöllisellä asumisella tarkoitetaan hyvinvointialueen järjestämää asumista esteettömässä ja turvallisessa asumisyksikössä, jossa henkilön hallinnassa on hänen tarpeitaan vastaava asunto ja jossa asukkaille on tarjolla sosiaalista kanssakäymistä edistävää toimintaa.

Yhteisöllistä asumista järjestetään henkilölle, jonka

- toimintakykynsä on alentunut ja
- hoidon ja huolenpidon tarve on kohonnut korkean iän, sairauden, vamman tai muun vastaavaan syyn vuoksi

Yhteisöllisessä asumisessa henkilölle järjestetään esteetön asunto ja mahdollisuus sosiaalista kanssakäymistä edistävään toimintaan. Esteettömästä asunnosta henkilö maksaa vuokraa. Yhteisöllisestä asumisesta ei peritä erillistä asiakasmaksua. Asiakkaalle voidaan myöntää kotihoidon palveluita yhteisölliseen asumiseen ja niiden maksu peritään kotihoidon maksuperusteiden mukaisesti.

Yhteisöllisessä asumisessa asiakkaalle voidaan järjestää myös tarpeen mukaan tukipalveluita (esimerkiksi ateriapalvelu, vaatehuolto tai sosiaalista kanssakäymistä edistävä toiminta), joista peritään erillinen maksu.

Kotihoito

Yhteisöllisessä asumisessa henkilölle voidaan myöntää kotiin annettavia palveluita, josta hyvinvointialue perii tulosidonnaisen kuukausimaksun. Kotihoidon lasku huomioidaan menona ja niistä ei pyydetä erittelyä.

Tukipalvelut

Hyvinvointialue voi järjestää tukipalveluita ja periä niistä erillisen maksun. Tukipalveluita ovat:

- ateriapalvelu
- vaatehuoltopalvelu
- siivouspalvelu
- asiointipalvelu
- turvapalvelut (turvapuhelin, turvaranneke ja hälytyskäynnit)
- osallisuutta ja sosiaalista kanssakäymistä edistävä tai tukeva palvelut.

Tukipalveluita ei huomioida menona, sillä ne sisältyvät perusosaan. Tästä poikkeuksena ovat hyvinvointialueen järjestämät turvapalvelut, jotka voidaan huomioida perustoimeentulotuessa menona. Asiakkaan itse hankkimia turvapalveluja yksityisiltä palvelujentuottajilta ei huomioida menona.

Poikkeuksellisesti tukipalveluista aiheutuvia menoja voidaan asiakkaan pyynnöstä siirtää suoraan hyvinvointialueelle käsiteltäväksi.

Perustoimeentulotuen hakemuksen ratkaisemiseksi tarvitaan asiakasmaksupäätös. Jos hyvinvointialue on järjestänyt asiakkaalle tukipalveluna turvapalvelun tai kotihoidon, niin silloin tarvitaan selvitys turvapalvelun osuudesta sekä kotihoidon laskut.

Jos asiakkaalle syntyy toimeentulotukioikeus, ohjataan asiakasta ensisijaisesti hakemaan asiakasmaksun alentamista tai perimättä jättämistä hyvinvointialueelta.

1.6.5.1.3 Pitkäaikainen ympärivuorokautinen palveluasuminen

Pitkäaikaista ympärivuorokautista palveluasumista (jatkossa ympärivuorokautinen palveluasuminen) järjestetään henkilöille, joilla hoidon ja huolenpidon tarve on ympärivuorokautista. Ympärivuorokautisesta palveluasumisesta hyvinvointialue perii tulosidonnaisen asiakasmaksun, joka kattaa asiakkaan saaman palvelun kokonaisuudessaan, mukaan lukien esimerkiksi ateriat.

Asiakkaalle jätetään asiakasmaksua määritettäessä käyttövara, jonka määrä on vähintään 195 euroa kuukaudessa vuonna 2026 (182 euroa kuukaudessa vuonna 2025). Ympärivuorokautisessa palveluasumisessa asiakas maksaa käyttövarallaan esimerkiksi

- mahdollisten kuljetusten omavastuuosuudet (vastaavat matkat, joiden katsotaan kuuluvan toimeentulotuen perusosaan muun muassa asiointimatkat kauppaan ja apteekkiin)
- vaatteet
- henkilökohtaisen hygienian
- puhelimesta aiheutuvat kulut
- muut mahdolliset kulut, jotka eivät sisälly palveluun.

Tulona perustoimeentulotuessa huomioidaan asiakasmaksupäätöksessä asiakkaan henkilökohtaiseen käyttöön varattu määrä, joka on vähintään 195 euroa kuukaudessa vuonna 2026 (182 euroa kuukaudessa vuonna 2025). Tulona huomioidaan myös kaikki tulot, joita ei ole huomioitu asiakasmaksua laskettaessa.

Asiakkaan varallisuus huomioidaan laskelmalla varoina niin kauan kuin ne ovat tosiasiallisesti asiakkaan käytettävissä. Lue lisää kohdasta Varat.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulaissa on määritelty asiakkaan omaan käyttöön jätettävä vähimmäiskäyttövara. Perustoimeentulotuessa ympärivuorokautisessa palveluasumisessa olevan henkilön perusosaa vastaavana määränä pidetään sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulaissa määriteltyä vähimmäiskäyttövaraa, joka on 195 e/kk vuonna 2026 (182 euroa/kk vuonna 2025).

Pitkäaikaisen ympärivuorokautisen palveluasumisen asiakasmaksua ei huomioida menona. Poikkeuksellisesti ympärivuorokautisen palveluasumisen asiakasmaksu voidaan asiakkaan pyynnöstä siirtää suoraan hyvinvointialueelle käsiteltäväksi.

Asiakkaan laskelmalla voidaan huomioida menona muita perusmenoja (pois lukien asumismenot, jotka on vähennetty asiakasmaksupäätöksellä) esimerkiksi

- sairaalalasku,
- terveydenhuollon matkakulut,
- lääkkeet tai
- henkilöasiakirja.

Ympärivuorokautisessa palveluasumisen asumismenoja (esimerkiksi vuokra, sähkö ja kotivakuutus) ei huomioida perustoimeentulotuen laskelmalla menona, jos ne on vähennetty kokonaan asiakasmaksua määriteltäessä. Asumismenoista voidaan huomioida menona se osuus, jota ei ole vähennetty asiakasmaksupäätöksellä.

Esimerkki

Salla on ympärivuorokautisessa palveluasumisessa. Sallan vuokra on 600 euroa sekä hänellä on 30 euron sähkölasku. Asumismenot Salla maksaa itse. Asiakasmaksupäätöksessä on asiakasmaksua määriteltäessä vähennetty vuokrasta 550 euroa sekä sähkömenosta 20 euroa. Asiakasmaksupäätöksellä on määritelty Sallan henkilökohtaiseksi käyttövaraksi 195 euroa. Perustoimeentulotuen laskelmalla huomioidaan tulona henkilökohtainen käyttövara 195 euroa. Asumismenoista voidaan huomioida menona se osuus, jota ei ole vähennetty asiakasmaksupäätöksellä. Menona huomioidaan Sallan vuokrasta 50 euroa ja sähkölaskusta 10 euroa sekä perusosaa vastaavana määränä 195 euroa.

Jos asiakkaalle syntyy toimeentulotukioikeus, ohjaa asiakasta ensisijaisesti hakemaan asiakasmaksun alentamista tai perimättä jättämistä hyvinvointialueelta.

Lue lisää avo- ja laitospalvelut - prosessista.

1.6.5.1.4 Pitkäaikainen perhehoito

Pitkäaikaisella perhehoidolla (jatkossa perhehoito) tarkoitetaan henkilön hoidon tai muun osa- tai ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä perhehoitajan yksityiskodissa tai hoidettavan kotona.

Perhehoidosta hyvinvointialue perii tulosidonnaisen asiakasmaksun, joka kattaa asiakkaan saaman palvelun kokonaisuudessaan, mukaan lukien esimerkiksi ateriat.

Perhehoito huomioidaan perustoimentulotuessa samalla tavalla kuin ympärivuorokautinen palveluasuminen. Lue lisää pitkäaikaisesta ympärivuorokautisesta palveluasumisesta.

Pitkäaikaisen perhehoidon ohje ei koske:

- lastensuojelun perhehoitoa
- kehitysvammaisten erityishuollon perhehoitoa
- vammaisuuden perusteella järjestettäviä perhehoidon palveluja ja tukitoimia
- perhehoitoa, joka järjestetään lääkinnällisenä kuntoutuksena laitoksessa.

Näiden osalta tulee selvittää tarkemmin miltä osin perhehoidon menoja voidaan huomioida perustoimeentulotuessa muina perusmenoina. Tarvittaessa pyydetään erittelyt palveluun liittyvistä menoista, jos ne eivät selviä asiakasmaksupäätökseltä.

1.6.5.1.5 Sosiaalihuoltolain mukainen tasasuuruinen asiakasmaksu

Sosiaalihuoltolain mukainen tasasuuruinen asiakasmaksu voi olla esimerkiksi lyhytaikaisessa ympärivuorokautisessa palveluasumisessa tai lyhytaikaisessa perhehoidossa.

Perustoimeentulotuessa voidaan huomioida sosiaalihuoltolain mukaan määrätystä tasasuuruisesta asiakasmaksusta se osuus, joka kuuluu muihin perusmenoihin. Asiakasmaksu sisältää yleensä menoja, jotka eivät ole toimeentulotuessa huomioitavia menoja.

Perustoimeentulotuen hakemuksen ratkaisemiseksi tarvitaan erittelyt maksuun liittyvistä menoista. Erittelyistä pitää käydä ilmi eri palveluiden osuudet euroissa tai niiden prosenttiosuudet koko maksun määrästä. Jos asiakasmaksun sisällöstä ei saada riittäviä tietoja, ei asiakasmaksua huomioida menona. Jos asiakkaalle on tehty asiakasmaksupäätös, niin se tulee toimittaa Kelaan.

Lue lyhytaikaisen laitoshoidon asiakasmaksun huomioimisesta kohdasta lyhytaikainen laitoshoito.

Jos asiakkaalle syntyy toimeentulotukioikeus, ohjaa asiakasta ensisijaisesti hakemaan asiakasmaksun alentamista tai perimättä jättämistä hyvinvointialueelta.

1.6.5.2 Laitospalvelut

Laitoshoidolla tai sitä vastaavalla hoidolla tarkoitetaan ylläpidon, hoidon ja huolenpidon sisältävää toimintaa. Se järjestetään sairaalan tai terveyskeskuksen vuodeosastolla tai vastaavassa sosiaalihuollon laitoksessa, kuten vanhainkodissa tai päihdehuoltolaitoksessa.

Laitospalveluita järjestetään lyhyt- tai pitkäaikaisena hoitona, josta peritään laitoshoidon asiakasmaksu.

- Lyhytaikaisesta laitoshoidosta peritään terveydenhuoltolain tai sosiaalihuoltolain mukainen tasasuuruinen asiakasmaksu.
- Pitkäaikaisesta laitoshoidosta peritään hyvinvointialueen asiakasmaksupäätöksen mukainen tulosidonnainen asiakasmaksu.

1.6.5.2.1 Lyhytaikainen laitoshoito

Lyhytaikaiseen laitoshoitoon sisältyy hoidon lisäksi ravinto, lääkkeet, puhtaus, vaatetus sekä sosiaalista hyvinvointia edistävät palvelut. Lyhytaikaisesta laitoshoidosta voi olla määrätty terveydenhuoltolain tai sosiaalihuoltolain mukainen tasasuuruinen lyhytaikaisen laitoshoidon maksu. Tässä ohjeistuksen kohdassa käsitellään terveydenhuoltolain mukaista lyhytaikaista laitoshoitoa. Lue lisää sosiaalihuoltolain tai päihdehuoltolain mukaisesta lyhytaikaisesta laitoshoidosta.

Perustoimeentulotuessa huomioidaan tasasuuruinen lyhytaikaisen laitoshoidon maksu sen kuukauden menona, jolloin lasku lyhytaikaisesta laitoshoidosta erääntyy. Lyhytaikaisen laitoshoidon aikana asiakkaalle voidaan huomioida perustoimeentulotuessa muita perusmenoja menona, esimerkiksi oman asunnon vuokra-, sähkö- ja vakuutusmaksu.

Alle tai tasan 30 vuorokautta kestävä lyhytaikainen laitoshoito ei vaikuta asiakkaan perusosaan. Kun laitoshoito kestää yli 30 vuorokautta, yli menevien päivien ajalta huomioidaan menona päiväkohtainen perusosa. Päiväkohtainen perusosa on 1/30 koko kuukauden perusosasta, josta on vähennetty ravintomenojen osuus (49 %). Aika lasketaan laitoshoidon alkamisesta.

Yksittäiset kotonaolopäivät (1–5 päivää kuukaudessa) laitoshoidon aikana eivät vaikuta perusosan määrään. Jos kotonaolopäiviä on kuukaudessa yli 5, voidaan asiakkaalle huomioida kotonaolopäiville täysi perusosa.

Jos asiakas on säännöllisesti viikon laitoshoidossa ja viikon kotona (intervalli- tai vuorohoito), hänelle huomioidaan laitoshoitojaksolla perusosa vähennettynä ravintomenoilla. Kotonaolojaksolla asiakkaalle huomioidaan täysi perusosa.

Jos asiakkaalle syntyy toimeentulotukioikeus, ohjaa asiakasta ensisijaisesti hakemaan asiakasmaksun alentamista tai perimättä jättämistä hyvinvointialueelta.

Lue lisää avo- ja laitospalvelut -prosessista.

1.6.5.2.2 Pitkäaikainen laitoshoito

Laitoshoito on pitkäaikaista, kun siitä on määrätty hyvinvointialueen asiakasmaksupäätöksen mukainen tulosidonnainen pitkäaikaisen laitoshoidon asiakasmaksu. Pitkäaikaisen laitoshoidon asiakasmaksu määräytyy asiakkaan maksukyvyn mukaan. Asiakasmaksu on enintään 85 % laitoshoidossa olevan tuloista. Jos pitkäaikaisessa laitoshoidossa oleva on ennen laitoshoitoa elänyt avio- tai avoliitossa ja laitoshoidossa oleva on suurempituloinen, hoitomaksu on 42,5 % puolisoiden yhteenlasketuista tuloista. Jos molemmat puolisot ovat pitkäaikaisessa laitoshoidossa, asiakasmaksu määräytyy yksin asuvan mukaan. Asiakkaalle jätetään asiakasmaksua määritettäessä käyttövara, jonka määrä on vähintään 131 euroa kuukaudessa vuonna 2026 (122 euroa kuukaudessa vuonna 2025).

Pitkäaikaisessa laitoshoidossa olevalla henkilöllä ei yleensä ole perustoimeentulotuen tarvetta, koska laitos vastaa ylläpidosta. Pitkäaikainen laitoshoito sisältää yleensä aina lääkkeet, asumisen ja ravinnon.

Tulona huomioidaan asiakasmaksupäätöksessä asiakkaan henkilökohtaiseen käyttöön varattu määrä, joka on vähintään 131 euroa kuukaudessa vuonna 2026. (122 euroa kuukaudessa vuonna 2025). Tulona huomioidaan myös kaikki tulot, joita ei ole huomioitu asiakasmaksua laskettaessa.

Asiakkaan varallisuus huomioidaan laskelmalla varoina niin kauan kuin ne ovat tosiasiallisesti asiakkaan käytettävissä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain mukaan hyvinvointialueen on asiakasmaksua määrätessään huolehdittava, että asiakkaan henkilökohtaiseen käyttöön jää käyttövara. Henkilökohtaiseen käyttöön varattu käyttövara vaihtelee asiakkaan tulojen mukaan. Pitkäaikaisessa laitoshoidossa olevan henkilön perusosaa vastaavana määränä pidetään perustoimeentulotuessa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulaissa määriteltyä vähimmäiskäyttövaraa, joka on 131 euroa/kk vuonna 2026 (122 euroa/kk vuonna 2025).

Pitkäaikaisessa laitoshoidossa olevalle henkilölle voidaan huomioida perustoimeentulotukeen kuuluvia muita perusmenoja, jos ne eivät sisälly laitoksen tarjoamaan ylläpitoon (esimerkiksi silmälasit). Ennen näiden menojen huomioimista, tulee selvittää laitoksesta niiden mahdollinen korvattavuus.

Jos asiakkaalle syntyy toimeentulotukioikeus, ohjaa asiakasta ensisijaisesti hakemaan asiakasmaksun alentamista tai perimättä jättämistä hyvinvointialueelta.

Lue lisää avo- ja laitospalvelut prosessista.

1.6.5.3 Vammaispalvelulain mukainen asiakasmaksu

Vammaispalvelulain mukaiset palvelut ovat erityispalveluja, jotka ovat pääsääntöisesti maksuttomia. Hyvinvointialue voi periä asiakkaalta ylläpidosta tasasuuruisen ylläpitomaksun, joka sisältää perusosaan kuuluvia menoja. Tästä johtuen ylläpitomaksu ei ole perustoimeentulotuessa huomioitava meno. Tuloina huomioidaan

kaikki asiakkaan käytettävissä olevat tulot. Asiakkaan varallisuus huomioidaan laskelmalla varoina niin kauan kuin ne ovat käytettävissä. Menona voidaan huomioida perustoimeentulotuessa huomioitavat menot, joita ovat perusosa ja muut perusmenot esimerkiksi vuokra. Perustoimeentulotuen ratkaisemiseksi tarvitaan asiakasmaksupäätös.

Jos asiakkaalle syntyy toimeentulotukioikeus, ohjaa asiakasta ensisijaisesti hakemaan asiakasmaksun alentamista tai perimättä jättämistä hyvinvointialueelta.

1.6.5.4 Päihdehuolto

Päihdehuollon palveluita järjestetään sekä terveydenhuollon (yleensä katkaisuhoito) että sosiaali- ja päihdehuollon palveluna (muut päihdehuollon palvelut). Laitoshoitona järjestetään pääasiassa lyhytaikaista katkaisuhoitoa ja kuntoutusta sekä pitkäaikaisempaa kuntoutusta tukevaa hoitoa hoito- ja huoltokodeissa.

Terveydenhuollon palvelut

Terveydenhuollon lyhytaikaisen laitoshoidon tasasuuruiset päihdehuollon maksut huomioidaan menona perustoimeentulotuessa.

Sosiaali- ja päihdehuollon palvelut

Perustoimeentulotuen hakemuksen ratkaisemiseksi tarvitaan asiakasmaksupäätös sekä erittelyt maksuun liittyvistä menoista. Erittelyistä pitää käydä ilmi eri palveluiden osuudet euroissa tai niiden prosenttiosuudet koko maksun määrästä. Sosiaali- ja päihdehuoltolain perusteella määrätyistä asiakasmaksuista voidaan huomioida menoina ne osuudet, jotka kuuluvat perustoimeentulotuen muihin perusmenoihin (esimerkiksi asuminen ja terveydenhuoltomenot). Jos palvelu sisältää ateriat, vähennetään asiakkaan perusosasta ravintomenot heti palvelun alkaessa. Jos asiakasmaksun sisällöstä ei saada riittäviä tietoja, ei asiakasmaksua huomioida menona.

Jos palvelut, joista asiakas- ja palvelumaksut peritään, eivät kuulu muihin perusmenoihin tai ne sisältyvät perusosaan, niitä ei huomioida. Tällaisia menoja ovat esimerkiksi ateriamaksu.

Poikkeuksellisesti näitä päihdehuollosta syntyviä kuukausittain toistuvia menoja voidaan asiakkaan pyynnöstä siirtää suoraan hyvinvointialueelle käsiteltäväksi.

Jos asiakkaalla ei ole hyvinvointialueen maksusitoumusta tai -päätöstä päihdehuoltoon, hänen katsotaan käyttävän yksityisiä palveluita eikä maksuihin pääsääntöisesti myönnetä perustoimeentulotukea. Lue lisää yksityisen terveydenhuollon kustannuksista.

Jos asiakkaalle syntyy toimeentulotukioikeus, ohjaa asiakasta ensisijaisesti hakemaan asiakasmaksun alentamista tai perimättä jättämistä hyvinvointialueelta.

Lue lisää avo- ja laitospalvelut prosessista.

1.6.5.5 Asumismenot siirryttäessä avo- ja laitospalveluihin

Asiakkaan siirtyessä pitkäaikaiseen laitoshoitoon, yhteisölliseen asumiseen, ympärivuorokautiseen palveluasumiseen tai perhehoitoon hänellä voi olla asumiskustannuksia kahdesta asunnosta samanaikaisesti. Kun asiakas siirtyy edellä mainittuihin palveluihin, voidaan menona huomioida sen asunnon asumismenot, josta hän muuttaa, siltä osin kuin niitä ei ole vähennetty asiakasmaksun perustana olevista tuloista hyvinvointialueen asiakasmaksupäätöksessä. Aika lasketaan palveluun siirtymisestä alkaen.

Asumismenot voidaan huomioida seuraavasti:

- omistusasunnosta aiheutuvat välttämättömät ja kohtuulliset kulut enintään 6 kuukaudelta
- vuokra-asunnon vuokra ja muut asumisesta aiheutuvat välttämättömät ja kohtuulliset kulut vuokralaisen irtisanomisajalta
- asumisoikeusasunnon käyttövastike ja muut asumisesta aiheutuvat välttämättömät ja kohtuulliset kulut enintään kolmelta kuukaudelta.

1.6.5.6 Toinen puolisoista asuu avo- ja laitospalveluissa

Jos toinen puolisoista asuu kotona ja toinen yhteisöllisessä asumisessa, ympärivuorokautisessa palveluasumisessa tai pitkäaikaisessa laitoshoidossa, puolisoille tehdään erilliset päätökset ja käytetään molemmilla yksin asuvan perusosaa. Jos hakijan aviopuoliso on selvästi suurituloisempi, tulee aviopuolison elatuskyky selvittää. Jos molemmat aviopuolisot saavat toimeentulotukea, ei elatuskykyä yleensä ole eikä asiaa tarvitse selvittää enempää.

1.6.5.7 Palveluseteli hyvinvointialueen järjestämiin avo- ja laitoshuollon palveluihin

Hyvinvointialueet voivat järjestää avo- ja laitoshuollonpalveluita käyttämällä palveluseteleitä. Asiakkaalla on oikeus kieltäytyä hänelle tarjotusta palvelusetelistä, jolloin hyvinvointialueen tulee ohjata hänet hyvinvointialueen muilla tavoin järjestämien palvelujen piiriin. Palvelusetelin omavastuuosuudesta voidaan huomioida menoina ne osuudet, jotka kuuluvat perustoimeentulotuen muihin perusmenoihin.

Perustoimeentulotuen hakemuksen ratkaisemiseksi tarvitaan palvelusetelipäätös ja vastaavan asiakasmaksun suuruus, jos hyvinvointialue järjestäisi palvelun itse sekä erittelyt palveluun liittyvistä menoista. Perustoimeentulotuessa menona huomioidaan palvelusetelin omavastuuosuudesta enintään se osuus, mitä palvelu olisi maksanut asiakkaalle hyvinvointialueen palveluna järjestettynä. Perustoimeentulotuen hakemuksen ratkaisemiseksi tarvitaan palvelusetelipäätös ja vastaavan asiakasmaksun suuruus, jos hyvinvointialue järjestäisi palvelun itse sekä erittelyt palveluun liittyvistä menoista.

Jos palvelusetelin omavastuu aiheuttaa toimeentulotuen tarpeen, asiakasta ohjataan ottamaan yhteyttä hyvinvointialueelle palvelusetelin arvon korottamiseksi tai

omavastuun pienentämiseksi. Asiakkaalle annetaan 1-3 kuukauden järjestelyaika, jonka aikana laskelmalla voidaan huomioida omavastuuosuudesta ne menot, jotka kuuluvat perustoimeentulotuen muihin perusmenoihin. Lue lisää asiakasmaksujen alentamisesta tai perimättä jättämisestä.

Palveluseteli ympärivuorokautisessa palveluasumisessa

Jos palveluseteli on myönnetty ympärivuorokautiseen palveluasumiseen tai perhehoitoon, selvitetään palvelua vastaavan asiakasmaksun suuruus, jos asiakas ei olisi ottanut palvelua vastaan, vaan palvelu olisi järjestetty hyvinvointialueen omana palveluna tai ostopalveluna. Selvityksestä on käytävä ilmi henkilökohtainen käyttövara. Kun henkilökohtainen käyttövara on selvillä, hakemus ratkaistaan ympärivuorokautisen palveluasumisen ohjeistuksen mukaisesti.

Lue lisää avo- ja laitospalvelut prosessista.

1.6.5.8 Yksityiset asumispalvelut

Yksityisillä asumispalveluilla tarkoitetaan tilannetta, jossa asiakas on itsenäisesti järjestänyt asumisensa. Asiakkaalla ei ole hyvinvointialueen laatimaa hoito- ja palvelusuunnitelmaa, palvelupäätöstä eikä asiakasmaksupäätöstä.

Jos asiakas hakee perustoimeentulotukea yksityisen palveluntuottajan terveydenhuoltopalveluiden maksuihin, ohjataan hänet selvittämään mahdollisuus hakeutua hyvinvointialueen järjestämiin palveluihin. Asiakkaalle annetaan järjestelyaika (1-3 kk), jonka aikana hänen tulee selvittää, voiko hyvinvointialue järjestää palveluita.

Järjestelyaikana voidaan poikkeuksellisesti huomioida yksityisen palvelujentuottajan antamia terveydenhuoltopalveluja, jotka kuuluvat muihin perusmenoihin, sekä paikkakunnan kohtuullista tasoa suuremmat asumismenot. Terveydenhuoltopalveluista tulee käydä ilmi erittelyt palveluun liittyvistä menoista. Erittelyistä pitää käydä ilmi eri palveluiden osuudet euroissa tai niiden prosenttiosuudet koko maksun määrästä. Jos maksua ei ole eritelty tai siitä ei saada erittelyä, ei maksua huomioida perustoimeentulotuessa menona. Yksityisen palveluntuottajan antamia terveydenhuoltopalveluita ei huomioida perustoimeentulotuessa järjestelyajan jälkeen.

Asiakkaalle kerrotaan, että järjestelyajan päättymisen jälkeen hyväksytään vain paikkakuntakohtaisesti määritellyt kohtuulliset asumismenot. Lue lisää kohtuullisista asumismenoista.

Lue lisää avo- ja laitospalvelut prosessista.

1.6.6 Opiskelija

Opiskelijan ensisijaiset etuudet ovat opintotuki (opintoraha, asumislisä ja opintolaina) sekä yleinen asumistuki, jota voi saada niissä tilanteissa, kun opiskelija asuu oman tai puolison lapsen kanssa. Opiskelijan tulona voi olla myös esimerkiksi oppisopimusopiskelijan erilaiset taloudelliset tuet, kuntoutusraha tai työttömyysetuus. Jos ensisijaiset etuudet tai muut tulot ja varat eivät riitä toimeentulon turvaamiseen, voi opiskelijalla olla oikeus toimeentulotukeen.

Jos opiskelija suorittaa toimeentulotuen turvin opintoja, jotka eivät oikeuta opintotukeen tai muuhun opintoja turvaamaan tarkoitettuun ensisijaiseen etuuteen tai oikeus opintotukeen on päättynyt, kyseeseen voi tulla perusosan alentaminen. Perusosan

alentaminen voi tulla kyseeseen myös, jos opiskelija opiskelee ilman, että on selvittänyt mahdollisuuksiaan turvata opintojen aikaista toimeentuloaan opintotuella.

1.6.6.1 Opintotuki

Opintotukea voi saada esimerkiksi korkeakouluopintoihin, lukio-opintoihin, ammatilliseen koulutukseen sekä aikuisten perusopetukseen. Jos opiskelija hakee toimeentulotukea, häntä tulee ohjata hakemaan myös opintotukea sekä yleistä asumistukea, jota voi saada niissä tilanteissa, kun opiskelija asuu oman tai puolison lapsen kanssa.

Opintotukeen kuuluvat:

- opintoraha,
  - mukaan lukien opintorahan huoltajakorotus ja oppimateriaalilisä
- opintolaina ja
- asumislisä, jota maksetaan itsenäisesti asuville opiskelijoille, jotka asuvat vuokra- tai asumisoikeusasunnossa.

Opintotuen myöntämisen yleisiä edellytyksiä ovat:

- oppilaitokseen hyväksyminen,
- päätoiminen opiskelu,
- opinnoissa edistyminen ja
- taloudellisen tuen tarve.

Opintotuen myöntämisehdot vaihtelevat suoritettavien opintojen mukaan. Katso tarkemmat myöntämisehdot opintotuen ohjeesta.

Lue lisää ensisijaiselle etuudelle ohjaamisesta ja prosessista.

Jos opiskelija palauttaa hänelle jo maksetun opintotuen, on opintotuki kuitenkin ollut hänen käytettävissään sen maksukuukautena eikä maksukuukauden laskelmaa tästä syystä tarkisteta.

Opintotuen peruminen

Jos opiskelija on itse perunut opintotuen esimerkiksi tulorajojen ylittymisen tai opintotukikuukausien säästämisen vuoksi, vaikka hänellä olisi siihen edelleen oikeus, toimitaan seuraavasti:

- opintolaina huomioidaan edelleen tulona
- opintorahaa ja asumislisää ei huomioida tulona, koska opintotukea ei myönnetä takautuvasti
- ohjataan asiakasta hakemaan opintotuki uudelleen maksuun ja tehdään opintotukeen saatavasuunnitelma
- toimeentulotuki ratkaistaan kuukaudeksi kerrallaan siihen asti, että opintotuki on ratkaistu uudelleen.

1.6.6.2 Opintolaina

Kela voi myöntää opintolainan valtiontakauksen opiskelijalle, joka saa opintorahaa. Jos asiakas opiskelee korkeakoulussa ja saa opintorahaa, hän saa päätöksen opintolainan

valtiontakauksesta automaattisesti. Jos asiakas opiskelee toisella asteella tai aikuiskoulutustuella, hänen on haettava lainatakausta.

Kela voi myöntää opintolainan lainatakauksen myös seuraavissa tilanteissa:

- täysi-ikäinen, vanhempansa luona asuva opiskelija ei ole vanhempiensa tulojen vuoksi oikeutettu opintorahaan
- opiskelijalla on maksuhäiriömerkintä
- opiskelijan aiempi opintolaina on Kelan perittävänä
  - jos opiskelija on tästä syystä saanut hylkäävän päätöksen lainatakauksesta, voi hän hakea lainatakauksen myöntämistä poikkeuksellisten syiden perusteella antamalla asiasta Kelalle selvityksen. Ohjeet selvityksen tekemiseen on annettu opintotukipäätöksen liitteenä.

Täysi-ikäisen päätoimisesti opiskelevan toimeentulotukea hakevan asiakkaan tulee aina hakea opintolainaa. Opintolainan hakemista edellytetään kaikilta, joilla on oikeus opintotukeen. Jos opiskelija ei ole hakenut opintolainan valtiontakausta ja opintolainaa, vaikka hän olisi voinut ne saada, voidaan laskennallinen opintolainan määrä yleensä ottaa huomioon tulona laskelmalla.

Poikkeuksena opintolainan nostovelvoitteeseen on tilanne, jossa asiakkaalle on ennen 1.2.2026 lainmuutosta annettu päätös, jossa opintolainan nostovelvoitteesta on harkinnalla luovuttu. Näissä tilanteissa opiskelija voi opiskella ilman opintolainan nostovelvoitetta 31.7.2026 asti, jos opinnot jatkuvat siihen asti. Opintolainan nostamista edellytetään opintojen jatkuessa 1.8.2026 alkaen.

Opintolainan korkoavustusta ei huomioida tulona.

1.6.6.2.1 Opintolainan jaksottaminen

Opintolaina on tarkoitettu kattamaan opiskelusta aiheutuvia kustannuksia syys- ja kevätlukukauden ajan. Opintolaina on sellainen kertaluontoinen tulo, josta opiskelija voi saada itselleen ja perheelleen toimeentulon pidemmäksi aikaa. Opintolaina voidaan siten jaksottaa eli jakaa tasasuuruisiin eriin seuraavasti:

- opintolaina huomioidaan tuloksi niille kuukausille, joina asiakkaalla on oikeus opintorahaan
- yleensä jaksotus aloitetaan, eli ensimmäinen kuukausierä huomioidaan tulona sinä kuukautena, kun laina olisi ollut pankista nostettavissa
  - laina on nostettavissa kevätlukukaudelle 1.1. ja syyslukukaudelle 1.8. alkaen
  - poikkeuksena ovat korkeakouluopiskelijat, joille yleensä huomioidaan opintolaina syyslukukaudella tuloksi 1.9. alkaen, koska korkeakouluopiskelijalla ei ole opintorahaoikeutta elokuussa
- opintolaina huomioidaan kuukausikohtaisena tulona opintotukikuukausien ajaksi, vaikka asiakas olisi käyttänyt lainan jo kokonaan tai osittain

  Esimerkki

  Assille on myönnetty korkeakouluopiskelijan opintolainan valtiontakaus syyslukukaudelle 1.9. – 31.12. Takauksen mukainen laina 3 400 euroa on nostettavissa elokuussa. Assi hakee toimeentulotukea ajalle 1.8.-31.12. Elokuulle opintolainaa ei huomioida tulona. Laina kohdennetaan ajalle 1.9 – 31.12 ja tulona huomioidaan 850 euroa opintolainaa kuukaudessa.

Opintojen keskeyttämisen jälkeen opintolainaa ei enää jaksoteta kuukausittain tuloksi. Jos opintorahaa maksetaan opintojen keskeyttämisen jälkeen ja asiakas on nostanut

kyseisen kuukauden opintolainan, voidaan opintolaina huomioida kyseisen kuukauden tuloksi. Jos asiakkaalla on opintojen keskeyttämisen jälkeen opintolainarahaa tilillä, voidaan tilillä olevaa saldoa huomioida varoina asiakkaan laskelmalla.

Esimerkki

Korkeakouluopiskelija, opintolainan huomioiminen

Aili on opiskellut syksystä asti korkeakoulussa ja saa opintorahaa. Hän hakee toimentulotukea huhti- ja toukokuulle. Hän ei ole nostanut opintolainaansa lainkaan, vaikka hänellä on siihen oikeus. Huhtikuussa Ailille huomioidaan huhtikuun opintolaina tulona 850 euroa/kk ja lisäksi tulona syys-maaliskuun opintolainat 7 x 850 euroa eli 5 950 euroa. Toukokuulle vyörytetään huhtikuun laskelman ylijäämä ja lisäksi tulona huomioidaan toukokuun opintolaina 850 euroa/kk.

Esimerkki

Toisen asteen opinnot, opintolainan huomioiminen

Martti opiskelee ammatillisessa oppilaitoksessa ja saa opintorahaa, mutta ei ole hakenut opintolainan takausta. Hän hakee toimentulotukea huhti- ja toukokuulle. Martti voi saada opintolainaa kahdelle kuukaudelle. Hänen tuloinaan huomioidaan huhti- ja toukokuussa opintolainaa 850 euroa/kk.

Esimerkki

Opinnot keskeytyneet väliaikaisesti

Mona on hakenut toimeentulotukea loka- ja marraskuulle. Hän on keskeyttänyt opinnot ajalla 5.9. – 14.10. Mona on saanut syyskuussa opintorahan ja opintolainan. Mona jatkaa opintoja 15.10. Mona on nostanut koko syyslukukauden opintolainan jo syyskuussa, eikä opintolainaa ole enää jäljellä. Lokakuussa opintoraha ei ole maksussa, koska opintotukeen oikeuttavia päiviä on liian vähän, joten lokakuun toimeentulotukipäätös tehdään ilman opintorahaa ja opintolainaa. Opintolainaa ja opintorahaa ei huomioida lokakuussa tulona, koska Mona on keskeyttänyt opinnot, eikä hänellä ole oikeutta opintotukeen lokakuussa. Marraskuussa opintoraha on maksussa, joten toimeentulotukipäätöksessä tulona huomioidaan opintorahan lisäksi opintolaina 850 euroa/kk, vaikka se on jo käytetty.

1.6.6.2.2 Kun pankki ei myönnä opintolainaa

Jos asiakas on saanut valtiontakauksen opintolainaan, mutta hänelle ei myönnetä lainaa pankista, tulee asiakkaan toimittaa toimeentulotukihakemuksen liitteeksi pankin todistus siitä, ettei opintolainaa ole voitu myöntää.

- Todistus pyydetään siitä pankista, joka on asiakkaan pääasiallinen pankki.
  - Asiakkaalla voi olla tilejä useammissa pankeissa. Opintolaina myönnetään kuitenkin todennäköisimmin siitä pankista, johon asiakkaan tulot tulevat ja mistä päivittäiset raha-asiat hoidetaan.
- Todistus on vapaamuotoinen ja se voidaan antaa myös sähköisesti.
- Todistuksessa ei tarvitse olla syytä opintolainan myöntämättä jättämiselle.

Jos opiskelija ei saa opintolainaa pankista, sitä ei huomioida tulona. Mahdollisuudet saada opintolainaa pankista tulee selvittää vuosittain. Jos opiskelijalle on myönnetty

valtiontakaus opintolainaan, eikä hän esitä pankin todistusta siitä, ettei opintolainaa ole voitu myöntää, huomioidaan opintolaina laskelmalla tulona.

1.6.6.3 Opiskelijan toimeentulotuki kesäaikana

Kesäajalla tarkoitetaan 1.6. – 31.7. tai 1.6. – 31.8. välistä aikaa. Opintotuen lukuvuosittainen tukiaika on nähtävissä opintotukitiedoista tai opintotukipäätöksestä. Opiskelijan tulee ensisijaisesti rahoittaa kesäajan toimeentulonsa ansiotuloilla tai opiskelemalla myös kesän ajan opintotuen turvin. Jos opiskelijalla ei ole kesätyötä, hänen on aktiivisesti haettava työtä tai selvitettävä mahdollisuutensa opiskella kesäaikana.

Jos opiskelija opiskelee kesällä ja saa opintoihin opintotukea, käsitellään perustoimeentulotukihakemus normaalisti. Kesäopintojen ajalle on haettava myös opintolaina. Kesän opintolaina jaksotetaan kesäajalle kuukausikohtaisiksi eriksi.

- Lisäksi jos opiskelijan opinnot jatkuvat syksyllä, hänen edellytetään nostavan sekä syys- että kevätlukukauden nostamattomat opintolainat, jotka voidaan huomioida laskelmalla tulona ja tarvittaessa vyöryttää kesäajalle.

  Esimerkki

  Milla hakee toimeentulotukea kesä- ja heinäkuulle. Milla on korkeakouluopiskelija ja hänellä on opintotukipäätös kesäkuulle. Milla kertoo, ettei opiskele heinäkuussa. Millalle huomioidaan kesäkuun laskelmalla opintoraha ja opintolaina 850 euroa sekä mahdolliset nostamattomat opintolainat. Heinäkuun laskelmalla huomioidaan vain mahdolliset nostamattomat opintolainat, koska Milla ei opiskele heinäkuussa.

Jos opiskelija ei opiskele kesällä, ovat nostamatta olevat opintolainat silti asiakkaan käytettävissä olevaa tuloa. Jos opiskelijan opinnot jatkuvat syksyllä hänen edellytetään nostavan sekä syys- että kevätlukukauden nostamattomat opintolainat. Opintolaina on yleensä nostettavissa 31.7. saakka. Opiskelijalta voidaan tarvittaessa pyytää kirjallinen selvitys siitä, onko opintolainaa vielä käyttämättä, esimerkiksi verkkopankista saatava tieto opintolainatilin tilanteesta. Nostamatta jäänyt opintolaina huomioidaan laskelmalla tulona ja tarvittaessa vyörytetään kesäajalle.

Esimerkki

Tiina hakee perustoimeentulotukea ajalle 1.6.-31.8. Tiina ei saa kesällä opintoetuuksia. Tiinalla on opintolainasta nostamatta 3250 e. Tiinan opinnot jatkuvat 1.9. alkaen. Tiinaa ohjataan nostamaan opintolaina ja kesäkuun laskelmalla huomioidaan tulona koko nostamaton opintolaina 3250 e ja ylijäämää vyörytetään kesäajalle.

Valmistuvat opiskelijat ohjataan ilmoittautumaan työllisyyspalveluihin työttömiksi kokoaikatyön hakijoiksi ja hakemaan työttömyysetuutta. Yleissivistävästä koulutuksesta (usein lukio) valmistuvilla on työttömyysetuudessa yleensä 21 viikon odotusaika, koska heillä ei ole ammatillista tutkintoa, mutta heidän tulee silti ilmoittautua työvoimatoimistoon.

Lue lisää opiskelijan kesäajasta.

1.6.6.4 Opiskelusta aiheutuvat menot

Korkeakouluopiskelijoiden opiskelijaterveydenhuollon maksu huomioidaan menona laskelmalla. Lisäksi menona huomioidaan opiskelijaterveydenhuollon palveluiden käytöstä aiheutuvat maksut, sillä ne ovat julkista terveydenhoitoa.

Hyvinvointialueen myöntämästä täydentävästä toimeentulotuesta voi olla mahdollista kattaa toisen asteen ensimmäisestä tutkinnosta aiheutuvia erityisiä menoja sekä opiskelukustannuksia (kuten lukukausimaksut, pääsykoe- ja ylioppilaskirjoitusmaksut sekä opiskeluvälineet). Katso myös hakemuksen siirtäminen hyvinvointialueelle.

1.6.7 Ulkomaalainen

Myös ulkomaalaisilla voi olla oikeus toimeentulotukeen toimeentulotukilain yleisten edellytysten täyttyessä. Poiketen Kelan myöntämistä ensisijaisista sosiaaliturvaetuuksista, perustoimeentulotukioikeus ei määrity asumisen vaan Suomessa oleskelun, mahdollisesti vaadittavan oleskeluluvan ja tuen tarpeen perusteella. Oleskelu voi olla luonteeltaan tilapäistä tai vakinaista. Suomessa oleskelevalla henkilöllä on oleskelun luonteestaan riippumatta oikeus vähintään välttämättömään osuuteen perustoimeentulotuesta, jos tämä on kiireellisen toimeentulotuen tarpeessa eikä voi turvata toimeentuloaan muulla tavoin. Käytännössä tämä tarkoittaa maksusitoumuksin myönnettävää ruokaa ja välttämättömiä reseptilääkkeitä. Oikeus kiireelliseen ja välttämättömään toimeentulotukeen tulee aina turvata puutteellisinkin selvityksin asiakkaan eduksi. Normaalitilanteessa hakijan tulee toimittaa hakemuksen liitteeksi kaikki tiedot ja selvitykset, joita tarvitaan perustoimeentulotuen käsittelemiseksi, myös selvitykset mahdollisesti kotimaasta saaduista ansio- ja etuustuloista ja kaikesta varallisuudesta. Lue lisää tilapäisesti oleskelevan oikeudesta välttämättömään ja kiireelliseen toimeentulotukeen.

1.6.7.1 Oleskelun luonteen arviointi

Etuuskäsittelijän tulee harkita oleskelun tosiasiallista luonnetta aina jokaisen asiakkaan osalta erikseen ja hänen yksilöllisen kokonaistilanteensa perusteella. Perheenjäsenille voi näin ollen syntyä erilainen oikeus perustoimeentulotukeen. Oleskelun luonteen tarkempi selvittäminen ei ole kuitenkaan tarpeen sellaisen hakijan osalta, jonka oleskelu on selkeästi vakinaista ilman viitteitä tilapäiseen oleskeluun.

Oleskelun luonne ei määrity yksinomaan esimerkiksi oleskeluoikeuden rekisteröinnin tai muiden oleskelua kuvaavien yksittäisten tekijöiden kuten kotikunnan tai sen puuttumisen perusteella. Kuitenkin, jos täysi-ikäiseltä hakijalta, jolta vaaditaan oleskelulupa, puuttuu oleskelulupa, tai hakijalle on annettu täytäntöönpanokelpoinen maastapoistamispäätös, hänen oleskeluaan on pidettävä tilapäisenä ja hänellä on oikeus vain välttämättömään osuuteen perustoimeentulotuesta, jos hän on toimeentulotuen tarpeessa. Oleskelulupaedellytys täyttyy jo vireillä olevasta oleskelulupahakemuksesta, jos oleskelulupaa on haettu Suomessa.

Vaikka hakijan oleskeluluvan myöntämisen perusteena on ollut turvattu toimeentulo, ei sitä voida yksinään pitää sellaisena seikkana, jonka perusteella hänen oleskelunsa olisi tilapäistä. Näiden edellä mainittujen seikkojen perusteella voidaan pyytää hakijalta lisäselvitystä, esimerkiksi kotikunnan puuttumisen syistä tai siitä, mihin oleskelulupahakemuksessa esitetyt toimeentulon turvaamiseksi tarkoitetut varat

on käytetty. Näitä tietoja käytetään osatekijöinä arvioitaessa asiakkaan oleskelun tosiasiallista luonnetta kokonaisuutena.

Vakinaisesti Suomessa oleskelevana voidaan pitää yleensä esimerkiksi asiakasta

- joka on oikeutettu Suomen sosiaaliturvaan vakinaisen asumisen perusteella
- jolla on pysyvä oleskelupa tai EU-kansalaisen pysyvä oleskeluoikeus
- joka on Suomen kansalainen ja palaa kotimaahan
- joka on Pohjoismaan kansalainen ja muuttaa suomeen
- joka on saanut turvapaikan, muuttaa kuntaan asumaan ja vastaanottopalvelut päättyvät tai
- joka on Suomeen saapunut kiintiöpakolainen

Katso tarvittaessa myös tilapäistä suojelua saavat henkilöt.

Keskeiset Suomessa oleskelun luonnetta määrittävät harkintakriteerit ovat siten:

- Asiakkaan olosuhteista ilmenevä maahantulo sekä Suomessa oleskelun tarkoitus ja tarkoitettu kesto.
  - Esimerkiksi muutto Suomeen avioliiton kautta pysyvässä tarkoituksessa puoltaa osaltaan oleskelun arvioimista vakinaiseksi. Sen sijaan pelkästään opiskelutarkoituksessa Suomeen saapuminen puoltaa osaltaan oleskelun tilapäisyyttä.
  - Oleskelulupa tai EU-kansalaisen oleskelun rekisteröinti ja tosiasialliset, objektiivisesti todettavissa olevat edellytykset maassaoloon jatkossa.
    - EU-kansalaisen oleskelun rekisteröinti puoltaa osaltaan oleskelun vakinaista luonnetta ja vastaavasti oleskelu ilman mainittua rekisteröintiä puoltaa oleskelun luonteen tilapäisyyttä.
  - Viisumilla Suomessa oleskelu puoltaa tilapäistä oleskelua.
  - Myönteinen oleskelulupa puoltaa oleskelun vakinaista luonnetta
  - Jos täysi-ikäinen henkilö oleskelee Suomessa ilman myönteistä oleskelulupaa, eikä hänellä ole Suomessa tehtyä vireillä olevaa oleskelulupahakemusta, oleskelu on katsottava tilapäiseksi ja hänellä voi olla oikeus vain kiireelliseen ja välttämättömään toimeentulotukeen, jos hän on tuen tarpeessa
    - Jos asiakkaan oleskelulupa on
      - Maahanmuuttoviraston päätöksellä hylätty ja
      - on tehty täytäntöönpanokelpoinen päätös maasta poistamiseksi, asiakkaalla ei voida arvioida olevan edellytyksiä pidempiaikaiseen maassaoloon. Lue lisää oleskeluluvat ja oleskelun rekisteröinti.
    - Toimeentulotuen tarve oleskeluluvan toimeentuloedellytyksestä huolimatta puoltaa osaltaan oleskelun tilapäistä luonnetta
- oleskelun kokonaiskesto Suomessa
  - Pidempiaikainen laillinen oleskelu puoltaa asiakkaan oleskelun arvioimista vakinaiseksi.
  - Vastaavasti lyhytaikainen oleskelu Suomessa puoltaa osaltaan oleskelun tilapäistä luonnetta.
- asuminen
  - pitkä vuokrasuhde tai omistusasunto puoltavat oleskelun arvioimista vakinaiseksi
  - lyhyt vuokrasuhde, alivuokralaissuhde, asuminen vastaanottokeskuksessa tai hätämajoituksessa taikka muu epätyypillinen asuminen puoltavat oleskelun arvioimista tilapäiseksi
- perhe
  - hakijan pidempiaikainen asuminen yhdessä Suomessa vakinaiseksi oleskelevan puolison tai alaikäisten yhteisten lasten kanssa (esimerkiksi

puolison P-oleskelulupa tai Suomen kansalaisuus) puoltaa oleskelun arvioimista vakinaiseksi
  - hakijan lähiperheen (puoliso, alaikäiset lapset,) asuminen muualla kuin Suomessa puoltaa yleensä osaltaan oleskelun arvioimista tilapäiseksi
- työskentely
  - pitkäaikainen työsuhde puoltaa oleskelun arvioimista vakinaiseksi
  - myös lyhytaikainen työsuhde osaltaan puoltaa oleskelun vakinaista luonnetta
  - työsuhteen tai työnteko-oikeuden puuttuminen puoltaa oleskelun arvioimista tilapäiseksi
  - jos työskentely on satunnaista tai vähäistä (työaika alle 18 tuntia/viikko) työsuhdetta ei voida pitää kuin rajoitetusta oleskelun vakinaista luonnetta puoltavana. Huomaa, että EU/ETA-kansalaisia koskevat erilaiset kriteerit
  - määrältään tavanomainen kokoaikatyö (noin 40 tuntia/viikko) puoltaa oleskelun arvioimista vakinaiseksi
- kotikunta
  - kotikuntalain mukainen kotikunta puoltaa osaltaan oleskelun luonteen arvioimista muuksi kuin tilapäiseksi
  - Jos asiakkaalla ei ole kotikuntaa, sen puuttuminen puoltaa oleskelun luonteen arvioimista tilapäiseks
    - Tapauskohtaisen harkinnan perusteella asiakkaalta voidaan selvittää syitä kotikunnan puuttumiselle esimerkiksi tilanteessa, jossa voidaan olettaa, että asiakas odottaa kotikuntaratkaisua.
- Oikeus Suomen asumisperusteisiin sosiaaliturvaetuuksiin
  - Oikeus Suomen asumisperusteisiin etuuksiin vakinaisen asumisen perusteella puoltaa oleskelun vakinaista luonnetta
    - Jos asiakkaalla ei ole oikeutta Suomen asumisperusteisiin etuuksiin, puoltaa se oleskelun tilapäistä luonnetta.
  - Oikeus Suomen asumisperusteisiin etuuksiin työskentelyn tai opintojen perusteella puoltaa rajoitetusti oleskelun vakinaista luonnetta. Mainituissa tilanteissa asiakkaalla on oikeus vain rajoitetusti Kelan etuuksiin toisin kuin tilanteessa, jossa asiakkaalla on oikeus Suomen asumisperusteisiin etuuksiin vakinaisen asumisen perusteella. Tästä syystä vakinaista oleskelua puoltava painoarvo on vähäisempi, jos asiakas kuuluu Suomen sosiaaliturvaan työskentelyn tai opintojen perusteella.

Edellä mainittujen kriteerien perusteella muodostetaan kokonaisarvio hakijan oleskelun luonteesta. Jos täysi-ikäisellä hakijalla ei ole voimassa olevaa oleskelulupaa, vireillä Suomessa tehtyä oleskelulupahakemusta tai hänelle on annettu täytäntöönpanokelpoinen päätös maasta poistamisesta, hänellä voi olla oikeus vain välttämättömään osaan perustoimeentulotuesta. Toimeentulotukioikeus on perusteltava tapauskohtaisesti myös muiden oleskelun tosiasiallista luonnetta kuvaavien kriteerien kautta. Katso tarkemmin tilapäisesti oleskelevan oikeus välttämättömään ja kiireelliseen toimeentulotukeen. Jos asiakkaan oleskelu katsotaan luonteeltaan muuksi kuin tilapäiseksi, hänellä on oikeus yleisten edellytysten täyttyessä myös muuhun kuin kiireelliseen ja välttämättömään osaan perustoimeentulotuesta. Jos oleskelun luonne on tilapäinen, asiakkaalle syntyy oikeus välttämättömään osuuteen perustoimeentulotuesta, jos tämä on viimesijaisen tuen tarpeessa eikä voi turvata toimeentuloaan muilla ensisijaisilla keinoilla. Mahdollinen oleskelun luonteen ja tuen tarpeen perusteella ratkaistu mahdollinen hylkäävä päätös on aina perusteltava huolellisesti ja asiakkaalle annettava valituskelpoinen päätös oikaisuvaatimusohjeineen.

Esimerkki

Jaakko avioituu kolmannesta maasta kotoisin olevan puolisonsa kanssa. Puoliso muuttaa Suomeen Jaakon luokse alaikäisen lapsensa kanssa ja he hakevat ensimmäistä oleskelulupaa perhesiteen perusteella maahan saavuttuaan. Osoitetietojen perusteella perhe asuu yhteisessä asunnossa. Perhe hakee perustoimeentulotukea muun muassa oleskelulupien hakemisesta aiheutuneisiin kuluihin. Puoliso on tehnyt myös hakemuksen muun muassa lapsilisän osalta lapsilleen. Asiassa saadun selvityksen perusteella Jaakon puoliso lapsineen asuu tosiasiallisesti Suomessa perustoimeentulotuen hakuajankohtaa koskevana aikana. Heillä on myös oikeus oleskella Suomessa laillisesti oleskeluluvan käsittelyajan. Lisäksi kun otetaan huomioon puolison ja hänen lapsensa avioliiton kautta syntyneet perhesiteet Suomeen sekä Suomeen muuton ja täällä asumisen tarkoitus, oleskelua voidaan kokonaisuutena arvioiden pitää vakinaisena, vaikka oleskelulupaa ei vielä ole myönnetty. Näin ollen myös perustoimeentulotukioikeutta arvioitaessa esitetyt oleskelulupien hankinnasta aiheutuneet tarpeelliset välttämättömät kustannukset huomioidaan muuna perusmenona tarpeellisen suuruisina.

Muutokset oleskelun luonteen osakriteereissä voivat muuttaa oleskelun luonteesta tehtävää kokonaisarviota. Lue lisää oleskelun luonteen muuttuminen.

Katso myös tilapäisesti oleskelevan oikeus välttämättömään ja kiireelliseen toimeentulotukeen.

1.6.7.2 Oleskeluluvat ja oleskelun rekisteröinti

Muut kuin EU-valtion, Pohjoismaan, Liechtensteinin ja Sveitsin kansalaiset tarvitsevat oleskeluluvan pidempiaikaista oleskelua ja asumista varten. Jos hakija oleskelee Suomessa viisumilla, hänen oleskelunsa on tyypillisesti luonteeltaan tilapäistä.

Jos täysi-ikäiseltä henkilöltä vaaditaan oleskeluun oleskelulupa, sen on oltava voimassa, jotta hänellä voi olla oikeus muuhun kuin välttämättömään osuuteen perustoimeentulotuesta. Vaatimus oleskeluluvasta täyttyy kuitenkin jo oleskelulupahakemuksen ollessa vireillä, jos lupaa on haettu Suomessa. Eli, jos täysi-ikäinen henkilö oleskelee Suomessa ilman oleskelulupaa, eikä hänellä ole Suomessa tehtyä vireillä olevaa oleskelulupahakemusta, oleskelu on katsottava tilapäiseksi ja hänellä voi olla oikeus vain kiireelliseen ja välttämättömään toimeentulotukeen, jos hän on tuen tarpeessa.

Hakijalla, joka on saanut täytäntöönpanokelpoisen päätöksen maasta poistamisesta, voi olla oikeus ainoastaan välttämättömään osuuteen perustoimeentulotuesta.

Oleskelulupatyypit ja oleskelun luonne

- A = jatkuva oleskelulupa
- B = tilapäinen oleskelulupa
- P = pysyvä oleskelulupa
- P-EU tai P-EY = pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EU-oleskelulupa

Unionikansalaisen tulee rekisteröidä oleskelunsa, jos hän oleskelee Suomessa yli kolme kuukautta. Yksinomaan rekisteröinnin laiminlyönnin perusteella oleskelua ei katsota tilapäiseksi, mutta se on yksi oleskelun luonnetta kuvaava arviointikriteeri unionikansalaisten osalta oleskelua arvioitaessa ja rekisteröinnin puuttuminen puoltaa

osaltaa oleskelun tilapäistä luonnetta. A- ja B –oleskelulupien kohdalla on arvioitava Suomessa oleskelun luonnetta, kuten kohdassa oleskelun luonteen arviointi on kuvattu. P-alkuisten oleskelulupien edellytykset täyttävien hakijoiden voidaan katsoa oleskelevan vakinaisesti Suomessa, joten heidän osaltaan muita selvityksiä oleskelun luonteesta ei tarvita.

Jos hakijan oleskelulupa on umpeutunut eikä hänellä ole jatko-oleskelulupahakemusta tai niihin liittyviä valituksia vireillä, on hakijan oleskelua pidettävä tilapäisenä, vaikka hänen osaltaan olisi seikkoja, jotka puoltavat vakinaista oleskelua. Myös tässä yhteydessä toimeentulotukioikeus on perusteltava tapauskohtaisesti myös muiden oleskelun tosiasiallista luonnetta kuvaavien kriteerien kautta.

Jos hakijalla on oleskeluluvan umpeuduttua tai umpeutuessa jatko-oleskelulupahakemus vireillä ja hänen oleskelunsa on katsottu jo aikaisemmin vakinaiseksi tai näin arvioidaan perustoimeentulotukihakemusta käsiteltäessä, hänellä on oikeus toimeentulotukilain mukaiseen perustoimeentulotukeen muiden yleisten edellytysten täyttyessä samoilla perusteilla kuin muillakin Suomessa vakinaisesti oleskelevilla. Jatko-oleskeluluvan ollessa vireillä toimeentulotukipäätökset tehdään yleensä kuukaudeksi kerrallaan. Jos asiakkaan oleskelun luonne kokonaisarvion perusteella muuttuu, sillä on vaikutusta myös hänen toimeentulotukioikeuteensa. Lue lisää oleskelun luonteen muuttuminen. Jos hakija on hakenut jatkolupaa turvapaikanhakijana katso tarkemmin Muita kansainvälisen suojelun hakemisen tilanteita.

Jos henkilö yllä mainitussa tilanteessa saa Maahanmuuttovirastolta kielteisen oleskelulupapäätöksen jatko-oleskelulupahakemukseensa ja täytäntöönpanokelpoisen maasta poistamispäätöksen, hänellä voi olla oikeus ainoastaan kiireelliseen ja välttämättömään osuuteen perustoimeentulotuesta. Lue lisää oleskelun luonteen muuttuminen.

Joidenkin oleskelulupien myöntäminen edellyttää, että hakijan toimeentulo on turvattu. Turvattu toimeentulo tarkoittaa, että luvan hakijalla edellytetään olevan riittävät varat elämiseen Suomessa. Katso Maahanmuuttoviraston sivuilta, mihin oleskelulupiin toimeentuloedellytys liittyy. Toimeentuloedellytys ei ole yksinään peruste hylätä toimeentulotukihakemusta, mutta puoltaa osaltaan oleskelun tilapäistä luonnetta ja antaa aiheen selvittää asiakkaan taloudellista tilannetta.

1.6.7.3 Oleskelun luonteen muuttuminen

Muutokset oleskelun luonnetta kuvaavissa osakriteereissä voivat muuttaa oleskelun luonteesta tehtävää kokonaisarviota. Oleskelun luonnetta kuvaavien osatekijöiden muuttuessa puoltamaan kokonaisuutena vakinaista oleskelua, asiakkaalle syntyy muiden yleisten edellytysten täyttyessä oikeus perustoimeentulotukeen. Myös tilanteissa, joissa jatko-oleskelulupa on vireillä, asiakkaalle kerrotaan jo etukäteen päätöksen yhteydessä siitä, että esimerkiksi mahdollinen kielteinen oleskelulupapäätös tai täytäntöönpanokelpoinen maasta poistamispäätös vaikuttaa myös hänen perustoimeentulotukioikeuteensa maassaolon luonteen muuttuessa. Jos oleskelun luonne muuttuu tilapäiseksi, asiakkaalle annetaan oleskelun luonteen muuttumisesta seuraavan enintään kahden kuukauden pituinen järjestelyaika, jonka puitteissa hän voi valmistautua muutokseen ja irtisanoa esimerkiksi asuntonsa. Jos kyseessä on useamman henkilön muodostama toimeentulotukiperhe, asumismenojen huomioimisen osalta noudatetaan Vuokrankorotus tai perhekoon muutos -ohjetta.

Lue lisää tilapäisesti oleskelevan oikeudesta välttämättömään ja kiireelliseen toimeentulotukeen.

1.6.7.4 Tilapäisesti oleskelevan oikeus välttämättömään ja kiireelliseen toimeentulotukeen

Suomeen saapuneella turistilla tai tällaiseksi oleskelun tilapäisyyden johdosta rinnastettavalla henkilöllä tulisi olla mukanaan tarvittavat varat Suomessa oleskelua ja kotimatkaa varten. Vaihtoehtoisesti hänen tulisi voida nämä hankkia käyttöönsä muutoin kuin toimeentulotukeen turvautumalla.

Jos ulkomaalainen turisti tai häneen Suomessa oleskelun tilapäisyyden perusteella rinnastettava henkilö on joutunut rahavaikeuksiin Suomessa oleskelunsa aikana, hänet tulee ohjata ensisijaisesti hoitamaan asiansa omatoimisesti esimerkiksi pankkipalveluita ja rahansiirtomahdollisuuksia käyttämällä. Hänen tulee myös selvittää oman maansa edustuston tai sen maan edustuston, joka Suomessa edustaa hänen maataan, mahdollisuus auttaa taloudellisesti. Hakijan tulee myös tarvittaessa selvittää matka- tai muun vakuutuksen tai mahdollisen matkanjärjestäjän mahdollisuus järjestää raha-asiat tai kotiinpaluu. Myös kaikki muut ensisijaiset mahdollisuudet turvata henkilön taloudellinen tuki esimerkiksi työllä, yrittäjätoiminnalla, elatusvelvollisen huolenpidolla tai muilla tavoilla tulee selvittää. Vasta näiden mahdollisuuksien puuttuessa voidaan arvioida lyhytaikaista taloudellista tukea välttämättömin osin kiireellisellä perustoimeentulotuella, jolla osaltaan turvataan jokaisen Suomessa oleskelevan oikeus välttämättömään toimeentuloon.

Kiireellisessä tapauksessa jokaisella hyvinvointialueella oleskelevalla henkilöllä on oikeus saada hyvinvointialueen toimesta yksilölliseen tarpeeseensa perustuvat mukaiset sosiaalipalvelut siten, ettei hänen oikeutensa välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu. Hyvinvointialueen sosiaalipalveluja on järjestettävä myös muun muassa asumiseen liittyvään tuen tarpeeseen.

Jos asiakkaan oleskelua Suomessa on pidettävä toimeentulotukilain näkökulmasta tilapäisenä, hänellä on kuitenkin tarvittaessa oikeus kiireelliseen ja välttämättömään taloudelliseen tukeen myös perustoimeentulotukena, jos tätä ei voida käytännössä muuten taata. Tässä yhteydessä on tarvittaessa tarkemmin selvitettävä ja arvioitava hakijan oleskelun luonteen ohella sitä, onko hakijalla mahdollisuus turvata tosiasiallisesti toimeentulonsa muulla tavoin kuten esimerkiksi oleskelupaikkakuntansa hyvinvointialueen toimesta.

Oikeus kiireelliseen ja välttämättömään toimeentulotukeen tulee aina turvata puutteellisinkin selvityksin asiakkaan eduksi eikä lisäselvityksen pyytäminen saa viivästyttää aiheettomasti välttämättömän ja kiireellisen tuen myöntämistä.

Jos saatujen selvitysten perusteella arvioidaan, että kyseessä on tilapäinen oleskelu, hakemuksen käsittelyn yhteydessä Kela selvittää tarvittaessa asiakkaan oleskelupaikkakunnan hyvinvointialueelta, onko hakijan mahdollista saada kiireellinen ja välttämätön toimeentulonsa ravinnon ja välttämättömien reseptilääkkeiden osalta hakemusta vastaavalle ajalle hyvinvointialueen toimesta. Tuen tarpeen osalta selvitetään lisäksi, onko hakijalle myönnetty jo tukea vastaavalle ajalle kyseisiin menoeriin, jos seikka ei ilmene hakemuksesta tai ilmoitettu poikkeaa Kelan käytettävissä olevista kunnan myöntämiskäytännöistä. Koska kyseessä on viimesijaisen välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon turvaaminen, epäselvässä tilanteessa

hyvinvointialueen kanssa tehdään yhteistyötä ottamalla esimerkiksi aina tarvittaessa yhteyttä hyvinvointialueen sosiaalipalveluihin.

Kuten kaikissa oleskelun luonteen arvion tilanteissa, arvio tehdään tapauskohtaisella kokonaisharkinnalla. Lue lisää oleskelun luonteen arvioinnista. Oleskelun luonteen ja tuen tarpeen perusteella ratkaistu mahdollinen hylkäävä päätös on aina perusteltava huolellisesti ja asiakkaalle annettava valituskelpoinen päätös oikaisuvaatimusohjeineen.

Asiakas myös ohjataan aina oleskelupaikkakunnan hyvinvointialueen sosiaalipalveluihin, jonka kautta voidaan selvittää ja hyvinvointialueen harkinnan mukaan turvata esimerkiksi hätämajoituksen tai muun huolenpitoa ja toimeentuloa turvaavien sosiaali- tai terveyspalvelujen järjestäminen hyvinvointialueen toimesta. Lapsiperheiden osalta yhteys hyvinvointialueeseen tulee ottaa Kelasta aina, jos hakijan majoittuminen on epäselvää tai asiassa herää muu huolta herättävä seikka. Lue lisää hyvinvointialueelle tai kuntaan tehtävistä ilmoituksista.

Kela voi tarvittaessa myöntää tukea perustoimeentulotukena välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon tarpeeseen. Päätös voidaan tehdä kiireellisenä ja vain lyhyelle ajalle (päiviä) ja menoihin, jotka katsotaan asiakkaan kannalta välttämättömiksi (ruoka ja välttämättömät reseptilääkkeet). Asiakkaalle kerrotaan, että hänellä on mahdollisuus hakea tukea välttämättömiin ravinto- ja reseptilääkemenoihinsa jatkossa, jos tuen tarve jatkuu edelleen eikä hyvinvointialue myönnä näihin tukea.

Katso myös tilapäisesti oleskeleva henkilö –prosessikuvaus.

1.6.7.5 Turvapaikanhakijat

Turvapaikanhakemisen tilanteita on erilaisia ja asiakas saattaa hakea perustoimeentulotukea missä tahansa prosessin vaiheessa. Lähtökohtana kaikissa tilanteissa on vastaanottopalvelujen ensisijaisuus, jos asiakkaalla on niihin oikeus.

Katso myös yksin Suomeen tulleen alaikäisen edustajaa koskeva ohjeistus.

1.6.7.5.1 Vastaanottopalveluiden piirissä ennen ensimmäistä oleskelulupaa

Silloin, kun maahantulija on vastaanottopalveluiden piirissä, valtio turvaa hänen toimeentulonsa vastaanottopalveluilla. Vastaanottopalvelujen piirissä olevan henkilön maassaolo on lisäksi yleensä ennen ensimmäistä oleskelulupaa arvioitava tilapäiseksi ottaen huomioon maassaoloaika, maahantulo- ja maassaolotarkoitus turvapaikanhakijana sekä muut oleskelun luonnetta määrittävät kriteerit. Turvapaikanhakija tulee ohjata kaikissa tuen tarpeissa asioimaan vastaanottokeskuksessa, jonka palvelujen tarkoituksena on huolehtia turvapaikanhakijoiden perustarpeista turvapaikkaprosessin ajan.

Esimerkki

Katri ja tämän alaikäinen lapsi asuvat yhdessä. Turvapaikanhakijan Osman muuttaa avoliittoon Katrin kanssa. Osman on saapunut Suomeen muutamia kuukausia aikaisemmin. Vastaanottokeskus ei osallistu turvapaikanhakijan yksityismajoituksesta aiheutuviin asumiskustannuksiin.

Osmanilla, joka on vastaanottopalveluiden piirissä, ei ole oikeutta toimeentulotuesta annetun lain mukaiseen perustoimeentulotukeen koska

hänen oleskeluaan on pidettävä tilapäisenä huomioiden maahantulo- ja maassaolotarkoitus turvapaikanhakijana, oleskelun pituus ja muut oleskelun luonteen arviointikriteerit (muun muassa kotikunnan puuttuminen, ei oikeutta Suomen asumisperusteisiin sosiaaliturvaetuuksiin). Osmanin välttämätön toimeentulo voidaan turvata vastaanottojärjestelmän toimesta eikä hänellä siten ole viimesijaisen perustoimeentulotuen tarvetta. Näin ollen toimeentulotukeen oikeuttavia perusosa- tai muita perusmenoja ei huomioida Osmanin osalta. Hakemuksen käsittelyn yhteydessä selvitetään, millä summalla Osman osallistuu perheen asumismenoihin, jos Osmanilla on sellaisia tuloja, joilla voisi mahdollisesti kattaa asumismenoja, esim. palkkatuloja.

Perusosan määränä käytetään Katrin osalta yksinhuoltajan perusosaa ja kohtuulliset asumismenot huomioidaan kahden hengen talouden mukaisen asumisnormin perusteella. Myös Katrin vesimaksut ja muut asumismenot huomioidaan vain kahden henkilön osalta. Asumismenoja ei jyvitetä, koska kyseessä on avoliitto eikä kimppa-asuminen. Hakemuksessa esitetyt menot hylätään Osmanin osalta edellä mainituin perustein ja hakijoille, mukaan lukien Osman, annetaan yhteinen valituskelpoinen päätös oikaisuvaatimusohjeineen. Päätös perustellaan Osmanin osalta oleskelun luonteen kriteerien kautta sekä vastaanottojärjestelmän tarjoaman tuen perusteella. Osman ohjataan vastaanottopalveluiden piiriin, jotka ovat turvapaikanhakijan ensisijainen palvelujärjestelmä.

Jos kyse on avioliitosta tai tilanteesta, jossa pariskunnalla on yhteinen lapsi, selvitetään jo turvapaikkaprosessin aikana lisäksi Osmanin elatuskyky ja se, miten hän tosiasiallisesti osallistuu elatukseen. Jos kyseessä on muu yhteisasumistilanne Lue lisää asumismenojen jakamisesta eri toimeentulotukiperheiden kesken.

1.6.7.5.2 Vastaanottopalvelut lakkaavat eikä henkilöllä ole ensimmäistä oleskelulupaa

Vastaanottopalveluja saaneelle kolmannen maan kansalaiselle annetaan oleskeluluvan hylkäämisen tai tilapäisen suojelun lakkaamisen jälkeen vastaanottopalveluja siihen saakka, kunnes hän on poistunut tai olisi pitänyt poistua maasta. Näin ollen lähtökohtana on, että toimeentulotukeen nähden ensisijaisten vastaanottopalvelujen avulla turvataan kansainvälistä suojelua hakeneen henkilön välttämätön toimeentulo.

Henkilö, joka on saanut kielteisen lainvoimaisen päätöksen turvapaikkahakemukseensa tai jolle on tehty täytäntöönpanokelpoinen päätös maasta poistamiseksi, oleskelee maassa ulkomaalaislain näkökulmasta ilman maassaolo-oikeutta. Jos henkilölle tehty maastapoistamispäätös on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi, uuden oleskelulupahakemuksen jättäminen ei tee Suomessa oleskelusta laillista.

Kela informoi tarvittaessa ilman maassaolo-oikeutta oleskelevia hakijoita vapaaehtoisen paluun järjestelmästä.

Näissä tilanteissa oleskelua on pidettävä tilapäisenä, koska hakijalla ei ole edellytyksiä pidempiaikaiseen maassa oleskeluun. Katso ratkaisun ja hyvinvointialueelle ohjauksen osalta tarkemmin tilapäisesti oleskelevan oikeudesta välttämättömään ja kiireelliseen toimeentulotukeen.

1.6.7.5.3 Muita kansainvälisen suojelun hakemisen tilanteita

On tilanteita, joissa henkilön oleskelulupa on päättynyt tai päättymässä ja hän on hakenut yksinomaan kansainvälistä suojelua. Henkilöllä, jolla ei ole enää voimassaolevaa oleskelulupaa ja jolla on yksinomaan oleskelulupahakemus kansainvälisen suojelun perusteella vireillä, on mahdollista saada ensisijaiset palvelunsa ja toimeentulonsa vastaanottojärjestelmän kattamana, vaikka hän olisikin oleskellut Suomessa jo pidempään aikaisemmin oleskeluluvalla. Asiakkaalla on oikeus kuitenkin perustoimeentulotukeen samoilla perusteilla kuin muillakin Suomessa vakinaisesti oleskelevilla jos hänen kansainvälistä suojelua koskevan oleskeluluvan jatkohakemus on laitettu vireille ennen edellisen luvan päättymistä ja hänen oleskelunsa on katsottu jo aikaisemmin vakinaiseksi tai näin arvioidaan perustoimeentulotukihakemusta käsiteltäessä ja hänen oikeutensa Kelan asumisperusteisiin etuuksiin jatkuu. Jos turvapaikkaa hakevalla asiakkaalla ei oleskeluluvan katkeamisesta johtuen ole oikeutta Suomen asumisperusteisiin sosiaaliturvaetuuksiin, joilla turvata toimeentuloaan, asiakas tulee ohjata hakeutumaan vastaanottopalveluiden piiriin.

Turvapaikanhakijan toimeentulo turvataan perustoimeentulotukeen nähden ensisijaisten vastaanottopalvelujen avulla eikä toimeentulotukeen oikeuttavia menoja näin ollen yleensä muodostu. Arvio on tässäkin tapauksessa kuitenkin tehtävä tapauskohtaisesti ja hakijan kokonaistilanne, oleskelun tosiasiallinen luonne ja tuen tarve yksilöllisesti arvioiden. Hakijan oikeus vastaanottojärjestelmän palveluihin tulee aina varmistaa ulkomaalaisrekisteristä tai Maahanmuuttoviraston viranomaislinjalta ennen ratkaisun tekemistä. Tarvittaessa asiakkaalle tulee antaa järjestelyaika oleskelun luonteen muuttuessa. Katso myös oleskelun luonteen muuttuminen ja tilapäisesti oleskelevan oikeus välttämättömään ja kiireelliseen toimeentulotukeen.

1.6.7.5.4 Turvapaikan saaneet turvapaikanhakijat ja kiintiöpakolaiset

Suomessa oleskelevien henkilöiden oikeus toimeentulotukilain mukaiseen perustoimeentulotukeen voi tulla myös arvioitavaksi turvapaikan saaneen henkilön osalta hänen muuttaessa kuntaan asukkaaksi. Käytännössä noin vuoden vastaanottokeskuksessa asumisen jälkeen B-oleskeluluvan saaneelle henkilölle on tällaisissa tilanteissa myönnetty kotikuntalain mukainen kotikunta. A-luvan saaneet henkilöt saavat kotikunnan oleskeluajasta riippumatta. Turvapaikan saaneet saavat Suomessa pakolaisaseman ja heille myönnetään oleskelulupa, jolle voi myöhemmin hakea jatkoa Maahanmuuttovirastosta. Suomesta turvapaikan saaneet henkilöt katsotaan oleskelun luonteen osalta Suomessa vakinaisesti oleskeleviin, koska heidän oleskelunsa Suomessa on tarkoitettu pysyväksi. Lue vastaanottokeskuksesta muutosta oleskeluluvan saamisen jälkeen kohdasta Vuokravakuuden erityistilanteita.

Myös kiintiöpakolaisina Suomeen muuttaneet henkilöt katsotaan toimeentulotukioikeuden osalta Suomessa vakinaisesti oleskeleviin vastaavalla perusteella kuin turvapaikan saaneet henkilöt ja he saavat pakolaisaseman. Heille myönnetään aluksi määräaikainen oleskelulupa, jolle voi myöhemmin hakea jatkoa. Kiintiöpakolaisille haetaan hyvinvointialueen toimesta tarvittaessa perustoimeentulotukea jo ennen maahan saapumista.

1.6.7.6 Tilapäistä suojelua saavat henkilöt

Tilapäistä suojelua voi saada esimerkiksi Ukrainasta sotaa pakeneva henkilö tai henkilö, joka ei voi palata Ukrainaan sodan vuoksi. Lähtökohtana tilapäistä suojelua hakevien ja saavien osalta on, että toimeentulo turvataan perustoimeentulotukeen nähden ensisijaisten vastaanottopalvelujen avulla tai muulla tavoin siihen saakka, kunnes tilapäistä suojelua saavan oleskelu voidaan katsoa perustoimeentulotuen näkökulmasta vakinaiseksi ja hänen oikeutensa vastaanottojärjestelmän palveluihin päättyy kotikunnan saamiseen. Arvio tukioikeudesta on tässäkin tapauksessa kuitenkin tehtävä tapauskohtaisesti ja hakijan kokonaistilanne, oleskelun tosiasiallinen luonne ja tuen tarve yksilöllisesti arvioiden. Katso lisää oleskelun luonteen arviointi. Hakijan oikeus vastaanottojärjestelmän palveluihin tulee aina varmistaa ulkomaalaisrekisteristä tai vastaanottokeskuksesta, jossa asiakas on kirjoilla.

Jos tilapäistä suojelua hakeva tai saava kotikunnaton henkilö, joka kuuluu vastaanoton piiriin ja jonka oleskelu on arvioitu tilapäiseksi, asuu avio/avoliitossa vakinaisesti oleskelevan puolison kanssa, tukioikeus on rinnasteinen tilanteille, joissa vastaanoton piirissä oleva turvapaikanhakija asuu avo/avioliitossa vakinaisesti Suomessa asuvan kanssa. Lue lisää vastaanottopalveluiden piirissä ennen ensimmäistä oleskelulupaa.

Kotikunnan voi saada myös perheenjäsenyyden perusteella jo ennen vuoden asumisajan täyttymistä, jos perheenjäsenellä on kotikunta Suomessa. Perheenjäsenellä tarkoitetaan aviopuolisoa, huoltajaa tai huollettavaa lasta. Myös avopuoliso voidaan katsoa perheenjäseneksi, jos puolisot ovat asuneet yhdessä yhtäjaksoisesti vähintään 2 vuotta ennen muuttoa, tai heillä on yhteinen huollettava lapsi.

Jos kyseessä on tilapäistä suojelua hakeva tai saava kotikunnaton henkilö, joka kuuluu vastaanoton piiriin ja jonka oleskelu on arvioitu tilapäiseksi, asumismenojen määrään muissa kuin avio/avoliittotilanteissa suhtaudutaan kuten kenen tahansa muunkin yhteisasuvan henkilön asumismenoihin eli lähtökohtaisesti asumismenot jyvitetään. Lue lisää asumismenojen jakamisesta eri toimeentulotukiperheiden kesken.

Lue lisää tilapäistä suojelua saavista. Katso myös yksin Suomeen tulleen alaikäisen edustajaa koskeva ohjeistus.

1.6.7.7 Kolmannen maan kansalaiset

Jos asiakas on kolmannen maan kansalainen (muu kuin EU/ETA-maan tai Sveitsin tai Liechtensteinin kansalainen) ja hänellä on oleskelulupa, tai vireillä oleva oleskelulupahakemus, joka on tehty Suomessa, eikä hänen katsota oleskelevan Suomessa tilapäisesti, hänellä on oikeus toimeentulotukilain mukaiseen perustoimeentulotukeen muiden yleisten edellytysten täyttyessä samoilla perusteilla kuin muillakin Suomessa vakinaisesti oleskelevilla.

Oleskelun luonteen arvion osalta katso tarkemmin kohdasta oleskelun luonteen arviointi. Jos oleskelu katsotaan tilapäiseksi, hakija rinnastuu turistiin ja hänellä on tarvittaessa oikeus kiireelliseen ja välttämättömään taloudelliseen tukeen perustoimeentulotukena. Lue lisää tilapäisesti oleskelevan oikeudesta välttämättömään ja kiireelliseen toimeentulotukeen.

1.6.7.8 EU/ETA-kansalaiset

Pääsääntöisesti EU-/ETA-kansalaisten perustoimeentulotukioikeuden osalta sovelletaan ainoastaan toimeentulotukilain säännöksiä. Taloudellisesti aktiivisten EU-/ETA-kansalaisten osalta on kuitenkin huomioitava myös EU-oikeudellinen sääntely sekä Pohjoismaan kansalaisten osalta pohjoismainen sosiaalipalvelusopimus.

EU:n jäsenmaat ovat:

- Alankomaat, Belgia, Bulgaria, Espanja, Irlanti, Italia, Itävalta, Kreikka, Kroatia, Kypros, Latvia, Liettua, Luxemburg, Malta, Portugali, Puola, Ranska, Romania, Ruotsi, Saksa, Slovakia, Slovenia, Suomi, Tanska, Tšekki, Unkari, Viro.

ETA-valtiot: EU:n jäsenmaat sekä Islanti, Liechtenstein, Norja.

1.6.7.8.1 Taloudellista toimintaa harjoittavan henkilön määrittely

Taloudellisesti aktiivisen henkilön työnä voidaan pitää todellista, korvausta vastaan suoritettavaa taloudellista toimintaa. Työ voi olla osa-aikaista tai muuten matalapalkkaista työtä.

Työntekijäksi voidaan määritellä esimerkiksi 12 tuntia viikossa työskentelevää musiikinopettaja, enintään kaksi tuntia päivässä työskentelevä siivoustyöntekijä ja opintojen ohella työskentelevä opiskelijaa. Riittävänä selvityksenä työstä voidaan pitää esimerkiksi työsopimusta. Jos henkilön viikoittaista tai kuukausittaista työmäärää ei ole työsopimuksessa määritelty, työaika saattaa selvitä tulorekisteristä tai hakemuksen mukana toimitetuista palkkalaskelmista tai muista hakemuksen liitteistä.

Oikeutta perustoimeentulotukeen taloudellisen toiminnan perusteella ei synny, jos taloudellinen toiminta työntekijänä on vain näennäistä ja taloudellisesti merkityksetöntä tai hakija ei toimita selvityksiä, joiden avulla asiasta voidaan varmistua. Tällöin oleskelun luonne on arvioitava tapauskohtaisella kokonaisharkinnalla. Oikeus kiireelliseen ja välttämättömään toimeentulotukeen tulee kuitenkin aina turvata tarvittaessa. Lue lisää tilapäisesti oleskelevan oikeudesta välttämättömään ja kiireelliseen toimeentulotukeen ja työelämän ulkopuolella olevat EU/ETA-kansalaiset sekä vastaavat Sveitsin kansalaiset.

1.6.7.8.2 Taloudellista toimintaa harjoittavat EU/ETA- kansalaiset ja Sveitsin kansalaiset ja heidän perheensä

Työntekijöillä, jotka ovat EU-maan kansalaisia sekä heidän perheenjäsenillään on heti Suomeen saavuttuaan muiden toimeentulotukilaista ilmenevien edellytysten täyttyessä oikeus perustoimeentulotukeen. Näin ollen heidän osaltaan ei tarvitse arvioida oleskelun luonnetta. Jos työntekijän tulot eivät riitä hänen elatukseensa, hänellä ja hänen perheellään on siten oikeus perustoimeentulotukeen samoilla edellytyksillä kuin esimerkiksi suomalaisella, täällä vakituisesti oleskelevalla työntekijällä. Vastaavaa periaatetta sovelletaan myös ETA-maiden ja Sveitsin kansalaisiin perheineen.

1.6.7.8.3 EU/ETA- ja Sveitsin kansalaisten työntekijäaseman säilyminen

Jos hakija on EU/ETA-kansalainen, joka ei enää ole työntekijä, oleskelun tilapäisyyttä ei tarvitse tarkemmin selvittää, jos:

- joutuu tilapäisesti työkyvyttömäksi sairauden tai tapaturman vuoksi.
- yli vuoden työskenneltyään joutuu tahtomattaan työttömäksi ja on rekisteröity työnhakijaksi työllisyyspalveluissa.
- aloittaa ammatillisen koulutuksen, joka liittyy hänen aiempaan työskentelyynsä
- aloittaa muun ammatillisen koulutuksen, jos on tahtomattaan työttömänä tai
- Työntekijä, joka alle vuoden kestäneen määräaikaisen työsuhteen päätyttyä tai kahdentoista ensimmäisen kuukauden aikana joutuu työttömäksi tahtomattaan ja on rekisteröity työttömäksi työnhakijaksi, säilyttää työntekijäasemansa kuuden kuukauden ajan. Lue lisää kohdasta taloudellista toimintaa harjoittavat EU/ETA-kansalaiset ja Sveitsin kansalaiset ja heidän perheensä.

Muissa tilanteissa on tehtävä tapauskohtainen kokonaisarvio oleskelun luonteesta. Oikeus kiireelliseen ja välttämättömään toimeentulotukeen tulee tarvittaessa aina turvata.

Katso myös työelämän ulkopuolella olevat EU/ETA-kansalaiset sekä vastaavat Sveitsin kansalaiset.

1.6.7.8.4 EU/ETA-kansalaiset sekä Sveitsin kansalaiset työnhakijoina

Kun EU/ETA-kansalainen tai Sveitsin kansalainen saapuu Suomeen työnhakuun, harkitaan hänen perustoimeentulotukioikeuttaan eri tavalla kuin Suomessa jo työskentelevän EU/ETA-maan kansalaisen oikeutta.

Tällaisella työtä hakevalla asiakkaalla on perheineen oikeus oleskella Suomessa kolme kuukautta ja tämän määräajan jälkeenkin kohtuullisen ajan rekisteröimättä oleskeluaan, jos hän edelleen hakee töitä ja hänellä on tosiasialliset mahdollisuudet löytää töitä. Asiakkaan oleskelun luonne on arvioitava tapauskohtaisesti kokonaisuutena. Oikeus kiireelliseen ja välttämättömään toimeentulotukeen tulee aina turvata puutteellisinkin selvityksin asiakkaan eduksi. Katso tarkemmin oleskelun luonteen arvioinnista.

Yleensä työtä hakevan unionikansalaisen oleskelu heti Suomeen saavuttua on maahan saapumisen ja maassa oleskelun peruste ja pituus, lähtömaasta mahdollisesti saatu sosiaaliturvan sekä muut oleskelun luonteen kriteerit huomioiden tilapäistä. Oleskelun luonnetta arvioitaessa myös lähtömaasta mahdollisesti saatava sosiaaliturva on selvitettävä.

Lue lisää tilapäisesti oleskelevan oikeudesta välttämättömään ja kiireelliseen toimeentulotukeen.

1.6.7.8.5 Työelämän ulkopuolella olevat EU/ETA-kansalaiset sekä vastaavat Sveitsin kansalaiset

Tähän ryhmään kuuluvat EU/ETA-kansalaista muun muassa opiskelijat ja eläkeläiset ja muut henkilöt, jotka eivät syystä tai toisesta ole taloudellisesti aktiivisia.

Vaikka oikeus perustoimeentulotukeen ei määrity työelämän ulkopuolella olevien unionikansalaisten osalta esimerkiksi yksinomaan oleskeluoikeuden rekisteröinnin perusteella, rekisteröintiä voidaan kuitenkin käyttää muun ohella osana kokonaisharkintaa arvioitaessa henkilön toimeentulotukilain mukaista oleskelun tosiasiallista luonnetta. Oleskelun luonteen osalta kokonaisharkinnassa otetaan huomioon myös muut oleskelun harkintakriteerit. Jos asiakkaan katsotaan hakemuksen käsittelyssä tehtävän arvion yhteydessä oleskelevan Suomessa vakinaisesti, hänellä on oikeus toimeentulotukilain mukaiseen perustoimeentulotukeen muiden yleisten edellytysten täyttyessä. Oleskelun luonteen ollessa tilapäistä lue lisää tilapäisesti oleskelevan oikeudesta välttämättömään ja kiireelliseen toimeentulotukeen.

1.6.7.9 Pohjoismaiden kansalaiset

Pohjoismaiden kansalaisten toimeentulotukioikeuden osalta on otettava huomioon EU-oikeuden sääntelyn ohella pohjoismainen sosiaalipalvelusopimus.

Pohjoismaan kansalaiset rinnastetaan yleensä Suomessa vakinaisesti oleskeleviin. Näin ollen Pohjoismaan kansalaisilla on oikeus toimeentulotukilain edellytysten mukaisesti perustoimeentulotukeen kuten muilla Suomessa vakinaisesti oleskelevilla jo heti maahan saavuttaessa. Lähtömaasta mahdollisesti saatava sosiaaliturva on selvitettävä.

Sopimus myös takaa Pohjoismaan kansalaiselle oikeuden käyttää suomen ja ruotsin kielen ohella joko tanskaa, islantia tai norjaa asioidessaan. Kelan tulee tällöin huolehtia tarvittaessa asioinnista näillä kielillä.

1.6.7.10 Ison-Britannian kansalaiset

Muiden kuin taloudellisesti aktiivisten Ison-Britannian kansalaisten oikeutta toimeentulotukeen arvioidaan samoin kuin kolmannen maan kansalaisilla.

Ennen 1.1.2021 Suomeen muuttaneilla taloudellisesti aktiivisilla Ison-Britannian kansalaisilla ja heidän perheenjäsenillään ei tarvitse arvioida oleskelun luonnetta. Jos työntekijän tulot eivät riitä elatukseen, hänellä ja hänen perheellään on oikeus perustoimeentulotukeen samoilla edellytyksillä kuin Suomessa vakinaisesti oleskelevalla työntekijällä. Taloudellista aktiivisuutta arvioidaan samoilla perusteilla kuin EU-maan kansalaisilla. Sen sijaan taloudellisesti aktiivisten Ison-Britannian kansalaisten, jotka ovat muuttaneet Suomeen 1.1.2021 jälkeen, oikeutta toimeentulotukeen arvioidaan samoin kuin kolmannen maan kansalaisilla.

Koska Iso-Britannia ei ole enää EU-maa, Ison-Britannian kansalainen tarvitsee Suomessa oleskeluluvan pidempiaikaiseen oleskeluun ja asumiseen.

1.6.8 Vanki

Vangilla tarkoitetaan suljetussa vankilassa tai avovankilassa ehdotonta vankeusrangaistusta suorittavaa henkilöä sekä tutkintavankeudessa olevaa henkilöä. Vankilat vastaavat vangin toimeentulosta (perushuolto, ruokahuolto ja asuminen) yleensä samojen periaateteiden mukaisesti riippumatta siitä, minkä tyyppisestä vankeusrangaistuksesta on kysymys. Joissakin vankiloissa noudatetaan vankien omatoimista ruokahuoltoa joko kokonaan tai osittain. Tyypillisimmin näin toimitaan avovankiloissa ja tällöin vangeille maksetaan ruokarahaa.

Ehdollista vankeusrangaistusta suorittavaan, valvotussa koevapaudessa olevaan tai yhdyskuntaseuraamusta suorittavaan henkilöön ei sovelleta vankeja koskevaa ohjeistusta. Heidän osaltaan tuen saamisen edellytykset eivät eroa muista asiakkaista.

Lue lisää vangeilta tarvittavien selvitysten osalta lisäselvitykset toimeentulotuessa ja vankien toimeentulotuki -prosessista.

1.6.8.1 Vangin tulot

Vangin perustoimeentulotukioikeutta arvioitaessa selvitetään tosiasiallisesti käytettävissä olevat tulot ja varat. Käyttöraha, toimintaraha, mahdollinen palkka sekä käytettävissä olevat muut tulot ovat laskelmassa huomioitavaa tuloa. Käyttö- ja toimintaraha maksetaan joka toinen viikko. Käytettävissä olevien tulojen ja varojen määrä tarkistetaan vangin siviilitililtä tai vankilan maksukortin tilitapahtumilta.

- Käyttörahaa maksetaan vankeusrangaistuksen suoritustavasta riippumatta kaikille vangeille 1,60 euroa jokaiselta rangaistukseksi luettavalta päivältä, myös viikonlopuilta.
- Jos vanki ei osallistu toimintaan, niin keskimäärin hän saa käyttörahaa 48 euroa/kk (30 pv x 1,60 e).

1.6.8.1.1 Tutkintavanki

Tutkintavangilla ei ole velvollisuutta tehdä työtä tai osallistua toimintaan. Käyttörahaa maksetaan myös tutkintavangeille. Jos tutkintavanki tekee työtä tai osallistuu toimintaan, hänelle maksetaan toimintarahaa kuten vankeusvangeille.

1.6.8.1.2 Ehdoton vankeusrangaistus suljetussa vankilassa

Ehdotonta vankeusrangaistusta suljetussa vankilassa suorittava vanki saa yleensä verotonta käyttörahaa ja toimintarahaa. Toimintarahaa maksetaan suljetussa vankilassa joko 3,01 euroa tai 4,62 euroa toimintapäivää kohti. Käyttö- ja toimintarahan määrä on yleensä yhteensä keskimäärin joko 111 euroa tai 145 euroa kuukaudessa.

1.6.8.1.3 Avovankila

Avovankilassa vanki voi saada käyttörahan lisäksi toimintarahaa joko 4,62 euroa tai 7,35 euroa toimintapäivää kohti. Koko kuukauden avovankilassa toimintaan

osallistunut vanki voi saada yhteensä käyttö- ja toimintarahaa 145 euroa tai 202 euroa. Osa avolaitosvangeista tekee myös työtä ulkopuolisissa työkohteissa ja saa työstä avolaitospalkkaa, joka on veronalaista tuloa. Avolaitosvanki voi myös käydä siviilityössään avovankilasta käsin.

Vanki, joka on tehnyt työtä avolaitospalkalla koko kuukauden koko säännöllisen työajan (esimerkiksi 8 tuntia päivässä) voi saada palkkaa ja käyttörahaa yhteensä joko 789 euroa tai 840 euroa. Avolaitospalkat eivät näy tulorekisterissä. Avolaitospalkkaa saava vanki voi osallistua myös toimintaan, josta hän saa toimintarahaa, jolloin vangin kuukausiansiot jäävät edellä esitettyjä alhaisimmiksi.

1.6.8.1.4 Ruokaraha

Jos vankila ei tarjoa vangeille kaikkia päivittäisiä aterioita, eikä hanki asuinosastolla valmistettavien aterioiden raaka-aineita, vangille maksetaan ruokarahaa. Jos vangin mukana vankilan perhe-osastolla on lapsi, häntä varten annetaan lisäksi puolet vangille annettavasta ruokarahasta. Ruokarahaa ei huomioida laskelmassa tulona vangin eikä vangin lapsen osalta.

1.6.8.2 Perusosaan kuuluvat menot

Vankila järjestää vangille perushuollon, ruokahuollon ja asumisen. Vangin saama ylläpito kattaa yleensä perusosalla katettavat menot, joten vangilla ei yleensä ole oikeutta täyteen perusosaan. Perusosaan kuuluvat menot, jotka eivät kuulu vankilan tarjoamaan ylläpitoon, katetaan ensisijaisesti vangin saamilla käyttö- ja toimintarahoilla sekä mahdollisilla muilla käytettävissä olevilla tuloilla tai varoilla. Tällaisia menoja voivat olla kustannukset yhteydenpidosta läheisiin, ostot laitosmyymälästä, vaatemenot ja osin hygieniamenot. Näistä menoeristä on aina esitettävä selvitys, jos vanki hakee perustoimeentulotukeen kuuluvia menoja.

Perusosalla katettavien menojen määränä pidetään yleensä vankilassa maksettavan normaalin käyttörahan määrää 1,60 euroa rangaistusajaksi luettavaa päivää kohti (48 euroa/kk), joka huomioidaan vangin toimeentulotuen laskelmassa menona. Käyttöraha maksetaan kaikille vangeille.

Jos vanki on pidempiaikaisesti tutkittavana tai hoidossa vankeinhoidon ulkopuolisessa terveydenhuollon yksikössä esimerkiksi mielentilatutkimuksessa, hänen toimeentulotuen laskelmassa huomioidaan menona pitkäaikaisessa laitoshoidossa olevan käyttövaraa vastaava määrä (131 euroa/kk vuonna 2026 ja 122 euroa/kk vuonna 2025). Muilta osin toimeentulotuki laskelma tehdään samoin periaattein kuin muillekin vangeille.

Rikosseuraamuslaitos vastaa vangin tutkintavankeusajan ja vankeusajan vaatetuksesta. Vaatetus on laitosvaatetusta eikä sovellu vankilan ulkopuolella käytettäväksi. Suljetussa vankilassa olevat vangit sekä tutkintavangit saavat käyttää omia vaatteitaan. Avolaitoksessa vangin on käytettävä omia vaatteitaan.

Vangin vaatemenot katetaan ensisijaisesti käyttö- tai toimintarahoilla tai muilla tuloilla esimerkiksi palkkatuloilla. Vangille voidaan menona edellä mainitun 48 euron lisäksi huomioida vaatteiden ja jalkineiden laskennallinen osuus perusosasta. Määrä on enintään 9 % yksinasuvan perusosasta. Menon hyväksymisen edellytyksenä on, että hakemuksessa esitetään vaatekustannuksia perustellusta syystä ja esimerkiksi vankilan

sosiaalihuollon ammatillinen henkilöstö on antanut tästä selvityksen. Harkinnassa on huomioitava vaatetuksen tarpeellisuus ja käyttötarve.

1.6.8.3 Muut perusmenot

Vangeille voidaan huomioida toimeentulotuen laskelmassa menona muihin perusmenoihin kuuluvia menoja, jos ne eivät kuulu vankilan järjestämään ylläpitoon.

1.6.8.3.1 Asumismenot

Perheettömän vangin asumismenoja voidaan huomioida menona lyhyen tuomion ajalta, kuten yleisessä asumistuessa. Lyhyenä tuomiona pidetään yleensä enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistusta. Tapauskohtaisen harkinnan perusteella tästä voidaan erityisin perustein poiketa joitain kuukausia. Jos vankeusaika on tiedossa heti rangaistuksen alkaessa ja se kestää yli 6 kuukautta, asumismenot huomioidaan perustoimeentulo-tuen laskelmalla sille ajalle, joka tarvitaan asunnon irtisanomiseksi ja tyhjentämiseksi, yleensä 1-2 kuukautta.

Jos vanki on perheellinen ja muu perhe hakee toimeentulotukea, vangin ei katsota kuuluvan vankeusrangaistuksen aikana samaan toimeentulotukiperheeseen, koska tosiasiallisesti hän suorittaa vankeusrangaistusta. Vangille ja muulle perheelle tehdään molemmille omat toimeentulotuen ratkaisut. Kohtuullisia asumismenoja arvioitaessa vankeusrangaistusta suorittava vanki lasketaan kuitenkin perheen henkilölukuun kuuden kuukauden ajan ehdottoman vankeusrangaistuksen alkamisesta. Tapauskohtaisen harkinnan perusteella tästä voidaan erityisin perustein poiketa joitain kuukausia. Pidemmissä, yli kuuden kuukauden tuomioissa, asumismenojen kohtuullistamisharkinta tehdään kuuden kuukauden jälkeen.

1.6.8.3.2 Henkilötodistuksen, oleskelu- tai matkustusasiakirjan hankintaan liittyvät menot

Muina perusmenoina voidaan huomioida myös tarpeellisen henkilötodistuksen hankintamenot. Henkilötodistuksen hankinta on yleensä tarpeellista, jos vangilla ei ole henkilötodistusta lainkaan ja vanki antaa selvityksen henkilötodistuksen tarpeellisuudesta. Yleensä henkilöllisyystodistus myönnetään maksusitoumuksena. Lue lisää henkilötodistuksen, oleskelu- tai matkustusasiakirjan hankintaan liittyvät menot.

1.6.8.3.3 Silmälasit

Vankien silmälasien hankintaan sovelletaan samoja periaatteita kuin muidenkin perustoimeentulotuen hakijoiden kohdalla. Yleensä silmälasit myönnetään maksusitoumuksena Kelan sopimuskumppaneille. Hakemuksessa on esitettävä vankilan selvitys (esimerkiksi sosiaalityöntekijän tai -ohjaajan ilmoitus hakemuksen liitteenä), jos asiointi vankilan ulkopuolella ei ole mahdollista.

Katso tarkemmin silmälasien myöntämisestä ja optikkopalvelut -prosessista.

1.6.8.3.4 Muut terveydenhuoltomenot

Vankien terveydenhoidosta, sairaanhoidosta ja lääkinnällisestä kuntoutuksesta aiheutuvista kuluista vastaa yleensä rikosseuraamuslaitos. Jos vanki esittää terveydenhuoltomenoja, selvitetään ensin vankilasta, kuuluuko meno rikosseuraamuslaitoksen vastuulle. Jos rikosseuraamuslaitos ei vastaa menosta, sen huomioimisen edellytys on, että meno on vangille välttämätönn ja että vankilan lääkäri on antanut asiassa puoltavan lausunnon sekä vankilan johtaja päättänyt poistumisluvasta. Myös vankien on pääsääntöisesti hankittava terveyspalvelut julkisesta terveydenhuollosta ja menoina voidaan huomioida vain julkisen terveydenhuollon asiakasmaksuja.

Vangeille voidaan huomioida laskelmalla menona julkisen hammashoidon tasasuuruiset asiakasmaksut. Hammasproteesikulujen osalta edellytetään, että vankilan hammaslääkäri tai kunnallinen hammashoito on tehnyt hoitosuunnitelman ja kustannusarvion. Näissä tilanteissa selvitetään aina ensin vankilan järjestämisvastuu.

Vangilla voi olla terveydenhuoltoon liittyviä matkakustannuksia, joita vankeinhoito ei kata. Matkojen huomioimisen edellytys on hoidon tarpeellisuus ja vankilan lääkärin lupa. Lue lisää terveydenhuollon matkakulujen huomioimisesta.

Lääkkeiden käyttö vankilassa edellyttää vankilan lääkärin lupaa. Vankeinhoito toimittaa vangille lääkkeet myös poistumislupien ajaksi.

Äkillisissä tilanteissa (esimerkiksi poistumisluvan aikana ilmennyt yllättävä lääketarve) lääke voidaan vangin yhteydenoton perusteella myöntää kiireellisenä maksusitoumuksena. Poistumisluvat ovat useimmiten vain kolmen vuorokauden mittaisia, joten asiakkaalle myönnetään rajattu kertakäyttöinen maksusitoumus pienimpään pakkaukseen, joka riittää poistumisluvan ajaksi. Maksusitoumusta haettaessa on aina esitettävä potilasohje tai tuloste Kanta-palvelusta. Lue lisää lääkkeiden huomioimisesta.

1.6.8.4 Vankilasta vapautuminen tai valvottu koevapaus

Vanki voi päästä tuomionsa loppupuolella valvottuun koevapauteen, jonka yhtenä edellytyksenä on se, että toimeentulo ja asuminen valvotun koevapauden aikana on selvitetty. Tämän vuoksi vankeusaikana tehdään toisinaan valvottuun koevapausaikaan kohdistuvia toimeentulotuen hakemuksia. Vangin hakemuksen liitteenä tulee olla vankilanviranomaisen selvitys, josta ilmenee koevapauden alkaminen tai ehdonalaisen vapauttamisen alkaminen. Olennaista on siis perustoimeentulotukioikeuden kannalta selvittää, milloin vanki siirtyy pois vankilasta. Selvitys voidaan ottaa vastaan myös suullisesti vankilan viranomaiselta. Vangille voidaan tehdä perustoimeentulotukea koskeva päätös jo vankilassaoloaikana edellyttäen, että vapautumisajankohta on selvitetty.

Vangin tulona huomioidaan vapautumiskuukautena vankilan maksamat käytettävissä olevat palkat, mutta ei käyttö- ja toimintarahaa. Jos vanki vapautuu kesken kuukauden, perusosa samoin kuin muut perusmenot voidaan huomioida vapautumispäivästä alkaen.

Asumismenoja voidaan huomioida yleensä vapautumiskuukauden alusta lukien. Asumiskulut voidaan huomioida yleensä enintään kuukauden ajalta ennen

vapautumista, jos vankeinhoitoviranomaisen selvityksen mukaan asunnon saaminen on koevapauteen pääsemisen edellytyksenä tai vanki on vapautumassa ja asunnon saaminen on haastavaa. Samalla perusteella voidaan myöntää maksusitoumus vuokravakuuteen, jos asumiskustannukset ovat paikkakunnan Kelan määrittämän kohtuullisen tason mukaiset. Muut kustannukset ja perusosa huomioidaan vapautumispäivästä lukien. Lue lisää kohtuullisista asumismenoista.

1.6.8.5 Maksaminen

Vankeusaikainen ja vapautuvan vangin toimeentulotuki maksetaan ensisijaisesti vangin omalle siviilitilille. Jos vangilla ei ole omaa tiliä käytössä, voidaan vangille hakea Kelan Prepaid-kortti. Katso myös maksaminen ja vankien toimeentulotuki -prosessi.

1.6.9 Yrittäjä

Toimeentulotuessa yrittäjänä pidetään esimerkiksi asiakasta, joka omistaa riittävän suuren osuuden yrityksestä, jossa hän työskentelee. Yrittäjänä pidetään myös esimerkiksi laskutuspalvelun kautta itsensä työllistäviä henkilöitä sekä omassa työssä työllistyviä. Yrittäjänä pidetään myös henkilöä, joka on työvoimaviranomaisen työvoimapoliittisen lausunnon mukaan yrittäjä. Katso tarkemmin yrittäjän määrittelemisestä kunkin yritysmuodon kohdalta:

- omassa työssä työllistyvät
- laskutuspalveluyrittäjä
- yksityinen elinkeinonharjoittaja
- avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö
- osakeyhtiö
- osuuskunta
- yhtymät ja kuolinpesän kautta harjoitettu yritystoiminta
- maatalousyrittäjät, metsäyrittäjät ja poronhoitajat

Yritystoiminnasta saatava tulo on ensisijainen tulonlähde toimeentulotukeen verrattuna. Jos asiakas toimii yrittäjänä, tulee selvittää

- mitä tuloja ja varoja hänellä on tosiasiallisesti käytettävissä omaan ja perheensä elatukseen,
- miltä osin kyse on yrityksen varallisuudesta, jota ei voida huomioida yrittäjän toimeentulotuen tarvetta laskettaessa sekä
- onko yrittäjä edellisinä kuukausina saanut riittävästi toimeentuloa yrityksestä ja voidaanko yrittäjän katsoa jatkossa voivan turvata elatuksensa yritystoiminnallaan.

Yritysmuoto ja yrityksestä omistetun osuuden suuruus vaikuttavat siihen, millaiset mahdollisuudet yrittäjällä on itse päättää nostaako hän tuloja yrityksestä.

Jokaisella on velvollisuus kykynsä mukaan pitää huolta itsestään ja omasta elatuksestaan ja jos yrittäjä ei saa välttämätöntä toimeentuloaan työllistymällä yrittäjänä tai omassa työssään, voidaan ohjata yrittäjää hakemaan työttömyysetuutta ja yrittäjän perusosan alentamista harkita.

Yrittäjän oikeus työttömyysetuuteen

Työttömyysetuus on ensisijainen toimeentuloa turvaava etuus. Jos asiakas työskentelee päätoimisesti yrittäjänä, ei hän voi saada työttömyysetuuksia. Työvoimaviranomainen

antaa työvoimapoliittisen lausunnon siitä, katsooko se henkilön työskentelevän yrittäjänä ja onko yrittäjyys pää- vai sivutoimista. Sivutoiminen yrittäjyys ei yleensä estä ensisijaisten etuuksien saamista. Yrittäjää tulisi ensisijaisesti ohjata selvittämään oikeutensa ensisijaisiin etuuksiin. Yrittäjällä voi olla oikeus saada työttömyyspäivärahaa myös yrittäjäkassasta. Lue lisää työttömyysetuuden edellytyksistä.

Aloitteleva yrittäjä voi saada tietyin edellytyksin neljä ensimmäistä kuukautta työttömyysetuutta. Jos yrittäjä saa tuloja aloittamastaan yritystoiminnasta, maksetaan työttömyysetuus soviteltuna. Työttömyysetuutta ei makseta samalta ajalta kuin starttirahaa. Työttömyysetuuden maksatuksen ajalta asiakkaan on haettava yritystoiminnastaan huolimatta kokoaikatyötä.

Laskutuspalvelua käyttävä asiakas katsotaan työttömyysetuuden osalta yrittäjäksi, eli hänen oikeutensa työttömyysetuuteen arvioidaan samoin kuin muidenkin yrittäjien kohdalla. Kausiluonteisella yrittäjällä voi olla oikeus työttömyysetuuteen toimintakauden ulkopuolella.

1.6.9.1 Yrittäjän tulot

Yrittäjän ja perheen käytettävissä olevina tuloina huomioidaan pääsääntöisesti kaikki yrittäjän yritystoiminnastaan saamat ja saatavissa olevat tulot. Yrittäjän tulo voidaan huomioida sille kuukaudelle, jolloin se on ollut nostettavissa tai jos tulo ei ole ollut tiedossa päätöstä annettaessa, voidaan se ottaa jälkikäteen tulona huomioon, jos toimeentulotukea haetaan seuraavan kahden kuukauden aikana.

Yrityksen liikevoittoa ei voida huomioida suoraan yrittäjän tulona, vaan yrittäjän tosiasiallisesti käytettävissä olevat tulot tulee selvittää esimerkiksi tiliotteilta ja kirjanpidosta. Toimeentulotukea voidaan myöntää vain yrittäjän omien tulojen ja menojen perusteella tehdyn laskelman mukaan. Kuitenkin esimerkiksi yksityisen elinkeinonharjoittajan, avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön kohdalla yrittäjän ja yrityksen rahat ovat yhteiset. Yrittäjää ohjataan avaamaan oma tili yritykselle, jos hänellä ei sitä vielä ole.

Jos yrityksen rahavaroista on siirretty rahaa yrittäjän henkilökohtaiselle tilille, huomioidaan siirrot yrittäjän ansiotuloksi. Ansiotuloina huomioidaan myös muut kuin vähäiset yrittäjän tai hänen perheensä henkilökohtaiset menot, jotka eivät selkeästi kuulu yrityksen liiketoimintaan, mutta jotka yrittäjä on maksanut yrityksen rahavaroista (esimerkiksi terveydenhuolto- tai vuokramenot). Jos on epäselvää, kuuluuko meno yritystoimintaan, tulee asia selvittää asiakkaalta.

Jos yrittäjä nostaa käteistä rahaa yrityksestä, katsotaan se yrittäjän ansiotuloksi. Jos yrittäjä osoittaa tehneensä rahalla kauppaa yrityksen lukuun, esimerkiksi ostanut hyödykkeitä yrityksen toimintaan, ja toimittaa ostoista kuitit, ei käteisnostoa huomioida tulona siltä osin kuin sen voidaan näyttää käytetyn yritystoiminnan menoihin.

Jos yrittäjä saa luontoisetuja yrityksestä, huomioidaan luontoisedun verotusarvo laskelmalla ansiotulona. Lue lisää luontoisetujen huomioimisesta.

Yrityksen varat

Jos yrityksellä on tilivaroja tai muuta varallisuutta, voidaan ne huomioida kokonaan tai osittain yrittäjän käytettävissä olevina tuloina tai varoina, jos yrittäjä voisi ne tosiasiallisesti käyttää oman elatuksensa turvaamiseen. Kun harkitaan, ovatko yrityksen varat yrittäjän käytettävissä ja miltä osin, tulee ottaa huomioon:

- Onko yrittäjällä yksin tai yhdessä toimeentulotukiperheenjäsenensä kanssa päätäntävalta siirtää yrityksen rahavaroja tai muuta varallisuutta omaan käyttöönsä.
  - Varat voidaan huomioida laskelmalla vain silloin, kun ne ovat aidosti yrittäjän käytettävissä, esimerkiksi kun kyseessä on yksityinen elinkeinonharjoittaja tai yrittäjä omistaa yrityksen kokonaan.
- Yritystoiminnan luonne ja se onko varat suunniteltu käytettäväksi välttämättömiin yritystoiminnan jatkamiseen liittyviin menoihin.
  - Esimerkiksi palvelualalla on oltava jonkinlainen vaihtokassa myynnin tueksi. Yrittäjältä tulee kuitenkin pyytää aina selvitys myös käteiskassan määrästä ja käytöstä.

Yritysmuoto ja omistusosuus ratkaisevat, onko yrittäjällä mahdollisuuksia siirtää yrityksen rahavaroja tai muuta varallisuutta omaan käyttöönsä. Jos yrityksen omistus on hajaantunut muille henkilöille, kuin yrittäjän toimeentulotukiperheen jäsenille, yrittäjällä itsellään ei yleensä ole mahdollisuutta päättää nostaako hän yrityksestä varoja. Jos yrittäjän tuloina tai varoina voidaan huomioida yrityksen rahavaroja, ei laskelmaa jälkikäteen tarkisteta sillä perusteella, että yrittäjä ei käytä mahdollisuuttaan nostaa kyseisiä varoja käyttöönsä.

Yrittäjän varoina ei huomioida tarpeellisia työvälineitä tai muita varoja, joiden katsotaan olevan tarpeen jatkuvan toimeentulon turvaamiseksi. Jos yritystoiminta lopetetaan, selvitetään, mitä varallisuudelle on tapahtunut ja huomioidaan käytettävissä olevat varat laskelmalla.

Starttiraha

Koska starttiraha on tarkoitettu yrittäjän henkilökohtaisiin menoihin, huomioidaan asiakkaalle maksettu starttiraha aina tuloksi laskelmalla. Starttirahasta ei voi vähentää eläkemaksua eikä muitakaan yrityksen kuluja. Starttirahaa maksetaan kuukausittain takautuvasti maksatushakemuksen perusteella. Jos asiakkaalle on jo myönnetty starttiraha, pyydetään asiakkaalta kopio starttirahapäätöksestä hakemuksen liitteeksi. Jos starttiraha on jo myönnetty, voidaan se huomioida tulona laskelmalla, vaikka asiakas ei tekisi maksatushakemuksia, jos hänellä kuitenkin olisi ollut mahdollisuus saada kyseinen tulo itselleen. Sinä aikana, kun yrittäjä saa starttirahaa, ei hänen yritystoimintansa riittävää tuloa tarvitse arvioida.

Lainat

Jos yrittäjä on lainannut yritykselle varoja ja yritys maksaa lainan tai osan siitä yrittäjälle takaisin, huomioidaan maksut yrittäjän muuna tulona laskelmalla. Jos yrittäjä lainaa yritykseltään rahaa, on laina yleensä yrittäjän omaan elatukseen käytettävissä olevaa ansiotuloa sen maksukuukautena. Lainaa voi jaksottaa tai vyöryttää tarvittaessa. Jos yrittäjä kuitenkin esittää luotettavasti maksaneensa lainan tai osan siitä takaisin lainan maksukuukautena, ei lainaa takaisinmaksetulta osin huomioida tulona. Olennaista on, onko raha ollut tosiasiallisesti käytettävissä asiakkaan omaan elatukseen. Laskutuspalveluyrittäjä ja yksityinen elinkeinonharjoittaja eivät voi lainata yritystoiminnastaan, vaan kyse on tällöin laskelmalla huomioitavasta ansiotulosta.

1.6.9.1.1 Yrittäjän tulojen arvioiminen

Pääsääntö on, että tulot ja varat otetaan huomioon siltä ajanjaksolta, jolle toimeentulotuki määrätään. Yrittäjän tulot kuitenkin yleensä vaihtelevat kuukausittain

ja yrittäjällä voi olla itsellään mahdollisuus vaikuttaa siihen, minkä verran tuloa hän yrityksestä kunakin kuukautena nostaa. Yrittäjän mahdollisuus nostaa yrityksestään tuloja vaihtelee yritysmuodon mukaan.

Jos yrittäjän tulot vaihtelevat vähäistä enemmän eikä riittävää selvitystä hakukuukaudelle tosiasiallisesti maksuun tulevista tuloista voida vielä päätöstä tehtäessä saada, voidaan yrittäjän tulot arvioida, jollei sitä voida pitää kohtuuttomana. Tulot voidaan arvioida ottaen huomioon esimerkiksi:

- edellisten kuukausien aikana yrityksestä saadut ja saatavissa olleet tulot,
- yrittäjän oma arvio tulojen määrästä,
- yrittäjän antamat selvitykset, kuten kirjanpito ja tiliotteet,
- mahdolliset olosuhdemuutokset, kuten toimintakauden loppuminen sekä
- yrittäjän omat mahdollisuudet päättää siitä nostaako hän yrityksestä tuloja.

Kela tarkistaa arvioitujen tulojen määrän jälkikäteen, jos toimeentulotukea haetaan seuraavan kahden kuukauden aikana. Asiakkaan pyynnöstä arvio voidaan tarkistaa myöhemminkin. Jos vain osa kuukauden tuloista on arvioitu, tarkistetaan tulot vain arvioiduilta osin. Arvioitu tulo tarkistetaan seuraavasti:

- Jos arvio on ollut liian pieni, huomioidaan arvion ylittävät yritystoiminnan tulot jälkikäteen kahden seuraavan kuukauden aikana tulona kuten muutkin ansiotulot.
- Jos arvio on ollut liian suuri, tarkistetaan laskelma vastaamaan todellisia käytettävissä olleita tuloja, kun kaikki kyseisenä kuukautena maksetut tulot sekä nostettavissa olleet yrityksen varat ovat tiedossa.
  - Laskelmaa ei tarkisteta, jos yrittäjällä olisi ollut mahdollisuus nostaa yrityksestä itselleen tuloja, vaikka hän ei ole niitä omasta valinnastaan nostanut. Tällöin tulojen voidaan yleensä katsoa olleen yrittäjän käytettävissä.

Esimerkki

Samille on arvioitu tammikuun laskelmalle yritystoiminnan tuloksi 1000 euroa, koska hän on edeltävinä kuukausina nostanut noin 1000 euroa palkkaa yrityksestään. Sami omistaa 100% osakeyhtiöstä ja voi siten itse päättää palkan maksusta. Sami hakee helmikuussa tarkistusta tammikuun päätökseen ja toimittaa tiliotteet, joiden mukaan hän ei ole nostanut lainkaan palkkaa yrityksestään. Yrityksen tammikuun tiliotteilla nähdään kuitenkin 5000 euroa tilivaroja, joista Sami olisi omalla päätöksellään voinut maksaa itselleen palkkaa. Samin tammikuun laskelmaa ei tarkisteta, sillä Sami olisi voinut nostaa 1000 euroa palkkaa.

1.6.9.1.2 Yritystoiminnasta saatujen tulojen jaksottaminen

Myös yrittäjällä on toimeentulotukilain mukainen varautumisen velvollisuus. Yrittäjyyteen sisältyy yritysriski, minkä vuoksi yrittäjän on varauduttava tuloissa tapahtuviin muutoksiin. Jos yrittäjä saa yritystoiminnan tulon, josta hänen on mahdollista saada riittävä toimeentulo itselleen ja perheelleen pidemmäksi aikaa, jaetaan tulo niille kuukausille, joille sen voidaan kohtuudella katsoa riittävän yrittäjän ja tämän perheen elatukseen. Ennen tulon jaksottamista, tulee saadusta tulosta ensin vähentää siihen kohdistuvat yritystoiminnan menot. Lue lisää tulojen jakamisesta osiin.

Esimerkki

Jari on pitkäaikainen toimeentulotuen asiakas. Jari harjoittaa maataloustoimintaa toiminimellä ja saa elokuussa 4000 euron viljanmyyntitulon. Tuloon kohdistuvien yritystoiminnan menojen vähentämisen jälkeen Jarin omaan elatukseen käytettävissä olevaksi määräksi jää 3000 euroa. Jari asuu yksin maatilallaan eikä asiassa ole tullut esiin muitakaan jaksottamisen kohtuuttomaksi tekeviä seikkoja. Jarin toimeentulotuessa huomioitavat menot ovat noin 800 euroa kuukaudessa. Lisäksi tukioikeutta määritettäessä otetaan huomioon Jarin kuukausittaiset tulot ja varat. Perustoimeentulotukea on maksettu Jarille kuukausittain noin 600 euroa. Myyntitulon voidaan kohtuudella katsoa riittävän Jarin elatukseen kolmelle kuukaudelle. Koska myyntitulo ei ole ollut tiedossa elokuun toimeentulotukipäätöstä annettaessa, voidaan se huomioida seuraavien kahden kuukauden aikana ja jaksottaa siitä lukien eteenpäin. Myyntitulosta huomioitava osuus 3000 euroa voidaan siten jaksottaa syys-, loka- ja marraskuulle 1000 euron erissä.

1.6.9.1.3 Yrittäjän kilometrikorvaukset, kulukorvaukset ja päivärahat

Yrittäjä voi tietyissä tilanteissa nostaa yrityksestään kilometrikorvauksia. Koska yrittäjä voi yleensä itse vaikuttaa kilometrikorvaustensa määrään, tulee tarkistaa, että kyse on todellisiin kustannuksiin perustuvasta kilometrikorvauksesta. Matkat kotoa työpaikalle tai työpaikalta kotiin eivät ole sellaisia työmatkoja, joista voisi maksaa kilometrikorvauksia. Jos näistä on kuitenkin maksettu kilometrikorvauksia, on kyse palkasta.

Laskutuspalveluyrittäjä ja yksityinen elinkeinonharjoittaja eivät voi maksaa yritystoiminnastaan itselleen kilometrikorvauksia tai päivärahoja. Jos tällaisia on kuitenkin maksettu, on kyseessä laskelmalla huomioitava ansiotulo, josta voidaan harkinnalla vähentää esimerkiksi tosiasiallisia polttoainekustannuksia.

Kohtuullisina pidettäviä kilometrikorvauksia ja päivärahoja, kulukorvauksia tai muita vastaavia eriä ei huomioida tuloina laskelmalla. Tällaisten yritystoiminnasta saatujen kustannusten korvausten kohtuullisuutta harkitaan suhteessa yrittäjän samasta yritystoiminnasta saamaan ansiotuloon. Lisäksi harkinnassa huomioidaan

- yrittäjän ammatti,
- yritystoiminnan luonne ja
- yritystoiminnasta pidemmällä aikavälillä saadut tulot.

Esimerkki

Laila on nostanut yrityksestä palkkaa 500 euroa, kilometrikorvauksia 50 euroa ja päivärahaa 43 euroa. Laskelmalla huomioidaan 500 euron yksityisotot tuloksi, mutta kilometrikorvausta ja päivärahaa ei huomioida lainkaan tulona. Kilometrikorvaukset ja päivärahat ovat kohtuullisia Lailan yrityksestä saatuihin muihin tuloihin nähden, joten niitä ei huomioida tulona.

Jos kilometrikorvaukset ovat kohtuuttoman suuret saatuun ansiotuloon nähden, voidaan ne huomioida kohtuullisen määrän ylittävältä osin ansiotulona. Kilometrikorvauksista vähennetään niiden perusteena olevien kilometrien mukainen tosiasiallinen polttoainekustannus, kuitenkin enintään 0,33 e/km, ja erotus huomioidaan tulona.

Jos kilometrikorvausten määrä on suuri verrattuna yrityksestä saatuihin ansiotuloihin, tulee selvittää mistä kilometrikorvausten määrä koostuu. Yrittäjältä voidaan pyytää ajopäiväkirja, josta selviää matkapäivä, kuljetut kilometrit, matkan syy sekä lähtöpaikka ja määränpää sekä vapaamuotoinen selvitys kulujen muodostumisesta. Jos yrittäjän tiliotteilla ei näy esitettyihin kilometrimääriin sopivia polttoaineostoja, voidaan häneltä tarvittaessa pyytää esimerkiksi polttoaineen ostoista kuitit sekä oma selvitys siitä, millä varoilla polttoaineet on maksettu. Jos esitetyt polttoainekulut on maksettu osakeyhtiön tai osuuskunnan tililtä, ovat kilometrikorvaukset yrittäjän ansiotuloa.

Vaikka henkilöyhtiöiden vastuunalaiset yhtiömiehet tai osakeyhtiön osakkaat eivät nostaisi palkkaa yrityksestä, ovat he oikeutettuja verovapaisiin kilometrikorvauksiin, jos matkat on tehty yhtiön lukuun. Olennaista on selvittää, miksi yrittäjä ei nosta palkkaa yrityksestä ja voidaanko kilometrikorvausten perusteena olevia matkoja pitää luotettavasti selvitettyinä sekä korvausten rahamäärää kohtuullisena suhteessa nostettuun palkan määrään. Harkinnassa huomioidaan yrityksestä pidemmällä aikavälillä nostettujen palkkojen ja kilometrikorvausten määrät.

1.6.9.1.4 Yrittäjän tuloista tehtävät vähennykset

Toimeentulotukea ei ole tarkoitettu yritystoiminnan tukemiseen, eikä laskelmalla voida koskaan huomioida menona yritystoiminnasta aiheutuvia menoja. Sen sijaan, kun selvitetään minkä verran yrittäjä voisi käyttää yritystoiminnasta saatavissa olevia tuloja omaan elatukseensa, voidaan yritystulosta harkinnalla vähentää esimerkiksi seuraavia yritystoiminnan kuluja:

- YEL- ja MYEL-vakuutusmaksut
- arvonlisävero
- maksettu yritystoiminnan ennakkovero
- työntekijöiden palkat
  - Palkanmaksu tulee kuitenkin selvittää luotettavasti, esimerkiksi pyytämällä palkkatodistuksia tai kirjanpitäjän selvitys maksetuista palkoista. Jos palkkoja ei ilmoiteta Verohallinnolle, ei kyse ole yritystulosta vähennettävästä palkkamenosta, vaan yksityisistä siirroista. Yksityisiä siirtoja ei voida huomioida yritystoiminnan tulon vähennyksinä.
- toimitilan vuokra

Perustoimeentulotuessa hyväksyttävät vähennykset eivät voi olla määrältään suurempia kuin samasta yritystoiminnasta huomioitavat ansiotulot.

Yritystulosta tehtävät vähennykset kohdistetaan yleensä sille kuukaudelle, jona kyseinen kuluerä on maksettu. Jos rahat ovat yrittäjän omalla tilillä, tulee yritystoiminnan kulun olla jo maksettu, jotta sen voitaisiin katsoa vähentävän laskelmalla huomioitavan yritystulon määrää. Jos rahat ovat yrityksen tilillä, tulee arvioida minkä verran yrittäjä voisi nostaa tililtä rahaa itselleen omaan elatukseensa käytettäväksi. Yrityksen tilillä olevien varojen vähennyksenä voidaan harkinnalla huomioida sellaisia yritystoiminnasta aiheutuvia kuluja, jotka erääntyvät samassa kuussa maksettavaksi tai kulu on suuri ja erääntyy lähiviikkoina.

Velka ja sen hoitokulut eivät ole toimeentulotuessa huomioitavia menoja.

Yrittäjän asumismenot

Jos yritystoimintaa harjoitetaan samassa asunnossa tai samalla kiinteistöllä, jolla yrittäjä itse asuu, on selvitettävä miltä osin asumiskustannukset kuuluvat yritystoiminnan

menoihin. Siltä osin kuin asumiskustannuksissa on kyse yrityksen kustannuksista, ei niitä huomioida laskelmalla menona. Yritystoiminnan menoja voidaan vähentää vain yritystoiminnan tulosta harkittaessa yrittäjän käytettävissä olevien tulojen määrää.

- Sähkö- ja vesilaskuista huomioidaan kohtuullinen asiakkaan henkilökohtaisen asumisen osuus.
- Jos yritystoimintaa harjoitetaan samalla kiinteistöllä, huomioidaan kiinteistövero vain asuinkiinteistön osalta, jos muut rakennukset kuuluvat yrittäjätoimintaan. Jos kiinteistön verotus on määrätty yrityksen nimissä olevalla verotuspäätökselle, ei mitään osuutta verosta huomioida asiakkaan menona.
- Jos yrittäjä yksin tai yhdessä toimeentulotukiperheensä kanssa omistaa yrityksestä vähintään 50 % ja asuu tämän yrityksen omistamassa asunnossa vuokralla, katsotaan kyseessä olevan omistusasunto eikä vuokramenoa huomioida menona laskelmalla. Asumismenot huomioidaan kuten muidenkin omistusasuntojen osalta. Lue lisää omistusasunnon menoista.

Esimerkki

Niko harjoittaa elinkeinotoimintaa asuinkiinteistöllään. Nikon verotuspäätöksen mukaan kiinteistövero vakituiseen asuinkäyttöön tarkoitetun pientalon osalta on 200 euroa ja vapaa-ajan asunnon ja kasvihuoneen osalta 100 euroa. Laskelmalla voidaan huomioida menona 200 euroa kiinteistöveroa, joka on Nikon omaan kotiin liittyvä meno.

1.6.9.2 Käytettävät selvitykset

Hakemusajankohtana on käytettävä yrittäjän taloudellisesta tilasta niin ajantasaista tietoa kuin mahdollista ja yrittäjän tilanteesta pyritään muodostamaan kokonaiskuva. Seuraavista asiakirjoista on tarpeellista selvittää erityisesti yrittäjän omassa käytössä olevien tulojen ja varojen määrä:

- TO4-yrittäjälomakkeella kerätään perustiedot yrittäjästä ja hänen yrityksestään.
  - Yrittäjän on annettava aina toimeentulotukea hakiessaan tiedot yritystoiminnastaan.
    - Näin menetellään siinäkin tapauksessa, ettei asiakas itse pidä itseään yrittäjänä tai ettei hän pidä kyseisiä tietoja tarpeellisina.
    - Jos asiakas toimii yrittäjänä useammassa yrityksessä, hänen tulee toimittaa tiedot kaikista yrityksistään.
- Yrityksen tiliotteet on pääsääntöisesti toimitettava toimeentulotuen tarpeen selvittämiseksi.
  - Jos yrittäjä kuitenkin luotettavasti esittää, ettei hän voi määräysvaltansa rajoissa luovuttaa yrityksen tiliotteita, ratkaistaan hakemus ilman niitä.
    - Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun yrittäjä omistaa yhdessä yrityksen usean henkilön kanssa ja muut henkilöt eivät suostu tiliotteiden luovutukseen.
    - Jos yrittäjä kuitenkin yksin tai yhdessä toimeentulotukiperheensä kanssa omistaa enemmistön yrityksestä, on yrityksen tiliotteet yleensä kuitenkin toimitettava.
- Yrityksen kirjanpidosta selvitetään yrittäjän mahdollisuuksia saada toimeentulonsa ensisijaisesti yritystoiminnastaan. Yrityksen liikevoittoa ei voida huomioida yrittäjän tulona. Kirjanpidosta voidaan tutkia esimerkiksi
  - yksityisotot,
  - maksetut palkat,

- käteisvarat,
- yritystoiminnasta aiheutuvat menot,
- luontoisedut sekä
- yksityiskäyttö.

Yrittäjän tulee toimittaa asiakirjat kaikista niistä yrityksistä, joissa hän tai hänen perheenjäsenensä työskentelee ja jotka yrittäjä tai hänen perheenjäsenensä omistaa joko kokonaan tai osittain. Kaikki selvitykset pyydetään pääsääntöisesti asiakkaalta itseltään. Uuden hakemuksen kohdalla tulee edellä mainitut tuloselvitykset pyytää useamman edeltävän kuukauden ajalta. Tarvittaessa Kela voi hankkia selvityksen yrityksistä Patentti- ja rekisterihallituksen sekä Verohallinnon tarjoamasta yritys- ja yhteisötietojärjestelmästä tai luottotietorekisteristä. Katso vielä tarkemmin muut tarvittavat lisäselvitykset kyseessä olevan yritysmuodon kohdalta.

1.6.9.3 Omassa työssä työllistyvät

Asiakas voi työllistää itse itsensä siten, että hän on saanut työvoimaviranomaiselta estävän työvoimapoliittisen lausunnon omassa työssä työllistymisen vuoksi. Tällaisia omassa työssä työllistyviä henkilöitä voivat olla esimerkiksi urheilijat, taiteilijat, freelancerit ja erilaiset sosiaalisen median vaikuttajat. Henkilöllä tulee olla ansaintatarkoitus toiminnalleen, eli esimerkiksi omaishoitajiin ei sovelleta seuraavaa ohjetta.

Omassa työssä työllistyvälle huomioidaan tuloksi kaikki käytettävissä olevat tulot. Toiminnasta saadut tulot voidaan vyöryttää ja jaksottaa. Omassa työssä työllistyvän tuloa voi esimerkiksi olla:

- taideapuraha
- tekijänoikeuskorvaukset
- palkinto- ja sponsorirahat
- urheiluseuran maksamat korvaukset
- mainostulot
- erilaiset palkkiot ja palkat
- veronalaisten hyödykkeiden edelleen luovutuksesta saadut tulot

Asiakkaan saamasta tulosta voidaan vähentää kyseisen työsuorituksen teosta aiheutuneita kustannuksia samoin edellytyksin kuin yrittäjillä. Asiakkaan tulee esittää selvitystä aiheutuneiden kulujen kohdentamisesta sekä määrästä, esimerkiksi kuitit tehdyistä ostoista. Saadusta tulosta voidaan vähentää vain juuri kyseiseen työsuoritukseen liittyviä menoja.

Esimerkki

Jaanalla on työvoimaviranomaisen lausunto siitä, että hän työskentelee taitelijana eikä hän tämän vuoksi ole oikeutettu työttömyysetuuteen. Jaana on saanut taulun myynnistä tuloa 500 euroa. Jaana ilmoittaa ostaneensa kyseisen taulun tekoa varten materiaaleja 100 eurolla ja toimittaa ostoista kuitit. Jaanalle huomioidaan ansiotulona 400 euroa taulun myynnistä.

1.6.9.4 Laskutuspalveluyrittäjä

Laskutuspalveluyrittäjällä tarkoitetaan henkilöä, joka toimii laskutuspalvelun kautta työllistäen itse itsensä ilman, että on perustanut yrityksen. Laskutuspalveluyrittäjä

käyttää yritystoiminnassaan laskutuspalvelua, joka lähettää laskun asiakkaalle ja maksaa laskutuspalveluyrittäjälle tämän tulon palkkana. Laskutuspalveluyrittäjyys ei ole virallinen yritysmuoto, mutta laskutuspalveluyrittäjää pidetään toimeentulotuen näkökulmasta yrittäjänä. Laskutuspalveluyrittäjä voi itse valita nostaako hän palkkaa laskutuspalvelusta vai kerryttääkö tuloa laskutuspalveluun. Laskutuspalveluyrittäjän nostamasta palkasta pidätetään verot, laskutuspalvelun palkkio sekä erilaisia maksuja. Laskutuspalveluyrittäjä ei ole toiminnastaan kirjanpitovelvollinen.

Laskutuspalveluyrittäjän yritystoiminnastaan saamat tulot verotetaan hänen henkilökohtaisena ansiotulonaan. Laskutuspalvelusta nostetut palkat näkyvät yleensä myös tulorekisterissä. Laskutuspalveluyrittäjän on kuitenkin toimitettava hakemuksensa liitteeksi myös kuukausittainen laskutuspalvelun maksulaskelma, jotta nähdään hänen kaikki yritystoiminnastaan saatavissa olevat tulot. Tuloksi huomioidaan nostettujen palkkojen lisäksi laskutuspalvelussa olevat rahat, jotka hän voisi nostaa palkkana. Näistä tuloista on kuitenkin vähennettävä ensin niihin kohdistuvat menot, esimerkiksi verokortin mukainen ennakonpidätys, työnantajamaksuja, sairausvakuutusmaksuja sekä laskutuspalvelun oma palkkio-osuus. Jos riittävää tietoa vähennyksien tekemiseen ei saada, viedään koko laskutuspalvelussa oleva rahamäärä tuloksi laskelmalle.

Laskutuspalveluyrittäjän tuloa voi esimerkiksi olla:

- starttiraha
- palkat
- työkorvaukset
- laskutuspalvelusta nostettavissa olevat tulot

Laskutuspalvelusta voi nostaa tuloa palkan lisäksi kulukorvauksena. Kulukorvaus on esimerkiksi korvaus laskutuspalveluyrittäjän työsuoritusta varten tekemistä materiaalihankinnoista. Kulukorvausta ei huomioida asiakkaan tulona siltä osin, kuin hänellä on esittää korvausta vastaavien menojen kuitit.

Laskutuspalveluyrittäjä katsotaan työttömyysturvan osalta yrittäjäksi, eli hänen oikeutensa työttömyysturvaan arvioidaan samoin kuin muidenkin yrittäjien kohdalla. Laskutuspalveluyrittäjä voi siis saada ensisijaiset etuudet estävän työvoimapoliittisen lausunnon yritystoimintansa perusteella ja siten hänen riittävä tulo yritystoiminnasta arvioidaan samoin kuin muidenkin yrittäjien kohdalla.

Laskutuspalveluyrittäjältä voidaan pyytää esimerkiksi seuraavat selvitykset tulojen ja varojen selvittämiseksi:

- TO4-lomake
- yrittäjän tiliotteet
- tositteet laskutuspalvelusta nostamattomista tuloista
- laskutuspalvelun maksulaskelma palkoista ja muista tuloista

1.6.9.5 Yksityinen elinkeinonharjoittaja

Yksityinen elinkeinonharjoittaja tekee yritystään koskevat päätökset itsenäisesti ja vastaa kaikella omaisuudellaan yrityksen taloudellisista sitoumuksista. Yksityisen elinkeinonharjoittajan yritystoiminta ei ole yrittäjästä erillinen oikeushenkilö ja yritystoimintaa verotetaan pelkästään yrittäjän tulona. Yksityinen elinkeinonharjoittaja on yritystoiminnastaan kirjanpitovelvollinen. Maatalouden ja kalastuksen elinkeinonharjoittajilla ei kuitenkaan ole kirjanpitovelvollisuutta. Lue lisää maatalousyrittäjistä.

Yksityisen elinkeinonharjoittajan tuloa voi esimerkiksi olla:

- starttiraha
- yksityisotot
- varat jotka olisi mahdollista nostaa kyseisenä kuukautena yksityisottoina
- yritystilin yksityiskäyttö
- tavaroiden yksityiskäyttö

Yksityinen elinkeinonharjoittaja ei voi maksaa palkkaa itselleen, puolisolleen eikä yrittäjän alle 15-vuotiaalle lapselle. Yksityinen elinkeinonharjoittaja ei voi myöskään lainata yritykseltään tai yritykselle varoja, koska tässä yritysmuodossa yritystoiminta ei ole yrittäjästä erillinen oikeushenkilö.

Elinkeinonharjoittajan tuloksi katsotaan aina hänen tekemänsä yksityisotot yrityksen varoista sekä hänen nostamansa määrältään olennaiset tai poikkeukselliset kulukorvaukset. Jos yrittäjä on tehnyt yritykseen yksityispanoja tai sijoituksia, ei niitä voida vähentää tehdyistä yksityisotoista, koska ne ovat olleet hänen käytettävissään ainakin sijoittamiskuukautena.

Yksityisen elinkeinonharjoittajan yritystoiminnasta peräisin olevat tulot ja varat eivät ole erillään hänen henkilökohtaisista tuloistaan ja varoistaan. Siten ansiotulona huomioidaan myös ne yrityksen varat, jotka hänen olisi mahdollista nostaa yksityisottoina. Yrityksen rahavarat voidaan yleensä huomioida yrittäjän käytettävissä olevana ansiotulona, kun niistä on ensin vähennetty niihin samalle ajalle kohdistuvat yritystoiminnan menot. Jos yrityksen rahavaroja tulisi kerralla huomioitavaksi yrittäjän ansiotulona suuri määrä, voidaan se tarvittaessa jaksottaa pidemmälle ajalle. Lue lisää yrittäjän tulojen jaksottamisesta.

Jos yritystoiminnalle ei ole erillistä tiliä, vaan yrittäjän henkilökohtainen käyttötili ja yrityksen pankkitili on yksi yhteinen tili, voidaan tilin saldo yleensä huomioida asiakkaan varoina samoin edellytyksin kuin muidenkin toimeentulotuen asiakkaiden tilivarat. Asiakkaan tulona voidaan kuitenkin huomioida varat vain siltä osin, kuin ne ovat hänen omaan elatukseensa käytettävissä. Lue lisää yritystulosta tehtävistä vähennyksistä.

Yksityiseltä elinkeinonharjoittajalta voidaan pyytää esimerkiksi seuraavat selvitykset tulojen ja varojen selvittämiseksi:

- TO4-lomake
- yritystoiminnan esitäytetty veroilmoitus
- yrittäjän ja yrityksen tiliotteet
- omaisuusluettelo yrityksen varoista
- kuukausikohtainen kirjanpito
- kassavirtalaskelma käteisvaroista tai muu selvitys käteisvarojen määrästä ja käytöstä
- kirjanpitäjän todistus yksityisotoista ja yksityispanoista sekä yritystilin yksityiskäytöstä
- jos yrityksellä ei ole kirjanpitäjää, pyydetään asiakkaan oma selvitys vastaavista tiedoista.

1.6.9.6 Avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö

Avoin yhtiö on kahden tai useamman henkilön yhdessä muodostama yritys. Yhtiömiehet vastaavat yrityksen veloista ja sitoumuksista myös kaikella henkilökohtaisella omaisuudellaan. Kommandiittiyhtiö on kahden tai useamman henkilön muodostama yritys, jossa on vähintään yksi vastuunalainen yhtiömies ja vähintään yksi äänetön yhtiömies. Avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö ovat kirjanpitovelvollisia.

Kommandiittiyhtiön vastuunalainen yhtiömies toimii varsinaisesti yhtiön nimissä samoin kuin avoimen yhtiön yhtiömies. Äänetön yhtiömies ainoastaan sijoittaa rahaa tai muuta omaisuutta yhtiöön. Äänettömän yhtiömiehen vastuu yrityksen sitoumuksista rajoittuu hänen yritykseen sijoittamansa omaisuuden määrään eikä hänellä ole oikeutta edustaa yhtiötä eikä nostaa yhtiön varoja. Yhtiösopimukseen merkitään äänettömän yhtiömiehen yritykseen sijoittama summa, jolle hän saa jatkossa tuottoa. Äänettömänä yhtiömiehenä yrityksessä olevaa asiakasta ei yleensä pidetä toimeentulotuessa yrittäjänä, vaikka hän työskentelisi yrityksessä. Äänettömän yhtiömiehen kohdalla tulee asiakasta ohjata selvittämään mahdollisuutensa luovuttaa osuutensa yhtiöstä edelleen ja käyttämään luovutuksesta saadut tulot oman elatuksensa turvaamiseen. Äänettömälle yhtiömiehelle huomioidaan tulona yrityksestä maksetut korot ja voitto-osuudet.

Avoimen yhtiön yhtiömiehen ja kommandiittiyhtiön vastuunalaisen yhtiömiehen tuloa voi esimerkiksi olla

- starttiraha
- palkat ja palkkiot
- yksityisotot
- yritystilin yksityiskäyttö
- varat jotka olisi mahdollista nostaa kyseisenä kuukautena yksityisottoina
- tavaroiden yksityiskäyttö
- voitto-osuudet
- luontoisedut (kuten asunto-, auto-, puhelin-, ateriaetu)
- kohtuuttoman suuret kilometrikorvaukset ja päivärahat
- lainat

Arvioitaessa yhtiömiehen mahdollisuuksia saada tuloja yrityksestään, tulee aina huomioida, ovatko tulot tai varat tosiasiallisesti yrittäjän omaan elatukseen käytettävissä. Yrityksestä saatavissa olevat tulot ja varat ovat asiakkaan käytettävissä esimerkiksi silloin, kun hän

- on saanut tuloja yrityksestä käyttöönsä,
- on käyttänyt yritystiliä omiin henkilökohtaisiin menoihinsa tai
- itse tai yhdessä toimeentulotukiperheensä kanssa voisi päättää yrityksen varojen jakamisesta.

Jos yhtiön omistus on hajautunut ja asiasta saadun selvityksen perusteella voidaan arvioida, että yhtiön olisi pitänyt pystyä juoksevien kulujen ja investointien jälkeen maksamaan yhtiömiehille palkkaa, mutta palkkaa ei ole maksettu, pyydetään asiakkaalta kirjanpitäjän selvitys siitä, olisiko varoja voitu jakaa yrityksestä.

Avoimen yhtiön yhtiömieheltä tai kommandiittiyhtiön vastuunalaiselta yhtiömieheltä voidaan pyytää esimerkiksi seuraavat selvitykset tulojen ja varojen selvittämiseksi:

- TO4-lomake
- yritystoiminnan esitäytetty veroilmoitus
- yrittäjän ja yrityksen tiliotteet
- kuukausikohtainen kirjanpito
- tilinpäätös
- yrityksen perustamissopimus ja yhtiösopimus
- kassavirtalaskelma käteisvaroista tai muu selvitys käteisvarojen määrästä ja käytöstä
- kirjanpitäjän selvitys yrityksestä saaduista tuloista edelliseltä kuukaudelta, esimerkiksi palkat, luontoisedut
- kirjanpitäjän selvitys siitä, olisiko varoja voitu jakaa yrityksestä.

Jos yrityksellä ei ole kirjanpitäjää, pyydetään asiakkaan oma selvitys vastaavista tiedoista.

1.6.9.7 Osakeyhtiö

Osakeyhtiön voi perustaa yksin tai yhdessä useamman henkilön kanssa. Osakeyhtiön on pidettävä julkista osakasluetteloa. Osakkeenomistajan vastuu yrityksen sitoumuksista ulottuu pelkästään omaan sijoitukseensa. Osakeyhtiö on itsenäinen verovelvollinen, eli sen tulo verotetaan osakeyhtiön tulona. Osakeyhtiön maksamat osingot ja palkat verotetaan osakkaiden henkilökohtaisessa verotuksessa. Osakeyhtiö on kirjanpitovelvollinen.

Jos asiakas on osakkaana osakeyhtiössä, selvitetään, työskenteleekö asiakas yrityksessä sekä omistaako hän lisäksi sellaisen osuuden yrityksen osakkeista, että häntä voidaan pitää yrittäjänä. Selvityksessä otetaan huomioon esimerkiksi määräysvallan suuruus ja muiden osakkaiden omistusosuudet. Jos asiakasta pidetään yrittäjänä, ei yrityksen osakkeita huomioida käytettävissä olevina varoina. Jos kyse on pelkästä osakkeiden omistajuudesta, ei asiakasta pidetä yrittäjänä ja omistettuihin osakkeisiin määrätään takaisinperintä. Listaamattoman osakeyhtiön osakkeiden ei katsota olevan heti realisoitavissa toisin kuin pörssiyhtiöiden osakkeiden. Jos osakeyhtiössä työskentelevällä asiakkaalla on tämän toiminnan vuoksi YEL-vakuutus, on kyseessä toimeentulotuen näkökulmasta yleensä yrittäjä. Jos sen sijaan asiakas on osakkaana yrityksessä ja työskentelee siinä työntekijän lakisääteisellä työeläkevakuutuksella, on hän yleensä palkansaaja. Asiassa huomioidaan työvoimaviranomaisen tulkinta tilanteesta. Kummassakin tapauksessa kaikki yrityksestä saadut tulot huomioidaan kuitenkin asiakkaan laskelmalla tulona. Lue lisää takaisinperinnästä.

Osakeyhtiön osakkaan tuloa voi esimerkiksi olla:

- starttiraha
- osingot
- palkat ja palkkiot
- luontoisedut (kuten asunto-, auto-, puhelin- tai ateriaetu)
- varat jotka olisi mahdollista nostaa kyseisenä kuukautena palkkoina
- yritystilin yksityiskäyttö
- tavaroiden yksityiskäyttö
- kohtuuttoman suuret kilometrikorvaukset ja päivärahat
- lainat

Osakeyhtiön osakas ei saa tehdä yksityisottoja. Jos asiakas on kuitenkin tehnyt yksityisottoja, eli nostanut rahaa yrityksestä omaan käyttöönsä, huomioidaan ne ansiotulona laskelmalla.

Koska osakkeenomistaja ei voi nostaa yrityksestä rahaa valintansa mukaan, eivät yrityksen rahavarat ole yleensä sellaisenaan yrittäjän käytettävissä. Arvioitaessa osakkaan mahdollisuuksia saada tuloja yrityksestään, tulee aina huomioida ovatko tulot tai varat tosiasiallisesti yrittäjän omaan elatukseen käytettävissä. Yrityksestä saatavissa olevat tulot ja varat ovat asiakkaan käytettävissä esimerkiksi silloin, kun hän

- on saanut tuloja yrityksestä käyttöönsä,
- on käyttänyt yritystiliä omiin henkilökohtaisiin menoihinsa tai
- itse tai yhdessä toimeentulotukiperheensä kanssa voisi päättää yrityksen varojen jakamisesta.

Esimerkki

Martti omistaa 100 % yrityksensä osakkeista. Martti on nostanut palkkaa tammikuussa 1 500 euroa ja helmikuussa saman verran. Yrityksen tiliotteella on 15 000 euroa, josta voidaan esitettyjen selvitysten perusteella vähentää yritystoiminnan menoja 6 000 euroa. Yrityksellä voidaan katsoa olevan mahdollisuus maksaa palkkaa myös maaliskuussa, joten maaliskuulle voidaan huomioida tammi- ja helmikuun palkkaa vastaava määrä 1 500 euroa.

Jos yrityksen omistus on hajautunut ja asiasta saadun selvityksen perusteella voidaan arvioida, että osakeyhtiön olisi pitänyt pystyä juoksevien kulujen ja investointien jälkeen maksamaan osakkaille palkkaa, mutta palkkaa ei ole maksettu, pyydetään asiakkaalta kirjanpitäjän selvitys siitä, olisiko varoja voitu jakaa yrityksestä.

Osakeyhtiön osakkaalta voidaan pyytää esimerkiksi seuraavat selvitykset tulojen ja varojen selvittämiseksi:

- TO4-lomake
- yritystoiminnan esitäytetty veroilmoitus
- yrittäjän ja yrityksen tiliotteet
- kuukausikohtainen kirjanpito
- tilinpäätös
- yrityksen perustamissopimus ja osakasluettelo
- yhtiökokouksen päätös varojen käytöstä
- kassavirtalaskelma käteisvaroista tai muu selvitys käteisvarojen määrästä ja käytöstä
- kirjanpitäjän selvitys yrityksestä saaduista tuloista edelliseltä kuukaudelta, esimerkiksi palkat, luontoisedut
- kirjanpitäjän selvitys siitä, olisiko varoja voitu jakaa yrityksestä.

Jos yrityksellä ei ole kirjanpitäjää, pyydetään asiakkaan oma selvitys vastaavista tiedoista.

1.6.9.8 Osuuskunta

Osuuskunta on yritysmuoto, jonka tarkoituksena on tarjota jäsenilleen hyötyä sen palveluita käyttämällä. Osuuskunta on itsenäinen verovelvollinen ja kirjanpitovelvollinen. Osuuskunnan osuuksia ei voi myydä eteenpäin. Kun jäsen eroaa osuuskunnasta, saa hän osuusmaksunsa takaisin. Osuuskunnalla voi osuuksien lisäksi olla myös osakkeita, joita voi myydä ja ostaa vapaasti. Voittovaroja eli ylijäämää voidaan jakaa, jos siitä on merkintä osuuskunnan säännöissä. Jäsen voi erota osuuskunnasta milloin tahansa.

Kun kyseessä on jäsenyys osuuskunnassa, on tapauskohtaisesti tutkittava, tekeekö pelkkä jäsenyys asiakkaasta yrittäjän. Jos osuuskunnassa työskentelevällä asiakkaalla on tämän toiminnan vuoksi YEL-vakuutus, on kyseessä toimeentulotuen näkökulmasta yleensä yrittäjä. Jos sen sijaan asiakas on osuuskunnan jäsen ja työskentelee yrityksessä työntekijän lakisääteisellä työeläkevakuutuksella, on hän yleensä palkansaaja. Asiassa huomioidaan työvoimaviranomaisen tulkinta tilanteesta.

Jos osuuskunnan jäsenenä olevan asiakkaan ei katsota olevan osuuskuntayrittäjä, voidaan osuusmaksua ja osuuskunnan osakkeita pitää helposti realisoitavana omaisuutena, joka on käytettävä asiakkaan omaan elatukseen. Kuitenkin jos osuusmaksu on vähäinen tai kyseessä on tavanomainen esimerkiksi elintarvikkeiden

osuuskauppaan tai vesiosuuskuntaan kuuluva osuusmaksu, ei sen realisoimista edellytetä.

Osuuskunnan jäsenen tuloa voi esimerkiksi olla

- starttiraha
- palkat ja palkkiot
- osuuspääoman korko
- ylijäämän palautus
- luontoisedut, kuten asunto-, auto-, puhelin- tai ateriaetu
- varat jotka olisi mahdollista nostaa kyseisenä kuukautena palkkoina
- yritystilin yksityiskäyttö
- tavaroiden yksityiskäyttö
- kohtuuttoman suuret kilometrikorvaukset ja päivärahat
- lainat

Osuuskunnan jäsen ei voi tehdä yksityisottoja. Jos asiakas on kuitenkin tehnyt yksityisottoja, eli nostanut rahaa yrityksestä omaan käyttöönsä, huomioidaan ne ansiotulona laskelmalla.

Koska jäsen ei voi nostaa yrityksestä rahaa valintansa mukaan, eivät yrityksen rahavarat ole yleensä sellaisenaan yrittäjän käytettävissä. Arvioitaessa jäsenen mahdollisuuksia saada tuloja yrityksestään, tulee aina huomioida ovatko tulot tai varat tosiasiallisesti yrittäjän omaan elatukseen käytettävissä. Yrityksestä saatavissa olevat tulot ja varat ovat asiakkaan käytettävissä esimerkiksi silloin, kun hän

- on saanut tuloja yrityksestä käyttöönsä,
- on käyttänyt yritystiliä omiin henkilökohtaisiin menoihinsa tai
- itse tai yhdessä toimeentulotukiperheensä kanssa voisi päättää yrityksen varojen jakamisesta.

Jos osuuskunnan omistus on hajautunut ja asiasta saadun selvityksen perusteella voidaan arvioida, että osuuskunnan olisi pitänyt pystyä juoksevien kulujen ja investointien jälkeen maksamaan osakkaille palkkaa, mutta palkkaa ei ole maksettu, pyydetään asiakkaalta kirjanpitäjän selvitys siitä, olisiko varoja voitu jakaa yrityksestä.

Osuuskunnan jäsenenä yritystoimintaa harjoittavalta voidaan pyytää esimerkiksi seuraavat selvitykset tulojen ja varojen selvittämiseksi

- TO4-lomake
- yritystoiminnan esitäytetty veroilmoitus
- yrittäjän ja yrityksen tiliotteet
- kuukausikohtainen kirjanpito
- tilinpäätös
- yrityksen perustamissopimus ja osuuskunnan säännöt varojen jakamisesta
- kassavirtalaskelma käteisvaroista tai muu selvitys käteisvarojen määrästä ja käytöstä
- kirjanpitäjän selvitys yrityksestä saaduista tuloista edelliseltä kuukaudelta, esimerkiksi palkat, luontoisedut
- kirjanpitäjän selvitys siitä, olisiko varoja voitu jakaa yrityksestä.

Jos yrityksellä ei ole kirjanpitäjää, pyydetään asiakkaan oma selvitys vastaavista tiedoista.

1.6.9.9 Yhtymät ja kuolinpesän kautta harjoitettu yritystoiminta

Muita taloudellista toimintaa harjoittavia yhteisöjä voivat olla esimerkiksi yhtymä tai elinkeinotoimintaa harjoittava kuolinpesä.

Yhtymät

Yhtymä ei ole varsinainen yritysmuoto, vaan kyseessä on yhteisomistussuhde. Yhtymiä kutsutaan niiden toiminnan luonteen mukaan maatalous-, kiinteistö- tai metsäyhtymiksi. Yhtymä ei ole erillinen verovelvollinen, vaan osuudet yhtymästä (esimerkiksi tulos, palkat ja varat) luetaan yhtymän osakkaiden omiin tuloihin ja varoihin. Yhtymä ei ole yleensä kirjanpitovelvollinen, mutta yhtymän osakas on velvollinen pitämään muistiinpanoja omalta osaltaan yhtymän tuloista ja kuluista sekä ilmoittamaan tiedot veroilmoituksessaan. Jokainen kiinteistön omistaja maksaa kiinteistöveron omasta osuudestaan.

Asiakasta, joka on yhtymän osakkaana, ei pidetä välttämättä toimeentulotuen näkökulmasta yrittäjänä, koska pelkkä yhtymän osakkuus ei estä ensisijaisia toimeentuloa turvaavia etuuksia. Yhtymästä saadut tulot huomioidaan kuitenkin asiakkaan tuloina. Jos asiakasta ei pidetä toimeentulotuen näkökulmasta yrittäjänä yhtymän osakkuuden perusteella, tulee selvittää yhtymän omistuksen arvo sekä mahdollisuudet realisoida omistus tai tarvittaessa määrätä takaisinperinnästä. Lue lisää takaisinperinnästä.

Jos asiakkaalla on estävä työvoimapoliittinen lausunto yhtymässä harjoitetun yritystoiminnan vuoksi, pidetään asiakasta yleensä yrittäjänä myös toimeentulotuessa. Samoin jos asiakkaalla ei ole työvoimapoliittista lausuntoa, mutta hän on osakkaana yhtymässä, joka on arvonlisäverovelvollinen, pidetään asiakasta yleensä yrittäjänä toimeentulotuessa. Tällöin tutkitaan mitä tuloja asiakas saa tai voisi saada yhtymästä sekä saako asiakas toimeentulotuen näkökulmasta riittävää tuloa. Jos on epäselvää estääkö asiakkaan osakkuus ensisijaiset toimeentuloa turvaavat etuudet, tulee asiakasta ohjata työllisyysopalveluihin selvittämään asiaa.

Yhtymä ei ole osakkaistaan erillinen oikeushenkilö, eikä se voi omistaa varallisuutta. Yhtymästä voidaan kuitenkin maksaa esimerkiksi palkkaa yhtymässä työskenteleville osakkaille. Yhtymä voi lisäksi maksaa osakkaalleen kilometrikorvauksia, jos osakas käyttää autoaan yhtymän ajoihin. Yhtymän hallintaan luovutettu varallisuus kuuluu osakkaille heidän omistuksiensa mukaisesti. Yhtymän toiminnasta saadut varat voidaan menojen vähentämisen jälkeen jakaa osakkaiden kesken yksityisottoina osakkaiden sopimalla tavalla. Jos yhtymällä on rahavaroja, voidaan varat yleensä huomioida laskelmalla osakkaalle osuuksien mukaisessa suhteessa. Tällöin on kuitenkin ensin vähennettävä varoihin kohdistuvat menot sekä otettava huomioon niihin mahdollisesti kohdistuvat hankinnat.

Kaikki yhtymän rahavaroista omaan elatukseen nostetut varat tai yrityksen rahavaroista maksatetut oman yksityistalouden kulut huomioidaan asiakkaan tulona.

Yhtymän osakkaan tuloa voi siten esimerkiksi olla

- palkat ja palkkiot
- yksityisotot
- luontoisedut kuten asunto-, auto-, puhelin- tai ateriaetu
- varat jotka olisi mahdollista nostaa kyseisenä kuukautena yksityisottoina

- yritystilin yksityiskäyttö
- tavaroiden yksityiskäyttö
- kohtuuttoman suuret kilometrikorvaukset ja päivärahat

Yhtymän osakkaana yritystoimintaa harjoittavalta voidaan pyytää esimerkiksi seuraavat selvitykset tulojen ja varojen selvittämiseksi

- TO4-lomake
- yritystoiminnan esitäytetty veroilmoitus
- yrittäjän ja yhtymän tiliotteet
- yhtymäsopimus
- kuukausikohtainen kirjanpito
- kassavirtalaskelma käteisvaroista tai muu selvitys käteisvarojen määrästä ja käytöstä
- kirjanpitäjän selvitys yrityksestä saaduista tuloista edelliseltä kuukaudelta, esimerkiksi palkat, luontoisedut
- kirjanpitäjän selvitys siitä, olisiko varoja voitu jakaa yrityksestä.

Jos yrityksellä ei ole kirjanpitäjää, pyydetään asiakkaan oma selvitys vastaavista tiedoista.

Kuolinpesän kautta harjoitettu yritystoiminta

Yritystoimintaa voidaan harjoittaa myös kuolinpesän nimissä. Kuolinpesä on kuolinpesän osakkaista erillinen verovelvollinen. Kuolinpesä on toiminnastaan kirjanpitovelvollinen, lukuun ottamatta maatilataloustoimintaa harjoittavaa kuolinpesää. Kuolinpesän kautta harjoitettu yritystoiminta ei yleensä tee asiakkaasta yrittäjää toimeentulotuen näkökulmasta. Asiassa huomioidaan työvoimaviranomaisen tulkinta tilanteesta.

Kuolinpesän nimissä harjoitetusta toiminnasta saadut tulot huomioidaan kuitenkin laskelmalla ansiotulona, jos rahat on saatu omalle tilille tai nostettu esimerkiksi käteisellä omaan elatukseen käytettäväksi. Myös kuolinpesän rahavaroista maksatetut oman yksityistalouden kulut huomioidaan asiakkaan tulona. Kuolinpesän rahavaroja ei yleensä voida huomioida asiakkaan käytettävissä oleviksi tuloiksi tai varoiksi. Jos asiakas on osakkaana kuolinpesässä, tulee tarvittaessa määrätä myös takaisinperinnästä. Lue lisää kuolinpesistä ja takaisinperinnästä.

Jos asiakkaalla on estävä työvoimapoliittinen lausunto kuolinpesän kautta harjoitetun yritystoiminnan vuoksi, tulee tarkemmin selvittää, voidaanko asiakasta pitää myös toimeentulotuessa yrittäjänä. Arviossa otetaan huomioon esimerkiksi

- yritysmuoto,
- määräysvallan suuruus ja
- muiden pesän osakkaiden lukumäärä.

1.6.9.10 Maatalousyrittäjät, metsäyrittäjät ja poronhoitajat

Maatalousyrittäjät

Maataloustoimintaa voidaan harjoittaa eri yritysmuodoissa. Yleisimmin toimintaa harjoitetaan yksityisenä elinkeinonharjoittajana tai maatalousyhtymän osakkaana.

Maatalousyrittäjän kohdalla tulee selvittää, missä yritysmuodossa toimintaa harjoitetaan, sillä yritysmuoto voi vaikuttaa siihen mitä tuloja yrittäjällä on käytettävissä omaan elatukseensa. Maatilataloutta harjoittava yksityinen elinkeinonharjoittaja tai yhtymä ei ole toiminnastaan kirjanpitovelvollinen, mutta sillä on muistiinpanovelvollisuus yritystoiminnan tuloista ja menoista verotusta varten. Jos maataloustoimintaa harjoitetaan kuitenkin esimerkiksi osakeyhtiön muodossa, on maatila kirjanpitovelvollinen. Maatalousyrittäjällä on yleensä MYEL-vakuutus toiminnalleen. Toimeentulotuen näkökulmasta apurahan saajaa ei kuitenkaan pidetä yrittäjänä pelkästään sillä perusteella, että hänellä on tätä toimintaansa varten otettuna MYEL-vakuutus.

Maataloustoiminnan tuloa voi esimerkiksi myynti- ja vuokratulojen lisäksi olla erilaiset maataloustuet. Lisäksi maataloudenharjoittajille on useita muita tukia ja korvauksia. Yrittäjältä tulee selvittää, paljonko hän saa yritykselle tuloa maatalous- tai muista tuista pyytämällä niistä selvitys, josta ilmenee tukien määrä ja maksuajankohta. Arvioitaessa miltä osin tuet ovat käytettävissä omaan elatukseen, tulee selvittää mitä yritystoiminnan menoja niillä on katettu tai aiotaan kattaa.

Jos asiakkaan verotiedoissa näkyvä maatalouden nettovarallisuus on huomattavan suuri, voi olla tarpeen selvittää tarkemmin, mistä nettovarallisuus muodostuu, onko maataloudella esimerkiksi sijoitusomaisuutta. Jos nettovarallisuuteen kuuluu heti tai nopeasti realisoitavaa omaisuutta, selvitetään, onko asiakkaan mahdollista saada osuuttaan varallisuudesta käyttöönsä ja täyttyvätkö mahdollisen takaisinperinnän edellytykset.

Jos asiakasta pidetään toimeentulotuessa yrittäjänä, ei hänen edellytetä realisoivan maataloustoiminnassa käytettävää omaisuutta, esimerkiksi työkoneita, koska niitä voidaan pitää tarpeellisina työvälineinä sekä olevan tarpeen jatkuvan toimeentulon turvaamiseksi. Jos maatalousyrittäjä omistaa metsää, joka ei ole välttämätön maatalousyrityksen kannalta eikä asiakasta katsota metsän osalta yrittäjäksi, pidetään omistettua metsäkiinteistöä varallisuutena ja se on yleensä myytävä ja käytettävä oman elatuksen turvaamiseen.

Lue lisää takaisinperinnästä.

Katso myös yksityinen elinkeinonharjoittaja ja yhtymät.

Metsäyrittäjä

Metsätaloutta voidaan harjoittaa eri yritysmuodoissa eikä pelkkä metsän omistaminen tee asiakkaasta yrittäjää toimeentulotuen näkökulmasta. Jos asiakasta ei voida pitää päätoimisena yrittäjänä, mutta hän omistaa metsää, tulee metsän arvo ja realisointi sekä takaisinperinnän edellytykset selvittää. Lue lisää takaisinperinnästä.

Jos asiakas omistaa metsää ja hänellä on MYEL-vakuutus tämän toiminnan vuoksi, pidetään asiakasta yleensä yrittäjänä toimeentulotuen näkökulmasta. Lisäksi kyseessä on yrittäjä, jos asiakkaalla on estävä työvoimapoliittinen lausunto metsätoiminnan vuoksi. Jos asiakkaalla ei ole työvoimapoliittista lausuntoa eikä MYEL-vakuutusta, on selvitettävä, työskenteleekö asiakas metsätilalla vai ei. Jos on epäselvää, estääkö asiakkaan metsätoiminta ensisijaiset toimeentuloa turvaavat etuudet, tulee asiakasta ohjata työllisyyspalveluihin selvittämään asiaa.

Yksityinen elinkeinonharjoittaja tai metsäyhtymä ei ole metsätaloustoiminnasta kirjanpitovelvollinen. Heidän on kuitenkin pidettävä toiminnastaan muistiinpanoja. Metsäyhtymän toiminnasta on tehtävä yksi yhteinen metsätalouden veroilmoitus ja arvonlisäveroilmoitus. Metsäyhtymä ei ole itsenäinen verovelvollinen, vaan

sen tulos verotetaan osakkaiden henkilökohtaisessa verotuksessa. Lue lisää yhtymistä ja yksityisestä elinkeinonharjoittajasta.

Metsätaloustoiminnan tuloa voi olla esimerkiksi:

- puunmyyntitulot,
- maa-ainestulot,
- korvaukset metsälle aiheutuneista vahingoista sekä
- valtion tuet erilaisiin metsänhoitotöihin, metsäteihin ja metsäluonnonhoitoon.

Yrittäjältä tulee selvittää, paljonko hän saa yritykselle tuloa erilaisista tuista ja milloin tuet maksetaan. Harkittaessa miltä osin tuet sekä muut metsätoiminnasta saadut tulot ovat käytettävissä yrittäjän omaan elatukseen, tulee selvittää mitä yritystoiminnan menoja niillä on katettu tai aiotaan kattaa.

Porotalouden harjoittaja

Porotaloutta harjoitetaan paliskunnissa. Paliskunnat ovat kirjanpitovelvollisia. Poronhoitajat pitävät muistiinpanoja poronhoitotuloista ja menoista. Porotalouden harjoittajalla on yleensä MYEL-vakuutus toiminnalleen.

Porotalouden tuloa ovat esimerkiksi:

- myyntitulot,
- erilaiset tuet ja korvaukset liikennevahingoissa menehtyneistä poroista sekä korvaukset petovahingoista sekä
- paliskunnan poronomistajalle maksamat työpalkat, kulukorvaukset sekä erilaiset palkkiot ja korvaukset.

Kuten muidenkin yritystoimintojen kohdalla, myös porotaloudesta saatavissa olevaa tuloa harkittaessa tulee vähentää yritystoiminnasta aiheutuneita menoja ennen tulon huomioimista yrittäjän ansiotuloksi.

Työvoimaviranomainen antaa työvoimapoliittisen lausunnon siitä, onko porotalouden harjoittaminen päätoimista. Joka tapauksessa kaikki porotaloudesta saatu omaan elatukseen käytettävissä oleva tulo huomioidaan laskelmalla tulona. Jos porotalouden harjoittaminen on kausiluonteista, voi asiakkaalla olla oikeus työttömyysturvaan toimintakauden ulkopuolella.

1.6.9.11 Riittävän tulon arviointi yritystoiminnasta

Toimeentulotuella ei tueta pidempiaikaisesti sellaista yritystoimintaa, josta hakija ei saa välttämätöntä toimeentuloaan. Riittävänä tulona yritystoiminnasta pidetään vähimmäissuuruista työttömyysetuutta vastaavaa määrää. Työttömyysetuudesta jää tavanomaisen ennakonpidätyksen jälkeen maksettavaksi noin 595 euroa kuukaudessa (vuonna 2026).

Mikäli yrittäjä, omassa työssä työllistyvä tai kausiluonteisen yritystoiminnan (työn määrä vaihtelee vuodenajasta riippuen) osalta yrittäjä ei saa yritystoiminnastaan vähintään työttömyysetuutta vastaavaa määrää, hänen tulee ilmoittautua kokoaikatyötä hakevaksi työttömäksi työnhakijaksi työvoimapalveluihin. Eli yrittäjän tai omassa työssä työskentelevän tulisi lopettaa yritystoiminta tai omassa työssä työskentely ja ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi työvoimapalveluihin.

Jos yritystoiminnasta ei saa riittävää toimeentuloa, yrittäjälle kerrotaan päätöksellä, että

- toimeentulotuella ei tueta pidempiaikaisesti yritystoimintaa, josta hän ei saa riittävää toimeentuloa
- hänelle annetaan kuukauden määräaika, jonka aikana hän voi järjestellä yritystoiminnasta riittävä tulo tai esittää selvityksen, että yritystoiminnasta on mahdollista saada riittävä toimeentulo
- hänen tulee lopettaa yritystoiminta ja ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi työvoimapalveluihin.

Mikäli yrittäjä ei näin toimi, niin hänen toimeentulotuen perusosaa voidaan alentaa.

Lue lisää perusosan alentamisesta.

Yritystoiminnasta saatavaa riittävää tuloa ei tarvitse tutkia, jos

- yritystoiminta on sivutoimista ja yrittäjällä on työttömyysetuus maksussa
  - arvion yritystoiminnan sivutoimisuudesta tekee työvoimaviranomainen. Sivutoiminen yrittäjä voi ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi ja saada esteettömän työvoimapoliittisen lausunnon työttömyysetuuksia varten.
- asiakas saa jotakin toimeentulotukeen nähden ensisijaista toimeentuloa turvaavaa etuutta,
- asiakas saa starttirahaa

1.7 Hakemuksen käsittely

Toimeentulotuki on perhekohtainen etuus. Perheen puolesta hakemuksen voi tehdä kuka tahansa perheen jäsenistä. Jos kysymys on vajaavaltaisesta hakijasta, hakemuksen voi hänen puolestaan tehdä myös huoltaja, edunvalvoja, edunvalvontavaltuutettu tai uskottu mies tai muutoin hänestä tosiasiallisesti huolta pitävä henkilö esimerkiksi isovanhempi tai hakija itse. Lähiomainen tai muu henkilö voi tehdä hakemuksen tilapäisesti, jos henkilö itse ei esimerkiksi sairauden vuoksi voi tehdä hakemusta eikä hänellä ole edunvalvojaa. Jos yhteistaloudessa elävät hakijat eivät muodosta perhettä, he tekevät kukin oman hakemuksensa. Lue lisää perhekäsitteestä.

Perustoimeentulotukea voi hakea OmaKelassa sähköisellä hakemuksella, lomakkeella TO1, vapaamuotoisella hakemuksella tai suullisesti.

Hakemuksen liitteiksi riittävät esimerkiksi selkeät kuvat tai kopiot alkuperäisistä asiakirjoista. Jos vapaamuotoisesti laaditussa hakemuksessa tai toimeentulotukihakemukseksi tarkoitetussa muussa asiakirjassa ei ole kaikkia tarvittavia tietoja hakemuksen ratkaisemiseksi, hakijalta pyydetään lisätietoja. Lue lisää lisäselvityksistä ja määräajoista lisäselvityksille.

Erillistä hakemusta ei tarvita, jos

- hakijalle on myönnetty perustoimeentulotukea tietylle ajalle ja hän toimittaa Kelaan samalla ajalla erääntyvästä muusta perusmenosta tositteen, esimerkiksi sähkölaskun.
- hakijan perustoimeentulotuki on hylätty tuloylijäämän vuoksi ja hän esittää myöhemmin samalla ajalla erääntyviä muita perusmenoja.

Perustoimeentulotuki haetaan aina Kelalta. Perustoimeentulotuessa on lakiin perustuvat ehdottomat määräajat lisäselvityksen pyytämiselle ja hakemuksen ratkaisemiselle.

Asiakas voi hakea täydentävää tai ehkäisevää toimeentulotukea joko perustoimeentulotukihakemuksen yhteydessä tai suoraan hyvinvointialueelta. Hyvinvointialue ratkaisee täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotukihakemuksen sen

jälkeen, kun Kela on tehnyt päätöksen perustoimeentulotuesta. Lue lisää hakemuksen siirtämisestä hyvinvointialueelle.

Kelan aukioloajan ulkopuolella kunnan on mahdollista myöntää kiireellisen ja välttämättömän avun turvaamiseksi ehkäisevää toimeentulotukea ilman, että perustoimeentulotukipäätöstä olisi tehty. Asiakas asioi silloin yleensä esimerkiksi sosiaalipäivystyksessä.

Hakemuksen käsittelyssä on noudatettava toimihenkilöiden esteellisyyttä koskevia ohjeita. Esteellinen toimihenkilö ei saa käsitellä tai ratkaista asiaa eikä olla läsnä, kun asiaa käsitellään.

Asiakkaan kuuleminen tarkoittaa, että asiakkaalle varataan tilaisuus esittää oma näkemyksensä asiasta ennen ratkaisua. Perustoimeentulotuen ratkaisutoiminnassa kuuleminen on tarpeellista esimerkiksi, kun kyseessä on perusosan alentaminen tai elatuskyvyn selvittäminen. Lue lisää kuulemisesta.

Perustoimeentulotuesta annetaan kirjallinen päätös. Asiakkaan kaikkiin hakemuksessa esittämiin vaatimuksiin otetaan kantaa päätöksessä. Erillistä päätöstä ei anneta, jos asiakas toimittaa jälkikäteen laskun, joka kohdistuu ajalle, jolle tukea on jo myönnetty, ja lasku maksetaan kokonaan tai kun kyseessä on indeksitarkistuksesta johtuva päätös. Lue lisää päätöksen antamisesta perustoimeentulotuessa.

1.7.1 Toimeentulotukiasian vireilletulo

Toimeentulotukiasia tulee vireille sinä päivänä, kun hakemus tai muu vireilletuloasiakirja on saapunut Kelaan tai muuhun toimivaltaiseen asiointipisteeseen, esimerkiksi yhteispalvelupisteeseen.

Toimeentulotukiasia tulee vireille kirjallisesti tai suullisesti. Toimeentulotuen hakemus voidaan toimittaa sähköisesti OmaKelan kautta, postitse tai henkilökohtaisesti Kelan toimipisteeseen. Kirjallisesti toimeentulotukea on mahdollista hakea hakemuslomakkeella TO1 tai vapaamuotoisella hakemuksella. Tarvittaessa hakemuksen voi tehdä suullisesti puhelimitse tai Kelan palvelupisteellä. Hakemuksesta on käytävä ilmi vaatimukset perusteineen.

Asiakkaalla on oikeus pyynnöstä saada todistus asiakirjan vastaanottamisesta

Lähettäjä vastaa asiakirjan perillemenosta oikeaan osoitteeseen oikeassa ajassa. Asiakkaalla on ensisijainen velvollisuus selvittää, minkä viranomaisen tehtäviin asiakirjan käsittely kuuluu. Asiakas vastaa myös siitä, että asiakirja tulee perille toimivaltaiseen viranomaiseen ennen määräajan päättymistä. Esimerkiksi postinkulun viivästyminen ei poista lähettäjän vastuuta. Jos Kelaan on erehdyksessä toimitettu hakemus tai muu asiakirja, joka ei kuulu Kelan käsiteltäväksi, se on viipymättä siirrettävä toimivaltaiseksi katsottavalle viranomaiselle. Lue lisää asiakirjan siirrosta, hakemuksen siirtämisestä hyvinvointialueelle ja päätöksen antamisesta.

Hakemus sähköisesti OmaKelan kautta

Asiakas saa asian vireille täyttämällä hakemuksen OmaKelassa. Asiakkaan on tällöin tunnistauduttava joko pankin verkkotunnuksilla, mobiilivarmenteella tai sähköisen henkilökortin avulla. OmaKelan kautta jätetyistä hakemuksista lähtee automaattinen vastaanottokuittaus asiakkaalle.

Asiakas voi saada asian vireille myös lähettämällä viestin OmaKelassa.

Tutustu verkkoasiointiin Kelassa.

Hakemus sähköpostitse tai faksilla

Asia voi tulla vireille myös sähköpostilla tai faksilla. Vireilletulotiedoista tulee käydä ilmi, mitä asia koskee sekä lähettäjän nimi ja yhteystiedot.

Etuusasioita kuten etuuteen liittyvät tiedot, hakemus tai hakemuksen liitteet ei kuitenkaan tule Kelaan lähettää sähköpostilla tietoturvasyistä. Henkilön sähköinen tunnistaminen ei ole käytössä Kelan sähköpostissa. Kela ei voi ohjata tai suositella asiakasta lähettämään salassa pidettäviä tietoja sähköpostilla. Tämän vuoksi Kela ei ilmoita sähköpostiyhteystietoja, johon etuusasioita voidaan lähettää. Katso ohje miten toimia, kun asiakas lähettää sähköpostilla etuushakemuksen, liitteitä tai valituksen. Jos etuutta koskeva viesti lähetetään Kelaan sähköpostilla, Kelassa ei voida turvata sitä, että sähköposti saapuu Kelaan ja etuusasia tulee vireille. Sähköinen viesti toimitetaan viranomaiselle lähettäjän omalla vastuulla, joten vastuu sähköpostin perille menosta jää sähköpostia lähetettäessä lähettäjälle.

Kela tarjoaa sähköisenä palveluna tietoturvallisen OmaKela -palvelun.

Faksina toimitettu hakemus tulee vireille faksin saapumispäivänä. Faksatussa hakemuksessa oleva allekirjoitus on riittävä, jos asiakirjassa on tiedot lähettäjästä eikä ole syytä epäillä asiakirjan alkuperäisyyttä ja säilymistä muuttumattomana. Tällöin alkuperäistä hakemuslomaketta ei tarvitse toimittaa myöhemmin.

Hakemus suullisesti

Toimeentulotuen hakemus voi tulla vireille myös asiakkaan suullisen hakemuksen tai ilmoituksen perusteella. Suullisesti saadut tiedot on aina dokumentoitava.

Kelan työntekijä täyttää suullisen hakemuksen OmaKelassa niiden tietojen perusteella, jotka asiakas puhelimessa tai asiakaspalvelussa antaa.

Lue suullisesta hakemisesta.

Puutteellinen hakemus

Asia tulee vireille myös puutteellisella hakemuksella. Puutteellista hakemusta ei palauteta asiakkaalle vaan asiakasta pyydetään täydentämään sitä määräajassa. Hakemuksen täydentämistä pyydetään puhelimitse, OmaKelan viestillä tai kirjeellä.

Asiakasta neuvotaan, miten asiakirjaa on täydennettävä. Tarvittaessa asiakkaalle selvitetään myös suullisesti, miten asiakirjaa on täydennettävä. Asiakas voi myös omasta aloitteestaan täydentää hakemustaan tai muita asiakirjoja.

Kun toimeentulotukea haetaan esimerkiksi paperisella hakemuksella ilman allekirjoitusta esimerkiksi postitse, siihen ei tarvitse pyytää allekirjoitusta, ellei ole syytä epäillä hakemuksen alkuperäisyyttä tai eheyttä eikä esimerkiksi sitä, että hakemus olisi asiakkaan tahdon vastainen.

Usein puutteellisen hakemuksen yhteydessä on tarpeen pyytää asiakasta toimittamaan myös lisäselvityksiä. Asiakasta pyydetään täydentämään hakemusta ja toimittamaan tarvittavat lisätiedot mahdollisuuksien mukaan samalla kertaa. Perustoimeentulotuen osalta on lakiin perustuvat ehdottomat määräajat lisäselvityksen pyytämiselle ja ratkaisemiselle.

Lue lisää käsittelyajasta ja lisäselvityksistä.

1.7.2 Kuka voi hakea toimeentulotukea

Toimeentulotuki on perhekohtainen etuus, jota voi hakea kuka tahansa perheen jäsenistä. Tässä luvussa kerrotaan, kuka voi hakea toimeentulotukea missäkin tilanteessa. Jos yhteistaloudessa asuvat hakijat eivät muodosta perhettä, he hakevat toimeentulotukea omilla hakemuksillaan. Lue lisää perhekäsitteestä.

Etuuksille yhteinen Hallintolain soveltaminen ja asiointi toisen puolesta Kelassa -ohje, Kuka voi hakea etuutta.

1.7.2.1 Henkilö itse

18 vuotta täyttänyt

- hakee etuutta yleensä itse
- voi valtuuttaa toisen henkilön eli asiamiehen toimimaan puolestaan (esimerkiksi hakemaan etuutta)
- voi itse hakea etuutta, vaikka hänelle olisi määrätty edunvalvoja
  - ellei holhousviranomainen ole rajoittanut hänen toimintakelpoisuuttaan
- on täysivaltainen, ellei holhousviranomainen edunvalvojan määrätessään ole julistanut häntä vajaavaltaiseksi
  - vajaavaltaiseksi julistetun puolesta etuutta hakee edunvalvoja

Lue lisää etuuksien yhteisistä ohjeista:

- valtuutukseen perustuva oikeus toimia päämiehen puolesta,
- asiamies ilman valtakirjaa, avustaja,
- alaikäisen puhevallan käyttäminen,
- edunvalvoja täysi-ikäiselle ja edunvalvontavaltuutus

Alle 18-vuotias

- on vajaavaltainen ja hänen puolestaan toimeentulotukea hakee yleensä hänen kanssaan asuva vanhempi
- voi kuitenkin hakea toimeentulotukea itse tai
- toimeentulotukea voi lapsen puolesta hakea myös esimerkiksi lapsen huoltaja, muutoin hänestä tosiasiallisesti huolta pitävä henkilö, perhehoitaja, sosiaalitoimi tai edunvalvoja.

Kun on kyse alaikäisestä hakijasta, täytyy vanhempien elatusvelvollisuus selvittää.

1.7.2.2 Lähiomainen tai muu henkilö

Lähiomainen tai muu henkilö, joka pääasiallisesti huolehtii henkilöstä, voi hakea toimeentulotukea toisen puolesta, kun

- henkilö ei sairauden, vanhuuden tai muun sellaisen syyn takia itse pysty hakemaan etuutta ja
- henkilöllä ei ole edunvalvojaa ja
- kyseessä on tilapäinen asiointi, esimerkiksi hakemuksen vireille saattaminen ja
- ei ole aihetta epäillä, ettei asiointi olisi asiakkaan tahdon mukaista.

Tällaisessa tilanteessa lähiomainen tai muu henkilö voi tehdä toimeentulotuen hakemuksen toisen puolesta, vaikka toimeentulotukilaissa ei ole tästä erikseen

säännöstä. Tämä perustuu siihen, että toimeentulotuki on sosiaalihuoltoon kuuluva viimesijainen taloudellinen tuki ja olennaista on, että toimeentulotuen tarpeessa olevat saavat tukea.

Tällaisen henkilön ei tarvitse esittää valtakirjaa, vaan hänen esiintymisensä perustuu Kelan hyväksyntään.

Lue lisää miten lähiomainen tai muu päämiehestä huolehtinut henkilö voi käyttää puhevaltaa ja miten hyväksyminen kirjataan.

1.7.2.3 Kuolinpesä

Yksinäisen henkilön kuolinpesän puolesta hakemuksen voi tehdä

- kuolinpesän hoitaja
- tai sosiaalitoimen työntekijä
- pesänselvittäjä
- Yhteishallinnossa pesän osakas muiden valtuuttamana.

Aviopuolisonsa kanssa yhdessä asuneen tai avoliitossa olleen henkilön kuolinpesän puolesta hakemuksen voi tehdä edellä mainittujen lisäksi myös vainajan puoliso. Jos asiakas on tehnyt hakemuksen ennen kuolemaansa, Kela ratkaisee oikeuden toimeentulotukeen kuolinpäivään asti ja toimittaa päätöksen kuolinpesälle. Lue lisää kuolleen henkilön toimeentulotuen käsittelystä.

1.7.3 Hakuaika

Perustoimeentulotukea myönnetään yleensä hakemuksen saapumiskuukauden tai sitä seuraavan kuukauden alusta lukien. Hakemuksen voidaan katsoa saapuneen ajoissa, jos se saapuu Kelaan viikon sisällä hakemiskuukauden päättymisestä.

Yli viikon myöhässä hakemiskuukauden päättymisestä saapuvaa hakemusta pidetään takautuvana hakemuksena. Toimeentulotukea voidaan myöntää takautuvasti vain poikkeustilanteessa ja erityisestä syystä. Asiakkaan ja perheen oikeus takautuvaan toimeentulotukeen on aina arvioitava yksilöllisesti.

1.7.3.1 Takautuva hakuaika

Takautuva hakemus

Yli viikon myöhässä hakemiskuukauden päättymisestä saapuvaa hakemusta pidetään takautuvana hakemuksena. Toimeentulotukea ei yleensä myönnetä takautuvasti. Poikkeustilanteissa tukea voidaan kuitenkin myöntää erityisestä syystä takautuvasti, esimerkiksi jos kyseessä on:

- häätöuhka,
- asunnottomaksi joutuminen,
- perheen hajoaminen tai
- sairaalassaolo.

Jos takautuvan perustoimeentulotuen myöntämiselle ei ole erityisiä perusteita, takautuvaa aikaa koskeva hakemus hylätään.

Edellä mainitussa poikkeuksellisessa tilanteessa takautuvan tuen myöntäminen edellyttää myös, että

- asiakas olisi ollut kyseisenä takautuvana aikana oikeutettu toimeentulotukeen, mutta ei ole sitä hakenut ja
- asiakkaan tuen tarpeen pitää yleensä jatkua edelleen tukea haettaessa.

Perustoimeentulotuessa poikkeuksellisesti huomioon otettavia takautuvia menoja voivat olla esimerkiksi vuokra-, terveydenhuolto- ja sähkölaskurästit sekä hyvin harvoin myös perusosa. Yli kuukauden myöhässä olevan hakemuksen perusteella voidaan huomioida vain lähinnä asumiseen ja terveydenhuoltoon liittyviä menoja. Takautuvalta ajalta tuleva tuki maksetaan yleensä suoraan vuokranantajalle tai muulle laskuttajalle. Poikkeuksellisesti voidaan ottaa huomioon takautuvia maksettuja menoja.

Oikeus toimeentulotukeen selvitetään haetulle takautuvalle ajalle tehtävien laskelman perusteella.

Lisätietoa takautuvan laskelman tekemisestä.

Jälkikäteen toimitettavat laskut

Jälkikäteen toimitettaville perustoimeentulotuessa hyväksyttäville laskuille ei ole hakuaikaa. Lasku voidaan huomioida menona, jos asiakkaalle on tehty joko myöntävä tai hylkäävä laskelman sisältävä päätös sille kuukaudelle, jolla jälkikäteen toimitettu lasku on erääntynyt.

Jälkikäteen toimitettavat muut selvitykset

Jos hakemus on hylätty puuttuvien liitteiden vuoksi ja asiakas toimittaa puuttuneet liitteet oikaisuvaatimusajan (37 vrk) sisällä, asia käsitellään uudelleen, eikä uutta hakemusta tarvita.

Jos hakija toimittaa liitteet vasta oikaisuvaatimusajan päättymisen jälkeen, asia käsitellään uudelleen takautuvana hakemuksena. Lisätietoa takautuvan laskelman tekemisestä.

1.7.4 Lisäselvitykset

Jos Kelassa ei ole kaikkia tarvittavia tietoja hakemuksen ratkaisemiseksi tai tiedot ovat epäselvät tai puutteelliset, asiakkaalta pyydetään lisätietoja. Asiakkaalta vaadittavan selvityksen tulee olla asian ratkaisemisen kannalta välttämätön ja asiakkaalle tulee kertoa selkeästi, mitä lisäselvityksiä tarvitaan ja minkä vuoksi. Ennen lisätietojen pyytämistä tarkistetaan, onko hakemuksen ratkaisemiseksi välttämättömät tiedot jo toimitettu Kelaan esimerkiksi toisen etuuden hakemuksessa. Jos tieto on jo Kelassa käytettävissä, tietoa ei pyydetä uudelleen. Katso myös tulorekisterin käyttäminen.

Alkuperäisiä selvityksiä ei tarvita, vaan perustoimeentulotuen hakemuksen liitteiksi riittävät esimerkiksi selkeät kuvat tai kopiot alkuperäisistä asiakirjoista. Kaikki asian ratkaisemiseksi tarvittavat tiedot pyydetään kerralla, jos se on mahdollista.

Lisäselvitykset pyydetään soittamalla, OmaKelan viestillä tai kirjeellä.

Joissain tilanteissa on perusteltua velvoittaa asiakasta asioimaan lisäselvityksenä henkilökohtaisesti Kelassa, jos se katsotaan asian käsittelyn kannalta tarpeelliseksi

ja välttämättömäksi. Tällainen tilanne voi olla kyseessä esimerkiksi silloin, kun on epäselvää, oleskeleeko asiakas Suomessa.

1.7.4.1 Määräaika lisäselvityksille

Lisäselvityspyynnön yhteydessä asiakkaalle annetaan määräaika, johon mennessä pyydetyt lisäselvitykset tulee toimittaa. Määräajan tulee olla riittävä ottaen huomioon pyydettävien lisäselvitysten laatu. Määräaika on

- yleensä kaksi viikkoa,
- OmaKelan viestipalvelua käytettäessä yleensä yksi viikko
- tai asiakkaan kanssa voidaan sopia myös lyhyemmästä tai pidemmästä määräajasta.

Jos asiakasta on pyydetty edellisessä päätöksestä toimittamaan liite/liitteitä, hakemusta ei ratkaista sen asian osalta ennen kuin kyseiset liitteet toimitettu.

- Asiakasta pyydetään toimittamaan kyseiset liitteet lisäselvityksenä hakemusta käsiteltäessä ja annetaan normaali määräaika liitteiden toimittamiselle.
  - Jos määräajassa ei toimiteta lisäselvityksiä tai esitetä hyväksyttävää syytä pyydettyjen selvitysten viivästymiselle, hakemus ratkaistaan käytettävissä olevien tietojen perusteella. Jos pyydettyjä lisäselvityksiä ei toimiteta, hakemus hylätään tältä osin. Lue lisää perustoimeentulotukihakemuksen hylkäämisestä.
- Ratkaisu on tehtävä viimeistään 7 arkipäivän kuluessa siitä, kun asian ratkaisemiseksi tarvittavat tiedot on saatu tai määräaika selvitysten antamiselle on kulunut. Lue lisää käsittelyajasta.

Jos asiakas pyytää, päätös toimeentulotuesta voidaan tehdä käytettävissä olevien tietojen pohjalta myös ennen määräajan päättymistä. Lisäksi jos asiakas muutoin ilmaisee, että hän ei halua toimittaa muita selvityksiä, voidaan asiakkaaseen olla yhteydessä ja tiedustella haluaako hän, että päätös annetaan käytettävissä olevin tiedoin. Vaikka selvitys olisi saapunut määräajan kuluttua umpeen, se otetaan huomioon päätöksenteossa. Jos päätös on jo tehty, se voidaan tarvittaessa korjata tai tarkistaa.

1.7.4.2 Selvitykset tuloista

Perustoimeentulotukihakemuksen tuloselvitykset

- Tiliotteet
  - Uusi hakemus: Tiliotteet kaikilta perheenjäseniltä kaikista kotimaan ja ulkomaan pankkitileistä kahdelta edeltävältä kuukaudelta.
  - Jatkohakemus: Kaikilta perheenjäseniltä kaikista kotimaan ja ulkomaan pankkitileistä, jos ne ovat tarpeellisia hakemuksen käsittelemiseksi sen mukaan, miten niitä on pyydetty edellisessä päätöksessä.
  - Tiliotteen tietoja käytetään apuna asiakkaan ilmoittamien tietojen vahvistamiseen. Lisäksi tiliotteelta voi todeta sellaisia tietoja, joita asiakas ei ole ilmoittanut, mutta jotka on huomioitava perustoimeentulotukea käsiteltäessä.
  - Kun tiliotetta ei ole saatavilla, on mahdollista käyttää tilistä saatavaa katkeamatonta tilitapahtumaluetteloa. Tilitapahtumaluettelossa tulee näkyä:
    - Tilinomistaja

        - Tilinumero
        - Ajanjakso
        - Saldo
        - Sivujen määrä (asiakas toimittanut kaikki sivut)
        - Lue lisää tiliotteista
- Tulorekisteri sisältää tiedot
  - Suomessa maksetuista palkkatuloista
  - Suomessa maksetuista etuustuloista (pois lukien toimeentulotuki)
- Tulorekisteri ei sisällä tietoja
  - yritystoiminnan tuloista
  - kaikkien laskutuspalveluyrittäjien tuloista ja vähennyksistä
  - pääomatuloista
  - ulkomaisista palkka- ja muista tuloista
- Yrittäjän tuloselvityslomake (Kelan lomake TO4) tarvittavine liitteineen
- Tarvittaessa vero- tai ulosottoviranomaisen tosite veronpalautuksen ulosmittauksesta

1.7.4.3 Selvitykset varallisuudesta

Asiakkaan tulee toimittaa selvitys kaikesta omasta sekä perheensä varallisuudesta, kuten esimerkiksi:

- säästöistä
- osakkeista ja rahastoista
- kiinteistöistä
- asunto-osakkeista
- osuudesta kuolinpesään (perukirja)
- kulkuneuvoista ja arvoesineistä sekä
- virtuaalivaluutoista.

Selvityksestä tulee käydä ilmi, mistä varallisuudesta on kyse sekä varallisuuden arvo.

Lue lisää varallisuudesta.

1.7.4.4 Selvitykset menoista

Perusosaan kuuluvista menoista ei tarvitse toimittaa selvitystä. Poikkeuksen tästä muodostavat kuitenkin esimerkiksi laitoshoidossa olevat ja vankeusrangaistusta tai asevelvollisuutta suorittavat asiakkaat.

Hakemukseen tarvitaan liitteeksi laskut, kuitit tai muu välttämätön selvitys muista perusmenoista, jotka halutaan otettavaksi huomioon perustoimeentulotuessa. Menojen eräpäivän tulee kohdistua ajalle, jolle perustoimeentulotukea on haettu. Menoselvityksiä pyydetään toimittamaan hakemuksen yhteydessä, mutta niitä voidaan toimittaa myös jälkikäteen. Maksetuista laskuista riittää yleensä laskukopio.

Jos asiakkaalle on jo myönnetty perustoimeentulotukea ja hän hakee samaan menoon uudestaan samalle ajanjaksolle perustoimeentulotukea, Kela ei voi sitä myöntää. Asiakas ohjataan hyvinvointialueen sosiaalipalveluihin, joka voi harkita menon huomioimisen täydentävän tai ehkäisevän toimeentulotuen menona.

Lue lisää menojen huomioimisesta.

1.7.4.5 Sosiaalihuollon selvitys

Jos Kelassa on käytössä hyvinvointialueen sosiaalihuollon selvitys asiakkaan tilanteessa vaikuttavista asioista, se tulee huomioida ratkaisua tehtäessä. Erityisesti tulee kiinnittää huomiota lastensuojelusta saatuun selvitykseen. Asiakkaalle annettavassa etuuspäätöksessä tulee viitata sosiaalihuollon antamaan selvitykseen ja kertoa, miten se on vaikuttanut päätöksen sisältöön.

Lue lisää näkemyksen pyytämisestä ja yhteistyöstä hyvinvointialueen kanssa.

1.7.4.6 Sosiaalihuollon lausunto

Hyvinvointialueen sosiaalihuolto voi antaa asiakkaastaan lausunnon Kelalle perustoimeentulotukiasian käsittelyä varten. Lue lisää sosiaalihuollon lausunnosta.

1.7.5 Hakemuksen peruminen

Perustoimeentulotuen hakija voi perua hakemuksen, jos päätöstä ei ole vielä annettu. Perumisen voi tehdä suullisesti tai kirjallisesti. Hakemus raukeaa peruutuksen seurauksena. Asian raukeamisesta ilmoitetaan asiakkaalle kirjeellä tai viestillä. Lue lisää hakemuksen perumisesta.

1.7.6 Hakemuksen siirtäminen hyvinvointialueelle

Asiakas voi toimittaa Kelaan perustoimeentulotuen hakemuslomakkeen, jossa hän hakee sellaista menoerää, joka ei kuulu perustoimeentulotuella katettavaksi. Asiakas saattaa toimittaa myös hyvinvointialueen oman täydentävän tai ehkäisevän toimeentulotuen hakemuslomakkeen Kelaan.

Kelan on hakijan pyynnöstä toimitettava hakemus viipymättä täydentävästä ja ehkäisevästä toimeentulotuesta vastaavalle hyvinvointialueelle, kun Kela on tehnyt hakemuksen perusteella päätöksen perustoimeentulotuesta, jos asiakas on esittänyt hakemuksessaan muita kuin perusosaan tai muihin perusmenoihin kuuluvia menoja. Hakija voi esittää pyynnön hakemusta jättäessään tai perustoimeentulotukipäätöksen saatuaan.

Ennen siirtoa tarkistetaan, että perustoimeentulotuesta on tehty päätös samalta ajanjaksolta. Tarvittaessa asiakkaalta pyydetään perustoimeentulotuen hakemus laskelman tekemistä varten.

Asiakkaalle kerrotaan päätöksessä siitä, että hakemus on siirretty hyvinvointialueelle siltä osin kuin Kela ei ole voinut myöntää perustoimeentulotukea.

Jos Kelaan tulee täydentävää tai ehkäisevää tukea koskeva hakemus, Kela arvioi, onko tuen tarve kiireellinen. Tarvittaessa otetaan yhteyttä hyvinvointialueelle kiireellisyyden arvoimiseksi. Jos täydentävän tai ehkäisevän tuen tarve arvioidaan kiireelliseksi, myös perustoimeentulotukihakemus ja täydentävän tai ehkäisevän hakemuksen siirto hyvinvointialueelle on käsiteltävä kiireellisenä.

Sekä perustoimeentulotukihakemuksessa että Kelaan toimitetun täydentävän toimeentulotuen hakemuksessa esitetyt menot arvioidaan sen suhteen, onko asiakas hakenut menoeriä, jotka voitaisiin kattaa perustoimeentulotuella.

Hyvinvointialueelle asiakkaan pyynnöstä siirrettäviä hakemuksia tai menoja ovat lähinnä kertaluontoiset henkilön erityiseen elämäntilanteeseen liittyvät menot.

Esimerkki

Pirjo toimittaa perustoimeentulotukihakemuksen siihen kuuluvine liitteineen. Lisäksi hän hakee hyvinvointialueen lomakkeella hyvinvointialueelta täydentävää toimeentulotukea lasten suuriin harrastusmenoihin. Pirjon hakemus perustoimeentulotuen osalta ratkaistaan ja hyvinvointialueelle siirretään täydentävää toimeentulotukea koskeva osuus. Pirjolle kerrotaan päätöksessä siitä, että hakemus on siirretty hyvinvointialueelle harrastusmenojen osalta.

Esimerkkejä hyvinvointialueelle siirrettävistä hakemuksista

Jos asiakas pyytää hyvinvointialueelle siirtoa, hakemus siirretään hyvinvointialueelle riippumatta siitä, syntyykö asiakkaalle oikeutta perustoimeentulotukeen, jos hakemuksessa on muita kuin perusosalla tai muina perusmenoina huomioitavia menoeriä, esimerkiksi

- lapsen harrastemenot
- huonekalut ja niihin rinnastuvat kodin hankinnat
- lastenvaunut
- toisen asteen ensimmäistä tutkintoa suorittavien nuorten opiskeluun liittyvät menot
- edunvalvontapalkkio
- hautajaiskulut
- avopalveluista johtuvat, kuukausittain toistuvat menot, esimerkiksi ateriamaksu, joita perustoimeentulotuessa ei huomioida, voidaan poikkeuksellisesti siirtää kuntaan käsiteltäväksi.

Esimerkkejä tilanteista, joissa Kela ei siirrä hakemusta hyvinvointialueelle

- ravintomenot esimerkiksi erityisruokavaliosta aiheutuvat ylimääräisen menot
- asumismenot (sisältää myös vuokravakuudet ja kohtuullisen määrän ylittävät asumismenot)
- vaatemenot riippumatta siitä kuuluvatko ne perusosalla katettaviin menoihin vai eivät
- vähäiset terveydenhuoltomenot
- henkilökohtaisesta ja kodin puhtaudesta aiheutuvat menot
- paikallisliikenteen käytöstä aiheutuvat menot
- sanomalehden tilauksesta aiheutuvat menot
- puhelimen ja tietoliikenteen käytöstä aiheutuvat menot
- harrastus- ja virkistystoiminnasta aiheutuvat menot (poislukien lapsen harrastemenot)
- vastaavat muut henkilön ja perheen jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot
- viivästys-, muistutus- tai perimiskulut
- lainan ja luottojen lyhennykset
- perustoimeentulotukipäätös kattaa tietyn yksilöidyn menoerän, esimerkiksi laskun vain osittain tai kohtuullisen määrän ylittävät asumismenot
- asiakas hakee rahaa, eikä lisäselvitys tuo selvyyttä siihen, mihin menoihin rahaa tarvitaan (esimerkiksi vain viittaus henkilön olosuhteisiin ja erityisiin perusteisiin).

Jos asiakkaalla on esimerkiksi vuokrarästejä, ollaan yhteydessä asiakkaan tilanteesta hyvinvointialueelle hänen suostumuksellaan, vaikka hakemuksen siirtoa hyvinvointialueelle ei tehtäisi. Lapsiperheiden osalta tulee harkita, täyttyvätkö edellytykset olla yhteydessä hyvinvointialueelle ilman asiakkaan suostumusta. Katso tarkemmin lastensuojeluilmoitus.

Kela voi asiakkaan pyynnöstä siirtää hakemuksen hyvinvointialueelle, jos jää tulkinnanvaraiseksi, onko menoerä perusosaan kuuluva tai muuna perusmenona huomioitava vai ei.

Jos Kela ei siirrä hakemusta hyvinvointialueelle, asiakkaalla on aina mahdollisuus hakea täydentävää ja ehkäisevää toimeentulotukea hyvinvointialueelta. Asiakkaalle kerrotaan päätöksellä mahdollisuudesta hakea täydentävää ja ehkäisevää toimeentulotukea.

1.7.6.1 Hyvinvointialue, johon täydentävän tai ehkäisevän toimeentulotuen hakemus siirretään

Hyvinvointialueen käsiteltäväksi kuuluva täydentävän tai ehkäisevän toimeentulotuen hakemus siirretään hyvinvointialueelle, kuten kohdassa hakemuksen siirtäminen hyvinvointialueelle on kuvattu. Kelan ohjaus ja neuvontavelvollisuus korostuu, koska osa hakemuksista siirretään hyvinvointialueelle suoraan asiakkaan pyynnöstä ja osassa tilanteita asiakkaan täytyy itse hakea täydentävää tai ehkäisevää toimeentulotukea hyvinvointialueelta.

Hyvinvointialue, johon hakemus siirretään, on yleensä hyvinvointialue, jolla perheen vakinainen oleskelukunta sijaitsee. Vakinainen oleskelukunta on se kunta, jossa hakijalla tai perheellä on vakinainen asuntonsa. Oleskelukunta on tarvittaessa määrättävä jokaiselle tuensaajalle ja perheenjäsenelle itsenäisesti.

Jos hakija tai perhe oleskelee muutoin kuin satunnaisesti useammassa kuin yhdessä kunnassa, täydentävän toimeentulotuen hakemus toimitetaan sille hyvinvointialueelle, jonka alueella oleskelusta hakijan ja perheen menot johtuvat.

Jos hakijan tai perheen täydentävän tai ehkäisevän tuen tarve on kiireellinen, hakemus siirretään sille hyvinvointialueelle, jossa hakija tai perhe oleskelee hakemusta tehtäessä. Muissa kuin kiireellisissä tapauksissa satunnainen oleskelu ei vaikuta siihen, mille hyvinvointialueelle hakemus siirretään. Satunnaista oleskelua on esimerkiksi lomamatka.

Jos täydentävän tai ehkäisevän tuen tarve ilmenee asiakkaan ollessa lyhytaikaisesti laitoksessa tai muussa palveluasumisyksikössä toisessa kunnassa, toimeentulotuen käsittelee asiakkaan vakinainen hyvinvointialue. Silloin kun asiakkaan oleskelu mainituissa yksiköissä on tarkoitettu vakituiseksi, täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntää se hyvinvointialue, missä laitos tai palveluasumisyksikkö sijaitsee.

Asiakkaan, jolla on Poste restante -osoite, tulee aina selvittää, kenen luona hän oleskelee, koska Poste restante -osoite kertoo vain sen, mihin henkilön posti toimitetaan. Jos asiakas asuu useiden eri henkilöiden luona, siirretään hakemus sille hyvinvointialueelle, jonka alueella oleskelusta hänen menonsa selvityksen mukaan suurimmalta osin johtuvat. Jos tätä ei pystytä selvittämään, hakemus lähetetään sille hyvinvointialueelle, johon asiakkaalla on Poste restante -osoite.

1.7.7 Väärälle viranomaiselle toimitetun asiakirjan siirto

Hyvinvointialueelle siirrettävien toimeentulotukihakemusten ja ilmoitusten lisäksi on tilanteita, joissa asiakirja on toimitettu Kelaan, vaikka se kuuluisi toiselle viranomaiselle. Lue tarkemmat ohjeet siirtotilanteisiin, kun Kelaan on saapunut toiselle viranomaiselle tai laitokselle kuuluva asiakirja muussa kuin toimeentulotukiasiassa.

1.7.8 Käsittelypaikka

Käsittelypaikalla tarkoitetaan tässä ohjeessa etuusasian valmistelu- ja ratkaisupaikkaa Kelassa. Etuusasian valmistelu ja ratkaiseminen tapahtuvat pääsääntöisesti asiakkaan kotikunnan mukaan määräytyvässä palveluyksikössä. Hakemus voidaan valmistella ja ratkaista myös muussa kuin kotikunnan mukaan määräytyvässä palveluyksikössä siten, kun siitä on erikseen sovittu. Esimerkiksi tiettyjen etuuksien tai asiakasryhmien valmistelu- ja ratkaisutoiminta on keskitetty Kelassa. Lue tarkemmin poikkeavista käsittelypaikoista kyseisen etuuden ohjeista.

Kotikunnan mukaan määräytyvä palveluyksikkö

Kelan etuusjärjestelmien toiminta pohjautuu henkilön toimistotietoon. Toimisto määräytyy yleensä henkilön väestötietojärjestelmän (VTJ) vakituisen asuinkunnan ja postinumeron mukaan.

Palveluyksikön vaihtuminen

Jos henkilö muuttaa toiseen palveluyksikköön, vastuuyksikkötiedot muodostuvat etuusjärjestelmiin yleensä ohjelmallisesti. Lue lisää henkilön yleistietojen muutoksista.

Palveluyksikön tulee siirtää asiakasta koskevat vireillä olevat asiat uuteen palveluyksikön käsiteltäviksi.

Turvakieltoasiakkaiden etuusasiat

Turvakieltoasiakkaiden etuusasiat valmistellaan ja ratkaistaan keskitetysti. Lue lisää turvakieltoasiakkaiden ratkaisutyön keskittämisestä kohdasta Turvakielto.

Muutoksenhakuasia

Perustoimeentulotuen muutoksenhakuasian käsittelee Kelassa oikaisuvaatimuskeskus.

Takaisinperintä

Toimeentulotuessa hallinto-oikeus tekee päätöksen etuuden takaisinperinnästä.

Väärinkäytösepäily

Useimmiten epäily väärinkäytöksestä syntyy liikamaksun havaitsemisen yhteydessä. Kelan maksamaan etuuteen kohdistuvan väärinkäytösepäilyn selvittäminen aloitetaan Kelan palveluyksikössä. Useamman palveluyksikön alueella tehdyksi epäillyn

väärinkäytöksen selvittämisestä neuvotellaan asianomaisten palveluyksikköjen kesken. Yhteisten palvelujen Lakipalveluryhmän asiantuntija päättää tutkintapyynnön tekemisestä tai päättää siitä, että tutkintapyyntöä ei kyseessä olevassa tapauksessa tehdä.

Lue lisää:

Tietojenanto ja ilmoitusvelvollisuus

Väärinkäytösepäilyn tunnistaminen

Väärinkäytökset

1.7.9 Esteellisyydestä

Etuuksille yhteinen Hallintolain soveltaminen ja asiointi toisen puolesta Kelassa -ohje, Esteellisyys.

1.7.10 Käsittelyaika

Toimeentulotukihakemus tulee aina käsitellä mahdollisimman pian, ilman aiheetonta viivytystä. Kiireellisessä tapauksessa päätös toimeentulotuesta on tehtävä käytettävissä olevien tietojen perusteella samana tai viimeistään seuraavana arkipäivänä hakemuksen saapumisesta Kelaan. Muussa kuin kiireellisessä tapauksessa päätös toimeentulotuesta on tehtävä viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä hakemuksen saapumisesta.

1.7.10.1 Käsittelyaika kuluvaa kuukautta koskevassa hakemuksessa

Kelaan toimitettu kuluvaa kuukautta koskeva toimeentulotuen hakemus on ratkaistava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä hakemuksen saapumisesta, jos kaikki hakemuksen ratkaisemiseksi tarvittavat tiedot ovat käytettävissä eikä hakemusta ole pidettävä kiireellisenä.

Jos päätöstä ei voida antaa hakemuksen puutteellisuuden vuoksi, asiakkaalta pyydetään tarvittavat lisäselvitykset viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä siitä, kun hakemus on saapunut. Kun asian ratkaisemiseksi tarvittavat lisätiedot on saatu, päätös on annettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä siitä, kun täydentävät tiedot ovat saapuneet. Jos asiakas ei ole määräajassa toimittanut pyydettyä lisäselvitystä tai esittänyt hyväksyttävää syytä viivästykselle, päätös on tehtävä käytettävissä olevien tietojen pohjalta, viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä siitä, kun määräaika on umpeutunut. Jos asiakas pyytää, voidaan päätös tehdä myös käytettävissä olevien tietojen perusteella jo ennen kuin lisäselvityksen antamiselle asetettu määräaika on kulunut.

Usein asiakkaalta pyydetty selvitys koskee jotakin yksittäistä menoa, mutta muilta osin hakemuksessa ei ole epäselvyyttä. Näissä tilanteissa se osa hakemuksesta, johon lisäselvitystä ei tarvita, tulisi ratkaista ensin ja lisäselvitystä vaativa osa hakemuksesta tulisi ratkaista selvityksen saapumisen jälkeen.

Hakemuksen käsittelyyn liittyvät määräajat lasketaan saapumispäivää seuraavasta arkipäivästä lukien. Ajanjaksolle sijoittuvat arkipyhät pidentävät käsittelyaikaa. Toimeentulotuen käsittelyn määräaikoja laskettaessa huomioidaan arkipäivät (ma-pe).

Jos hakemus saapuu Kelaan viikonloppuna (la-su), hakemuksen saapumispäivä on seuraava arkipäivä eli maanantai, jollei kyseessä ole arkipyhä. Käsittelyaika lasketaan siis saapumispäivää seuraavasta arkipäivästä eli tiistaista lukien. Käsittelyajan laskenta tehdään samalla tavalla arkipyhän osalta. Edellä todettu koskee myös sähköisesti toimitettuja hakemuksia.

Esimerkki

Jos toimeentulotukihakemus saapuu Kelaan maanantaina, päätös asiassa on tehtävä viimeistään seuraavan viikon keskiviikkona, jollei väliin osu arkipyhiä tai niihin verrattavia päiviä.

Esimerkki

Jos toimeentulotukihakemus tehdään OmaKelassa lauantaina, hakemus katsotaan saapuneeksi Kelaan maanantaina. Päätös asiassa on tehtävä viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä hakemuksen saapumisesta eli seuraavan viikon keskiviikkona, jollei väliin osu arkipyhiä tai niihin verrattavia päiviä.

Seitsemän arkipäivän käsittelyaikaa noudatetaan myös, jos asiakkaalle on tehty toimeentulotukipäätös ja hän toimittaa myöhemmin kyseisessä etuusjaksossa erääntyvän muuta perusmenoa koskevan laskun.

1.7.10.2 Käsittelyaika seuraavaa kuukautta ja sitä myöhäisempää ajanjaksoa koskevassa hakemuksessa

Asiakas voi jättää hakemuksen perustoimeentulotuesta jo huomattavasti ennen etuusjaksoa, jolle hän tukea hakee. Tällaisten hakemusten päätöksen antamista varten on kahdenlaiset määräajat:

- Jos hakemus koskee hakemusajankohtaa seuraavaa kuukautta, se on käsiteltävä niin, että tuki on maksussa viimeistään etuusjakson ensimmäisenä arkipäivänä. Edellytyksenä on, että hakemuksen saapumisesta Kelaan on kulunut silloin enemmän kuin seitsemän arkipäivää.
- Jos tukea haetaan myöhäisemmälle ajankohdalle kuin seuraavalle kuukaudelle, hakemus on käsiteltävä niin, että tuki on maksussa viimeistään hakemuksessa tarkoitetun etuusjakson ensimmäisenä arkipäivänä.

Esimerkki

Asiakas toimittaa hakemuksen tammikuussa ja hakee tukea 1.3. alkaen. Päätös tulee tehdä niin, että etuus on maksussa viimeistään maaliskuun ensimmäisenä pankkipäivänä.

1.7.10.3 Kiireellinen hakemus

Kun asiakkaan toimeentulotuen tarve on kiireellinen, hakemus on ratkaistava hakemuksen saapumispäivänä tai sitä seuraavana arkipäivänä. Asiakkaan on tällöin asioitava joko puhelimitse tai palvelupisteessä ja kerrottava tarve kiireelliselle toimeentulotuelle ja esitettävä perusteet kiireellisyydelle. Hakemuksessa kiireelliseksi ilmoitettu meno ei aina vaadi kiireellistä päätöksentekoa. Kela ratkaisee asian kiireellisyyden tapauskohtaisesti.

Kiireellinen hakemus on kysymyksessä esimerkiksi äkillisessä elämäntilanteen muutoksessa, josta seuraa yllättävä rahattomuus. Tällöin asiakkaan tai perheen asuminen, terveys tai eläminen on välittömässä vaarassa. Hakemus voi olla kiireellinen esimerkiksi seuraavissa tilanteissa:

- Kiireellinen tarve ravintomenoihin
- Kiireellisesti tarvittavat lääkevalmisteet
- Sairaalasta kotiutuminen
- Asumisen turvaaminen
  - Häätö tai häätöuhka
  - Sähkön ja lämmön saannin vaarantuminen

Edellä on esitetty yleisimpiä kiireellisiä tilanteita. Kiireellisyys arvioidaan aina tapauskohtaisesti ja sen arvioinnissa tulee käyttää harkintaa. Lue lisää kiireellisyyden arvioinnista.

Tarvittaessa kiireellinen hakemus ratkaistaan käytettävissä olevien tietojen perusteella. Kiireellinen tuki myönnetään yleensä lyhyelle ajalle ja se myönnetään pääsääntöisesti maksusitoumuksin ravinto- tai reseptilääkemenoihin. Yleensä kiireellisenä ratkaistaan hakemuksen kiireellinen osuus, muilta osin hakemus ratkaistaan myöhemmin. Kiireellistä tukea koskevassa päätöksessä asiakkaalle kerrotaan, että asia ratkaistaan kokonaisuudessaan normaalin käsittelyajan puitteissa. Kiireellisenä myönnetty tuki huomioidaan tulona, kun asiassa annetaan tarkistuspäätös.

Kiireellisessä tuen tarpeessa voidaan menoina huomioida esimerkiksi:

- Perusosan ravintomenojen osuus ravintomenoihin
- Reseptilääkkeet, jotka on arvioitu tarvittaviksi kiireellisesti

Kun kiireellisestä perustoimeentulotuesta tehdään Kelassa päätös, arvioidaan, onko hakemuksessa menoja, jotka voitaisiin huomioida täydentävässä tai ehkäisevässä toimeentulotuessa hyvinvointialueella. Tarvittaessa tehdään hyvinvointialueen kanssa yhteistyötä kiireellisyysarvioinnissa. Jos tarve on kiireellinen, hakemus siirretään kiireellisenä hyvinvointialueelle. Siirto edellyttää, että asiakas on tätä pyytänyt ja kyse on menosta, joka voidaan siirtää.

Kiireellisen väliaikaismajoituksen järjestäminen kuuluu kunnalle. Jos asiakkaalla on kiireellinen majoitustarve, ollaan Kelasta yhteydessä asiakkaan luvalla kunnan yhteyshenkilöön majoitusasian vireille tulon varmistamiseksi. Jos asiakas ei anna lupaa yhteydenottoon, hänelle kerrotaan, miten hän voi saada asian vireille kunnassa. Lapsiperheiden osalta arvioidaan aina lastensuojeluilmoituksen tarve.

Asiakas ohjataan hyvinvointialueelle myös, jos hänen arvioidaan tarvitsevan myös sosiaalihuollon palveluita. Jos asiakas on ilmeisen kyvytön huolehtimaan itsestään tai kriteerit lastensuojeluilmoituksen tekemiselle täyttyvät, hyvinvointialueelle voidaan olla yhteydessä ilman asiakkaan suostumusta.

Esimerkki

Maija kotiutuu sairaalasta torstaina. Hänen saa eläkkeensä vasta viikon kuluttua. Maija on täysin rahaton eikä pysty ostamaan hänelle määrättyjä lääkkeitä. Maijalle voidaan myöntää kiireellisenä perustoimeentulotukena eläkkeen maksuun saakka maksusitoumus perusosan ravinto-osuuteen sekä maksusitoumus reseptilääkkeisiin.

Esimerkki

Eskon omistusasunnon jääkaappi on mennyt rikki kesähelteillä. Hänellä on perhettä ja ruokahuolto on haastavaa hoitaa ilman jääkaappia. Hän hakee perustoimeentulotukea ja pyytää siirtämään hakemuksen tarvittaessa kuntaan. Kelasta soitetaan hyvinvointialueelle ja tehdään yhteistyötä kiireellisyydenarvioinnissa. Kiireellisyysarvioinnin mukaan tapaus täyttää kiireellisyyden kriteerit. Hakemus käsitellään perustoimeentulotuen osalta kiireellisesti koko kuukauden ajalta ja siirretään kiireellisenä kuntaan.

Esimerkki

Pia on kahden alle kouluikäisen lapsen yksinhuoltaja. Pia on hakenut Kelasta kiireellistä toimeentulotukea, koska hänellä ei ole rahaa ja kaapissa olevat ruuat ovat loppumassa. Lapsilisä on maksussa kolmen päivän päästä. Kiireellisyyden kriteerit täyttyvät ja perheelle voidaan myöntää maksusitoumus ravintomenoihin siihen saakka, että lapsilisä on maksussa. Lisäksi Pian kanssa keskustellaan huoli-ilmoituksesta sekä lastensuojeluilmoituksesta. Tässä tapauksessa huoli-ilmoitukset tehdään Pia kanssa yhteisymmärryksessä. Loppuosa toimeentulotukihakemuksesta käsitellään normaalissa käsittelyajassa. Tarkistetaan, että hakemuksessa on kaikki tarvittavat liitteet.

Lue lisää kiireellisen toimeentulotuen prosessista.

1.7.11 Etuusjakso

Perustoimeentulotuki määrätään yleensä kalenterikuukaudelta. Tästä ajanjaksosta käytetään nimitystä etuusjakso. Hakemus ratkaistaan koko hakemusta koskevalta ajalta. Jos oikeutta perustoimeentulotukeen ei voida ratkaista koko haetulle ajalle, annetaan kyseiseltä ajanjaksolta päätös tutkimatta jättämisestä. Asia perustellaan päätöksessä ja hakijalle kerrotaan mahdollisuudesta hakea toimeentulotukea uudelleen, jos hakijan tuen tarpeessa tai olosuhteissa tapahtuu muutoksia.

Perustoimeentulotuki voidaan tarpeen mukaan myöntää kuukautta lyhyemmältä ajalta tai pidemmältä ajalta. Tuki on mahdollista myös hylätä kuukautta lyhyemmältä tai pidemmältä ajalta.

Esimerkki

Petran toimeentulotukihakemus touko-, kesä- ja heinäkuulle ratkaistaan toukokuussa. Toimeentulotukioikeutta touko-, kesä- ja heinäkuulle ei muodostu, koska säännöllisenä toistuvat tulot ylittävät menot. Hylkäävä ratkaisu tehdään koko haetulle kolmen kuukauden ajalle.

Esimerkki

Roope on hakenut toimeentulotukea touko-, kesä- ja heinäkuulle. Oikeutta toimeentulotukeen ei muodostu toukokuulle. Kesä- ja heinäkuun tulot eivät ole vielä tiedossa eikä niitä voida arvioida. Ratkaisu annetaan koko haetulle ajalle. Toukokuun osalta ratkaisu on hylkäävä. Kesä- ja heinäkuun osalta päätöksellä kerrotaan, että hakemus on jätetty tutkimatta, koska tukioikeutta ei ole voitu toimeentulotuessa arvioida tältä ajalta.

1.7.12 Osakuukauden ratkaisu

Hakijan toimeentulon turvaamiseksi päätös voidaan tehdä kuukautta lyhyemmälle ajalle. Osakuukauden ratkaisu on perusteltua tehdä esimerkiksi, jos hakija on saamassa ensimmäisen palkan tai myönnetyn etuuden ensimmäisen maksun loppukuusta eikä hakijalla ole muita tuloja tai varoja käytettävissä alkukuusta.

Päätös tehdään palkanmaksupäivää tai etuuden maksupäivää edeltävään päivään asti. Hakijalle kerrotaan mahdollisuudesta hakea perustoimeentulotukea myös loppukuukaudelle, jos taloudellisen tuen tarve jatkuu. Jos perustoimeentulotukea haetaan loppukuukaudelle, tehdään koko kuukautta koskeva tarkistuspäätös, jossa huomioidaan koko kuukauden aikana erääntyvät menot sekä käytettävissä olevat tulot ja varallisuus.

Esimerkki

Kyllikki on tuloton ja hän hakee huhtikuussa perustoimeentulotukea toukokuulle. Kyllikille maksetaan 20.5. ensimmäinen erä eläkettä. Perustoimeentulotuki ratkaistaan 19.5 saakka eikä eläkettä huomioida tulona. Erääntyvät menot huomioidaan siltä ajalta, jolle päätös on tehty. Myöhemmin Kyllikki hakee perustoimeentulotukea koko toukokuulle. Kyllikille annetaan koko toukokuuta koskeva tarkistuspäätös, jossa tulot, varallisuus ja menot huomioidaan koko kuukaudelta.

1.7.13 Laskelma

Oikeus perustoimeentulotukeen ratkaistaan tekemällä laskelma toimeentulotuessa huomioitavista tuloista, varoista ja menoista hakijan ja hänen perheenjäsentensä osalta.

Menot huomioidaan esitettyjen, etuusjaksona maksettujen tai erääntymässä olevien menoselvitysten mukaisina. Menolta edellytetään, että ne erääntyvät etuusjakson aikana. Myös perusosa on laskelmassa menoa.

Toimeentulotuessa huomioitavien tulojen ja menojen erotuksesta muodostuu hakemiskuukauden perustoimeentulotuen määrä.

Oikeus perustoimeentulotukeen määräytyy laskelman perusteella.

Lisätietoa takautuvan laskelman tekemisestä.

Tuloylijäämä

Jos tulot ylittävät menot, tuloksena on tuloylijäämä. Jos toimeentulotukea haetaan edelleen, ylijäämä siirtyy seuraavalle kuukaudelle tuloksi, ellei sitä pidetä kohtuuttomana.

Esimerkki

Tammikuun päätöksessä asiakkaalla on tuloylijäämää. Asiakas ei hae toimeentulotukea helmikuulle. Asiakas hakee toimeentulotukea maaliskuussa. Maaliskuun laskelmalle ei kopioidu tammikuun ylijäämä. Jos tulo on asiakkaan tilillä maaliskuussa, voidaan se huomioida varallisuutena.

1.7.14 Kuuleminen

Kuuleminen merkitsee tilaisuuden varaamista asiakkaalle esittää oma käsityksensä asiasta ennen sen ratkaisua. Asiakkaalla on oikeus saada tietoonsa asiassa kertynyt aineisto ja esittää saamiensa tietojen perusteella oma käsityksensä asiasta. Asiakkaan kuuleminen on keskeinen oikeussuojan tae. Se on hakemuksen ja siihen liittyvien selvitysten ohella keino hankkia tietoa oikeaan lopputulokseen pääsemiseksi ja palvelee osaltaan myös asian selvittämistä.

Lähtökohtana on kuulemisen ensisijaisuus ja kuulematta jättäminen voidaan tehdä vain erittäin poikkeuksellisesta syystä.

Perustoimeentulotuen ratkaisutoiminnassa kuuleminen tulee kyseeseen esimerkiksi seuraavissa tilanteissa:

- takaisinperintä ja elatusvelvollisuus
- tarkistaminen vahingoksi
- perusosan alentaminen
- avo- ja avioliittotilanteet

Lue tarkemmin tilanteista, joissa ei tarvitse kuulla.

Etuuksille yhteinen Hallintolain soveltaminen ja asiointi toisen puolesta Kelassa -ohje, Kuuleminen.

1.7.15 Päätöksen antaminen perustoimeentulotuesta

Perustoimeentulotukipäätökset ovat hallintopäätöksiä. Hallintopäätöksellä tarkoitetaan viranomaisen hallintoasiassa tekemää ratkaisua, jolla on asian käsittelyn päättävä vaikutus. Kaikkiin asiakkaan hakemuksessa esittämiin vaatimuksiin on otettava kantaa päätöksessä päätöksen perusteluissa. Jokainen päätös ratkaistaan tapauskohtaisella harkinnalla.

Perustoimeentulotuen hakijalle annetaan kirjallinen päätös etuuden myöntämisestä, hylkäämisestä, tarkistamisesta tai korjaamisesta. Kun päätös on kirjallinen, asiakas saa tietoonsa päätöksen perustelut ja hän voi harkintansa mukaan valittaa päätöksestä. Kirjallista päätöstä ei kuitenkaan anneta indeksitarkistusten yhteydessä.

Laskujen johdosta annettavat päätökset

Erillistä päätöstä ei anneta, jos hakija toimittaa jälkikäteen laskun, joka kohdistuu ajalle, jolle tukea on jo myönnetty, ja maksu maksetaan laskun mukaisesti. Asiakas saa Kelasta näissä tilanteissa maksuilmoituksen. Päätös annetaan kuitenkin, jos laskusta huomioidaan vain osa tai sitä ei voida huomioida perustoimeentulotuessa lainkaan.

Lue kuinka päätöksen antamisessa menetellään etuudensaajan tai edunvalvojan kuolemantapauksessa tai asiakkaan kuoleman tapauksessa. Lue myös hallintolain

soveltamisen ohjeista edunvalvonnan päättymisestä etuudensaajan tai edunvalvojan kuoleman johdosta.

Etuuspäätökset annetaan maksutta.

Päätökset annetaan suomeksi tai ruotsiksi väestötietojärjestelmästä saatavan asiakkaan kielitiedon perusteella. Huomaa myös tilanteet, joissa päätös annetaan asiakkaan käyttämällä saamen kielellä.

Katso myös asiaratkaisu vai tutkimatta jättäminen, päätöksen muoto ja sisältö ja päätöksen perusteleminen.

Huomaa, että perustoimeentulotuen päätöksiin ei sovelleta päätöksen poistamista koskevaa ohjeistusta. Perustoimeentulotuessa ei ole myöskään väliaikaisia täytäntöönpanopäätöksiä. Lue lisää toimeentulotuen lakkauttamisesta eri tilanteissa.

1.7.15.1 Myöntämisaika

Oikeus perustoimeentulotukeen selvitetään asiakkaan hakemalle ajalle, yleensä hakemiskuukauden alusta täydelle kuukaudelle. Yleensä laskelma tehdään etuusjaksolle eli yhdelle kalenterikuukaudelle kerrallaan. Tarvittaessa toimeentulotuki voidaan maksaa ja myöntää lyhyemmäksikin ajaksi. Silloin tuen määrä jaetaan 30:llä ja kerrotaan myöntöpäivien lukumäärällä. Kuukautta lyhyemmälle ajanjaksolle myönnettäviä tilanteita esiintyy muun muassa kiireellisenä käsiteltävissä hakemuksissa tai tilanteessa, jossa asiakkaalla ei ole tuloja tai varoja käytettävissä alkukuusta. Lue lisää osakuukauden ratkaisusta.

Tarvittaessa esimerkiksi kuukaudeksi myönnetty toimeentulotuki voidaan myös maksaa erissä.

Muu kuin kiireellinen perustoimeentulotukihakemus

Ensimmäinen päätös tehdään asiakkaalle yleensä 1-2 kuukauden ajalle.

Päätös tehdään yhden kalenterikuukauden ajalle, jos

- henkilön palkkatulo vaihtelee kuukausittain
- henkilö saa soviteltua työttömyysetuutta
- tilanne on ensisijaisten etuuksien osalta keskeneräinen (TotuL 23 §)
- henkilöllä on omaisuutta, jonka realisointitarvetta selvitetään
- toimeentulotukea myönnettäessä on määrätty toimeentulotuen takaisinperinnästä
- asiakasmaksua on tarpeen alentaa
- henkilö on perusosan alentamisen prosessissa

Perustoimeentulotuessa on mahdollista antaa päätös pidemmälle ajalle esimerkiksi 3–6 kuukaudelle, kun

- perheen tulot ovat kuukausittain säännölliset
- asumismenot (esimerkiksi vuokra) ovat tiedossa
- tiedossa ei ole muutoksia, jotka vaikuttaisivat toimeentulotuen tarpeeseen päätöskauden aikana.

Perustoimeentulotuen jatkopäätös voidaan tehdä enintään 12 kuukaudeksi, jos asiakkaan tulot ja menot ovat vakiintuneet sekä olosuhteet eivät todennäköisesti muutu siten, että perustoimeentulotukea joudutaan tarkistamaan pian päätöksen antamisen jälkeen. Päätös voidaan tehdä enintään asiakkaan hakemalle ajalle.

Jos on epäselvää, mille kuukaudelle asiakas on hakemuksen tehnyt, esimerkiksi hakeeko asiakas tukea hakemiskuukaudelle vai seuraavalle kuukaudelle, hakuaika tarkistetaan asiakkaalta. Jos hakemuksesta puuttuu hakuajan päättymisajankohta, tehdään päätös yhdelle kuukaudelle.

Kiireellinen perustoimeentulotukihakemus

Jos asiakkaan tilanne edellyttää kiireellisen perustoimeentulotuen myöntämistä, eikä kaikkia tietoja ole käytettävissä, käsitellään hakemus käytettävissä olevilla tiedoilla. Tällöin toimeentulotuki myönnetään yleensä muutamalle päivälle. Lue lisää kiireellisen hakemuksen käsittelystä.

Takaisinperinnän ottaminen huomioon ratkaisua tehtäessä

Perustoimeentulotuen päätöstä tehtäessä, selvitetään aina, onko myöhemmässä vaiheessa mahdollista periä tuki takaisin esimerkiksi tulevista tuloista tai varallisuuden realisoinnista. Takaisinperinnästä on aina päätettävä jo silloin, kun tukea myönnetään.

Alaikäisen kohdalla mahdollinen takaisinperintä voi kohdistua hänen vanhempiinsa. Ennen ratkaisun tekoa selvitetään, onko vanhempien tosiasiallisesti mahdollista vastata lapsensa elatuksesta. Tällöin selvitetään heidän vuositulonsa ja varallisuutensa verotustiedoista ja pyydetään tarvittaessa selvitys asiaan. Jos vanhemmat ovat pitkäaikaisia toimeentulotuen saajia, takaisinperintää ei tehdä.

Lue lisää takaisinperintämenettelystä ja elatusvelvollisuudesta.

1.7.15.2 Perustoimeentulotukihakemuksen hylkääminen

Kun asiakkaan tukihakemusta käsitellään, hänen tuloistaan ja varoistaan tehdään laskelma. Hakemus perustoimeentulotuesta hylätään, jos laskelma osoittaa, että asiakkaan perustoimeentulotuessa huomioitavat tulot ja varat ovat suuremmat kuin hänen menonsa.

Tuki on mahdollista hylätä myös kuukautta pidemmältä ajalta. Asiakkaalla on kuitenkin aina näissä tilanteissa oikeus hakea tukea uudelleen myös sille ajalle, jota annettu hylkäävä päätös koskee. Tällöin asiakkaan oikeus toimeentulotukeen arvioidaan uudelleen asiakkaan sen hetkisen tilanteen perusteella.

Eräissä tilanteissa hakemus hylätään poikkeuksellisilla perusteilla:

- Jos asiakas ei toimita pyynnöstä huolimatta annettuun määräaikaan mennessä hakemuksen ratkaisemiseksi välttämättömiä tietoja (muun muassa tiliotetta, tulotietoja).
- Kiireellisenä myönnettyyn perustoimeentulotukipäätökseen ei voida myöntää jatkoa, jos siitä puuttuu tiliote, vaikka muut liitteet olisikin toimitettu.
- Kotikunnattomille turvapaikanhakijoille, jotka ovat kirjoilla vastaanottokeskuksissa, ei myönnetä perustoimeentulotukea. Vastaanottokeskukset turvaavat turvapaikanhakijoiden toimeentulon.
- Perustoimeentulotukea ei myönnetä ulkomailla asuvalle henkilölle, kun kulut muodostuvat ulkomailla.

Lue lisää ulkomailla oleskelun vaikutuksesta etuusoikeuteen ja tuen lakkauttamisesta ulkomaille muutettaessa.

1.7.15.3 Perustoimeentulotuen lakkauttaminen

Perustoimeentulotuki voidaan lakkauttaa tilanteissa, joissa asiakkaan toimeentulotukioikeus lakkaa kokonaisuudessaan lakkauttamisen mahdollistavan perusteen johdosta. Lakkauttamisperusteen tulee koskea kaikkia toimeentulotukiperheenjäseniä, jotta perheen toimeentulotuki voitaisiin lakkauttaa. Jos lakkauttamisperuste ei koske kaikkia perheenjäseniä, toimeentulotuki tarkistetaan tuen lakkauttamisen sijasta. Menettely voi vaihdella myös lakkauttamisperusteesta riippuen.

Toimeentulotuki voidaan lakkauttaa

- seuraavasta maksamattomasta erästä tuensaajan kuoltua
- seuraavasta maksamattomasta erästä tuensaajan muutettua ulkomaille
- seuraavasta maksamattomasta erästä tuensaajan aloitettua sellaisen työn, josta saatava palkka on niin suuri, ettei oikeutta tukeen enää muodostu
- pyydetystä ajankohdasta alkaen tuensaajan itse pyytäessä tuen lakkauttamista, jos tukea ei ole ehditty vielä laittaa maksuun
- seuraavasta maksamattomasta erästä muissa edellä mainittuja tilanteita vastaavissa tilanteissa, joissa oikeutta tukeen ei enää muodostu
  - toimeentulotukiperheen yksin muodostavan asunnottoman henkilön aloitettua vankeusrangaistuksen suorittamisen
  - yksin asuvan asiakkaan aloitettua asepalveluksen, kun asiakkaalla ei ole huomioitavia asumismenoja

Tuen lakkauttamisesta huolimatta asiakkaalla on aina oikeus hakea uudestaan toimeentulotukea. Asiakkaan hakiessa lakkauttamisen jälkeen uudelleen tukea hänen oikeutensa toimeentulotukeen arvioidaan asiakkaan sen hetkisen tilanteen mukaisesti.

Lue lisää kuolleen henkilön toimeentulotuen käsittelystä

Lue lisää ulkomailla oleskelun vaikutuksesta toimeentulotukeen

Lue lisää vangin oikeudesta toimeentulotukeen

1.7.15.4 Päätöksen saajat

Täysi-ikäiselle tehdystä ratkaisusta lähetetään aina päätös hakijalle itselleen. Kun hakijalla on edunvalvoja tai edunvalvontavaltuutettu, päätös lähetetään myös heille.

Jos päätös sisältää maksusitoumuksen, myös maksusitoumus lähetetään hakijalle. Maksusitoumusta ei lähetetä kahteen kertaan. Jos hakijalla on esimerkiksi edunvalvoja, edunvalvojalle menevässä päätöksessä kerrotaan tieto maksusitoumuksen myöntämisestä.

Määrätyn edunvalvojan tai edunvalvontavaltuutetun pyynnöstä maksusitoumus voidaan toimittaa hakijan sijasta edunvalvojalle tai edunvalvontavaltuutetulle.

Jos hakijalla on turvakieltomääräys, noudata turvakielto-ohjeiden kohtaa etuuksien ratkaiseminen.

Alaikäinen, joka asuu yksin tai muun henkilön kanssa

Jos alaikäinen asuu yksin tai muun kuin oman vanhempansa luona, lähetetään päätös lapselle ja hänen huoltajanaan olevalle vanhemmalle tai vanhemmille. Lapsen päätöstä ei saa lähettää vanhemmalle, joka ei ole lapsen huoltaja. Jos alaikäinen hakija on

avioliitossa, lähetetään päätös vain hänelle itselleen. Jos alaikäisellä on lapsi eikä hän ole avioliitossa, ei lapsen ja mahdollisen puolison tietoja saa paljastaa alaikäisen hakijan huoltajina toimiville vanhemmille.

Jos päätös sisältää maksusitoumuksen, myös maksusitoumus lähetetään lapselle. Maksusitoumusta ei lähetetä huoltajalle.

Jos hakijalla on turvakieltomääräys, noudata turvakielto-ohjeiden kohtaa turvakielto ja etuuksien ratkaiseminen. Huomioi, että turvakielto saattaa olla määrätty huoltajan takia, jolloin huoltajalle ei saa luovuttaa tietoja lapsesta.

1.7.16 Ensisijaiset etuudet ja Kelan palvelut

Ensisijaiset etuudet

Toimeentulotuki on viimesijainen sosiaalihuoltoon kuuluva taloudellinen tuki. Kelan on tarvittaessa ohjattava ja neuvottava asiakasta Kelan etuuksista sekä ohjattava hakemaan ensisijaisia sosiaaliturvaetuuksia tai muita etuuksia.

Tavoitteena on, että perustoimeentulotukea käsiteltäessä asiakkaan oikeus muihin etuuksiin on selvitetty tai ne on myönnetty. Etuudet huomioidaan tulona perustoimeentulotuessa. Jos asiakkaalta tai hänen perheenjäseneltään puuttuu hänelle kuuluvia etuuksia, ohjataan asiakasta hakemaan niitä.

Jos ensisijaisia etuuksia ei ole laitettu vireille tai niitä ei voida ratkaista ennen toimeentulotukipäätöstä, tehdään perustoimeentulotukipäätös yhden kuukauden ajalle. Myös kuittauspyynnöt ja maksuvaatimukset tehdään asiakkaan ja perheenjäsenten vireillä oleviin tai odotettavissa oleviin Kelan tai muiden laitosten etuuksiin.

Jos asiakas hakee ensimmäisen etuusjakson jälkeen perustoimeentulotukea ja hän ei pyydettäessä edelleenkään toimita hakemusta ensisijaisesta etuudesta tai esitä selvitystä ensisijaisen etuuden määrästä, pyydetään selvitystä asiakkaan menettelylle. Asiakkaalle tai hänen perheelleen voidaan tehdä päätös perustoimeentulotuesta ainoastaan enintään kuukaudeksi kerrallaan, jos hänellä ei ole ensisijaisia etuuksia haettuina.

Kelan palvelut

Jos toimeentulotuen hakemuksen käsittelyn yhteydessä havaitaan, että asiakkaalla on haasteellinen elämäntilanne esimerkiksi terveyden, elämänhallinnan tai toimeentulon osalta, hän voi hyötyä Kelan palvelusta. Huomioon tulee ottaa aina asiakkaan tai perheen kokonaistilanne. Kun huoli asiakkaan tilanteesta syntyy, otetaan asiakkaaseen yhteyttä ja asia otetaan hänen kanssaan puheeksi. Jos selkeästi ilmenee, että asiakas tarvitsisi Kelan omia ohjaus- ja neuvontapalveluita, tehdään asiakkaalle ajanvaraus. Asiakas voi esimerkiksi tarvita apua ensisijaisten Kelan etuuksien hakemisessa.

Työllistymistä edistävän monialaisen tuen (TYM) yhteistoimintamallin tavoitteena on työttömien asiakkaiden työllistymisen tukeminen tarjoamalla heidän palvelutarpeensa mukaisia julkisia työvoimapalveluja sekä sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluja. Lue lisää työllistymistä edistävän monialaisen tuen yhteistoimintamallista.

Asiakas ohjataan hyvinvointialueen sosiaalipalveluihin, jos hänen arvioidaan tarvitsevan myös sosiaalihuollon palveluita.

1.8 Maksaminen

Perustoimeentulotuen säännöllinen maksupäivä on kuukauden ensimmäinen pankkipäivä. Myös vuokranantajille tuet maksetaan tämän mukaisesti.

Jos asiakkaalle syntyy oikeus toimeentulotukeen, joka ei ehdi maksuun säännöllisenä maksupäivänä, maksu näkyy asiakkaan tilillä kahden pankkipäivän kuluessa päätöksen antamisesta.

Lisätietoa toimeentulotuen maksamisesta, etuuspalautuksista, väärän henkilön tilille maksetun etuuden palauttamisesta ym.

1.8.1 Osissa maksaminen

Perustoimeentulotuki maksetaan yleensä yhdessä osassa. Maksu on kuitenkin mahdollista jakaa asiakkaalle maksettaessa kahteen tai neljään yhtä suureen osaan. Silloin maksupäivät ovat kuukauden 1., 9., 16., ja 23. päivä. Ensimmäinen osa maksetaan yleensä kuun ensimmäisenä pankkipäivänä. Muuna kuin säännöllisenä maksupäivänä maksettu perustoimeentulotuki maksetaan takautuvalta osin aina yhdessä osassa.

Osissa maksamisen tarkoitus on tukea hakijaa taloudellisen tilanteen hallitsemisessa ja se voidaan tehdä asiakkaan suostumuksella. Osissa maksaminen tehdään vähintään kuukaudeksi kerrallaan. Se on voimassa myös tulevissa ratkaisuissa, ellei asiakas pyydä muutosta maksamisen tapaan. Osissa maksamista ei muuteta kesken kuukauden.

Lue lisää osissa maksamisesta.

1.8.2 Maksusitoumukset

Maksusitoumus on asiakirja, jolla Kela sitoutuu maksamaan siinä määritellyn perustoimeentulotuessa huomioitavan tuotteen tai palvelun hakijan puolesta. Maksusitoumus on yksi maksun suorittamisen tapa. Maksusitoumuksella varmistetaan, että hakija tosiasiallisesti saa tarvitsemansa palvelun tai tuotteen hankittua. Maksusitoumuksella katetaan tuote tai palvelu kokonaan tai osittain. Palveluntuottaja tai muu taho voi laskuttaa Kelalta maksusitoumuksessa määritellyn tuotteen tai palvelun. Maksusitoumus voidaan myöntää hakijalle tai hänen perheenjäsenelleen, ja se lähetetään yleensä etuuspäätöksen mukana hakijalle. Lue lisää päätöksen antamisesta. Maksusitoumuksen käyttö edellyttää henkilöllisyyden todistamista. Maksusitoumuksesta ei anneta rahaa takaisin.

Jos hakijalla on edunvalvoja, maksusitoumus lähetetään yleensä hakijalle. Edunvalvoja saa tiedon maksusitoumuksesta päätöksestä. Edunvalvojan tai edunvalvontavaltuutetun pyynnöstä maksusitoumus voidaan toimittaa asiakkaan sijasta edunvalvojalle tai edunvalvontavaltuutetulle.

Maksusitoumuksen käyttö edellyttää henkilöllisyyden todistamista. Maksusitoumuksesta ei anneta rahaa takaisin.

Maksusitoumuksia voidaan myöntää esimerkiksi seuraaviin menoihin:

- Elintarvikkeet, katso tarkemmin Maksusitoumus elintarvikkeisiin –prosessi

- Lääkekustannukset, katso tarkemmin Yleiset lääkeasiat –prosessi ja Keskitetyt lääkeasiat -prosessi
- Proteettisen hammashoidon hammasteknisen työn kustannukset. Katso tarkemmin Hammasproteesit - prosessi
- Silmälasikustannukset. Katso tarkemmin Optikkopalvelut -prosessi, kaikki käsittelijät ja Optikkopalvelut -prosessi, keskitetyt käsittelijät
- Terveydenhuollon matkat, juna- ja lentomatka, linja-automatka ja taksimatka.
- Henkilöasiakirjat, katso tarkemmin Henkilöasiakirjat-prosessi
- Muuttokulut, katso tarkemmin Muuttopalvelut - prosessi
- Vuokravakuus, katso tarkemmin Vuokravakuus –prosessi
- Kotivakuutus, katso tarkemmin Kotivakuutus maksusitoumuksena -prosessi
- Sähkövakuus, katso tarkemmin Sähkövakuus - prosessi

Maksusitoumus kiireellisessä tilanteessa elintarvikkeisiin

Kiireellisessä tilanteessa välttämätön tuki voidaan maksaa kokonaan maksusitoumuksilla. Hakijan suostumuksella kiireellisessä tilanteessa maksusitoumus voidaan myöntää elintarvikkeisiin. Hakijan suostumus pyydetään suullisesti tai kirjallisesti hakemisen yhteydessä. Maksusitoumuksen vaihtoehtona on tuen maksaminen pankkitilille. Lue lisää Maksuosoite.

Katso lisää kiireellinen toimeentulotuki ja maksusitoumus elintarvikkeisiin prosessi.

1.8.3 Maksuosoite

Perustoimeentulotuki maksetaan tilille, jonka hakija tai hänen valtuuttamansa henkilö on ilmoittanut.

Tilinumeromuutokset tehdään hakijan ilmoituksen perusteella. Hakija voi ilmoittaa tilinumeromuutoksen lomakkeella Y121, verkkoasioinnissa tai tietyissä tilanteissa suullisesti.

Perustoimeentulotuki voidaan maksaa myös ulkomaiselle tilille.

Prepaid-kortti

Toimeentulotuki voidaan maksaa Prepaid-kortille, jos asiakkaalla ei ole pankkitiliä eikä henkilöllisyystodistusta. Prepaid-kortille voidaan maksaa Kelan etuudet siihen saakka, kun asiakas on saanut avattua pankkitilin.

Lisätietoa Prepaid-kortin käyttämisestä.

Maksuosoitus

Poikkeustapauksessa toimeentulotuki voidaan maksaa myös maksuosoituksena pankille, jos tilille maksaminen tai Prepaid-kortin käyttäminen ei ole mahdollista ja jos hakija esittää Kelalle erityisen syyn.

Maksuosoituksen käyttö edellyttää, että asiakkaalla on Suomessa postiosoite sekä henkilöllisyystodistus. Lisätietoa maksuosoituksen käyttämisestä.

1.8.4 Maksaminen muille maksunsaajille

Yleensä perustoimeentulotuki maksetaan hakijan osoittamalle tilille. Perustoimeentulotuki voidaan tietyissä tilanteissa maksaa myös muille maksunsaajille.

1.8.4.1 Edunvalvojalle tai edunvalvontavaltuutetuille

Perustoimeentulotuki voidaan maksaa edunvalvojalle, jos tuomioistuin tai holhousviranomainen on määrännyt tuen saajalle edunvalvojan hoitamaan taloudellisia asioita. Perustoimeentulotuki voidaan maksaa myös edunvalvontavaltuutetulle, kun edunvalvontavaltuutus on vahvistettu.

Maksun jakaminen, kun asiakas tai puoliso on edunvalvonnassa

Jos toimeentulotukiperheessä on yhteistaloudessa asuvat avo- tai aviopuolisot, joista toinen on edunvalvonnassa, tulee maksettavan toimeentulotuen jakaminen selvittää. Näissä tilanteissa perheelle tehdään ensin yhteinen laskelma.

- Jos toimeentulotukea ei jää maksettavaksi, päätös tehdään loppuun yleisten ohjeiden mukaisesti ja päätös lähetetään tiedoksi hakijan ohella edunvalvojalle.
- Jos toimeentulotukea jää maksettavaksi, selvitetään, miten toimeentulotuki jakautuu edunvalvonnassa olevan ja hänen puolisonsa välillä. Ennen laskelman tekemistä selvitetään kumpi puolisoista vastaa esimerkiksi asumiskuluista. Molemmille puolisoille tehdään omat laskelmat. Katso lisää maksun jakamisesta edunvalvontatilanteissa.
  - Jos toimeentulotukea jää maksettavaksi ainoastaan toiselle, päätös tehdään yleisten ohjeisen mukaisesti loppuun ja päätös lähetetään tiedoksi edunvalvojalle. Jos edunvalvonnassa olevalle jää maksettavaa, varmistetaan maksuosoite edunvalvojalta.
  - Jos laskelman perusteella toimeentulotukea tulee maksettavaksi molemmille osapuolille, maksettava toimeentulotuki jaetaan puolisoiden kesken. Katso lisää maksun jakamisesta edunvalvontatilanteissa.

Katso myös perusosien määrät ja päätöksen antaminen perustoimeentulotuessa.

1.8.4.2 Vuokranantajalle

Vuokravakuus Kelasta

Perustoimeentulotuen osuus asunnon vuokrasta maksetaan aina suoraan vuokranantajalle, jos asunnon vuokravakuus on myönnetty Kelasta osana perustoimeentulotukea.

Muut tilanteet

Perustoimeentulotuen asumismenoja voidaan maksaa vuokranantajalle, kun kysymyksessä on vuokra-, asumisoikeusasunto tai osaomistusasunto, jos asiakkaalta on saatu asiaan kirjallinen tai suullinen suostumus. Asiakas voi milloin tahansa peruuttaa suostumuksen.

Erityisen syyn perusteella tuki voidaan maksaa vuokranantajalle myös ilman asiakkaansuostumusta. Tällainen erityinen syy voi olla esimerkiksi vuokranmaksun laiminlyönti kokonaan tai osittain yhden kuukauden ajan nykyisessä tai aiemmassa

vuokrasuhteessa. Asiakasta tulee kuitenkin kuulla ennen maksun siirtämistä vuokranantajalle.

Jos asiakkaan vuokravakuus on realisoitunut maksamattomien vuokrien takia, vuokra maksetaan realisoinnin jälkeen aina suoraan vuokranantajalle. Asiakasta tulee kuitenkin kuulla tietyissä tilanteissa ennen maksun siirtämistä vuokranantajalle. Katso kuulemisen tilanteet vuokravakuuden käsittely prosessista.

1.8.4.3 Sähköyhtiölle laiminlyönnin perusteella

Yleensä tuki voidaan maksaa suoraan sähköyhtiölle vain asiakkaan suostumuksella. Erityisen syyn perusteella tuki voidaan kuitenkin maksaa suoraan laskuttajalle ilman asiakkaan suostumusta. Tällainen erityinen syy voi olla esimerkiksi aiempi sähköjen katkeaminen, toistuva sähkölaskujen maksamatta jättäminen, realisoitunut sähkövakuus tai sosiaalihuollon ammattihenkilön lausunto. Kuitenkin asiakasta kuullaan aina ennen maksun siirtämistä laskuttajalle.

1.8.4.4 Välitystilille tai Virho-tilille

Osassa hyvinvointialueista on käytössä välitystilit ja osa on ottanut käyttöön Virho – järjestelmän, joiden kautta asiakkaiden taloudellisia asioita hoidetaan. Asiakkaalla ei ole näihin tileihin käyttöoikeutta. Jos asiakas hakemuksessaan ilmoittaa, että tuki maksetaan hyvinvointialueen sosiaalipalveluille, Kela on yhteydessä edellä mainittuihin palveluihin ja tarkistaa, onko kysymyksessä välitystili tai Virho-tili ja pyytää maksuosoitteen.

Hyvinvointialueen sosiaalitoimelta tulee olla erillinen asiakirja, josta välitystiliasiakkuus tai Virho- tili selviää ja lisäksi asiakkaalta tulee olla suostumus tai valtakirja näille tileille maksamiseen.

Jos asiakas haluaa siirtää tuen maksun takaisin omalle tililleen, asiakkaaseen tulee olla yhteydessä ja tiedustella, voisiko toimeentulotuen maksamista välitystilille tai Virho-tilille jatkaa. Näissä tilanteissa tarkistetaan myös, onko asiakkaalla maksamattomia vuokria, joiden perusteella vuokranmaksu voidaan tarvittaessa siirtää suoraan vuokranantajalle asumisen turvaamiseksi.

Jos asiakas edelleen haluaa maksun omalle tililleen:

- keskustellaan huoli-ilmoituksen tekemisestä asiakkaan kanssa ja tehdään ilmoitus tarvittaessa
- maksetaan perustoimeentulotuki asiakkaan omalle tilille.

1.8.5 Laskujen maksaminen

Yleensä hakija maksaa muihin perusmenoihin kuuluvien menojen laskut itse. Asiakkaalta pyydetään hakemuksen liitteenä kopiot laskuista. Yleensä laskuja ei palauteta asiakkaalle, koska hänellä on alkuperäiset laskut itsellään. Asiakkaan pyynnöstä muiden perusmenojen laskuja voidaan maksaa myös suoraan laskuttajalle.

Kun asiakas toimittaa jo myönnettyä etuusjaksoa koskevan ja sen aikana erääntyvän laskun, lasku käsitellään seitsemän arkipäivän kuluessa sen saapumisesta. Lasku

maksetaan asiakkaan tilille kahden pankkipäivän kuluttua menon hyväksymisestä tai laskuttajalle laskun eräpäivänä.

Katso tarkemmat tiedot laskujen maksamisen eritystilanteista etuusprosessista.

1.9 Hyvinvointialueen kanssa tehtävä yhteistyö

Kelan ja hyvinvointialueen tulee tehdä yhteistyötä asiakkaiden ja heidän perheidensä toimeentulon turvaamiseksi ja itsenäisen selviytymisen edistämiseksi. Kelan on tarvittaessa ohjattava ja neuvottava perustoimeentulotuen hakijaa, miten hyvinvointialueen sosiaalihuollon palveluihin hakeudutaan.

Kun perustoimeentulotuen käsittelyssä havaitaan, että on tarpeen saada sosiaalihuollon näkemys asiakkaan tilanteesta, voidaan ottaa yhteyttä hyvinvointialueen sosiaalihuoltoon. Samalla asiakkaalle tulee tiedottaa asiasta.

Yhteistyö sosiaalihuollon kanssa voi toteutua esimerkiksi asiakkaan yhteisen tapaamisen, sosiaalihuollon lausunnon tai molempien mainittujen avulla. Sosiaalihuolto arvioi itsenäisesti, onko tarvetta monialaiselle yhteistyölle tai sosiaalihuollon Kelalle annettavalle lausunnolle.

Yhteistyötarve voi liittyä myös hyvinvointialueen yhteydenottoon.

1.9.1 Sosiaalityön tarpeen arviointi

Kelan on tarvittaessa ohjattava ja neuvottava asiakasta Kelan etuuksista ja palveluista. Tarvittaessa asiakasta on lisäksi ohjattava hakeutumaan hyvinvointialueen sosiaalihuoltoon tai muihin palveluihin. Huomioon tulee ottaa aina asiakkaan tai perheen kokonaistilanne. Ensin on selvitettävä, kuinka asiakkaan tilannetta voidaan auttaa Kelan omin palveluin. Kun huoli asiakkaan tilanteesta syntyy, otetaan asiakkaaseen yhteyttä ja asia otetaan hänen kanssaan puheeksi. Jos selkeästi ilmenee, että asiakas tarvitsisi Kelan omia ohjaus- ja neuvontapalveluita, tehdään asiakkaalle ajanvaraus. Asiakas voi esimerkiksi tarvita apua ensisijaisten Kelan etuuksien hakemisessa.

Perustoimeentulotuen käsittelyn yhteydessä voi tulla esille myös tarve sosiaalityöhön esimerkiksi seuraavissa tilanteissa:

- Asiakkaalle on kertynyt vuokra- tai sähkörästejä useammalta kuukaudelta, erityisesti lapsiperheiden kohdalla.
- Asiakkaalle annettu vuokravakuus realisoituu toistuvasti.
- Asiakas ei suostu hakemaan ensisijaisia etuuksiaan esimerkiksi kykenemättömyyden vuoksi.
- Asiakkaan opinnot pitkittyvät, eikä hänelle enää myönnetä opintotukea.
- Asiakkaalla on rahankäyttövaikeuksia, ja perustoimeentulotuki joudutaan maksamaan osissa tai välitystilin käyttö tulisi välttämättömäksi.
- Asiakkaan elämäntilanteessa tulee esiin muun muassa pelaamiseen tai päihteiden käyttöön liittyviä jatkuvia ongelmia.
- Asiakas on pitkäaikaisesti laitoshoidossa eli yli 6 kuukauden ajan, ja arvioidaan, ettei asiakas esimerkiksi ikänsä tai terveydentilansa vuoksi pysty huolehtimaan mahdollisesta muutosta tai muuten asioidensa hoidosta. Asiakkaalla ei myöskään ole taloudellisiin asioihin määrättyä edunvalvojaa, jonka puoleen kääntyä.

Kun Kelassa havaitaan, että asumiskulut ovat kohtuullista suuremmat ja asiakasta kehotetaan hankkimaan edullisempi asunto, asiakas tulee ohjata kunnan asumispalveluihin asuntoasian selvittämistä varten.

Jos Kelan omat ohjaus- ja neuvontapalvelut eivät ole riittäviä asiakkaalle ja käsittelijä arvioi, että asiakkaalla on sosiaalityön tarve, asiasta keskustellaan asiakkaan kanssa. Yhteydenotto sosiaalipalveluihin voi yleensä tapahtua asiakkaan suostumuksella ja hänen toivomuksestaan se on aina tehtävä. Ensisijaisesti asiakkaalta pyydetään aina suostumus ilmoittamiseen tai yhteydenottoon sosiaalipalveluihin. Tietyissä jäljempänä käsiteltävissä tilanteissa Kelan on kuitenkin tehtävä ilmoitus hyvinvointialueelle salassapitosäännösten estämättä.

Lue lisää ilmoituksen tekemisestä.

1.9.2 Hyvinvointialueelle tai kuntaan tehtävät ilmoitukset

Kelalla on velvollisuus ohjata asiakasta sosiaalipalveluihin, ottaa asiakkaan suostumuksella yhteyttä sosiaalihuoltoon sekä tehdä ilmoitus salassapitosäännösten estämättä sosiaalihuoltoon tietyissä tilanteissa:

- Sosiaalihuoltolakiin perustuva ilmoitus hyvinvointialueelle
- Lastensuojelulakiin perustuva lastensuojeluilmoitus hyvinvointialueelle
- Nuorisolakiin perustuva ilmoitus kuntaan
- Vanhuspalvelulakiin perustuva ilmoitus hyvinvointialueelle

Kelalla on myös velvollisuus toimittaa tietoja kuntaan tai hyvinvointialueelle jäljempänä käsiteltävissä tilanteissa, vaikka asiakkaalla ei olisi sosiaalityön tarvetta:

- Ilmoitukset muissa tilanteissa, joissa Kelan tulee toimittaa tietoja kuntaan tai hyvinvointialueelle

1.9.2.1 Sosiaalihuoltolakiin perustuva ilmoitus hyvinvointialueelle

Jos toimeentulotukiasian käsittelyssä ilmenee, että asiakkaalla on ilmeinen sosiaalihuollon tarve, sosiaalihuoltolaki velvoittaa Kelaa ohjaamaan asiakasta hakemaan hyvinvointialueen sosiaalipalveluja tai henkilön antaessa suostumuksensa olemaan yhteydessä hyvinvointialueen sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen asiakkaan tuen tarpeen arvioimista varten. Jos suostumusta ei voida saada ja henkilö on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään tai turvallisuudestaan, tai lapsen etu sitä välttämättä vaatii, on ilmoitus sosiaalihuollon tarpeesta salassapitosäännösten estämättä tehtävä hyvinvointialueelle viipymättä.

Asiakkaan ilmeinen sosiaalihuollon tarve arvioidaan tapauskohtaisen harkinnan perusteella ja se voi ilmetä esimerkiksi hakemuksesta ja sen liitteistä, asiointitilanteesta, asiakkaan yhteydenotoista, puhelinkeskustelusta tai viesteistä. Esimerkinomaisia tilanteita, joissa asiakkaalla voi olla ilmeinen sosiaalihuollon tarve ovat elämänhallinnan laaja-alaiset ongelmat, jotka vaikeuttavat arkea, vuokra- ja sähkövelka ja vuokravakuuksien realisoitumiset, erilaiset riippuvuudet kuten päihde- tai peliongelmat, itsensä tai lähipiirin vahingoittamisen uhkailu, lähisuhdeväkivalta tai sen uhka.

Ilmoitus tehdään yleensä aina yhteistyössä asiakkaan kanssa hänen huolta herättävästä tilanteesta keskustellen. Jos tämä ei ole mahdollista, asiakasta kuitenkin aina informoidaan ilman suostumusta tehdystä ilmoituksesta. Ohjaamis- ja ilmoitusvelvollisuutta ei poista jonkun toisen viranomaistahon tekemä ilmoitus. Jos asiakkaan ilmeinen sosiaalihuollollinen tarve jatkuu, on tarvittaessa oltava ensisijaisesti asiakkaan suostumuksin uudelleen yhteydessä hyvinvointialueelle tai tarvittaessa myös ilman suostumusta.

Jos ilmoitus hyvinvointialueelle on tehty sosiaalihuollon tuen tarpeen perusteella ja kerrottu perusteet ilmoitukselle, ei samojen tietojen perusteella Kelasta tarvitse tehdä lastensuojeluilmoitusta.

Lue lisää sosiaalihuoltolakiin perustuvasta ilmoituksesta hyvinvointialueelle.

1.9.2.2 Lastensuojelulakiin perustuva lastensuojeluilmoitus hyvinvointialueelle

Kelan toimihenkilöillä on tarpeen vaatiessa myös ilman asiakkaan suostumusta velvollisuus viipymättä tehdä salassapitosäännösten estämättä lastensuojeluilmoitus hyvinvointialueelle. Lastensuojelulain mukainen lastensuojeluilmoitus tehdään, jos Kelan työntekijä on saanut tehtävässään tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttävät lastensuojelutarpeen selvittämistä. Lastensuojeluilmoituksen tekemiseen on velvoitettu se henkilö, joka on saanut tietää mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta. Käsittelijä voi konsultoida esimiestään tai osaamiskeskusta lastensuojeluilmoituksen tekemisestä. Lapsiin liittyvissä asioissa voi tarvittaessa konsultoida myös hyvinvointialueen lastensuojelua anonyymisti.

Lastensuojeluilmoituksen syynä voi olla esimerkiksi:

- lapsen tarpeiden laiminlyönti, lapsen heitteillejättö, lapsen pahoinpitely tai seksuaalinen hyväksikäyttö tai niiden epäily tai uhka
- lapsen hoidossa tai huolenpidossa muuten havaitut puutteet tai osaamattomuus, joka vaarantaa lapsen hyvinvointia
- lapsesta huolehtivan aikuisen päihde- tai mielenterveysongelmat, jaksamattomuus tai oman hoidon laiminlyöminen tai myös arjen tukiverkon puuttuminen silloin, kun se saattaa vaarantaa lapsen hyvinvointia
- lapsen oma päihteiden käyttö, mielenterveysongelmat, rikoksilla oireilu tai lapsen itsetuhoisuus

Lastensuojeluilmoitus tehdään aina lapsen tai lasten nimillä. Ilmoitus tehdään jokaisesta lapsesta erikseen. Ennakollinen lastensuojeluilmoitus (koskee syntymätöntä lasta tai lapsia) tehdään raskaana olevan henkilön nimellä. Ilmoitus tehdään ensisijaisesti yhdessä lapsen tai hänen vanhempansa kanssa keskustellen huolta herättävästä tilanteesta. Ilmoitus tulee kuitenkin aina tehdä viipymättä myös, vaikka suostumusta ei saataisi. Suostumuksen hankkiminen ei saa viivästyttää ilmoituksen tekemistä siten, että lapsen tilanne vaarantuu. Ilman asiakkaan suostumusta tehdystä ilmoituksesta informoidaan asiakasta.

Kiireellisessä tilanteessa lastensuojeluilmoitus tehdään ottamalla yhteyttä hyvinvointialueen sosiaalipalveluihin.

Ilmoitukseen kirjataan:

- ilmoituksen syy, perusteet ja ilmoituksen tekemiseen johtaneet tapahtumat

- tieto siitä, onko lapselle tai tämän huoltajalle kerrottu ilmoituksen tekemisestä
- ilmoittajan nimi ja yhteystiedot mahdollista lisätietojen selvittämistä varten

Lue lisää lastensuojelulakiin perustuvan ilmoituksen tekemisestä hyvinvointialueelle.

1.9.2.3 Nuorisolakiin perustuva ilmoitus kuntaan

Kunta voi järjestää osana nuorisotyötä etsivää nuorisotyötä. Etsivän nuorisotyön tarkoitus on tavoittaa nuori, joka tarvitsee tukea ja apua sekä auttaa hänet sellaisiin palveluihin ja muuhun tukeen, jotka edistävät nuoren kasvua, itsenäistymistä ja elämänhallintaa sekä pääsyä koulutukseen ja työmarkkinoille.

Nuoren kotikunnalle voidaan luovuttaa Kelasta etsivää nuorisotyötä varten alle 29-vuotiaan nuoren yksilöinti- ja yhteystiedot. Näitä tietoja ovat nimi, henkilötunnus, osoite, puhelinnumero, sähköpostiosoite tai muu yhteystieto. Muita kuin edellä mainittuja tietoja ei etsivää nuorisotyötä varten saa luovuttaa. Ilmoitus tehdään ensisijaisesti asiakkaan suostumuksella hänen huolta herättävästä tilanteesta keskustellen. Tarvittaessa ilmoitus voidaan tehdä suostumuksettakin, jos saatujen tietojen nojalla arvioidaan, että nuori tarvitsee tukea tarvitsemaansa palveluun pääsemiseksi. Ilmoituksesta tulee ilmetä, että tiedot luovutetaan nuorisolain 11 §:n perusteella. Etsivän nuorisotyön yhteystiedot voi hakea kunnan nimellä sivustolta www.entit.fi.

Ilmoitus etsivää nuorisotyötä varten ei korvaa velvoitetta tehdä tarvittaessa hyvinvointialueelle lastensuojeluilmoitus tai sosiaalihuoltolain mukainen ilmoitus nuoren tuen tarpeesta. Jos hyvinvointialueelle on kuitenkin jo tehty jompikumpi ilmoitus eikä nuoren tilanne ole sen jälkeen olennaisesti muuttunut, erillistä ilmoitusta etsivää nuorisotyötä varten ei tehdä. Koska sosiaalihuoltolakiin perustuva ilmoitus kattaa pääsääntöisesti nuorisolain yllä kuvatut ilmoittamistilanteet, hyvinvointialueen sosiaalihuoltoon ollaan yhteydessä ensisijaisesti tekemällä sosiaalihuoltolakiin perustuva ilmoitus sosiaalihuoltolakiin perustuvan ilmoituksen kriteerein.

Lue lisää nuorisolakiin perustuvan ilmoituksen tekemisestä kuntaan.

1.9.2.4 Vanhuspalvelulakiin perustuva ilmoitus hyvinvointialueelle

Kela voi salassapitosäännösten estämättä ilmoittaa hyvinvointialueelle vanhuspalvelulain nojalla henkilöstä, jonka fyysinen, kognitiivinen, psyykkinen tai sosiaalinen toimintakyky on heikentynyt korkean iän myötä alkaneiden, lisääntyneiden tai pahentuneiden sairauksien tai vammojen vuoksi taikka korkeaan ikään liittyvän rappeutumisen johdosta. Ilmoitus voidaan tehdä, jos henkilö on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään tai turvallisuudestaan. Ilmoitus tehdään yhteistyössä asiakkaan kanssa hänen huolta herättävästä tilanteesta keskustellen. Koska sosiaalihuoltolakiin perustuva ilmoitus kattaa pääsääntöisesti vanhuspalvelulain tarkoittamat tilanteet, hyvinvointialueen sosiaalipalveluihin ollaan yhteydessä ensisijaisesti tekemällä sosiaalihuoltolakiin perustuva ilmoitus sosiaalihuoltolakiin perustuvan ilmoituksen kriteerein. Lue lisää sosiaalihuoltolakiin perustuvasta ilmoituksesta hyvinvointialueelle ja vanhuspalvelulakiin perustuvasta ilmoituksesta hyvinvointialueelle.

1.9.2.5 Ilmoitukset muissa tilanteissa, joissa Kelan tulee toimittaa tietoja kuntaan tai hyvinvointialueelle

Vaikka asiakkaalla ei olisi muilla perusteilla sosiaalityön tarvetta, Kelalla on velvollisuus ilmoittaa kuntaan tai hyvinvointialueelle seuraavissa tilanteissa:

- Jos alle 25-vuotiaan asiakkaan pääasiallinen toimeentulo on viimeisen neljän kuukauden aikana ollut toimeentulotuki sekä 25 vuotta täyttäneiden asiakkaiden pääasiallinen toimeentulo on viimeisen 12 kuukauden aikana ollut toimeentulotuki. Hyvinvointialueen on laadittava asiakkaalle aktivointisuunnitelma. Ilmoitus lähtee ohjelmallisesti.
- Jos maahanmuuttaja on saanut toimeentulotukea kaksi kuukautta tai pidempään ja,
  - hän oleskelee maassa muuta kuin matkailua tai siihen verrattavaa lyhytaikaista oleskelua varten myönnetyllä oleskeluluvalla tai
  - hänen oleskeluoikeutensa on rekisteröity tai
  - hänelle on myönnetty oleskelukortti.

Ilmoitus tehdään henkilön kotikuntaan ja se lähtee ohjelmallisesti.

Ilmoitusta ei tehdä maahanmuuttajasta, joka on työmarkkinoiden käytettävissä tai muutoin työllisyyspalvelujen piirissä.

1.9.3 Monialainen palvelu

Kelan ja hyvinvointialueen tulee tehdä yhteistyötä asiakkaan asiassa. Kela ja hyvinvointialue voivat tavata asiakasta myös yhdessä. Kelan tai hyvinvointialueen aloitteesta tapahtuva tapaaminen edellyttää asiakkaan suostumusta.

Asiakkaalla on myös oikeus pyytää mahdollisuutta yhteiseen tapaamiseen. Yhteinen tapaaminen tulee järjestää, jos pyyntö ei ole ilmeisen perusteeton. Pyyntö voi olla ilmeisen perusteeton esimerkiksi, kun asiakkaalla ei ole mitään asiaa vireillä Kelassa tai sosiaalihuollossa eikä hän ole perustellut asioinnin tarvetta mitenkään. Pyyntö voi olla perusteeton myös, kun asiakkaalle on jo aikaisemmin samassa asiassa järjestetty tapaaminen, eikä asiassa ole esitetty uutta selvitystä. Perusteettomuutta tulee kuitenkin arvioida asiakasmyönteisesti ja tarpeellisuus arvioida tarvittaessa yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa.

Jos asiakas pyytää yhteistä tapaamista Kelan ja hyvinvointialueen kanssa, palveluyksikkö ja hyvinvointialue sopivat käytännön toteutuksen paikallisesti. Käytännön järjestelyistä vastaa lähtökohtaisesti se viranomaisen, joka ehdotuksen tekee tai asiakkaan pyynnön vastaanottaa. Tapaaminen voidaan toteuttaa myös etätapaamisena.

Yhteinen tapaaminen tulee järjestää seitsemän arkipäivän kuluessa siitä, kun asiakas on tämän pyynnön esittänyt Kelalle.

1.9.4 Sosiaalihuollon lausunto

Hyvinvointialueen sosiaalihuolto voi antaa asiakkaastaan lausunnon Kelan perustoimeentulotukiasian käsittelyä varten.

Sosiaalihuolto voi antaa lausunnon eri tavoilla. Lausunnolla ei ole määrämuotoa. Myös puhelimitse saatu tieto voi olla lausunto. Ratkaisevaa ei ole asian otsikointi, vaan sosiaalihuollon asiantuntijan näkemys tilanteesta ja sen edellyttämistä toimenpiteistä.

Jos kysymys on Kelan hakemuksen ratkaisemiseksi pyytämästä liitteestä, kysymys on selvityksestä ei lausunnosta. Selvityksen käsittely poikkeaa mm. sillä tavoin, että se voidaan pyytää hakijan vastustuksesta riippumatta eikä se sisällä ratkaisun sisältöä koskevia kannanottoja. Hyvinvointialue ei myöskään kuule asiakasta selvityksen vuoksi, vaan se jää Kelan tehtäväksi, jos se tilanteessa on tarpeellista.

Sosiaalihuollon tulee kuulla asiakasta ennen lausunnon antamista sekä informoida häntä lausunnon sisältämistä tiedoista ja lausunnon tarkoituksesta. Kela ei valvo hyvinvointialueiden kuulemismenettelyä. Kelalle tärkeää on saada sosiaalihuollon ammattilaisen näkemys asiassa, jotta asiakkaan tilanne tulee parhaalla mahdollisella tavalla hoidettua.

Lausunto voi koskea:

- asiakkaan olosuhteita ja tilannetta, jolla on merkitystä Kelan arvioidessa muiden perusmenojen tarpeellista suuruutta
- asiakkaan perusosan alentamiseen vaikuttavia tekijöitä tai
- tarvetta käsitellä päätös kiireellisenä.

Lausunto pyydetään ja annetaan olosuhteista, tilanteesta tai tarpeesta, ei hakemuksen kannalta välttämättömistä kysymyksistä. Muutoin on kyse lisäselvityksestä, joka on pyydettävä ja vastaus siihen on aina annettava.

Lausuntoon ei saa sisällyttää tietoa, joka ei ole tarpeen perustoimeentulotukiasian ratkaisemiseksi. Hyvinvointialueet arvioivat tarpeellisuuden itsenäisesti.

Lausunto ei sido Kelaa, mutta Kelan tulee ottaa lausunnossa annettu selvitys perustoimeentulotukipäätöstä tehdessään huomioon. Lähtökohtaisesti sosiaalihuollon harkintaan ja sisältöön liittyvissä kysymyksissä tulee toimia lausunnon mukaisesti. Kela voi poiketa lausunnosta esimerkiksi tilanteessa, jossa lausunnon noudattaminen johtaisi lainvastaiseen päätökseen. Katso myös Hyvinvointialueelle tai kuntaan tehtävät ilmoitukset.

Myös Kela voi pyytää hyvinvointialueelta lausuntoa sosiaalihuoltoa koskevassa kysymyksessä. Mahdollisuutta tulee käyttää harkiten. Lausunnon pyytäminen vastoin asiakkaan nimenomaista tahtoa ei yleensä ole suositeltavaa. Asiaa käsiteltäessä tulisi pyrkiä siihen, että asiakas on tietoinen käsittelyn etenemisestä ja lausunnon pyytämisen tarpeesta. Asiakkaalle kerrotaan lausuntotarpeesta, jos se asioinnin yhteydessä on mahdollista. Asiakasta ei kuitenkaan erikseen tarvitse tämän vuoksi informoida tai pyytää suostumusta. Asiakas saa tiedon lausuntopyynnöstä hyvinvointialueen kuulemisen yhteydessä. Lisäksi Kelan päätöksessä kerrotaan lausunnon saamisesta ja sen vaikutuksesta. Jos asiakas ei halua lausuntoa pyydettävän, asia voidaan ratkaista käytettävissä olevilla tiedoilla. Asiakkaan myötävaikutuksella pyydetty lausunto vaikuttaa käsittelyaikaan kuten lisäselvitys.

Kun Kela pyytää asiakirjaa tai muuta selvitystä hakemuksen ratkaisemiseksi, ei saatu selvitys ole lausunto. Sosiaalitoimi toimittaa pyydetyn selvityksen ottamatta kantaa asian. ratkaisemiseen.

Lausunto voidaan antaa kirjallisesti tai suullisesti esimerkiksi monialaista yhteistyötä tehtäessä. Jos lausunnon sisältö on epäselvä tai perustelut puutteelliset, Kela voi pyytää tarkennuksen lausuntoon. Yhteydenotto voi olla tarpeellinen, kun puutteella on merkitystä asian ratkaisemiselle esimerkiksi, jos Kelan käsittelijän näkemys on lausunnosta poikkeava. Jos lausunto vahvistaa näkemyksen, joka sama kuin Kelan

käsittelijällä tai jos asia ratkaistaan hakijalle myönteisesti, ei lisäperusteluille ole tarvetta.

1.10 Päätöksen tarkistaminen

Toimeentulotuki tarkistetaan, jos hakijan tai perheen olosuhteissa tai tuen tarpeessa tapahtuu tai on tapahtunut muutoksia päätöksen antamisen jälkeen.

Yleisiä tarkistustilanteita toimeentulotuessa ovat esimerkiksi:

- lapsen syntyminen perheeseen
- yhteen ja erilleen muuttaminen
- lapsen täysi-ikäistyminen
- tulojen saaminen toimeentulotukipäätöksen antamisen jälkeen

Menettely tarkistustilanteessa eroaa riippuen siitä, johtuuko muutostarve

- ansiotulosta, etuustulosta tai muusta tulosta vai
- muusta olosuhdemuutoksesta.

Jos asiakas hakee päätöksen tarkistamista, tarkista onko hakijalla tai hakijan toimeentulotukiperheen jäsenellä oikaisuvaatimus vireillä. Katso tällöin Muutoksenhaun suhde tuen tarkistamiseen ja asiavirheen korjaamiseen.

1.10.1 Tarkistamismenettely

Päätös voidaan tarkistaa joko

- asiakkaan hakemuksen tai yhteydenoton perusteella tai
- Kelan aloitteesta, esimerkiksi tulorekisteristä tai työeläkelaitoksesta saadun tiedon perusteella.

Päätöksen tarkistamiseen ei tarvita asiakkaan suostumusta. Tarkistamismenettelyn yhteydessä on kuitenkin huolehdittava asian riittävästä selvittämisestä ja tarvittaessa asiakkaan kuulemisesta.

Tarkistus voi vaikuttaa asiakkaille myönnettyihin maksusitoumuksiin. Lue tarkemmin etuusprosessista.

1.10.1.1 Asian selvittäminen

Asiakkaalta on tarvittaessa pyydettävä lisäselvityksiä esimerkiksi seuraavissa tilanteissa:

- erilleen tai yhteen muutto,
- epäselvyys siitä, onko kyse avoliitosta tai yhteistaloudesta,
- kun hakijan ilmoittamat tulot/varat poikkeavat olennaisesti Kelan tiedossa olevista,
- kun tiliotteelta ilmenevien tulojen peruste on epäselvä tai
- aina kun hakijan olosuhteet eivät ole tarkistushakemusta tehtäessä riittävän hyvin selvillä.

1.10.1.2 Asiakkaan kuuleminen

Asiakasta täytyy yleensä kuulla olosuhdemuutoksen vaikutuksesta perustoimeentulotukeen, jos hän ei ole itse ilmoittanut olosuhdemuutoksesta Kelalle ja jos muutos voi vaikuttaa vähentävästi etuuden määrään.

Asiakasta kuullaan esimerkiksi seuraavissa tilanteissa:

- Kelaan on tullut asiakasta koskevia uusia tietoja ja selvityksiä, joiden vaikutuksesta hänellä ei ole tietoa ja jotka voivat johtaa etuuden lakkauttamiseen, hylkäämiseen joko kokonaan tai osittain tai muutoin voivat vaikuttaa asian ratkaisemiseen hänelle epäedulliseen suuntaan.
- Asiakkaasta on ristiriitaisia selvityksiä, esimerkiksi eri etuuksia varten annetut tiedot poikkeavat toisistaan.
- Asiakas on aloittanut työn.
- Asiakas on toimittanut tiedon muuhun Kelan etuuteen kuin toimeentulotukeen.
- Tapauskohtaisen harkinnan perusteella kuuleminen katsotaan tarpeelliseksi.

Kuulemista ei tarvitse tehdä, kun se olisi ilmeisen tarpeetonta tai siitä voisi aiheutua haittaa asiakkaalle. Asiakkaan kuuleminen ei ole välttämätöntä esimerkiksi seuraavissa tilanteissa:

- Tieto olosuhdemuutoksesta on tullut toimeentulotukeen Kelaan asiakkaalta itseltään tai olosuhdemuutos käy ilmi asiakkaan Kelaan toimittamista liitteistä esimerkiksi tulotieto.
- Asiakkaalle on myönnetty ensisijainen etuus.
- Tieto on tullut Kelaan muun viranomaisen toimittamana esimerkiksi verotiedot.
- Kuulemisesta aiheutuvat asian käsittelyn viivästyminen aiheuttaa huomattavaa haittaa ihmisten terveydelle esimerkiksi kiireellisen tuen tilanteet.
- Päätös tarkistetaan asiakkaan eduksi.

1.10.2 Tarkistaminen etuustulon perusteella

Jos etuuteen on tehty saatavasuunnitelma eli kuittaus odotettavissa olevasta etuudesta, tarkistusta tai tulon jälkikäteistä huomioimista ei yleensä tehdä, vaan etuus kuitataan toimeentulotukeen. Tarkistus tai tulon jälkikäteinen huomioiminen tehdään, jos saatavasuunnitelma ei kata koko takautuvaa aikaa tai takautuvalta ajalta maksettava etuus on suurempi kuin toimeentulotukeen kohdistuva kuittaus.

Katso myös saatavasuunnitelma eli kuittaus odotettavissa olevasta etuudesta.

Lue lisää tulon jälkikäteisestä huomioimisesta ja tulon tarkistamisesta maksukuukaudelle.

1.10.2.1 Etuustulo kohdentuu jo maksettuun tukikuukauteen

Jos etuustulo ei ole ollut tiedossa toimeentulotuesta päätettäessä, se voidaan ottaa tietyin edellytyksin jälkikäteen huomioon, jos toimeentulotukea haetaan päätöstä seuraavien kahden kalenterikuukauden aikana. Jos etuustulo ei ole ollut tiedossa toimeentulotuesta päätettäessä, voidaan etuustulo myös huomioida sen maksukuukauden päätökselle, jos kyseistä päätöstä samalla tarkistetaan.

Lue lisää tulon jälkikäteisestä huomioimisesta ja tulon tarkistamisesta maksukuukaudelle.

1.10.2.2 Etuustulo kohdentuu maksamattomaan tukikuukauteen

Perustoimeentulotuki tarkistetaan muun etuuden maksukuukauden alusta alkaen.

1.10.3 Tarkistaminen ansiotulon perusteella

Jos ansiotulo ei ole ollut tiedossa toimeentulotuesta päätettäessä, se voidaan ottaa tietyin edellytyksin jälkikäteen huomioon, jos toimeentulotukea haetaan päätöstä seuraavien kahden kalenterikuukauden aikana. Jos ansiotulo ei ole ollut tiedossa toimeentulotuesta päätettäessä, voidaan ansiotulo myös huomioida sen maksukuukauden päätökselle, jos kyseistä päätöstä samalla tarkistetaan. Ansiotulolla tarkoitetaan esimerkiksi palkkatyöstä tai yritystoiminnasta saatuja palkkoja, palkkioita ja muita työn perusteella saatuja tuloja.

Lue lisää tulon jälkikäteisestä huomioimisesta ja tulon tarkistamisesta maksukuukaudelle.

1.10.4 Tarkistaminen muiden tulojen perusteella

Etuus- ja ansiotulojen lisäksi asiakkaalla voi olla myös muita tuloja. Asiakas voi esimerkiksi saada avustuksia vanhemmiltaan tai pelivoittoja. Jos muu tulo ei ole ollut tiedossa toimeentulotuesta päätettäessä, se voidaan ottaa tietyin edellytyksin jälkikäteen huomioon, jos toimeentulotukea haetaan päätöstä seuraavien kahden kalenterikuukauden aikana. Jos muu tulo ei ole ollut tiedossa toimeentulotuesta päätettäessä, voidaan se myös huomioida sen maksukuukauden päätökselle, jos kyseistä päätöstä samalla tarkistetaan.

Lue lisää tulon jälkikäteisestä huomioimisesta ja tulon tarkistamisesta maksukuukaudelle.

1.10.5 Tarkistaminen muun olosuhdemuutoksen perusteella

Kun olosuhteet muuttuvat muutoin kuin tulojen osalta, perustoimeentulotuki tarkistetaan muutosajankohdasta lukien.

Tyypillisiä tilanteita ovat perhekoon muutokset syntymän, kuoleman ja yhteen tai erilleen muuton vuoksi. Asiakasta ei tarvitse kuulla syntymän tai kuoleman yhteydessä, koska Kela saa tarvittavat tiedot väestötietojärjestelmästä.

Esimerkki

Hakijalle ja puolisolle on tehty toimeentulotukipäätös tammikuulle. Perheeseen on syntynyt lapsi 17.1., joten tarkistus tehdään 17.1. alkaen. Tarkistuksessa huomioidaan lapsen perusosa ajalle 17.–31.1. Lapsilisä

huomioidaan tulona maksupäivän mukaisesti. Päätös tarkistetaan näissä tilanteissa asiakkaan eduksi, joten kuuleminen on tarpeetonta.

1.11 Päätöksen korjaaminen

Päätös voi olla jo sen antamishetkellä virheellinen siinä olevan asia- tai kirjoitusvirheen vuoksi. Päätöksessä olevan virheen korjaamisessa noudatetaan pääsääntöisesti hallintolain säännöksiä. Tähän poikkeuksen muodostavat kuitenkin asiakkaan vilpillisestä menettelystä johtuvat virhetilanteet. Lue lisää ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnistä.

Päätös voidaan korjata esimerkiksi, jos

- hakija asuu yhteistaloudessa eikä Kela ole huomioinut puolisoa päätöksessä, vaikka hakija on ilmoittanut olosuhdemuutoksesta,
- kun ratkaisussa on jäänyt huomioimatta hakijan ilmoittama tulo, jota on maksettu jo päätöksentekoajankohtana tai
- hakija tai perheenjäsen oleskelee pidempiaikaisesti ulkomailla ja sitä ei ole ilmoituksesta huolimatta huomioitu Kelassa.

Asiavirheen korjaaminen tulee erottaa päätöksen tarkistamisesta, josta säädetään toimeentulotukilaissa.

Päätöksessä olevan virheen korjaaminen tulee erottaa myös oikaisuvaatimusmenettelystä. Virheen korjaamisen tulisi olla ensisijaista muutoksenhakuun nähden. Päätöksessä oleva virhe voidaan korjata, vaikka asiakas olisi jo valittanut päätöksestä. Korjaamisasian käsiteltäväksi ottamisesta ja päätöksen korjaamisesta tulee ilmoittaa muutoksenhakuviranomaiselle.

1.11.1 Asia- ja menettelyvirheen korjaaminen

Asia- tai menettelyvirhe on kysymyksessä seuraavissa tilanteissa:

1. Päätös perustuu selvästi virheelliseen tai puutteelliseen selvitykseen. Virheellisestä selvityksestä on kysymys esimerkiksi silloin, kun päätöksessä ei ole huomioitu tuloja, jotka ovat olleet olemassa hakemusta ratkaistaessa.
2. Päätös perustuu ilmeisen väärään lain soveltamiseen. Ilmeisen väärä lain soveltaminen on kysymyksessä esimerkiksi silloin, kun tulona on huomioitu sellaisia etuuksia, joita ei toimeentulotukilain perusteella huomioida tulona.
3. Päätöstä tehtäessä on tapahtunut menettelyvirhe. Menettelyvirhe on kysymyksessä esimerkiksi silloin, kun hakijan perusosaa on alennettu eikä hänelle ole varattu tilaisuutta tulla kuulluksi asiassa
4. Asiaan on tullut sellaista uutta selvitystä, joka voi olennaisesti vaikuttaa päätökseen.

Päätöksessä on asiavirhe, jos päätös on jo sitä annettaessa ollut virheellinen, esimerkiksi virheellisesti huomioidun vuokran määrän vuoksi. Virhe on voinut syntyä joko Kelan tai asiakkaan menettelyn vuoksi. Jos virhe on syntynyt asiakkaan menettelyn vuoksi, sovelletaan kuitenkin päätöksen tarkistamista koskevia ohjeita. Lue lisää ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnistä.

1.11.1.1 Päätöksen korjaaminen asiakkaan eduksi

Päätöksen korjaaminen asiakkaan eduksi tehdään ilman asiakkaan kuulemista tai suostumusta heti, kun virhe huomataan. Asiakkaan päätöksessä ollut virhe korjataan vastaamaan todellista tilannetta ja päätöksen perusteluissa kerrotaan, miksi asia on käsitelty uudelleen.

1.11.1.2 Päätöksen korjaaminen asiakkaan vahingoksi, kun kysymys ei ole hakijan menettelystä

Päätöksen korjaamiseen asiakkaan vahingoksi tarvitaan asiakkaan suostumus silloin, kun kysymys ei ole hakijan menettelystä. Suostumusta pyydettäessä asiakasta tulee informoida virheen sisällöstä ja siitä, mitä vaikutuksia virheen korjaamisella asiakkaalle olisi. Jos asiakas antaa suostumuksensa asiavirheen korjaamiseen, virheellinen päätös korjataan ja perusteluissa kerrotaan, miksi asia on käsitelty uudelleen. Liikaa maksettua etuutta ei peritä takaisin. Mahdollisesti syntyvä tuloylijäämä voidaan tapauskohtaisen harkinnan perusteella vyöryttää seuraaville kuukausille.

Jos asiakas ei anna suostumustaan, päätöstä ei saa korjata asiakkaan vahingoksi jo maksetulta ajalta. Etuus voidaan kuitenkin tarkistaa ensimmäisestä maksamattomasta ajankohdasta lukien heti, kun virhe huomataan ja asiakasta on kuultu asiassa.

1.11.1.3 Päätöksen korjaaminen asiakkaan vahingoksi, kun virhe on ilmeinen ja kysymys on hakijan menettelystä

Näissä tilanteissa on yleensä kyse väärinkäytöksestä. Lue lisää ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnistä.

1.11.2 Kirjoitusvirhe ja sen korjaaminen

Kirjoitusvirheellä tarkoitetaan päätöksessä olevaa ilmeistä kirjoitus- tai laskuvirhettä tai muuta niihin verrattava selvää virhettä. Kirjoitusvirhe tulee korjata paitsi, jos korjaaminen johtaisi asiakkaalle kohtuuttomaan lopputulokseen eikä virhe ole aiheutunut asiakkaan menettelystä. Kirjoitusvirheen korjaamisessa noudatetaan kirjoitus- ja laskuvirhe-ohjetta.

1.12 Takaisinperintä

Toimeentulotuessa on pääsääntönä takaisinperintäkielto eli sitä ei yleensä peritä asiakkaalta takaisin. Takaisinperintä on mahdollista vain toimeentulotuesta annetussa laissa määritellyissä tilanteissa. Tällöinkin edellytetään, ettei takaisinperinnälle ole esteitä ja että takaisinperinnän edellytykset täyttyvät. Toimeentulotukihakemusta ei voida hylätä sillä perusteella, että aiemmin myönnetty toimeentulotuki voitaisiin periä takaisin.

Perheelle myönnetty perustoimeentulotuki voidaan yleensä periä takaisin korvausvelvolliselta kokonaisuudessaan. Tietyissä tilanteissa tuki peritään kuitenkin takaisin vain osittain, jolloin tuki jaetaan pääluvun mukaisesti, ellei muuta ole esitetty:

- Jos perheeseen kuuluu henkilöitä, joiden osalta korvausvelvollisella ei ole elatusvelvollisuutta, ei kyseisten henkilöiden osuutta myönnetystä perustoimeentulotuesta voida periä takaisin korvausvelvolliselta.
  - Tällainen tilanne on kyseessä esimerkiksi avoparien osalta tai kun samaan toimeentulotukiperheeseen kuuluu toisen puolison lapsia.
- Jos takaisinperintä perustuu elatusvelvollisuuden laiminlyöntiin, voidaan elatusvelvolliselta periä takaisin vain niiden henkilöiden osuus myönnetystä toimeentulotuesta, joiden osalta elatusvelvollisuus on laiminlyöty.

Jos takaisinperintä kuitenkin johtuu asiakkaan tahallaan antamista erehdyttävistä tiedoista tai tahallisesta ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnistä, voidaan tästä syystä koko perheelle liikaa myönnetty toimeentulotuki periä takaisin asiakkaalta, riippumatta siitä, onko asiakas perheenjäseniinsä nähden elatusvelvollinen.

Lopullisen ratkaisun takaisinperinnästä tekee hallinto-oikeus Kelan tekemän hakemuksen perusteella. Hakemus hallinto-oikeudelle tehdään riippumatta siitä, onko asiakas edelleen perustoimeentulotuen asiakas vai ei. Toimeentulotukea voidaan kuitenkin periä myös kuittaamalla odotettavissa olevaa etuutta, jolloin perintään ei tarvita hallinto-oikeuden päätöstä.

Katso myös toimeentulotuen takaisinperintäprosessi ja takaisinperinnän koulutus.

1.12.1 Saatavasuunnitelma eli kuittaus odotettavissa olevasta etuudesta

Toimeentulotuki voidaan periä suoraan henkilön odotettavissa olevasta etuudesta kuittaamalla, jolloin perintä ei edellytä hallinto-oikeuden päätöstä. Menettelyä kutsutaan saatavasuunnitelmaksi. Odotettavissa olevalla etuudella tarkoitetaan tässä yhteydessä esimerkiksi:

- työttömyysetuutta
- yleistä asumistukea
- eläkettä
- elatusapua
- avustusta tai
- muuta jatkuvaa tai kertaluontoista tuloa, korvausta tai saamista.

Myös ulkomailta maksettavaa ensisijaista etuutta voidaan kuitata. Katso lisää saatavasuunnitelmasta ulkomaille.

Ensisijaiset Kelan etuudet on ratkaistava aina ensin silloin, kun se on mahdollista. Toimeentulotukihakemuksen käsittely ei kuitenkaan saa viivästyä tämän vuoksi.

Perimisen edellytys on, että toimeentulotuki on myönnetty joko kokonaan tai osaksi ennakkona odotettavissa olevaa etuutta vastaan. Toimeentulotukea myönnettäessä päätöksestä tulee käydä ilmi, mihin tuloon perintä tarkalleen kohdistuu. Päätös tehdään yleensä yhdeksi kuukaudeksi.

Saatava voidaan periä vain siltä osin kuin se kohdistuu samaan ajanjaksoon, jolta toimeentulotukea on maksettu. Toimeentulotuen kuittaukseen käytettyjen varojen jälkeen jäljelle jääneet varat on välittömästi suoritettava etuuden maksajalle.

Jos samaan tuloon tai saatavaan kohdistuu sekä Kelan että hyvinvointialueen maksuvaatimus, tulot tai saatavat maksetaan ensin Kelalle. Kela suorittaa tällöin perustoimeentulotuen kuittaukseen käytettyjen varojen jälkeen jäljelle jääneet varat hyvinvointialueelle.

Tulon, korvauksen tai saamisen suorittajalle on ilmoitettava etukäteen, ettei suoritusta saa maksaa asiakkaalle itselleen. Jos ilmoitus on tehty tulon suorittajalle vähintään kaksi viikkoa ennen maksupäivää, voi maksu tapahtua laillisin vaikutuksin vain Kelalle. Kelan ilmoituksesta on käytävä ilmi se ajanjakso, jolta toimeentulotukea on myönnetty ennakkona kyseistä tuloa vastaan.

Jos odotettavissa olevaa etuutta on kuitattu perustoimeentulotukeen, laskelmalla huomioidaan tulona asiakkaalle kuittauksen jälkeen tosiasiallisesti maksettava etuuden määrä.

Katso lisää saatavasuunnitelmasta.

Saatavasuunnitelma kuukausikohtaiseen etuuteen

Saatavasuunnitelma tehdään kuukausikohtaiseen ensisijaiseen etuuteen ensimmäisestä kuukaudesta alkaen, kun asiakas ei ole hakenut ensisijaista etuutta lainkaan tai tukihakemus on vireillä. Jos kyse on Kelan maksamasta etuudesta, tulee ensin selvittää, onko ensisijainen etuus mahdollista ratkaista ennen toimeentulotukipäätöksen antamista. Kun ensisijainen etuus on myönnetty, huomioidaan laskelmalla sen säännöllinen kuukausimäärä. Myös ensisijaisen etuuden tarkistustilanteissa tehdään saatavasuunnitelma, jos etuuden tarkistusta ei ole vielä haettu tai tuen tarkistushakemus on vireillä.

Saatavasuunnitelma päiväkohtaiseen etuuteen

Saatavasuunnitelmaa ei tehdä päiväkohtaisiin etuuksiin (esimerkiksi työttömyyspäiväraha, sairauspäiväraha ja kuntoutusraha) ensisijaisen etuuden ensimmäiselle kuukaudelle. Jos asiakas ei ole hakenut ensisijaista päiväkohtaista etuutta ensimmäisen kuukauden jälkeen tai sitä ei vielä ole ratkaistu, tehdään saatavasuunnitelma seuraavalle kuukaudelle.

Kun päiväkohtainen etuus on ratkaistu, tarkistetaan tarvittaessa perustoimeentulotuen päätös tulojen osalta. Mahdollista tuloylijäämää ei vyörytetä seuraavalle kuukaudelle. Seuraaville toimeentulotukikuukausille huomioidaan myönnetty, säännöllinen päiväkohtainen etuus sen maksuerien mukaisesti tulona.

Saatavasuunnitelma muihin tuloihin

Muiden tulojen kuin kuukausikohtaisten tai päiväkohtaisten etuuksien esimerkiksi vakuutuskorvaus osalta saatavasuunnitelma tehdään siitä lukien, kun Kela saa tiedon, että asiakkaalla on odotettavissa olevaa korvausta tai muuta tuloa. Saatavasuunnitelmaa käytetään päätöksillä niin kauan, kunnes tulo on maksettu tai on selvinnyt, ettei asiakas ole saamassa kyseistä tuloa. Siltä osin kuin asiakas saa tulon itselleen, huomioidaan se tulona maksukuukauden laskelmalla. Katso myös muut tulot.

1.12.2 Takaisinperinnän tilanteet

Kela voi päättäessään perustoimeentulotuen myöntämisestä samalla määrätä, että toimeentulotuki tai osa siitä peritään takaisin:

- tuensaajalta, jos hänellä on tuloja tai varoja tai oikeus elatusta turvaavaan etuuteen, jotka eivät ole tukea myönnettäessä hänen määrättävinään tai hän ei muista syistä voi niitä silloin käyttää
- tuensaajalta, jos hän on tahallaan laiminlyönyt velvollisuuden pitää huolta omasta elatuksestaan
- tuensaajalta, jos tuen myöntäminen on aiheutunut lakkoon osallistumisesta
- tuensaajan elatusvelvolliselta, jos hän on tahallaan laiminlyönyt elatusvelvollisuutensa.

Edellä mainituissa tilanteissa Kelan päätöksellä annettu määräys takaisinperinnästä on edellytys sille, että hallinto-oikeus voi tehdä varsinaisen takaisinperintäpäätöksen. Määräys tarkoittaa sitä, että perustoimeentulotukipäätöksessä kerrotaan nimenomaisesti takaisinperinnästä. Määräystä ei voi tehdä jälkikäteen päätöksen antamisen jälkeen. Päätöksestä tulee ilmetä, keneltä tuki on tarkoitus periä takaisin ja millä perusteella.

Jos tuen myöntäminen on perustunut tahallaan annettuihin erehdyttäviin tietoihin tai ilmoitusvelvollisuuden tahalliseen laiminlyöntiin, voidaan toimeentulotuki periä takaisin ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöneeltä siltä osin, kuin tuen myöntäminen on perustunut tästä syystä virheellisiin tietoihin. Tällöin ei edellytetä, että päätöstä tehtäessä olisi määrätty erikseen takaisinperinnästä. Lue lisää tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuudesta.

1.12.2.1 Tulot tai varat eivät ole asiakkaan käytössä

Kela voi perustoimeentulotukea myönnettäessä määrätä, että perustoimeentulotuki tai osa siitä peritään takaisin tuensaajalta, jos hänellä on tuloja tai varoja tai oikeus elatusta turvaavaan etuuteen, mutta tulot, varat tai etuus eivät ole tukea myönnettäessä hänen käytettävissään.

Takaisinperinnästä voidaan määrätä esimerkiksi silloin, kun tuensaaja omistaa sellaista omaisuutta, jonka realisointi ei ole voinut tapahtua niin nopeasti, että toimeentulotuen tarpeelta olisi vältytty. Tällaista varallisuutta voi olla esimerkiksi kiinteä omaisuus tai asunto-osakkeet. Kyse voi myös olla tulossa olevasta perinnöstä, kun kuolinpesä on vielä jakamatta.

Takaisinperintään ei kuitenkaan ryhdytä, jos omaisuuden myymisestä saatava summa on mahdollisten myyntikulujen ja kyseiseen omaisuuteen kohdistuvien velkojen kuittaamisen jälkeen vähäinen tai jos asiakas voi osoittaa käyttäneensä myynnistä saadut tulot perustoimeentulotuessa hyväksyttäviin tarkoituksiin.

Jos asiakas maksaa takaisinperittävän summan muista tuloistaan tai varoistaan, kuin mihin takaisinperintä on alun perin kohdistunut (esimerkiksi kiinteistöön) ja jatkaa perustoimeentulotuen hakemista realisoimatta tätä omaisuuttaan, määrätään jatkossakin tukea myönnettäessä siitä, että myönnetty tuki peritään takaisin kyseisestä omaisuudesta ja omaisuus on realisoitava.

Lue lisää Kiinteä omaisuus, asunto-osake ja muu hitaasti realisoitava varallisuus sekä Osuus kuolinpesästä.

1.12.2.2 Oman elatuksen laiminlyönti

Kela voi toimeentulotukea myönnettäessä määrätä, että perustoimeentulotuki tai osa siitä peritään takaisin tuensaajalta, jos hän on tahallaan laiminlyönyt velvollisuuden pitää huolta omasta elatuksestaan. Toimeentulotuen tarkoitus on turvata toimeentulo

tilanteissa, joissa sitä ei voi muusta lähteestä saada. Asiassa on kyettävä näyttämään, että tuensaajan menettely on ollut tahallista. Kyse voi olla esimerkiksi siitä, että asiakas jättäytyy toimeentulotuen turvin ilman perusteltua syytä palkattomalle vapaalle palkkatyöstään.

1.12.2.3 Lakkoon osallistuminen

Kela voi toimeentulotukea myönnettäessä määrätä, että perustoimeentulotuki tai osa siitä peritään takaisin lakkoon osallistuneelta tuensaajalta, jos tuen tarve on johtunut lakkoon osallistumisesta. Tuki voidaan periä takaisin vain hänen osuudestaan. Lakon aikana muille perheenjäsenille maksettua tukea ei lakon johdosta voida periä takaisin. Lakkoon osallistuneelta tuensaajalta voidaan periä takaisin vain se osa toimeentulotuesta, jonka myöntämisen voidaan katsoa johtuneen lakkoon osallistumisesta.

1.12.2.4 Elatusvelvollisuuden laiminlyönti

Kela voi toimeentulotukea myönnettäessä määrätä, että perustoimeentulotuki tai osa siitä peritään takaisin tuensaajan elatusvelvolliselta, jos hän on tahallaan laiminlyönyt elatusvelvollisuutensa. Takaisinperintä voi kohdistua ainoastaan sellaiseen henkilöön, jolla on lakiin perustuva elatusvelvollisuus tuensaajaa kohtaan. Vanhemmat ovat elatusvelvollisia alle 18-vuotiaista lapsistaan ja aviopuolisoilla on elatusvelvollisuus toisiinsa nähden avioeron tuomitsemispäivään asti. Myös rekisteröidyn parisuhteen osapuolilla on elatusvelvollisuus toisiinsa nähden rekisteröidyn parisuhteen purkamiseen asti.

Takaisinperintä edellyttää, että elatusvelvollisuuden laiminlyönti on ollut tahallista. Tahallisuutta arvioitaessa tulee kiinnittää huomiota elatusvelvollisen tosiasialliseen kykyyn suoriutua elatusvelvollisuudestaan, eli on selvitettävä, onko hänellä riittävä elatuskyky. Jos elatusvelvollinen on itse esimerkiksi tuloton tai hänellä on hyvin pienet tulot eikä hänellä ole varallisuutta, ei tahallisuuden tunnusmerkistö yleensä täyty. Riittävää elatuskykyä ei yleensä ole henkilöllä, joka saa esimerkiksi perustoimeentulotukea. Kysymys on aina tapauskohtaisesta kokonaisharkinnasta, jossa otetaan huomioon esimerkiksi elatusvelvollisen

- tulot ja varat,
- kiinteät menot, kuten asumiskulut sekä
- elatusvelvollisuus muihin henkilöihin.

Vaikka vanhemmat vastaavat tietyissä tilanteissa täysi-ikäisen opiskelevan lapsensa koulutuksesta aiheutuvista kustannuksista, ei täysi-ikäiselle myönnettyä toimeentulotukea voida periä takaisin hänen vanhemmiltaan. Tosiasiallisesti saatu avustus voidaan kuitenkin huomioida tulona.

Lue lisää takaisinperinnän edellytyksistä kohdasta Elatusvelvollisuus.

1.12.2.5 Erehdyttävät tiedot tai ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti

Perustoimeentulotuki tai osa siitä voidaan periä takaisin tuensaajalta, jos tuen myöntäminen on perustunut tahallaan annettuihin erehdyttäviin tietoihin tai

ilmoitusvelvollisuuden tahalliseen laiminlyöntiin. Toimeentulotuki voidaan periä takaisin erehdyttävien tietojen antajalta tai ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöneeltä siltä osin, kuin tuen myöntäminen on perustunut tästä syystä virheellisiin tietoihin. Lue lisää tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuudesta.

Tilanteissa on usein kyse myös toimeentulotuen väärinkäytöksestä. Yleensä aiheettomasti maksettu tuki peritään takaisin vahingonkorvauksena rikosprosessin yhteydessä eikä takaisinperintää tällöin haeta hallinto-oikeudelta. Jos rikosprosessiin ei kuitenkaan ryhdytä tai liikaa maksettua tukea ei muusta syystä saada takaisin vahingonkorvauksena, voidaan takaisinperintää kuitenkin hakea hallinto-oikeudelta. Lue lisää väärinkäytösprosessista.

1.12.3 Takaisinperinnän edellytykset ja esteet

Toimeentulotuen takaisinperintä edellyttää, että:

- korvausvelvollisella on takaisinperinnästä päätettäessä tai myöhemmin sellaisia tuloja tai varoja, joista takaisinperittävä määrä voidaan periä ja
- takaisinperintä ei vaaranna korvausvelvollisen tai sellaisen henkilön toimeentuloa, josta hän pitää huolta tai on velvollinen pitämään huolta.

Toimeentulotuen takaisinperinnän ei tule aiheuttaa tilannetta, jossa korvausvelvollinen tai hänestä riippuvaiset henkilöt joutuisivat takaisinperinnän johdosta uudelleen toimeentulotuen tarpeeseen, eli takaisinperintää ei esimerkiksi määrätä kohdistumaan asiakkaan tulevaan työsuhteeseen ja siitä saatavaan ansiotuloon.

Takaisinperintähakemus hallinto-oikeudelle laaditaan sen laatimisen aikaisten olosuhteiden perusteella ja tällöin myös arvioidaan täyttyvätkö takaisinperinnän edellytykset. Toimeentulotukipäätökseen lisättävän perintämääräyksen antamisen yhteydessä tilannetta ei tarvitse vielä arvioida.

Elatusvelvollisen laiminlyönnin ollessa kyseessä tulee takaisinperintähakemusta tehtäessä arvioida:

- oliko elatusvelvollisella tuen myöntämisen ajankohtana riittävä elatuskyky sekä
- onko elatusvelvollisella nyt hakemusta laadittaessa sellaisia tuloja tai varoja, joista tuki voidaan periä takaisin.

Elatusvelvollisen maksukykyä arvioitaessa ei voida huomioida sellaisia tuloja tai varoja, jotka eivät ole hänen käytettävissään tai joiden saamisesta ei ole varmuutta.

Sen sijaan, kun kyseessä on takaisinperintä asiakkaan tuloista tai varoista, jotka eivät ole suoraan asiakkaan käytettävissä (esimerkiksi kiinteistö tai osuus kuolinpesästä), on yleensä riittävää, että asiakkaalla on takaisinperintähakemusta tehtäessä edelleen oikeus kyseiseen omaisuuteen tai sen realisoimisesta saatuihin varoihin tai niiden tilalle tulleeseen omaisuuteen.

Korvausvelvollisen vakinaista asuntoa, tarpeellista asuinirtaimistoa tai tarpeellisia työvälineitä ei voida hänen elinaikanaan myydä pakkotoimin tai muutoin käyttää toimeentulotuen takaisinperintään. Tukea ei voida periä takaisin edellä mainituista varoista korvausvelvollisen kuoltuakaan, jos periminen vaarantaisi sellaisen henkilön toimeentuloa, josta hän on pitänyt huolta tai olisi ollut velvollinen pitämään huolta.

1.12.4 Takaisinperinnän hakeminen hallinto-oikeudelta

Kun takaisinperinnän kaikki edellytykset täyttyvät, eikä sille ole laissa määriteltyjä esteitä, voi Kela tehdä hallinto-oikeudelle hakemuksen perustoimeentulotuen takaisinperinnästä. Hallinto-oikeus päättää Kelan hakemuksen perusteella, velvoitetaanko korvausvelvollinen maksamaan toimeentulotukea takaisin Kelalle.

Takaisinperintähakemus on tehtävä määräajassa. Hakemus on tehtävä:

- kolmen vuodessa kuluessa tuen maksamisesta, kun takaisinperinnästä on päätetty toimeentulotukipäätöksen yhteydessä
- viiden vuoden kuluessa tuen maksamisesta, kun takaisinperintä johtuu tuensaajan tahallaan antamista erehdyttävistä tiedoista tai tahallisesta ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnistä.

Hakemukseen on liitettävä tarpeellinen selvitys toimeentulotuen myöntämisen syistä sekä tiedot korvausvelvollisesta ja tämän edellytyksistä korvauksen suorittamiseen. Ennen hakemuksen tekemistä on korvausvelvollista yleensä kuultava. Lue lisää kuulemisesta.

Takaisinperintähakemus voidaan olosuhteiden jatkuessa tehdä hallinto-oikeuteen useamman kerran. Kun takaisinperittävä määrä on vähäinen, hakemusta ei tehdä lainkaan. Jos tuensaaja tai korvausvelvollinen kuolee, tutkitaan takaisinperinnän edellytykset kuten muissakin tilanteissa. Korvausvelvollisen kuoltua takaisinperinnästä kuullaan tämän kuolinpesää.

Takaisinperintähakemus tehdään siihen hallinto-oikeuteen, jonka tuomiopiirissä korvausvelvollisella on kotipaikka. Jos korvausvelvollinen asuu ulkomailla, tehdään takaisinperintähakemus Helsingin hallinto-oikeuteen. Hallinto-oikeuden antamasta takaisinperintäpäätöksestä voi valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Perintätoimet voidaan aloittaa, kun hallinto-oikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden takaisinperintäpäätös on tullut lainvoimaiseksi ja korvausvelvollinen on tällä päätöksellä velvoitettu suorittamaan Kelalle toimeentulotukea takaisin. Kelassa ei anneta erikseen päätöstä takaisinperinnän toimeenpanosta, vaan perintä perustuu suoraan hallinto-oikeuden tai korkeimman hallinto-oikeuden päätökseen.

1.13 Muutoksenhaku

Asiakas voi hakea muutosta perustoimeentulotukipäätökseen tekemällä oikaisuvaatimuksen. Ennen kuin asiakasta ohjataan tekemään oikaisuvaatimus, on selvitettävä, voidaanko tuki tarkistaa tai päätös korjata palveluyksikössä. Toimeentulotuen oikaisuvaatimukset käsitellään Kelan toimeentulotuen oikaisuvaatimuskeskuksessa.

Lisäksi oikaisuvaatimuskeskus:

- antaa lausunnot hallinto-oikeuksille Oikaisuvaatimuskeskuksen ratkaisuja koskevista valituksista
- panee täytäntöön hallinto-oikeuksien perustoimeentulotukea koskevat päätökset
- hoitaa yhteydenpidon hallinto-oikeuksiin muutoksenhaun alaisissa asioissa

Oikaisuvaatimuskeskuksen antamasta päätöksestä voi valittaa hallinto-oikeuteen. Hallinto-oikeuden antamasta päätöksestä voi edelleen valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen, jos korkein hallinto-oikeus antaa siihen valitusluvan.

Hyvinvointialueen tekemään täydentävän tai ehkäisevän toimeentulotuen päätökseen voi vaatia oikaisua hyvinvointialueelta. Lautakunnan päätöksestä voi valittaa edelleen hallinto-oikeuteen ja joissain tapauksissa korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

1.13.1 Muutoksenhaun suhde tuen tarkistamiseen ja asiavirheen korjaamiseen

Päätös voidaan korjata tai tuki tarkistaa oikaisuvaatimuksesta riippumatta ja oikaisuvaatimuksen vireillä olon aikana. Jos asiakas kuitenkin on jo tehnyt oikaisuvaatimuksen, näiltä osin uusi päätös annetaan vain, jos tuki voidaan tarkistaa tai päätöstä korjata hakijan vaatimuksen mukaisesti osittain tai kokonaan. Oikaisuvaatimuskeskus huomioi asian omassa päätöksessään tai välittää tiedon hallinto-oikeudelle.

Välittömästi korjattavia tai tarkistettavia tilanteita ovat esimerkiksi:

- selkeät virheet
- tilanteet, joissa päätös on tehty puutteellisten tietojen perusteella
- päätöksen antamisen jälkeen tapahtunut tuen tarpeen- tai olosuhdemuutos

Virheet on korjattava tai päätös tarkistettava välittömästi käsittelyajasta riippumatta. Lue lisää päätöksen tarkistamisesta ja korjaamisesta.

Palveluyksikössä annetaan uusi päätös

Jos perustoimeentulotulotuki voidaan tarkistaa tai päätös korjata hakijan oikaisuvaatimuksessa vaatimalla tavalla, palveluyksikkö tekee tarkistuksen tai korjaamisen. Oikaisuvaatimuskeskus antaa vielä oikaisuvaatimuksen johdosta raukeamispäätöksen.

Esimerkki

Heikki on saanut toimeentulotukipäätöksen marraskuulle. Hän on tyytymätön siihen, että tuloina on huomioitu sairauspäiväraha 780,83 euroa, vaikka myönnetty etuus olikin todellisuudessa vain 526, 82 euroa. Heikki on tehnyt oikaisuvaatimuksen asian johdosta. Hän on myös yhteydessä puhelimitse Kelaan ja kyselee päätöksen perään. Palveluasiantuntija tekee asiasta toimeksiannon ja etuuskäsittelijä toteaa, että virhe voidaan korjata kokonaisuudessaan palveluyksikössä. Tarkistuspäätös tehdään välittömästi. Oikaisuvaatimus jää edelleen vireille. Oikaisuvaatimuskeskus antaa asiasta myöhemmin raukeamispäätöksen.

Jos tuki voidaan tarkistaa tai päätös korjata vain osittain, tekee palveluyksikkö tarkistuksen tai korjaamisen siltä osin kuin se on mahdollista. Oikaisuvaatimuskeskus antaa päätöksen oikaisuvaatimuksen johdosta ja huomioi jo annetun päätöksen.

Esimerkki

Tiia on saanut perustoimeentulotukipäätöksen maaliskuulle ja on tyytymätön päätökseen monilta osin. Tiian mielestä asumismenoista on jäänyt huomioimatta vesimaksu ja saunamaksu, jotka hän maksaa vuokran lisäksi kuukausittain. Tämän lisäksi Tiia on tyytymätön laskujen huomioimiseen ja vaatii, että päätöksellä hylätyt laskut eli puhelinlasku ja nettiliittymän tulisi huomioida menona, koska hänellä ei ole varaa maksaa laskuja. Asumismenojen osalta todetaan, että kyseessä on käsittelyssä tapahtunut virhe ja päätös voidaan korjata palveluyksikössä. Puhelin- ja nettiliittymälaskun osalta päätöksissä ei ole korjattavaa, koska menot kuuluvat perusosaan, joten niiden osalta päätöksen antaa oikaisuvaatimuskeskus.

Palveluyksikkö huomioi päätöksessään myös mahdolliset muut kyseiseen ajanjaksoon kohdistuvat tuen tarpeessa tai olosuhteissa tapahtuneet muutokset.

Palveluyksikössä ei anneta uutta päätöstä

Jos asiakkaalla on oikaisuvaatimus vireillä ja toimeentulotukea ei voida tarkistaa tai päätöstä korjata asiakkaan oikaisuvaatimuksessa vaatimalla tavalla palveluyksikössä, ilmoittaa etuuskäsittelijä asiakkaalle, että oikaisuvaatimuskeskus antaa ratkaisun asiakkaan asiaan.

Esimerkki

Irma on saanut toimeentulotukipäätöksen syyskuulle. Hän on tyytymätön siihen, että asumismenot on kohtuullistettu määräajan jälkeen, vaikka hän on esittänyt Kelalle perusteet jäädä asumaan nykyiseen asuntoon. Irma vetoaa siihen, että hän on asunut nykyisessä asunnossa 10 vuotta ja menot ylittävät Kelan kohtuullisen määrän vain 140 euroa. Perustetta ei ole pidetty riittävänä kohtuullistamisesta luopumiseen. Koska kyseessä on harkintaa koskeva asia, käsitellään asia oikaisuvaatimuskeskuksessa. Etuuskäsittelyssä jatketaan alkuperäisen linjan mukaisesti asumismenojen kohtuullistamista siihen saakka, kun oikaisuvaatimuskeskus on antanut asiassa ratkaisunsa.

Oikaisuvaatimuksen vireillä ollessa Irma on uudelleen yhteydessä Kelaan ja pyytää huomioimaan asumismenot kokonaisuudessaan syyskuulle. Irmalle ei anneta oikaisuvaatimuksen vireillä ollessa uutta päätöstä asumismenojen kohtuullistamisesta ajalle, jolta hän on jo saanut päätöksen, vaan Irmaa ohjataan odottamaan oikaisuvaatimuskeskuksen ratkaisua.

1.13.2 Kuka voi tehdä oikaisuvaatimuksen tai valituksen?

Päätöksestä voi valittaa asianosainen. Asianosaisia ovat etuuden hakija ja muut, joihin päätös kohdistuu. Toimeentulotuki on perhekohtainen etuus. Perheen puolesta oikaisuvaatimuksen ja valituksen voi tehdä kuka hyvänsä perheen täysivaltaisista jäsenistä. Lue lisää perhekäsitteestä.

Myös edunvalvoja, edunvalvontavaltuutettu tai muu laillinen edustaja voi hakea muutosta asiakkaan puolesta. Jos oikaisuvaatimuksen laatijana on hakijan asiamies, on mukana oltava valtakirja. Lue lisää asianosaisasemasta ja puhevallasta.

1.13.3 Oikaisuvaatimuksen ja valituksen toimittaminen

Asiakas voi toimittaa oikaisuvaatimuksensa Kelaan esimerkiksi postitse, sähköisen asiointipalvelun kautta tai asioimalla palvelupisteessä. Oikaisuvaatimus Kelan palveluyksikön päätöksestä osoitetaan oikaisuvaatimuskeskukselle ja valitus oikaisuvaatimuskeskuksen päätöksestä hallinto-oikeudelle. Asiakkaan tulee toimittaa valitus oikaisuvaatimuskeskuksen päätöksestä suoraan hallinto-oikeuteen. Valitus korkeimpaan hallinto-oikeuteen on toimitettava joko hallinto-oikeuteen tai korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

1.13.4 Oikaisuvaatimuksen ja valituksen sisältö

Oikaisuvaatimus ja valitus ovat vapaamuotoisia mutta ne on tehtävä kirjallisesti. Apuna voi halutessaan käyttää Kela.fi-sivuilta saatavaa lomakepohjaa. Oikaisuvaatimuksessa on ilmoitettava päätös, johon vaaditaan oikaisua. Oikaisuvaatimus on perusteltava ja siinä on ilmaistava, millaista oikaisua vaaditaan.

Joissakin tilanteissa voi olla vaikeaa päätellä, onko asiakirja tulkittava oikaisuvaatimukseksi. Jos asiakirja on osoitettu muutoksenhakuelimelle tai jos se on otsikoitu oikaisuvaatimukseksi tai valitukseksi, pidetään sitä muutoksenhakuasiakirjana. Viime kädessä asiakirjan sisältö on ratkaiseva. Epäselvissä tapauksissa asia selvitetään asiakkaalta.

1.13.5 Oikaisuvaatimuksen ja valituksen peruminen

Oikaisuvaatimuksen tai valituksen peruminen tehdään kirjallisesti.

1.13.6 Aika oikaisuvaatimuksen ja valituksen tekemiselle

Oikaisuvaatimus tai valitus on tehtävä viimeistään 30. päivänä siitä, kun asiakas on saanut tiedon kirjallisesta päätöksestä. Päätöksen katsotaan tulleen asiakkaan tietoon seitsemäntenä päivänä sen jälkeen, kun se on postitettu hänen ilmoittamaansa osoitteeseen, ellei asian käsittelyssä ilmene muuta.

Jos päätöksen johdosta ei tehdä oikaisuvaatimusta, päätös tulee lainvoimaiseksi, kun valitusaika on kulunut umpeen. Päätöksen lainvoimaisuus ei estä asian uudelleen käsittelyä tai tarkistamista saadun selvityksen perusteella.